

Eeva-Leena Aittoniemi

Tyttönä teekkariyhteisössä

Naisopiskelijoiden kokemuksia ystävydestä, verkottumisesta sekä ryhmä- ja kiltatoiminnasta miesvaltaisessa opiskeluympäristössä.

**Puheviestinnän lisensiaattityö
Viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto 2001**

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijä Eeva-Leena Aittoniemi	
Työn nimi Tyttönä teekkariyhteisössä. Naisopiskelijoiden kokemuksia ystävydestä, verkottumisesta sekä ryhmä- ja kiltatoiminnasta miesvaltaisessa opiskeluympäristössä	
Oppiaine Puheviestintä	Työn laji Lisensiaattityö
Aika 29.11.2001	Sivumäärä 185
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkimuksen tarkoitus on selvittää naisopiskelijoiden kokemuksia viestinnästä miesalalla sekä yksilö- että yhteisötasolla. Tutkimus keskittyy supportiivisen viestinnän merkitykseen naisten opintojen alkuvaiheessa, tekkarityttöjen viestintäsuhteisiin, osallistumiseen ja vaikuttamiseen opiskelijayhteisössä ja naisten kokemuksiin ja käsityksiin työelämästä.</p> <p>Newtonin (1987) mukaan insinööritieteistä kiinnostuneet naiset rikkovat (ainakin Englannissa) rooli-odotuksia ja heitä pidetään epänaissellina. Kielellisesti miesten ja naisten on väitetty kuuluvan jopa eri sosiaaliryhmiin tai eri sosiolingvistisiin yhteisöihin. Naisten väitetään käyttävän viestintää korostamaan heidän suhteitaan ihmisiin ja välittämistään muista (huolenpito). Työssä pohditaan, tunnistavatko tekniselle alalle hakeutuneet naiset itsessään tämän sosioemotionaalisen orientaation. Erilaiset mielikuvat, symbolit ja ajattelun muodot leimaavat yhä miesten ja naisten asemaa työelämässä. Miesalalla opiskelevat naiset törmäävät jatkuvasti ns. mieskulttuuriin, joka on heille sosiaalistamisen perusteella vieras.</p> <p>Työssä pyritään kuvaamaan tekkarinaisia ja heidän kokemusmaailmaansa Teknillisessä korkeakoulussa (TKK) Otaniemessä (Espoo). Aineisto kerättiin haastattelemalla 18 ensimmäisen vuoden opiskelijaa, 16 vanhempaa opiskelijaa ja 7 miesvaltaisten opiskelijakiltojen puheenjohtajaa. Tämän lisäksi tehtiin lyhyt haastattelu kuudelle (6) tekkarimiehelle. Fukseille käytettiin temahaastattelua, mutta tutkimuksen edetessä haastattelut kehittyivät keskustelempaan suuntaan ja puheenjohtajien haastattelut olivat jo avoimia haastatteluja. Lisäksi aineistoa kerättiin kirjoitelmilla. Näitä kirjoitelmia kirjoittivat sekä miehet että naiset (n=10). Analyysissä aineistosta nousi esiin laajempia kokonaisuuksia. Tietyt asiat toistuivat useissa haastatteluissa. Näitä olivat ujous, näyttämisen halu, tyttötuttujen tarve, vanhempien naisten tuki, sosiaalisuus, ihmissuhdeasiat tyttöjen keskustelunaiheena jne.</p> <p>Opiskelu miesvaltaisella alalla näyttää tämän tutkimuksen mukaan sopivan hyvin naiselle. Se, että tekkaritytöt eroaisivat jollakin tavalla muista naisista ei saanut tutkimuksessa vahvistusta. Tosin he toivat esille olevansa tavallista naista määrätietoisempia ja näyttämisenhaluisia. Luonteeltaan he olivat ainakin korkeakouluun päästessään enemmän ujoja kuin rohkeita. Sosiaalisilta taidoiltaan naiset kuitenkin uskoivat olevansa ylivertaisia koulun miehiin verrattuna. Miesvaltainen ala muutti heitä heidän omasta mielestään jämäkemmiksi ja rohkeammiksi ilmaisemaan omat mielipiteensä. Kokemuksia työharjoittelusta naiset arvostivat ja katsoivat oppineensa pärjäämistä miesalalla.</p>	
Asiasanat tekkarityttö, viestintäsuhteet, kiltatoiminta; johtajuus, opiskelijaryhmät, työharjoittelu	
Säilytyspaikka	Jyväskylän yliopisto / Tourulan kirjasto
Muita tietoja	

1 Johdanto	3
1.1 Tutkimuksen tavoitteet	10
1.2 Tutkimusmenetelmät ja vastaajat	14
1.2.1 Vastajaat	14
1.2.2 Tutkimusmenetelmät.....	17
1.2.3 Aineiston analyysi.....	19
1.3 Tulosten tarkastelu ja esittäminen	20
2 Supportiivisen viestinnän merkitys opiskelupaikan ja osaston valinnassa	21
2.1 Koulu ja opettajat	21
2.2 Perhe	27
2.3 Tuki tutorryhmissä	29
3 Teekkarityttöjen käsitykset itsestään	33
3.1 Opintonsa aloittaneiden käsitykset itsestään viestijänä	33
3.2 Erilaisuus verrattuna naisalalle hakeutuneeseen toveriin	37
3.3 Teekkarikeskiverrosta erottuminen	41
3.4 Arvot	47
3.5 Hyötyä naiseudesta	51
4 Teekkarityttöjen viestintäsuhteet	54
4.1 Tyttöparit	54
4.2 Ystävyys	57
4.2.1 Puheenaiheet	60
4.2.2 Henkilösuuntautuneisuus	63
4.2.3 Asiantuntijuus	64
4.3 Poikakaverit	65
4.4 Itsestä kertominen	69
4.4.1 Intiimiys	71
4.5 Miesalalla opiskeleminen muuttaa naista ”miehisemmäksi”	76
4.6 Naiselliset piirteet viestinnässä	80
4.7 Naisverkostot	81
4.7.1 Satunnaiset verkostot	83
4.7.2 Organisoitu verkosto; naisten saunat	86
5 Osallistuminen ja vaikuttaminen opiskelijayhteisössä	89
5.1 Kiltatoiminta	89
5.1.1 Naisten intressit kiltatoiminnassa.....	93
5.1.2 Kaikkia kiltatoiminta ei kiinnosta	95
5.2 Hyvä jätkä	98
5.4 Johtajuus	101
5.4.1 Killan naispuheenjohtajat	101
5.4.2 Naiseus killan johtamisessa	104
5.4.3 Puheenjohtajavuoden kokemukset/opetukset.....	107
5.5 Opiskelijaryhmät	112
5.5.1 Nainen miesvaltaisessa ryhmässä.....	112
5.5.2 Viestintäaarka henkilö ryhmän jäsenenä.....	116

5.5.3 Ryhmän vetäminen	119
5.5.5 Kuunteleminen ja keskeyttäminen	125
5.5.6 Nonverbaaliset vihjeet	130
6 Kokemuksia ja käsityksiä työelämästä	132
6.1 Kesätyö/työharjoittelu	132
6.2 Naisten vahvuudet rekrytointitilanteessa	142
6.3 Kielitaito rekrytointivalttina.....	147
6.4 Pukeutuminen	150
6.5 Naisteekkarien käsityksiä johtajuudesta	152
6.5.1 Naisten intressit ja vahvuudet esimiestehtäviin.....	155
7. Arviointi	160
8. Yhteenveto.....	166
Kirjallisuus.....	169
Liitteet.....	180

1 Johdanto

Syksyllä 2000 ylittyi Teknillisen korkeakoulun (Otaniemi) naisopiskelijoiden sisään- otossa ensimmäistä kertaa 20 prosentin raja. Tosin naiset edelleen hakeutuivat perinteisille naisosastoille (kemia, ympäristö- ja yhdyskuntasuunnittelu ja maisema- arkkitehtuuri). Vaikka Suomi on yksi maailman tasa-arvoisimmista maista, vallitsee meillä edelleen tiukka koulutuksellinen jako miesten - ja naisten aloihin. Tämä jako näkyy myös teknillisessä korkeakoulussa. Lisäksi naisten vähäinen osuus korkeakoulun opiskelijoista 1960- ja 1970-luvulla heijastuu tällä hetkellä etenkin ylemmän opetushenkilökunnan sukupuolijakaumaan. Naisprofessoreita oli 2 (2 %) vuonna 1995 (miehiä 96), apulaisprofessoreista naisia oli kymmenesosa (10 %) ja assistenteista viidesosa (22 %). Lehtoreista puolet (50 %) on naisia, mutta heistä huomattava osa opettaa kieliä ja viestintää. (Tasa-arvosuunnitelma 1995/17.)

Monilla aloilla, joihin vaaditaan teknillistä koulutusta, on pula työvoimasta. Etenkin tietotekniikka-aloille rekrytoidaan Suomessa ihmisiä Kiinasta ja Intiasta. Lukiossa matematiikkaa ja fysiikkaa opiskelleita naisia kiinnostaa enemmän lääketiede kuin tekniikka. Kuitenkin tekninen koulutus takaa naiselle työmarkkinoilla hyvän aseman ja palkan.

Kun 90-luvun alkupuoliskolla suoritin naistutkimuksen perusopintoja, jouduin usein miettimään, ovatko miehet ja naiset Suomessa samanlaisia kuin Yhdysvalloissa. Yhdysvaltalainen tutkimus painotti sukupuolten erilaisuutta ja eriarvoisuutta. Kun vielä samanaikaisesti työskentelin teknillisessä korkeakoulussa, alkoivat teekkarinaiset kiinnostaa minua tutkimuskohteena. Perinteiset miesten alat lääketiede, oikeustiede ja teologia ovat naisistuneet, mutta tekninen koulutus on jäänyt ikään kuin miesten viimeiseksi linnakkeeksi.

Universaalisti naispuolisia tekniikan opiskelijoita on alle 20 prosenttia. Tilanne on sama Euroopassa, Amerikassa, Aasiassa, Afrikassa ja Oseaniassa. Naisten aliedustus sektorilla, joka edustaa kuudesosaa korkeakoulutuksesta, estää myös tasa-arvokehitystä, sillä ammatissa toimivienkin naisten määrä jää pakostakin vähäiseksi. Vaikka viime vuosina on tapahtunut myönteistä kehitystä, se on ollut hyvin hidasta. Naisia on teknisillä aloilla kolme kertaa vähemmän kuin muilla akateemisilla aloilla. Joissakin maissa on pyritty tietoisesti lisäämään naisten määrää tekniikassa. Entisissä Itä-Euroopan maissa tekniikkaa opiskeli runsaasti naisia, esim. Neuvostoliitossa 31-33 prosenttia. Englannissa naisinsinöörejä ei ole juuri lainkaan ja Ranskassa on tehty työtä naisten rohkaisemiseksi tekniikkaan ja se alkaa vähitellen tuottaa tulosta. (Michel 1988:11.)

Yhdenvertaisuusargumentit sukupuolten välillä yleensä, mutta erityisesti tekniikassa ja politiikassa, voidaan jakaa neljään. Ensimmäiseksi puhutaan

oikeudenmukaisuusargumentista ja sillä tarkoitetaan sitä, että naisten tulee osallistua työ- ja yhteiskuntaelämään samalla tavalla kuin miesten. Tämä tuodaan usein esille tekniikan yhteydessä. Tekniikka on yksi yhteiskunnan hallitsevista elementeistä, ja siksi on tärkeää, että myös naiset vaikuttavat siihen. Toiseksi argumentoidaan resursseilla ja vedotaan siihen, että lahjakkuudesta puolet on naisilla, mutta heillä on sukupuolensa takia huonommat mahdollisuudet hyödyntää resurssejaan. Kolmanneksi puhutaan kiinnostavuusargumentista. Tämä tarkoittaa sitä, että miehillä ja naisilla voi olla eri kiinnostuksen kohteet, mutta naisten kiinnostuksen kohteita pidetään monesti vähempiarvoisina. Neljänneksi voidaan puhua potentiaaliargumentista, jolla tarkoitetaan sitä, että naisille sosiaalistetaan eri arvot kuin miehille, ja tästä johtuen heille kehittyy erilaisia valmiuksia kuin miehille. Monet tutkijat ovat sitä mieltä, että naisten valmiuksia pitäisi hyödyntää myös tekniikassa. (Kvande & Rasmussen 1990:155.)

Suomi on yksi maailman viidestä tasa-arvoisimmasta maasta. Suomalaiset naiset ovat voineet suorittaa korkeakoulututkintoja jo vuosisadan verran. Suomessa naisten suhteellinen osuus korkeakouluopiskelijoista on historiallisesti muihin länsimaihin verrattuna poikkeuksellisen korkea. Yliopistojen vasta aloittaneista opiskelijoista liki 60 prosenttia on naisia - tämä pätee jopa aiemmin perimiehiseen teologiseen tiedekuntaan. Tasa-arvolain (206/95) 5 §:n mukaan viranomaisten ja oppilaitosten on huolehdittava siitä, että naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen. Helsingin teknillisen korkeakoulun tasa-arvotyön yhtenä tavoitteena on lisätä naisopiskelijoiden määrää. Koulutusohjelmittain tarkasteltuna on havaittavissa, että eräissä koulutusohjelmissa naisten osuus on huomattavan vähäinen. Kuten taulukosta 1 näkyy, tietotekniikkaa, sähkötekniikkaa ja konetekniikkaa korkeakoulussa opiskelevista oli 90-luvulla alle 10 prosenttia naisia. Sen sijaan kemiantekniikan opiskelijoista puolet oli naisia ja maanmittaustekniikan opiskelijoistakin yli kolmasosa. Naisten osuus suoritetuista perustutkinnoista vuonna 1990 oli 19,13 % ja vuonna 1994 19,66 % (Tasa-arvosuunnitelma 1995/17).

TAULUKKO 1. Naisten osuus eri osastojen opiskelijoista TKK:lla 1990-luvulla

Koulutusohjelma	Opiske- lijoita yht. 1990	Naisten osuus %	Opiske- lijoita yht. 1994	Naisten osuus %	Opiske- lijoita yht. 1997	Naisten osuus %
Tietotekniikka	681	7,6	875	5,7	1136	5,6
Sähkötekniikka	1927	7,7	2132	7,4	2380	8,2
Konetekniikka	1680	7,3	1827	7,7	1819	8,2
Kemiantekniikka	688	49,6	680	50,1	614	48
Maanmittaustekniikka	414	33,3	445	31,0	444	28,4

Mistä johtuu se, että eräät osastot kiinnostavat naisia näin kovin vähän? Tyttöjen ja poikien erilaisesta kohtelusta kotona, päiväkodissa ja koulussa on keskusteltu hyvin paljon, ja useimmiten – ainakin Suomessa ja muissa pohjoismaissa - on tavoitteeksi asetettu yhtenäisen kasvatuksen periaate. Kuitenkin moni tutkija (esim. Räsänen 1992, 1990) on esittänyt, että poikien leikit tukevat myöhempää fysiikan opiskelua. Fysiikka onkin kouluaine, jolla on ratkaiseva merkitys valittaessa sopivaa osastoa teknillisessä korkeakoulussa. Yhdenvertaisuusargumenteista puhuttaessa todettiin potentiaaliargumentin perusteella, että eri sukupuolille sosiaalistetaan erilaiset arvot, jotka ohjaavat sukupuolten käyttäytymistä. Länsimaisessa yhteiskunnassa onkin jo vuosisata pohdittu millaisia miehet ja naiset oikein ovat.

Yleinen havainto on, että stereotypisesti mies ja nainen ovat hyvin erilaisia. Miestä pidetään yleisesti dominoivana, itsenäisenä ja seikkailunhaluisena ja naista tunteellisena, alistavana ja heikkona. Jo syntyessään ihmisellä on sukupuoli (sex), mutta ei genderiä eli sosiaalista sukupuolta, jonka muovaavat kulttuuralliset kokemukset, tunteet ja aikuisten käyttäytyminen. Vanhemmat, sukulaiset, opettajat ja aikuiset yleensä suhtautuvat tyttöihin ja poikiin eri tavalla yksinkertaisesti siitä syystä, että lapset ovat joko tyttöjä tai poikia ja myös he itse edustavat jompaa kumpaa sukupuolta. Suurin osa miehen ja naisen eroista johtuu näkemykseni mukaan kulttuurista, ei biologisesta sukupuolesta.

Toisaalta käsitys genderistä ei perustu dikotomiaan yksilöistä miehinä ja naisina. Yksilöitä voidaan stereotyypittää maskuliiniseksi tai feminiiniseksi huolimatta heidän biologisesta sukupuolestaan. Williams ja Best (1982) tutkivat monikulttuurisessa tutkimuksessaan luonteenpiirteitä, jotka assosioituivat mieheen ja naiseen. Tutkimuksessa oli mukana 30 maata. Tutkimuksessa ei kuitenkaan kysytty miehiltä ja naisilta millaisia he mielestään ovat, vaan millaisia heidän mielestään naiset ja miehet ovat. Tällöin

vastaukset olivat varsin stereotypisia. Vasta vuonna 1990 Williams ja Best tekivät tutkimuksen, jossa kysyttiin tutkittavilta: millaisia he mielestään ovat, millaisia he haluaisivat olla ja millaisia miesten ja naisten pitäisi olla. Tässä tutkimuksessa oli mukana 14 maata, mm. Suomi. Tutkijat jakoivat maat traditionaalisiin ja tasa-arvoisiin maihin. Suomi sijoittui kolmanneksi (3.) tasa-arvoisimmaksi (egalitarian) maaksi, Yhdysvallat oli seitsemäs (7.). Vaikka Suomi onkin näin tasa-arvoinen maa, ei se näy suomalaisessa koulutuksessa, vaan meillä on edelleen olemassa naisten- ja miesten alat. Ovatko miesalalle hakeutuvat naiset mielestään maskuliinisia tyyppejä? Newtonin (1987) mukaan monet naiset ajattelevat, että insinöörin ammatissa tarvitaan sellaisia taitoja ja luonteenpiirteitä, joita naisilla ole.

Valta on jaettu samalla lailla useimmissa yhteiskunnissa, eivätkä jaon perusteena ole yksinomaan henkilöiden persoonalliset ominaisuudet, vaan myös sosiaalinen asema. Miesten asema on erilainen kuin naisten. On jopa väitetty, että puhetyyli, johon pikkutyttöjä opetetaan varhaislapsuuden socialisaatiossa, mukauttaa naisia alaisen asemaan yhteiskunnassa. Monesti väitetään, että naisten puheesta puuttuu auktoriteettisuutta. Toisen selityksen mukaan miesten puhetapa ei ole naisten puhetapaa uskottavampi/autoritatiivisempi, vaan miehet ovat ainoastaan sosiaalisesti dominoivissa asemissa. Ensimmäisen selityksen mukaan naiset saavuttavat auktoriteettia miesten kielellisiä strategioita käyttämällä, kun taas toinen versio on asian suhteen skeptisempi; kaikki riippuu sosiaalisista yhteyksistä ja suhteista. (Cameron 1992.)

Kramaraen (1990) mukaan sukupuolijako näkyy perheessä, kasvatuksessa, uskonnossa, politiikassa ja joukkoviestimissä. Tytöt ja pojat ovat runsaasti vain omaa sukupuoltaan olevien tovereiden kanssa ja sen perusteella he oppivat käsittelemään erilaisia ihmissuhteita ja tilanteita. Poikien vuorovaikutus perustuu hierarkkisiin suhteisiin; yleisön hankkimiseen ja pitämiseen ja heidän oman identiteettinsä vahvistamiseen. Tytöt puolestaan rakentavat yhteistyötä ja vahvistavat toisiaan. Gender-ajattelu on Kramaraen (1990) mukaan läsnä, vaikka tyttöjä tai naisia ei olisikaan paikalla. Miehet ovat aina miehiä ja taustalla on ajattelu "verrattuna naisiin". Sukupuolta ei hänen mukaansa tulisi käsitellä ainoana muuttujana ilman ikää, luokkaa tai rotua. Vaikka puhutaan paljon siitä, kuinka miehet ja naiset ovat erilaisia, eroista on vain vähän empiristä näyttöä. Sukupuolta pidetään päämuuttujana, koska on vain kaksi sukupuolta ja tutkijat etsivät ja löytävät eroja mieluummin kuin yhtäläisyyksiä.

Sukupuolierot siis näkyvät kaikessa ja kaikkialla ja niinpä viestintätutkimuksessakin on painiskeltu monenlaisen mies-naistutkimuksen parissa. On tutkittu sukupuolieroja yksilöviestinnässä, nonverbaalisessa viestinnässä, neuvotteluissa, johtamisessa yms. Tutkimus on ollut pääosin amerikkalaista. Vaikka kumpikin kulttuuri on länsimainen, eivät USA:ssa pätevät asiat välttämättä päde Suomessa. Viestintätutkimuksessa miesten puhe on ollut standardi, jonka valossa naisia tarkastellaan. On päätelty, että naiset ja miehet puhuvat ja käyttäytyvät eri lailla, ei että naiset ja

miehet ovat erilaisia. Naisilla on Spitzackin ja Carterin (1987) mukaan ollut vain marginaalinen osa julkisessa yhteiskunnassa. Millään vähemmistöllä, ei edes naisilla, ole ollut sananvaltaa politiikassa, mediassa, ammattiliitoissa tai akateemisessa maailmassa. Naiseus on assosioitunut yksityiseen, kuten kotiin ja perheeseen ja naiset on leimattu subjektiivisiksi, ei-kilpailullisiksi ja riippuvaisiksi. Miesalalle opiskelemaan lähtevän naisen voisi kuvitella olevan toisenlainen. Newton (1987) väittää, että naisinsinöörit eroavat miespuolisista kollegoistaan, mutta myös naisalalla työskentelevistä naisista. Newtonin (1987) mukaan asiaa pitää tarkastella sosiaalisesta kontekstista käsin.

Kulttuurieroja tutkittaessa on eniten ehkä puhuttu individualistisesta ja kollektiivisesta kulttuurista. Kulttuurin sisällä yksilöiden käytös luonnollisesti vaihtelee. Silti on olemassa oleellisia kulttuurierojakin. Oletetaan, että keskustelutyylin määräävät yksilön arvot (itsenäinen vs. riippuvainen) ja että yksilön arvoja ainakin osittain määrää kulttuuri. Yksilöllisessä kulttuurissa on tärkeää yksilön näkemys itsestään (ystävällinen, kunnianhimoinen) ja heikkoutena pidetään riippuvuutta muista tai epäassertiivisuutta. Kim ja Wilson (1994) osoittivat, että itsenäinen käsitys itsestä korreloi positiivisesti tulosorientaation kanssa ja riippuvainen ihmissuhteiden kanssa. Tutkijat havaitsivat, että kaikissa heidän tutkimissaan kulttuuriryhmissä ihmiset, jotka olivat hyvin riippuvaisia, painottivat sen merkitystä, ettei omaan päämäärään pyrkiessään saa loukata kenenkään tunteita. Samoin he pyrkivät välttämään kuulijan kielteisiä arvioita itsestään.

Kun yksilöä sosiaalistetaan, hän oppii erilaisia vuorovaikutusmalleja, jotka perustuvat hänen kulttuurinsa normeihin, sääntöihin ja arvoihin. Näistä tulee hänen viestijätyylinsä perusta. Tätä tyyliä käytetään viestissä omassa tai muissa kulttuureissa. Kulttuuri määrää sosiaalistetaanko yksilö individualistiseen vai kollektiiviseen tyyliin. Tällä on suoranaista merkitystä viestintäkäyttäytymiselle ja esim. minäkäsitykselle ja arvoille. Luonnollisestikaan jokainen kulttuurin jäsen ei omaksu täsmälleen samoja teorioita kulttuurisesta koodista, mutta jäsenet sisäistävät implisiittisesti, kuinka käyttäytyä erilaisissa tilanteissa ja miten tulkita muita. Individualistisessa kulttuurissa opitaan, että on tärkeää olla itsenäinen ja saavuttaa jotakin, mutta kollektiivisessa kulttuurissa opitaan harmoniaa ja solidaarisuutta. Individualistisessa kulttuurissa arvostetaan yksilöä yli ryhmän. Totta kai sekä individualismia että kollektivismia esiintyy kaikissa kulttuureissa, mutta yksilöön vaikuttavat kulttuurissa esiintyvät peruseriaatteen. Individualistisessa kulttuurissa on tärkeää, että yksilö on ainutlaatuinen, pyrkii omaan päämääräänsä, ilmaisee itseään ja on suora. (Gudykunst & Matsumoto & Ting-Toomey & Nitsida & Kim & Heyman 1996.)

Riippuvaisessa kulttuurissa yksilöllä on luonnollisesti myös käsitys itsestään ainutlaatuisena yksilönä, mutta käyttäytymistä eri tilanteissa määräävät muiden tarpeet, toiveet ja mieltymykset. Tässä kulttuurissa pidetään heikkoutena itsepintaisuutta ja itsekeskeisyyttä. Kimin ja Bresnahanin (1996) mukaan Gilligan on puhunut miesten

itsenäisyys- ja naisten yhteisöllisyysstandardeista. Riippuvaisessa kulttuurissa ei ole tärkeää oman itsen korostaminen, vaan se, että korostaa suhteita muihin toimijoihin. Riippuvainen yksilö pyrkii tunnistamaan toisen ajatuksia ja tunteita, kun taas itsenäinen henkilö pyrkii vuorovaikutuksessa verbaalisilla taktiikoillaan osoittamaan, ohjaamaan, selvittämään jne.; on tulosorientoitunut. Myös Markus ja Kityama (1991) väittävät, että miehet ja naiset kuuluvat eri kulttuuriin. Riippuvainen henkilö muistuttaakin useimpien kulttuurien stereotypistä naista. Jotkut tutkijat taas ovat sitä mieltä, että miehillä ja naisilla on sama kulttuuritausta, mutta heillä on erilaisia sosiaalisia kokemuksia (ja erilainen biologia) ja siitä johtuu erilainen käyttäytyminen samoissa tilanteissa (Monsouri 1992).

On puhuttu jatkuvasti, että miehet ilmaisevat viestinnässään dominanssia ja naiset taas käyttävät kieltä ilmaistakseen läheisyyttä. Miesten sanotaan olevan itsevarmempia ja parempia sietämään stressiä. Naiset taas harjaantuvat länsimaisessa kulttuurissa miehiä enemmän ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Tyttöjä kannustetaan perehtymään tunteisiin enemmän kuin poikia. Onko tämä universaalia? Entä erot ilmaistaessa valtaa, kohteliaisuutta tai suoruutta? Newtonin (1987) mukaan insinööritieteistä kiinnostuvat miehet ovat luonnontieteellisesti lahjakkaita ja heillä on teknisiä harrastuksia. Se on sopusoinnussa maskuliinisuuden kanssa. Insinööritieteistä kiinnostuneet naiset taas rikkovat rooli-odotuksia ja heitä pidetään epänaisellisina (ainakin Englannissa).

Yhteiskunnassa vallitseva, miehet ja naiset erottava käytäntö, näkyy selvästi viestintäkäyttäytymisessäkin. Työelämässä jako merkitsee traditionaalisesti sitä, että miesten viestintäkäyttäytymistä on pidetty naisten viestintäkäyttäytymistä (= voimaton) parempana. Moderni traditio edellyttää, että naiset ovat intiimisyiden (aktiivinen kuuntelu, paralingvistiset vihjeet, nonverbaaliset eleet keskustelun ylläpitäjinä yms.) eksperttejä. Sosiaalisen oppimisen paradigman mukaan miehiä rohkaistaan naisia enemmän olemaan dominoivia, aggressiivisia, kilpailevia ja affektiivisesti rajoittuneita. Naisia ei puolestaan rohkaista väittelynhaluisuuteen eikä verbaaliseen aggressiivisuuteen, koska sellainen ei sovi vallitseviin sukupuoli-odotuksiin. Naisten viestintäkäyttäytymisen pitäisi olla supportiivista. Naiset välttävätkin väittelyä, koska kokevat sen stressaavaksi. Tosin on olemassa tutkimustuloksia, että naiset ovat aggressiivisempia perhetilanteissa. Näyttää siltä, että miehillä ja naisilla on erilaiset odotukset toisten ihmisten väittelynhaluisuuden ja verbaalisen aggressiivisuuden suhteen. (Nicotera & Rancer 1994.) Kaiken kaikkiaan yleinen oletus tuntuu olevan, että naiset ovat keskimäärin miehiä paremmin perillä tunteistaan. Naisia myös pidetään miehiä empaattisempina ja etevämpinä tulemaan toimeen ihmisten kanssa. Entä tekniselle alalle hakeutuneet naiset? Empaattisuus ei tule ensimmäisenä avuna mieleen esim. konesuunnittelijan työssä.

Miehet ja naiset eivät näytä eroavan eri viestintäperiaatteidensa perusteella ja näin näyttää olevan kaikissa tutkituissa kulttuureissa. Vaikka monet tutkijat ovat väittäneet eroja olevan esim. juuri vallankäytössä, kohteliaisuudessa ja suoruudessa, ei sukupuoli näytä olevan merkitsevä muuttuja. Kun sukupuolta pidetään riippumattomana muuttujana, löydetään miesten ja naisten viestintätyyleissä enemmän yhtäläisyyksiä kuin eroavuuksia tai ei löydetä mitään. Tutkijoiden mukaan voidaan puhua stereotyyppioista tai sukupuolten polarisaatiosta. Miesten puheen väitetään olevan karkeampaa ja suurempaa ja siinä luonnehditaan näkyvän kilpailuorientaation. Naisten puhetta leimaa yhteistyöorientaatio. Eri tutkijoiden selvittämiä viestinnän periaatteita eli pyrkimystä selkeyteen, pyrkimystä olla loukkaamatta toisen tunteita, itsearviointia, väärinkäsitysten minimoimista, pyrkimystä tehokkuuteen jne. on harvoin tarkasteltu kulttuurienvälisen erojen ja yhtäläisyyksien valossa. (Kim & Bresnahan 1996.)

Mulac, Wieman, Widemann ja Gibson (1988) tutkivat kielellisiä sukupuolieroja. Miesten ja naisten on jopa väitetty kuuluvan eri sosiaaliryhmiin tai eri sosiolingvistisiin yhteisöihin. Jo nelivuotiaina tytöt käyttävät poikia emotionaalisempaa ja reflektioivampaa tyyliä. Kielellisiä eroja havaitaan ja erot ovat suurempia kuin saman sukupuolen dyadeissa. Ei ole silti viisasta sanoa, että miehet käyttävät enemmän x:ää ja y:tä tai naiset a:tä ja b:tä. Tässä kontekstissä pitäisi ym. tutkijoiden mukaan ajatella paremminkin seikkoja, joita kumpikin sukupuoli suosii kuin sukupuolieroja. Heen (1996) on päätyntä samaan tulokseen omissa neuvottelututkimuksissaan.

Kimin ja Bresnahanin (1996) mukaan naisilla on perinteisesti käsitys itsestään empaattisina ja huolehtivina (sosioemotionaalinen orientaatio), eivätkä he tunnista dominoivaa mallia. Naisten väitetään käyttävän viestintää korostamaan heidän suhteitaan ihmisiin ja välittämistään muista (huolenpito). Kiinnostavaa tässä onkin se, tunnistavatko tekniselle alalle hakeutuneet naiset itsessään vielä tämän sosioemotionaalisen orientaation. Josselsonin (1996) mukaan pojat tuntevat jo varhain itsensä toimiensa kautta ja tytöt muiden ihmisten kautta. Tyttöjä ei määritellä hyviksi jalkapallon pelaajiksi, vaan vastaanottavaisiksi muiden sanomille, itseensä luottaviksi ja viehättäviksi. Tyttö oppiikin, että hänet määritellään sen mukaan, millaisena häntä pidetään, ei sen mukaan, mitä hän tahtoo tai tekee.

Gudykunst (1995) puhuu käsitteestä vieras. Vieras voi olla fyysisesti lähellä (nearness), mutta myös etäinen (remoteness), koska hänellä on erilaiset arvot ja erilainen tapa toimia eri tilanteissa. Vieras on samanaikaisesti fyysisesti läsnä ja voi osallistua samaan tilanteeseen, mutta hän on ulkopuolinen, koska hän on erilaisen ryhmän jäsen. Voitaisiko ajatella, että tytöt ja pojat/naiset ja miehet ovat erilaisen sosiaalistamisprosessin vuoksi monissa tilanteissa toisilleen vieraita; etäisiä ja ulkopuolisia? Tyttöillä/naisilla ei kuitenkaan ole Gudykunstin (1995) mukaan vaikeuksia toimia poikien/miesten kanssa, sillä emmehän koskaan kykene ennakoimaan tai

selittämään täysin toisen ihmisen käytöstä. Epävarmuus on luonnollisesti suurennaa, kun toimimme eri ryhmästä olevan henkilön kanssa.

Kun miesten ja naisten kulttuuri näyttää tutkijoiden mukaan näin kovin erilaiselta, pitäisi teknillisen korkeakoulun olla paikka, jossa nämä sosiaalistamisessa syntyneet erot tulevat selvästi esille. Vähemmistönä olevien naispuolisten teekkarien luulisi jatkuvasti törmäävän ns. mieskulttuuriin, kokevan kenties myös vierautta miesten kesellä. Lisäksi, jos naiset ovat vähemmistönä, on heidän sopeuduttava miesten maailmaan ja mukauduttava miehiseen kulttuuriin. Teknillisen korkeakoulun naisopiskelijoita tutkimalla pitäisi selvittää, onko vähemmistön sopeutumisessa enemmistön erilaiseen (viestintä)kulttuuriin ongelmia. Onhan joillakin osastoilla naisten määrä todella vähäinen (esim. tietotekniikka n. 6 %).

Tässä tutkimuksessa pyritään kuvaamaan teekkarinaisia ja heidän kokemusmaailmaansa Teknillisessä korkeakoulussa (TKK) Otaniemessä (Espoo). Tutkimus rakentuu niin, että teekkarinaisia tarkastellaan miehisessä ympäristössään siten, että teoriaa tarkastellaan tulosten kanssa rinnakkain.

1.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää naisopiskelijoiden kokemuksia viestinnästä miesalalla sekä yksilö- että yhteisötasolla. Tutkimus käsittää opiskeluun liittyvää ryhmätoimintaa, ystävyysuhteita, verkottumista, mutta myös opiskeluun liittyviä vapaa-ajan aktiviteetteja (kiltatoiminta). Jonkin verran sivutaan myös teekkarityttöjen kokemuksia työharjoittelusta miesalalla.

Joillakin teknillisen korkeakoulun osastoilla nainen tuntee olevansa harvinaisuus, mutta joillakin toisilla yksi joukosta. Kaikesta tasa-arvosta huolimatta, naisen ei ole vielä kukaan helppoa hakeutua miesalalle opiskelemaan. Tyttöillä on ehkä myös poikia enemmän vaihtoehtoja opiskelupaikkaa valitessaan. Tätä tukee ainakin se, että Otaniemessä vuonna 2000 sähköosastolle hyväksytyistä naisista 13 % jätti ottamatta opiskelupaikan vastaan. Tämä oli kaksi kertaa enemmän kuin miehistä (6 %). (Putila, suull.tieto 170401.). Tekniikan opiskelu ei ole naisille niin selvä valinta kuin miehille. Naisilla on erilaiset kiinnostuksen kohteet sosiaalistamisen takia (kiinnostavuusargumentti), mutta myös mallien vähyydellä ja stereotyyppioilla; (bittinörtti, miesala) on vaikutusta. Tästä syystä halusin selvittää, miten ja ketkä olivat rohkaisseet tyttöjä hakeutumaan teknilliseen korkeakouluun. Tätä kartoittava tutkimuskysymys on:

1. Mikä on rohkaisun merkitys hakeuduttaessa opiskelemaan teknilliseen korkeakouluun?

Alkuoletukseni oli, ettei korkeakoulussa liikkuva myytti: tavalliset tytöt eivät edes hae kouluun pidä paikkaansa. Tästä seuraava päätutkimuskysymys on:

2. Millaisina viestijöinä teekkaritytöt pitävät itseään?

Ja tähän liittyvä osakysymys:

2.1 Huomaavatko naiset muuttuvansa viestijöinä?

Perinteistä naisellista työkuultuuria leimaavat arvot ja toimintamallit, joiden perusta on hoivarationaliteetissa ja sitä vastassa on miehinen työkuultuuri, jota leimaa professionaalisuus, instrumentaalisuus ja tieteellisyys. Erilaiset mielikuvat, symbolit ja ajattelun muodot leimaavat yhä naisten ja miesten asemaa työelämässä. Ovatko naiset, jotka hakeutuvat perinteiselle miesalalle sisäistäneet miehisiä arvoja? Tähän liittyy osakysymys:

2.2 Millaisia ovat naisten perusarvot? Miten ne muuttuvat opintojen kuluessa?

Kolmanneksi kiinnostavat ystävyysuhteet. Kouluaikoina tytöt ja pojat ovat pääosin oman sukupuolensa seurassa ja se muokkaa heitä ja heidän toimintaansa tiettyyn suuntaan. Mutta, jos nainen on opiskeluympäristössään vähemmistön edustaja, on kiinnostavaa selvittää ystävyysuhteita. Ickes, Tooke, Stinson, Baker ja Bissonette (1988) havaitsivat, että miesten välisissä dyadeissa etäisyys henkilöiden välillä oli suurempi kuin naisten välisissä dyadeissa. Toisilleen vieraat naiset aloittavat intiimin vuorovaikutuksen ja itsestään kertomisen aiemmin kuin miehet, ja siitä johtuen naisten välille kehittyy nopeammin keskinäistä pitämistä. Naisten dyadeissa kehittyy nopeammin samanmielisyyttä (ajatukset, tunteet). Voidaan olettaa, että naisilla ja miehillä on erilaisia odotuksia vuorovaikutuksen suhteen. Naiset voivat yleensä uskoa, että siitä kehittyy miellyttävä tilanne, eikä heidän tarvitse arkailla tunteitaan, ja niin he voivat pyrkiä samanmielisyyteen ja maailman näkemiseen toisen perspektiivistä.

Stereotypisesti naista pidetään miestä sosiaalisempana, ja useat tutkimukset ovat väittäneet, että naiset jakavat asioita ystävien kanssa puhumalla, miehet tekemällä. Cline (1986) tutki, pitääkö paikkansa, että miehet välttävät asioiden paljastamista ja intiimisyttä viestinnässään. Aiemmat tutkimukset osoittavat, että miehet kontrolloivat omaa ja kumppaninsa intiimisyysastetta enemmän kuin naiset. Mutta tämä riippuu paitsi henkilön omasta sukupuolesta, myös keskustelukumppanin sukupuolesta ja vuorovaikutuksesta eli tässä on kysymys sosialisatiosta.

Clinen (1986) mukaan miehet puhuvat avoimemmin miehille kuin naisille ja naiset myös naisille avoimemmin. Eli avoimuus on suurempaa, kun keskustelijat ovat samaa sukupuolta. Eniten naiset olivat varuillaan silloin, kun puhuivat miehille. Naiset

raportoivat suurempaa avoimuutta kuin miehet. Toisaalta tutkija myös olettaa, että miehet saattavat yliarvioida omaa käyttäytymistään. Näyttää myös siltä, että kun nainen ja mies keskustelevat, miehet määräävät intiimisyyden tason. Kuitenkin Clinen (1986) mukaan tuntuu siltä, että henkilöt toimivat mieluummin oman genderinsä kuin biologisen sukupuolensa mukaan, mutta keskustelukumppanin sukupuoli määrää avoimuutta enemmän kuin tuntematon gender. Kolmas päätutkimuskysymys on:

3. Millaisia ovat naisten ystävyysuhteet TKK:lla?

Tähän liittyvät osakysymykset:

3.1 Millaisia ovat naisten ystävyysuhteet miespuolisten opiskelutovereiden kanssa?

3.2. Miten naiset ja miehet eroavat ystävyysuhteissaan itsestä kertomisen suhteen?

Väitetään, että naisten on vaikea päästä miesten epävirallisiin verkostoihin työelämässä. Haapakorven (1994) mukaan on tärkeää, että naiset luovat verkostoja ja yhteyksiä työelämään jo opiskeluaikana, koska sillä on merkitystä työelämään kiinnittymisen suhteen. Onkin kiinnostavaa tietää, harjaantuvatko naiset verkottumaan jo opiskeluaikanaan.

3.3 Miten tarpeellisina naiset pitävät opiskeluaikana naisverkostoja?

3.4 Miten naiset luovat verkostoja korkeakoulussa?

Neljäs kiinnostuksen kohde on opiskelijaelämä. Killoissa naiset toimivat empirian mukaan miehiä aktiivisemmin. Päätutkimuskysymys tästä on:

4. Miten naiset osallistuvat kiltatoimintaan ja mitä he saavat kiltatoiminnasta?

90-luvulla monen miesvaltaisen killan puheenjohtajaksi valittiin nainen. Kun on tutkittu johtamistyylejä, on havaittu, että naisilla ja miehillä on erilaiset käsitykset demokraattisesta ja autoritaarisesta tyylistä. Ryhmän tyytyväisyys mies- tai naisjohtajaansa riippuu asenteista, ryhmän kokoonpanosta ja palkitsemisvallasta. Tärkeä tekijä tässä on Meyersin ja Brashersin (1994) mukaan myös vuorovaikutustyyli. Naisilta saatetaan edellyttää erilaista tyyliä; vuorovaikutuksellisempaa ja sosiaalisesti tukevampaa. Tästä seuraavat osakysymykset:

4.1 Millaisia kokemuksia naisilla on killan johtamisesta?

4.2 Mikä on ”hyvä jätkä”?

4.3 Miksi naiset toimivat miehiä innokkaammin killassa?

Viidenneksi kiinnostaa opiskelijaelämässä yleinen ryhmätoiminta. Markus ja Kityama (1991) selittävät, että yksilöt, jotka ovat hyvin itsenäisiä, pyrkivät pysymään erillään muista. He tukeutuvat omiin kykyihinsä, ominaisuuksiinsa ja ideoihinsa mieluummin kuin muiden ajatuksiin. He arvostavat individualismia, saavutuksia, kilpailua ja hedonismia. Viestintätilanteissa he pyrkivät päämäärään, kantavat vastuuta ja ilmaisevat ajatuksensa. Riippuvaiset henkilöt pitävät ihmisten välisiä suhteita tärkeinä ja he pyrkivät sopeutumaan muihin ja he ovat myös velvollisuudentuntoisia. Kim ja Bresnahan (1996) ovat sitä mieltä, että itsenäinen henkilö assosioituu tulokseen. Ryhmätilanteissa tahto saada jotain aikaan on yhteneväinen ryhmän tehokkuuden kanssa. Riippuvaiset henkilöt pyrkivät heidän mukaansa välttämään kielteistä arvostelua minimoimalla määräälemisen ja pyrkien olemaan loukkaamatta toisten tunteita. Jo aiemmin esitettiin, että naisten standardit ovat yhteisöllisiä. Näin yleistäen. Tästä seuraa viides päätutkimuskysymys on:

5. Miten naiset toimivat ryhmässä?

Ja osakysymykset:

5.1 Millainen on naisten mielestä hyvä ryhmätyöntekijä?

5.2 Miten nainen saa äänensä kuuluviin miesvaltaisessa ryhmässä?

Tämän päivän organisaatiot ovat madaltuneet ja työntekijöitä rohkaistaan yhä enemmän ottamaan vastuuta koko työprosessista, ei pelkästään omasta työstään. Viestintäkäyttäytyminen assosioituu mm. ryhmän johtamiseen. Kehittyneellä vetäjällä on kosolti verbaalista aktiivisuutta.

5.3 Millaisia naiset ovat ryhmän vetäjinä?

Kuudenneksi tarkastellaan johtamista. Johtaminen ei ole perinteisesti ollut naisten alaa. Mutta onko miesalalle hakeutuneilla naisilla tavoitteena johtaminen? - "Ura ei ole minun tulkintani mukaan vain sitä, että onnistuu pääsemään johtajaksi, vaan paljon laajempi käsite: kaikki se, mitä ihminen tekee työelämässään – miten hän toisin sanoen onnistuu kehittymään työssään." – "Haluan mielenkiintoisia työtehtäviä. Minusta se on tärkeintä työssä viihtymisessä. Uran luominen ei sen sijaan ole minulle mikään päämäärä." - Puhujana on nainen. Usein tuntuu Asplundin (1986) mukaan siltä, että naisilla ja miehillä on erilainen näkemys uran luomisen käsitteestä. Naisista työtehtävät, siis työn tekeminen kuulostaa moraalisesti oikealta, mutta ura yhdistetään kiipimiseen, kyynärpäätaktiikkaan ja kilpailuun.

Miehistä uran luominen on voittamista, ylöspäin ja eteenpäin pääsemistä. Kuitenkin myös naiset haluavat edetä urallaan. Ainoastaan pyrkimykset ja motivaatio ovat erilaiset kuin miesten. Naiset mainitsevat syiksi psykologisia tekijöitä, kuten

itsensä kehittäminen ja omien voimavarojen käyttöönotto sekä sosiaalisia arvoja, kuten mahdollisuus työskennellä muiden pätevien ihmisten kanssa ja mahdollisuus kehittää toisia. Miehet puhuvat avoimemmin vallasta, asemasta ja statuksesta. Miesten listalla sosiaaliset arvot ja suhteet työtovereihin olivat Asplundin (1986) tutkimuksen mukaan melko alhaalla. Kuudes päätutkimuskysymys on:

6. Millaisia kokemuksia naisilla on työelämästä?

Ja osakysymykset:

6.1 Mitä naiset pitävät vahvuutenaan rekrytointitilanteessa?

Kvanden ja Rasmussenin (1989) mukaan naisilla on omat käsityksensä siitä, kuinka urakehityksen pitäisi sujua, millaisia työorganisaatioita he toivovat ja mitä johtamisfunktion pitäisi olla. He toivovat yhteistyöverkostoja sentralisoidun hierarkian sijaan. Johtajan pitää mieluiten olla koordinaattori samanarvoisten työntekijöiden tiimissä, eikä pomo ylitse muiden. Naiset haluavat, että tehtäviä delegoidaan, eivätkä he pidä siitä, että kaikkia ja kaikkea kontrolloidaan.

6.2 Mitä naiset pitävät esimiesvahvuutenaan?

1.2 Tutkimusmenetelmät ja vastaajat

Tutkimusmenetelminä käytettiin teemahaastattelua ja avoimia haastatteluja. Lisäksi aineistoa kerättiin kirjoitelmilla. Koska kokemukseni mukaan haastattelemisen ja kyselemisen ei aina ole helppoa, tein ennen varsinaisten haastattelujen aloittamista kaksi (2) esihaastattelua miespuolisille teekkareille harjoitellakseni haastattelemista. Tällöin testasin mm. nauhurin käyttöä. Näitä esihaastatteluja ei litteroitu. Teknisestä korkeakoulusta käytetään tässä työssä lyhennettä TKK.

1.2.1 Vastaajat

Tutkimusta varten haastattelin **18** fuksia (=ensimmäisen vuosikurssin opiskelija). Ainoastaan yksi (1) haastatteluun kutsuttu (e-mail) fuksi kieltäytyi kiireisiinsä vedoten haastattelusta. Opiskelijat valittiin tutkimukseen satunnaisesti. Haastatellut opiskelijat olivat sekä miesvaltaisilta osastoilta että niiltä, joissa naisopiskelijoiden määrä on jo vähintään kolmannes opiskelijoista. Tällaisia osastoja ovat kemian, rakentamis- ja yhdyskuntasuunnittelun ja puunjalostuksen osastot. Muut osastot ovat miesvaltaisia osastoja. Haastateltavien lukumäärä/osasto (ks. taulukko 2) oli satunnaisotoksen tulosta.

TAULUKKO 2. Haastatellut fuksit osastoittain (n=18)

Haastateltavan osasto	Lkm
Kemian osasto	1
Koneosasto	4
Puunjalostus	1
Rakentamis- ja yhdyskuntasuunnittelu	3
Sähköosasto	2
Teknillinen fysiikka	2
Tietotekniikka	3
Tuotantotalous	2

Kaikki haastattelut olivat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta yksilöhaastatteluja. Istuimme haastateltavan kanssa pöydän ääressä ja nauhuri pyöri välissämme. Yksi haastatteluista tehtiin parihaastatteluna. Parihaastattelu onnistui hyvin, sillä kummallakin vastaajalla oli itsenäiset ja erilaiset mielipiteet asioista, eivätkä he ujustelleet toisiaan, vaan toivat reippaasti erilaisenkin mielipiteensä esille. Nämä haastateltavat olivat jo lukiossa olleet samalla luokalla.

Haastattelut suoritettiin kevätlukukauden alussa vuonna 1995. Tällöin fukseilla oli takanaan syyslukukauden verran opintoja. Kahta poikkeusta lukuun ottamatta kaikki haastateltavat olivat aloittaneet opintonsa teknillisellä korkeakoululla. Kaksi haastateltavaa oli siirtynyt TKK:lle yliopistolta. Toinen opiskeltuaan 2 vuotta valtiotieteellisessä tiedekunnassa ja epäonnistuttuaan toisen kerran oikeustieteellisen tiedekunnan pääsykokeessa. Toinen oli suorittanut yliopistossa 110 ov:a fysiikan ja matematiikan opintoja.

Haastattelut kestivät n. puolitoista (1,5) tuntia, mutta oli tavallista, että virallisen haastattelun loputtua haastateltavilla oli vaikeuksia poistua. He saattoivat jutella päätteeksi kaikenlaista itsestään ja asioistaan. (Välillä koin hyvin kiusallisena sen, etten pystynyt kieltäytymään tästä osuudesta.) Haastattelut suoritettiin teknillisen korkeakoulun tiloissa. Haastateltavien ikä vaihteli 19 vuodesta 23 vuoteen. Kaikki haastateltavat olivat minulle entuudestaan tuntemattomia, mutta ilmeni, että erään fuksin veli ja poikani olivat olleet samalla luokalla ja tämän haastateltava kertoi minulle. Haastateltavista 4-5 osallistui myöhemmin pitämilleni kursseille. Haastattelussa syntyneellä "tuttuudella" oli ehkä merkitystä sille, että he valitsivat juuri pitämäni ryhmät (valittavana kolme eri opettajaa). Eräästä haastateltavasta on tullut ystävä.

Hänen kanssaan yhteys pelaa jatkuvasti, vaikka hän siirtyikin avioliiton myötä opiskelemaan Tampereen TKK:lle.

Haastateltavat eivät tienneet etukäteen, että haastattelu nauhoitetaan, mutta en pyytänyt heiltä siihen lupaa, vaan selitin sen olevan käytäntö. Haastattelukysymykset: **liite 1.**

Vanhemmista opiskelijoista haastattelin **16** naista (taulukko 3). Kaksi oli vasta kolmannen vuosikurssin opiskelijaa, joista toinen oli päättänyt keskeyttää opintonsa TKK:lla seuraavana kesänä. Muista haastateltavista neljä oli opiskellut 4 vuotta ja pisimmälle ehtineellä oli kahdeksas opiskeluvuosi menossa. Neljä haastateltavaa oli valmistumaisillaan (diplomityö tarkastettavana) tai oli juuri saanut tutkintotodistuksen. Yksi haastateltavista oli aiemmalta koulutukseltaan opistoinsinööri ja kaksi oli opiskellut aluksi yliopistolla. Muut olivat opiskelleet ainoastaan TKK:lla. Iältään nämä haastateltavat olivat 23-29 vuotiaita. Kuten seuraavasta taulukosta 3 näkyy, myös vanhemmat naiset olivat eri osastojen opiskelijoita.

TAULUKKO 3. Haastatellut vanhemmat opiskelijat osastoittain (n=16)

Haastateltavan osasto	Lkm
Koneosasto	2
Maanmittaus	1
Materiaali- ja kalliotekniikka	2
Puunjalostus	1
Sähköosasto	3
Teknillinen fysiikka	1
Tietotekniikka	2
Tuotantotalous	1
Ymp.- ja yhdyskuntasuunnittelu	3

Nämä haastateltavat valittiin samalla tavoin satunnaisesti kuin fuksit. Haastattelut suoritettiin kahta poikkeusta lukuun ottamatta korkeakoulun tiloissa. Yksi haastattelu tehtiin haastateltavan työpaikalla ja toinen haastateltavan kotona. Näistäkin haastatteluista yksi suoritettiin parihaastatteluna, mutta ainoastaan toinen parista oli haastattelun kannalta hedelmällinen, sillä toinen vain täydensi ja myötäili hänen sanomisiaan.

Vanhemmista haastateltavista pari osoittautui tutuksi (oli käynyt pitämäni kurssin). Tämän ei kuitenkaan katsottu estävän haastattelua, sillä tuttuuden aste oli hyvin

kevyt eli en tiennyt juurikaan haastateltavastani, mutta haastateltavalla oli luonnollisesti oma ennakkokäsityksensä minusta. Lisäksi osoittautui, että eräs haastateltava oli ollut poikani luokalla ja toinen opiskeli samalla osastolla. Kumpikin tiesi etukäteen, että olin N:n äiti ja kertoi sen minulle. Haastattelut suoritettiin lukuvuonna 1995-96. Haastattelukysymykset: liite 2.

Kiltojen naispuolisia puheenjohtajia haastattelin seitsemän (7). Näihin haastatteluihin valitsin ainoastaan miesvaltaisten kiltojen naispuheenjohtajia. Tosin miesvaltaisella (naisia alle 10 %) sähköosastolla ei haastattelujen ajankohtaan mennessä ollut ollut naispuolista puheenjohtajaa. Haastatteluihin pyydettiin kaikki haastatteluhetkellä korkeakoulussa opiskelevat miesvaltaisten kiltojen puheenjohtajina toimivat ja aiemmin toimineet naiset. Kuten taulukosta 4 näkyy, suurten kiltojen (kone, tietotekniikka) puheenjohtajia oli haastatteluissa kaksinkertainen määrä pieniin (tekninen fysiikka, tuotantotalous) kiltoihin verrattuna.

TAULUKKO 4. Haastatellut kiltojen puheenjohtajat osastoittain (n=7)

Haastateltavan osasto	Lkm
Koneosasto	2
Teknillinen fysiikka	1
Tietotekniikka	3
Tuotantotalous	1

Eräs Tietokillan entisistä puheenjohtajista oli haastattelujen ajankohtana opiskele-
massa Ruotsissa, mutta kaksi muuta haastateltua toimitti hänet haastatteluun puolen
vuoden kuluttua eli heti hänen palattuaan TKK:lle. Nämä haastattelut suoritettiin
lukuvuonna 1996-97 ja kävi niin, että tietokillan puheenjohtajana oli silloin nainen, joka
oli ollut myös fuksihaastattelussa (ja tuolloin hän vannoi, ettei kiltatoiminta häntä
kiinnosta). Eräs puheenjohtajista oli päättänyt keskeyttää opintonsa TKK:lla seuraavana
kesänä, mikäli pääsee opiskelemaan lastentarhanopettajaksi. (Hän pääsi!)

1.2.2 Tutkimusmenetelmät

Alkuperäinen ajatukseni oli, että saisin parhaiten tietoa teekkarityöistä haastattelemalla.
Niinpä keräsin aineistoa fukseilta pelkällä teemahaastattelulla. Tällä hetkellä ajattelen,
että aineistoa olisi voinut laajentaa ja monipuolistaa observoimalla esim.
ryhmätoimintaa. En ole varma, vastaako todellisuutta, kun haastateltava kertoo

käsityksensä esim. toimimisestaan ryhmässä. Toisaalta haastateltavani eivät tuntuneet ainakaan kaunistelevan oletettua käytöstään. Tämä ensimmäinen haastattelu (**liite 1**) keskittyi vielä tiukkoihin ja formaaleihin kysymyksiin. Pyysin vastaajia kuvaamaan itseään (kysymykset 22-25). Hain vastaajilta mm. tietoa heidän omasta viestintäkäyttäytymisestään ja -tyylistään eri tilanteissa (kysymykset 31, 32, 33 ja 39, 40, 41) tai pyysin heitä kertomaan, mitä viestintätaitoja he mielestään tarvitsevat tulevassa työssään (kysymykset 34 ja 35). Kysymykset olivat monesti opiskelijoille vaikeita, eivätkä he aina heti löytäneet vastauksia niihin. Näin jälkikäteen en sitä ihmettelekään, kehitynhän itse prosessin kuluessa. Tässä vaiheessa olin vahvasti sitä mieltä, että ns. teemahaastattelu oli paras tapa kerätä tietoa teekkarinaisilta. Vastauksia litteroidessani, yllätyin kuitenkin siitä, kuinka aineisto kysymysten puutteellisuudesta huolimatta tuntui toimivalta.

Kun haastattelin (**liite 2**) pitemmälle opinnoissaan ehtineitä, en enää noudattanut kysymyslistaani yhtä tiukasti kuin ensimmäisissä haastatteluissa, vaan haastattelut olivat jo kehittyneet keskustelempaan suuntaan. Annoin vastaajien puhua ja kertoa kokemuksiaan ja johdattelin heitä toivomaani asiaan jatkokysymyksilläni. Tällöin he mm. kertoivat kokemuksistaan työharjoittelussa, vaikka en ollut ymmärtänyt tehdä asiasta haastattelykysymystä. Näissä haastatteluissa keskityin edelleen naisten viestintätaitoihin (kysymykset 11-17, 24, 25, 31 ja 32). Sitten kysyin naisten välisistä suhteista (kysymykset 19-25).

Koska haastattelujen kuluessa minulle myös valkeni kiltatoiminnan tärkeys monien teekkarinaisten elämässä, halusin laajentaa tutkimustani haastattelemalla kaikki koulussa haastatteluhetkellä opiskelevat miesvaltaisten kiltojen naispuheenjohtajina toimineet tai parhaillaan toimivat naiset. Haastattelut, jotka tein kiltojen puheenjohtajille, eivät enää olleet teemahaastatteluja, vaan avoimia haastatteluja. Tässä vaiheessa olin oivaltanut teemahaastattelun rajallisuuden ja niinpä keskustelimme kaikkien haastateltavien kanssa killasta ja puheenjohtajuudesta, mutta puheenaiheet vaihtelivat jonkin verran. Haastattelu alkoi kuitenkin aina kysymyksellä: Kerro valinnastasi killan puheenjohtajaksi! Sen jälkeen haastateltava sai varsin vapaasti kertoa puheenjohtajuudestaan. Kaikille esitettiin kuitenkin kysymys: Mitä teit toisin kuin edeltäjäsi?

Kiltatoiminnan tärkeyden oivallettuaani olin jo ehtinyt haastatella ison joukon opiskelijoita. Lisähaastattelut eivätenää houkuttelleet ja niinpä päätin haastattelujen lisäksi kerätä tietoa kiltatoiminnasta lyhyillä esseillä. Näitä esseitä kirjoittivat sekä miehet että naiset (n=10 hlöä). Esseellä he korvasivat poissaolonsa pitämältäni kurssilta. Essee lähetettiin yleensä sähköpostilla. Kirjoittajat tiesivät mihin heidän antamiaankin tietoja tullaan käyttämään. Esseessä heitä pyydettiin pohtimaan naisia kiltatoiminnassa. Olin tosin haastatteluissa ruvennut tekemään jatkokysymyksiä aina kuullessani sanan kiltta. Eli kiltatoiminnasta on myös jonkun verran

haastattelumateriaalia. Myös 'hyvä jätkä' -käsite on peräisin kiltatoiminnasta, joten kysymys 29 (liite 2) johdatteli usein kiltatoimintaan.

Kaikki haastattelut purettiin nauhoilta sanasta sanaan. Purkutyössä - kuten haastatteluissakaan - ei käytetty ulkopuolista apua. Haastattelumateriaalia jäi runsaasti käyttämättä, mm. mentorointi (liite 2: kysymys 27).

Tämän lisäksi tein lyhyen (1/2 h) haastattelun kuudelle (6) teekkarimiehelle. Näitä haastatteluja ei nauhoitettu vaan vastaukset kirjoitettiin suoraan muistiin. Näillä haastatteluilla pyrin selvittämään miesten näkemyksiä samoista asioista, joista naiset olivat jo minulle laajemmin kertoneet.

1.2.3 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysin tarkoitus on luoda aineistoon selkeyttä ja siten tuottaa uutta tietoa tutkittavasta asiasta. Suorannan (1995) mukaan kaikkein ongelmallisinta laadullisessa tutkimuksessa on aineiston analyysi. Empiirisen tutkimuksen perusajatukseksi on ollut, että tutkittavien vastaukset kertovat siitä, mikä on totta ja siten välittyvät totena tutkijalle. Eskolan ja Suorannan (1998:139) mukaan voisi sanoa, että haastatteltavien vastaukset ovat samankaltaisia sen takia, että ne ovat haastatteluvastauksia; ei sen takia, että haastateltavat ajattelisivat tutkittavasta asiasta samalla tavalla.

Saadakseni kokonaiskäsityksen aineistostani, luin puhtaaksikirjoittamani haastattelut muutamaan kertaan läpi. Samalla merkitsin marginaaliin huomautuksia, sekä poimin tekstistä yliviivauksella avainsanoja. Seuraavassa vaiheessa pyrin vertailemaan tapauksia toisiinsa ja kokosin ilmiöitä otsikoiden alle: esimerkiksi kannustus/ei, kiltatoiminta kiinnostaa/ei kiinnosta. Tässä vaiheessa huomasin, että osa kommenteista tai puheenvuoroista jäsenyi usean otsikon alle, osa sisälsi vain yhden asian. Pyrin myös käsitteellistämään aineistoani kysymällä: Mikä tämä on?, Mitä tämä esittää?, Mistä tässä on kysymys? Havaitsin, etten aina ollut varma siitä, mitä haastateltavani oli tahtonut sanoa, vaan jouduin tekemään puheenvuoroista omia tulkintojani. Lopuksi pyrin luokittelemaan aineistoani ryhmittelemällä käsitteitä, jotka näyttivät ilmaisevan samaa ilmiötä.

Aineistosta rupesi nousemaan laajempia kokonaisuuksia. Tiedyt avainsanat toistuivat useissa haastatteluissa. Näitä olivat mm. ujous, näyttämisen halu, tyttötuttujen tarve, vanhempien naisten tuki, sosiaalisuus, ihmissuhdeasiat tyttöjen keskustelunaiheena, naiseudesta hyötyminen, kuuntelukyky. Tämä auttoi päättämään, mitä asiakokonaisuuksia nostetaan esille. Nämä asiat alkoivat myös pikkuhiljaa jäsenyä isompien kokonaisuuksien alle: yksilö, yhteisö jne.

Minulla oli suurta etua siitä, että olin itse tehnyt haastattelut ja purkanut ne sanasta sanaan nauhoilta. Aineisto oli niin sisäistettyä, että muistin helposti mistä löytyisi johonkin asiaan liittyvää materiaalia.

1.3 Tulosten tarkastelu ja esittäminen

Tässä tutkimuksessa olen käyttänyt tutkittavistani koodeja, joista tulee ilmi heidän osastonsa ja ikänsä (fuksit). Vanhempien opiskelijoiden erottamiseksi fukseista käytän tunnusta n, jolla korkeakoulussa merkitään yleisesti opiskelija, joka on opiskellut yli neljä vuotta. Puheenjohtajat on merkitty lisäksi tunnuksella pj. Mikäli opiskelija on antanut tiedot kirjallisesti, se näkyy kirjaimella k (esim. Tu24k; osasto tuotantotalous, ikä 24 vuotta ja kirjallinen selonteko). Mikäli haastateltavana on ollut useampi samanikäinen ja samalta osastolta oleva opiskelija, olen erottanut heidät aakkostamalla (Ko19a, Ko19b). Miespuolinen vastaaja on lisäksi merkitty m:llä (Sm24).

Tämän tutkimuksen empiirinen osa alkaa sen kartoituksella, kannustettiin teekkarityttöjä koulussa tai kotona hakeutumaan teknilliseen korkeakouluun. Tätä tarkastellaan supportiivisen viestinnän näkökulmasta.

Toiseksi esitellään teekkarityttöjen käsityksiä itsestään viestijöinä. Samassa luvussa teekkaritytöt pohtivat, miten he eroavat naisalalle hakeutuneista tovereistaan.. Luvun lopuksi pohditaan naisten arvoja ja niiden muuttamista opiskelun kuluessa. Tässä luvussa on käytetty teoriana mm. Kvanden norjalaista naisdiplomi-insinööritutkimusta.

Seuraavassa luvussa (4) tarkastellaan teekkarityttöjen viestintäsuhteita. Luvun teoriataustana ovat tutkimukset, joita on tehty naisten ja miesten ystävyysuhteista ja niihin liittyvistä puheenaiheista, henkilösuuntautuneisuudesta ja asiantuntijuudesta. Luku loppuu naisverkostojen tarkasteluun.

Viides luku käsittelee osallistumista ja vaikuttamista opiskelijayhteisössä. Luvun alku kuvaa kiltatoimintaa ja luvun lopussa kuvataan teekkarityttöjä opiskeluun liittyvässä ryhmätoiminnassa. Tähän liittyy teoriana mm. viestintäarkuustutkimus. Ryhmätoiminnalle oleelliset kysyminen, kuunteleminen ja keskeyttäminen sekä sanattomat vihjeet kuuluvat myös tämän luvun aihepiiriin.

Kuudes luku kuvaa teekkarityttöjen kokemuksia työharjoittelusta miesvaltaisilla aloilla. Luvun lopuksi tarkastellaan naisten käsityksiä itsestään johtajana naismiesjohtajuustutkimuksen valossa.

Lopuksi seuraavat johtopäätökset ja tutkimuksen arviointi.

2 Supporttiivisen viestinnän merkitys opiskelupaikan ja osaston valinnassa

Ainoa mahdollisuus muuttaa tekniikan imagoa ja tieteellistä sisältöä on lisätä alalla työskentelevien naisten määrää. Samalla myös naisten pätevyys ja tekninen kompetenssi lisääntyy. Mutta ammattien sukupuolen mukaisella eriytymisellä on pitkät perinteet. Historiallisesti se juontuu jo esiteollisesta yhteiskunnasta. Muutos on ollut hidasta. Suomessa naiset käyvät palkkatöissä kuten miehetkin ja naisia oli 1990-luvulla jopa hieman enemmän palkansaajina kuin miehiä. Meillä työskenteli vuonna 1980 naisia muita Pohjoismaita enemmän miesten aloilla, mutta miehiä puolestaan vähemmän naisten aloilla. Tekniikan, biologian ja kemian ammateissa työskentelevistä oli naisia 18 % ja 2/3 naisista toimi laborantteina tai piirustusapulaisina. Miehiä näissä tehtävissä oli 4 % ja valtaosa (86 %) heistä työskenteli arkkitehteinä, insinööreinä tai teknikkoina. (Anttalainen 1986.)

Tällä hetkellä Suomessa on pula tekniikan osaajista ja erityisesti tietotekniikan ammattilaisia joudutaan hankkimaan ulkomailta. Esimerkiksi Nokian kasvu on niin rajua, että kaikki valmistuvat sähkö- ja tietoliikennetekniikan insinöörit voisivat pestautua yrityksen palvelukseen ja silti firman on pakko metsästää itselleen ammattilaisia ympäri maailmaa. Paitsi Nokia, myös Elcoteq, Ericsson, Siemens, ABB, Wärtsilä Diesel, Vaisala ja monet muut kärsivät osaavan väen pulasta. Jo hyvistä pyrkijöistä on korkeakoulussa pulaa. Tytöt voisivat tätä pulaa omalta osaltaan lieventää. Tosin teknillinen korkeakoulu ei haaveile naisopiskelijoista pelkästään siksi, että hyvistä pojista on puutetta. Kognitiivisen tekniikan professori Mikko Sams (suull. 030199) toteaa, että kaikista tasa-arvokulteista huolimatta miehet ja naiset ovat erilaisia. Siksi naiset tuovat paitsi korkeakouluun, myös teknologian kehittämiseen tärkeän lisän.

Ongelmaksi muodostuu kuitenkin jo se, etteivät tytöt opiskele lukiossa riittävästi laajaa matematiikkaa ja fysiikkaa. Osaltaan tähän vaikuttaa se, että laajat kurssit näissä aineissa sulkevat pois muita, tyttöjä kiinnostavia kursseja (kielet, psykologia yms.), osaltaan muut syyt. Erästä näistä muista syistä pyritään tarkastelemaan tässä luvussa, nimittäin rohkaisun merkitystä. Kysyin vastaajilta, miten heitä rohkaistu hakeutumaan teknilliseen korkeakouluun ja keitä olivat nuo rohkaisijat olleet. Minua kiinnostivat myös esikuvat. Lisäksi kysyin ratkaisevinta syytä pyrkiä TKK:lle.

2.1 Koulu ja opettajat

Lagerspetzin (1990) mukaan fysiikka on Suomessa naisia vähiten kiinnostavaa. Tässä Suomi seuraa kansainvälistä ilmiötä. Hassin (1986:17) mielestä naisten puuttuminen

joltakin alueelta tarkoittaa hyödyntämätöntä lahjakkuusreserviä. Jos naiset puuttuvat, se tarkoittaa, että potentiaalinen lahjakkuus menee hukkaan. Haastatteluissani tuli hyvin selväksi, että Otaniemessäkin naisia löytyy runsaasti osastoilta, jonne pääsyvaatimuksena on fysiikan sijasta kemia, mutta mikäli ei ole lukenut laajaa fysiikkaa lukiossa, ei tietyille osastoille voi edes pyrkiä. Jokunen haastateltavistani oli päässyt haluamalleen osastolle suorittamalla fysiikan kirjoitusten jälkeen iltalukiossa tai pyrkimällä osastolle vasta toisella osastolla suorittamansa fuksivuoden jälkeen.

Dahlerupin (1990) mukaan nuoret menevät perinteisiin ammatteihin, koska heiltä puuttuu mielikuvitusta tai tukea valita epätavallinen vaihtoehto. Dahlerupin mielestä koulun tulee antaa sekä pojille että tytöille itseluottamusta, tietoa, pätevyyttä ja avoimuutta koulutusvalintoja varten. Erityisesti tyttöjä olisi ym. takia tuettava fysiikan opinnoissa, mutta tapahtuuko niin? Vastaa selittää tyttöjen vähyyttä osastollaan:

"Voi olla, että monet tytöt pyrkii sisään matikalla ja kemialla ja kun meidän osastolle <tuotantotalous> on matikka ja fysiikka ja sinne on muutenkin vaikeeta päästä - pojankin. Se on sitte ehkä tommonen fysiikkapelko. Mä juttelin yhen tytön kanssa, se sano, ett olis tosi hyvä jos tännekin vois pyrkiä kemialla. En mä fyssaa, se sano. Mut kemiassa puhutaan jostain aineista." (Tu20)

Moni muukin vastaaja puhui tyttöjen fysiikkapelosta. Poikien kokemusmaailma; leikit, koulun tekninen työ jne. tukee fysiikan opiskelua. Junttila (1994) on osoittanut, ettei 10-vuotiaiden tyttöjen ja poikien matematiikan osaamisessa ole eroa. Pohjoismaisessa Avaa-Bryt -kokeilussa opettajat hämmästyivät huomattavasti, kuinka heikko itsetunto monilla tytöillä oli fysiikan asioissa. Pelko epäonnistumisesta ja mokaamisesta voitti halun tutustua fysiikan ilmiöihin. Tarvittiin opettajien kannustusta. Räsänen (1992) tutkimus osoittaa, että sekä oppilaat että opettajat mieltävät fysiikan maskuliiniseen elämäntilanteeseen kuuluvaksi. Poikien oletetaan menestyvän siinä paremmin, koska he ovat kiinnostuneempia ja kaiken lisäksi pojat tarvitsevat sitä tyttöjä useammin jatko-opinnoissaan. Vastaja kertoo kokemastaan asenteellisuudesta:

"Vanhemmat, opettajat - sieltä tulee sitä hiljasta propagandaa. Sitä sanotaan rivien välissä. Esim. opot - on itsestään selvää, että opo ehdottaa laajaa matikkaa lukevalle pojalle, että lähde tekniseen korkeakouluun, ei siitä keskustella edes, mut esim. mulle, et oisko kauppa korkeakoulu tai lääkis, eiks sua yhtään kiinnosta? Ja kun rupesin puhumaan teknillisestä korkeakoulusta, niin se, että tuta <tuotantotalous> ois ollu sopiva. Tietotekniikka on kyllä mun ihan oma keksintö." (Tin24)

Opinto-ohjaaja toimi perinteen mukaisesti. Kaupallisesti painottunutta tuotantotaloutta ei mielletä tekniikaksi. Tuntuu kuitenkin yllättävältä, että vielä 90-luvulla on oltu näin perinteisiä. Joki-Pesola (1991) on laatinut yhteenvedon ammatillisen opettajakorkeakoulun naispedagogiikkaan liittyvistä seminaaritöistä. Hän kirjoittaa: "kaikille selvityksille yhteinen piirre oli se, että jotkut opettajat eivät tiedosta omia asenteitaan, vaan saattavat ilmeisesti tahtomattaan vaikeuttaa tyttöopiskelijan hakeutumista perinteisesti poikavaltaiselle linjalle." - Monista ongelmista huolimatta sekä tytöt että pojat viihtyvät varsin hyvin "väärän" sukupuolen aloilla. Omissa haastatteluissani kävi ilmi, että opinto-ohjaajat eli opot eivät ymmärrä kannustaa tyttöjä ns. epätavallisille aloille. Onko syynä tiedon puute vai se, että he itse ovat yleensä humanistisen koulutuksen saaneita ja peilaavat omaa arvomaailmaansa keskustellessaan tyttöjen kanssa ammatinvalinta-asioista? Mutta vaikka tyttöä ei suoranaisesti kannustettaisikaan, häntä ei saisi missään tapauksessa estellä. Seuraava kertomus ei ole outo poikkeus, vaan selittää vastaajien kuvaamaa tilannetta erinomaisesti:

"Mä päätin kai seitsemäntoistavuotiaana tulla tänne <lukemaan tietotekniikkaa>, koska mä en halunnut opettajaksi. Mutta mun opinto-ohjaaja <nainen> yritti saada mua luopumaan asiasta ja sano, että se on täysin miesvaltanen ala, että on täysin turha mennä sinne, että sä et ikinä pääse mihinkään <etenemään> jos sä meet sinne. Siitä mä sain vaan puhtia ja ajattelin, että jos kaikki ajattelee noin, niin maailma ei muutu mihinkään." (Tin27)

Mihin opinto-ohjaajan käsitys siitä, ettei miesvaltaisella alalla pääse etenemään perustui? Millaiset ovat etenemismahdollisuudet naisaloilla? Varoittelet herättävät monia kysymyksiä. Joka tapauksessa vastaaja työskenteli haastatteluhetkellä (alle 30 vuotiaana ja vastavalmistuneena) jo projektinvetäjänä ja sai palkkaa, josta moni naisalalla työskentelevä voi vain uneksia. Hän oli oivaltanut muutoksen avaimen, mutta monta muuta tyttöä opettajan varoitukset olisivat saattaneet lannistaa.

Niillä teknillisen korkeakoulun osastoilla, joihin pääsee sisään kemialla, naisten määrä voi olla jopa puolet opiskelijoista. Laajaa fysiikkaa opiskelee lukiossa yli puolet pojista, mutta vain joka 6. tyttö. Reaalikokeessa tytöt vastaavat harvoin fysiikan ja kemian kysymyksiin. Keväällä 1996 laajan matematiikan kirjoitti yhteensä 12 693 oppilasta, joista tyttöjä 4 715. (HS 300396.) On arveltu, että koulutovereiden, vanhempien ja opettajien vaikutus on vahva siinä, että tytöt pitävät matematiikkaa epänaïsellisena aineena ja siksi he valitsevat suppeita kursseja. Räsänen (1990) havaitsi, että vaikka pohjoismainen Avaa-Bryt projekti, jossa rohkaistiin tyttöjä ns. miehiisiin uravalintoihin, ei Vammalassa edistänytkaan tyttöjen poikkeuksellisia uravalintoja, tytöt valitsivat lukiossa laajan fysiikan aikaisempaa useammin. Opettajan vaikutuksen ainevalintaan vahvistaa eräs vastaaja seuraavasti:

"Fysiikkaa mä en koulussa lukenut kun meillä oli inhottava fysiikan maikka. Se sano aina, ettei tytöt tätä tajuu, naiset ei ymmärrä tekniikkaa ja sit se flirttas tyttöjen kanssa, vaikka oli vanha äijä." (Ry19) "Koska en ollut lukenut fysiikkaa, en päässy osastoille, mihin halusin. Mä haluan muuttaa <osastoa>. Mä aion ens kesänä mennä uudestaan pääsykokeeseen ja mä oon nyt semmosessa tilanteessa, että mun pitäis valita, että tik <tietotekniikka> vai sähkö. Se näyttää enemmän tikiltä kyllä. - Miksi? - Kun kaikki siellä on poikia niin mä haluan näyttää, että mäkin pärjään siellä. Ja minä oon aika hyvä käyttään niitä tietokoneita. Kyl mä osaan aika paljo niistä ja se on mun mielestä kuitenkin aika kiinnostavaa kanssa."

Vastaaja näyttää siis menestyneen korkeakoulussa opinnoissaan, koska on rohkaistunut jopa osastonvaihtoon. Myös hänellä tuntuu olevan samaa näyttämisenhalua kuin aiemmilla vastaajilla: jos kerran pojat, niin miksen myös minä! Muutama muukin haastateltava toi (kysymättä) esille kokemansa fysiikan opettajan tyttökielteisyyden. Ym. vastaaja jopa kertoi jättäneensä fysiikan lukiossa valitsematta, koska opettajan tyttökielteisyydestä kulki koulussa huhuja. Pelkillä huhuilla voi jo olla merkitystä, mutta monella vastaajalla oli myös käytännön kokemusta opettajan tyttökielteisyydestä. Eräs toinen vastaaja kertoi, että opettaja oli lukion ensimmäisellä fysiikan tunnilla ryhmäänsä tarkastellessaan todennut: "No onpa täällä paljon tyttöjä, vaan eipä moni teistä ole täällä enää joulun jälkeen!" Kolmas kertoi samaa: opettaja oli todennut fysiikan aloitusryhmän liian suureksi ja kertoessaan, että ryhmästä pitää pudottaa osa pois, hän oli vastaajan mukaan katsonut tyttöjen ryhmää kohti, jolloin vastaajalle "tuli semmonen olo, että tuo ei tykkää tytöistä". Muutama haastateltavani oli lukenut myöhemmin laajan fysiikan iltakoulussa, sillä sitä tarvitaan, jos haluaa pyrkiä tietyille osastoille (kone, sähkö, tekninen fysiikka, tietotekniikka, tuotantotalous) TKK:lle. Lukiossa kukaan ei ollut neuvonut asiassa. Paitsi tyttökielteisyydestä, vastaajilla oli myös ikäviä muistoja fysiikan opettajan puolueellisuudesta:

"Meitä alotti viistoista tyttöä laajalla fysiikalla, mutta kirjotti 3-4 <sata kirjotti yhteensä>. Ei meillä ainakaan kauheesti rohkastu tyttöjä mihinkään tommoseen. Musta tyttöjä pitäis rohkasta. Monesti on käyny mielessä, että pitäis mennä sauhuumaan niille nuoremmille, että jatka sitä <laajaa fysiikkaa>. Kyllä mulle tuli semmostakin, että fysiikan ope ei antanut mulle numeroita samoin kuin pojille. Pojille se rapsi numeroita kokeesta aika kevyesti, mutta mulle ei. Vertasin poikien kokeeseen, se päästi ne helpommalla. Miesopettaja. En tiijä, ehkä siinä on joku perinne - mie en sitä ymmärtäny. - Eikö opettajalle voi mennä sanomaan? - No ei oikeen voi. Se on just sitä, mistä ei oo vankkaa näyttöä. Mutta sitte viimesessä todistuksessa mun fysiikka oli nostettu kymppiin - vasta." (Tf20)

Jos tytöille välittyy käsitys opettajan puolueellisuudesta, ei se ole omiaan innostamaan aineen opiskeluun. Minun haastateltavistani moni korosti sisuuntuneensa sekä fysiikan opettajan että opinto-ohjaajan asenteista, mutta kuinka monta luokkatoveria tällainen asenteellisuus oli lannistanut? Totuus on, että tytöt keskeyttävät lukiossa fysiikan opinnot poikia helpommin, siksi olisi tärkeää, että heitä kannustettaisiin ja rohkaistaisiin. Luonnollisesti on niin, että ikävistä asioista saatetaan haastattelussa kertoa helpommin kuin mukavista, mutta fysiikan opettajan merkitystä ei voi mielestäni kiistää, sillä muutaman vastaajan kertomuksessa tuli esiin tämän rohkaisun merkitys: "mulla oli sellanen innostava fysiikan opettaja." Tämän vastaaja katsoi vaikuttaneen siihen, että tuli opiskelemaan TKK:lle. Avaa-Bryt projektissa tutkittiin opettajien asenteita fysiikkaa opiskelevia tyttöjä kohtaan. Eräs miesopettaja pohdiskeli Räsänen (1996) mukaan omaa huumoriaan näin: "Fysiikka on aine, jossa opettaja voi tehdä opiskelun tytöille hyvin epämiellyttäväksi. Fysiikka tai tekniikka on edelleen miesten ala. Ja ajatellaan nyt tunnilla, mulla ja varmaan monella muulla tällaiset sovinniset ajatukset, ne tulee hyvin äkkiä mieleen ... Tarkoitus on keventää opetusta huumorilla, siitä tulee ylimääräistä hauskaa ... Pojat siinä juhlii, mutta tyttöjä tai tavallaan koko naissukukuntaa pannaan vähän halvalla."

Englantilainen projekti *Girls into Science and Technology* pani tutkijat seuraamaan Secondary School -ikäisiä lapsia (11-14 v). Projektin tarkoituksena oli erityisesti tutkia, miksi tytöt eivät valitse fysiikkaa ja kemiaa tai ammattiaineita. Tutkimustiimi uskoi, että opettajat voivat muuttaa opettaja-oppilas vuorovaikutusta kohti suurempaa samanarvoisuutta. Kaikki opettajat tiesivät tutkimuksen tarkoituksen ja alkuoletuksen, että tyttöjen uskottiin saavan vähemmän huomiota luokassa. Tutkimus osoitti, että kolmeneljäsosaa (3/4) naisopettajista puhui yhtä paljon pojille kuin tytöille (tai suosituimmille tytöille), mutta vain puolet miesopettajista pääsi samaan. Monet opettajat olivat hämmästyneitä siitä, kuinka paljon huomiota he tutkimuksen (kvantitatiivisen observaation) mukaan osoittivat pojille. Eräskin miesopettaja sanoi, että hänestä oli tuntunut kuin 90 prosenttia hänen huomiostaan olisi ollut suunnattu tytöille. (Coates 1993:199.) Vastaajillakin oli kosolti kokemuksia opettajien puolueellisuudesta (ks. myös ylempänä). Oppilaat tuntuvat vastaajieni kertomusten perusteella olevan kovin herkkiä aistimaan opettajan todellisia asenteita:

"Vaikka fysiikan ope oli sellanen, että tyttöjen pitäs kiinnostua fysiikasta, niin se kuitenkin piti enemmän pojista. - Missä se mielestäsi näkyi? - Käytännössä se näky silleen, että se aina ajatteli, että pojat on poikia! Elikkä vaikka kaikkihan sen tunneilla puhu, mut kyllä se tuntu aina paljon herkemmin ilmottavan siitä tytölle. Tai, että jos poika ei ollu kiinnostunu fysiikasta, niin se saatto hyväntahtosesti huomauttaa, että kyllä siellä nyt nukutaan - mutta ei se ollu vihanen pojalle."
(Ti20)

Vastaajan mielestä poikien tuntikäyttäytymistä katsottiin sormien läpi ja vastaajan tulkinta siitä, että opettaja pitää enemmän pojista, ei ole omiaan innostamaan tyttöä aineen opiskeluun. Räsänen (1996) mukaan suomalaiset opettajat vastustivat pohjoismaista Avaa-Bryt projektia, jossa rohkaistiin tyttöjä ns. miehisiin uravalintoihin, seuraavin argumentein: Sukupuolten työnjako on luonnollista ja määräytyy biologisesti. Muutoksista työnjaossa seuraa ongelmia naisille itselleen ja heidän perhe-elämälleen. Toisaalta opettajat pitivät miesvaltaisilla aloilla hyvin menestyneitä naisia osoituksena yksilöiden valinnanvapaudesta ja tasa-arvon toteutumisesta. Tässä on puhuttu fysiikan opettajista, mutta moni vastaajistani ei ollut kokenut matematiikan opettajankaan kannustaneen itseään. "Mulla on yläasteen opettajasta jäänyt erittäin selkee kuva, että se oli sitä mieltä, ettei mun kannata lukea laajaa matikkaa. Valitsin sen kuitenkin ja oli mulla naisopettaja lukiossakin matikassa ja kemiassa, mutta ei nekään oo sen enempää kannustaneet, niitä fiksuja poikia kannustetaan kyllä enemmän."

Rosenfeld ja Jarrard (1986; 1985) havaitsivat, että miesopettajat ovat alttiimpia kohtelemaan oppilaita epätasa-arvoisesti. Petersen, Kearney, Plax ja Waldeck (1997) havaitsivat puolestaan, että opiskelijoiden mielestä opettajan sukupuolella ei ole merkitystä sille, kuinka tasa-arvoinen hän on. Mielestäni ei olekaan väliä sillä, jos kerrotaan, ettei opettaja ole kannustanut, ellei hän ole kannustanut ketään. Vastaajani lisäsivät kuitenkin lähes poikkeuksetta, että poikia kuitenkin kannustettiin. Kysymyksessä on subjektiivinen kokemus, mutta on olemassa paljon tutkimusta siitä, että koulu kohtelee poikia ja tyttöjä eri lailla. Tässä tapauksessa vastaajien kokema poikien kannustus on omiaan vahvistamaan vanhoja asenteita. Rohkaisun merkityksestä opiskelupaikan valinnassa ja opettajan kannustavasta vaikutuksesta kertoi vain 2-3 vastaajaa:

"Matikan ryhmässä oli vähän tyttöjä ja opettaja oli sitä mieltä, että pitkä matikka on tärkeä tytöille ja on hyvä, jos he jatkaa sitä. Ja sit opinto-ohjaaja oli, kun mä kerroin mihin pyrin, hirveen ihastunut. Laskettiin heti pisteitä, katottiin mun todistusta ja todettiin, että kyllä on mahdollisuuksia." (P20)

"Mulla oli yläasteella hyvä opettaja matikassa. Naisope. Se veti mukaan ja kyseli, että ymmärsitkö, ymmärsitkö, tietääkö kaikki, missä mennään? Sit se oli, että totta kai sä otat pitkän matikan." (S20)

Saattaa olla, että ilman opettajan rohkaisua nämäkään naiset eivät olisi löytäneet tietään teknilliseen korkeakouluun tai laaja matematiikka olisi voinut lukiossa jäädä valitsematta, jolloin ei teknisiin jatko-opintoihin olisi voinut edes pyrkiä. Newtonin (1987) mukaan englantilaisinsinööreistä liki kahdellakolmasosalla (2/3) oli insinööriä tai -veljiä. Silti he katsoivat vain harvoin perheen vaikuttaneen ammatinvalintaan.

Isät saattoivat toimia myönteisenä esimerkkinä tyttärelle. Naisten mielestä opettajat ja media olivat tärkein syy ammatinvalinnalle.

2.2 Perhe

Jos opettajat edustavat vielä perinteistä sukupuoliajattelua ja ovat asenteellisia, ovatko perheet sitten toisenlaisia? Junttilan (1994) mukaan vanhempainilloissa huomattiin isien epäilevä suhtautuminen tyttäriensä matemaattis-luonnontieteelliseen lahjakkuuteen: "Kyllähän tuo meidän likka on jotain puhunut laajan matematiikan ja fysiikan valitsemisesta, mutta ei se taitais pärjätä. Ei se taida oikein olla naisten ala." Eräs vastaajistanikin toi ilmi sen, että äiti oli varoitellut miesalasta, vaikka kaksi veljeä opiskeli jo korkeakoulussa. Äiti oli sanonut, että "otat liian ison haasteen itelles, kun sellaseen lähdet." Tytär toi kuitenkin haastattelussa esille, että hänellä on tarve näyttää, että pärjää siinä missä veljetkin. Hän oli ensin ajatellut teknillisen fysiikan osastoa, mutta äidin tuotua julki mielipiteensä siitä, että fysiikka on naiselle liian vaikeaa, tyytyi tytär kemiaan, joka on perinteinen naisala. Ja olihan teekkarivelikin esittänyt, että fyysikot "kulkevat pitkin seiniä ja ovat epäsosiaalisia." Veljen kommentti saattaa olla jopa äidin mielipidettä tärkeämpi, sillä kukapa nuori nainen haluaisi imagoaltaan epäsosiaaliseen ammattiin.

Pari haastattelemaani fuksia oli ensin opiskellut yliopistolla, mutta sitten vaihtanut TKK:lle. Toinen (fysiikan opiskelija) oli sisuuntunut siihen, että kesätöitä hakiessaan törmäsi aina kysymykseen: "oletko teekkari?". Hän oli sitä mieltä, että koska ei ollut, kesätyö alalta jäi saamatta. Toinen oli jopa suorittanut matematiikan ja fysiikan iltakoulussa, vaikka poikaystävän isä (itse DI) oli sanonut, ettei naisen kannata opiskella alaa, koska hänellä ei tule olemaan mahdollisuuksia edetä siellä. Poikaystävän isä näki pitkälle tulevaisuuteen, sillä opiskelu vie yleensä 6-7 vuotta, jonka jälkeen ihmisen työura kestää n. 40 vuotta. Vastaaja sanoi oivaltavansa, että uudet tuulet puhaltavat jo, vaikka kertoikin, ettei hän tiedä, mitä diplomi-insinöörit tekevät. Toistuvasti vastaajat ilmoittivatkin kouluun hakemisensa takana olleen jonkinlaista halua murtaa totuttua ja näyttää, että he eivät ole poikia pahempia. Tässä suhteessa vastaajat siis ainakin osoittautuivat keskimääräistä naista pontevammiksi.

Vanhemmatkaan eivät olleet varsinaisesti kannustaneet tyttäriään hakeutumaan Polille. Vanha totuus (ks. myös Newton 1987:195) siitä, että mikäli isä on diplomi-insinööri, tytär hakeutuu kouluun, vahvistui tässäkin tutkimuksessa, mutta isonveljen vaikutus osoittautui mielestäni jopa isän vaikutusta tärkeämmäksi. Isän töistä tyttärillä oli usein varsin hatara kuva: "en oo paljon nähnyt mitä isä on tehnyt, mutta kuulostaa tosi hienolta - paljon rahaa (naurua) ja sellasta." Toisaalta on olemassa hyvin vähän tutkimusta isistä ja heidän merkityksestään lasten kykyjen kehittymiselle ja

saavutuksille. Veljien myötä sisko sai kuvan opiskelusta ja kaikesta hauskaasta, mitä Otaniemessä opiskelun ohella tapahtuu ja monesti joku velj(i)en kavereistakin on teekkari. Näyttikin siltä, että muutama vastaaja kiinnostui TKK:sta juuri teekkarielämän takia eli veli oli toiminut esikuvana. Tästä kertoo seuraava vastaaja:

"Veljiltä <molemmat DI:tä> tuli suosituksia, että tällä alalla voi saavuttaa menestystä . Olen tehnyt valintoja veljien perässä, esim. laaja matikka ja fysiikka. Lisäksi veljillä oli ystäväpiiri, joitten perässä mä oon leikkiny ja kaks - eiku kolme - muutakin tuli tänne. Tosin kaikki poikia. Tuli käsitys tästä teekkariympäristöstä. Aattelin, että täällä voisi olla hauskaa myös." (Mk21)

Ym. vastaaja mainitsee, että veljet olivat suositelleet alaa sisarelleen. Tästä on esimerkkinä myös seuraavan vastaajan kertomus:

"Äidille oli varmaan shokki, että päädyin tänne <veli ja sisko insinöörejä, toinen veli DI>, kun olin niin kauan puhunut opettajan urasta. Veli <DI> kannusti ja autto ihan hirveesti. Nyt se on hirveen ylpee ja kehuu kavereilleen, että pikkusiskokin on täällä." (Ko19b) "Sisko on puutalousinsinööri ja se on kertonut aika realistisesti, että miehet suhtautu alussa aika varauksellisesti häneen. Nyt hän on koulutuspuolella opettamassa peruskoulutuksen saaneille miehille, miten sahalla toimitaan. Hän sano, että alussa oli vaikeeta saada kontakti ja ne uskomaan, että hänellä on jotakin auktoriteettia ja tietoo asiastaan, ettei luulla sihteeriköks, joka keittää kahvia. Mutta kun osoittautuu päteväks, pystyy oleen ihan kavereita ja tulee hyvä työsuhde."

Sisar on valistanut jopa ennakkoluuloista, joita nainen saattaa alalla kohdata. Tuntuu kuitenkin hämmästyttävältä, että vastaaja epäili opiskelupaikan valinnan olleen äidille shokki, kun kaikki sisarukset jo olivat insinöörejä. Vastaaja sivusi asiaa jossakin myöhemmässä vastauksessaan ja kertoi, että äiti toivoisi jo lastenlasta, mutta insinöörisisar (yli 30) oli perheetön ja veljetkin keskittyivät vielä uraan, eikä perheeseen. Äidille oli syntynyt käsitys, etteivät insinöörit ehdi ajatella perhettä. (Äiti sai, mitä halusi, sillä vastaaja avioitui ja sai lapsen jo 21-vuotiaana, mutta jatkaa yhä opintojaan teknillisessä korkeakoulussa.)

Vaikka sukupuolierot ovat koko ajan vähentyneet, on ns. laajan matematiikan suorituksissa esiintyvä sukupuolikuilu (gender gap) säilynyt Suomessakin sitkeästi. Vasta vuonna 2001 julkistettu koulututkimus todisti, että yläasteikäiset tytöt osaavat matematiikkaa poikia paremmin. Siihen asti pojat olivat olleet tyttöjä edellä. (HS 030201.) Af Heurlin havaitsi seminaarityössään 1995, että vanhempien kanssa tytöt olivat yleensä keskustelleet jonkin verran matematiikan linjavalinnasta, mutta heidän

mielipiteensä oli vaikuttanut vain vähän. Kuitenkin laajan matematiikan valinneet tytöt olivat kokeneet vanhempien asenteen kannustavana. Silloin kun oppilaalla oli vanhempia sisaruksia, näiden valinta oli vaikuttanut linjavalintaan, mutta koulutovereiden linjavalinta merkittiin tässä tutkimuksessa vaikuttavista syistä viimeiseksi. Jotta tytöt kiinnostuisivat tekniikasta, tarvitaan ilmeisesti jonkun tutun henkilön antama myönteinen yllyke, esimerkki tai tuki. Se voi olla isä, äiti, vanhempi veli(/sisar) tai joku muu läheinen henkilö. Räsänen (1992:42) uskoo, että tässä läheisten ihmisten merkitys on tytöille tärkeämpi kuin pojille. Näyttää siltä, että tytöt tarvitsevat vahvat lähtöasetelmat (perheen ja erityisesti isän tuki), hyvän sosiaalisen aseman ja hyvän koulumenestyksen luottaakseen menestymiseensä etenkin fysiikan opinnoissa. Vastaaja vahvistaa tämän ja kertoo kotona saamastaan tuesta:

"Isäpuoli on insinööri ja se autto aina yläasteella laskuissa. Poikaystävän velikin on täällä ja se ite opiskelee teknikoks. Ajattelin, että mulla on näytön paikka, kyllä mä vähintään yhtä hyvä oon tai parempi." (S20)

Yhteistä vastaajien koulukokemuksille ja kotitaustalle näyttää olevan se, että kummassakin on syntynyt halu näyttää, että pärjää siinä missä pojatkin. Naiset korostivat haluaan murtaa traditiota ja osoittaa, että se mikä sopii pojille, sopii yhtä lailla myös tytöille. Kaikkien vastaajien haastatteluissa tämä näyttämisenhalu tulikin tavalla tai toisella esille. Kenelläkään vastaajista ei ollut esikuvana naispuolista diplomi-insinööriä. Eräs, jonka isoäiti oli arkkitehti, tosin muisti mummon käyttäneen häntä pienenä Otaniemessä. Kukaan ei edes tuntenut naisinsinööriä. Isää he eivät varsinaisesti nimenneet esikuvaksi, vaikka pari vastaajaa arvelikin, että isän ammatilla (DI) saattoi olla jonkin verran vaikutusta tyttären valintaan.

2.3 Tuki tutorryhmissä

Viestinnällisen tuen tarve ei lopu siihen, kun mietitään opiskelupaikkaa ja osaston valintaa. Miesvaltaiselle osastolle pääseminen saattaa tuntua hienolta, mutta monet vastaajat kertoivat, että opiskelujen alussa olo tuntui hieman orvolta, kun ei tahtonut erottaa toista tyttöä joukossa (esim. tietotekniikka: yli 100 poikaa ja viisi tyttöä). Siksi onkin tärkeää, että tyttöjä tuetaan alussa. Tähän Otaniemen opiskelijayhteisössä onkin panostettu. Heti opintojen alussa uudet opiskelijat jaetaan tutorryhmiin. Otaniemessä ei puhuta opiskelijatutorista, vaan isohenkilöstä. Isohenkilön tulee a. auttaa uutta opiskelijaa orientoitumaan opiskelun kannalta keskeisten paikkojen suhteen b. antaa hänelle tarvittavat asiatiedot c. luoda mahdollisuus tutustua toisiin opiskelijoihin, jotka ovat ratkomassa samantyyppisiä ongelmia ja d. tutustuttaa vapaa-ajan harrastus- ja

kulttuuritoimintaan (Isohenkilöopas 1997). Tutorryhmissä kerätään mm. fuksipisteitä, jotta saadaan lunastettua teekkarilakki jo vapuksi. Vappuaamuna TKY:n hallitus jakaa lakit killoittain. Lakkien jakoa edeltävät fuksispeksit ja yöjäynä. Ellei pisteitä kerää/saa kerätyksi, lakin saa hakea vasta äitienpäivän jälkeen TKY:n sihteeristöstä.

Vastaajilla oli erilaisia kokemuksia ainoana tyttönä olemisesta fuksiryhmässä. Ei ole välttämättä kiinnostavaa kulkea fuksiryhmässä suurella porukalla haalarit päällä, moni vastaaja totesi. (Lakista tunnistaa teekkariksi, haalarin väristä tietää, mihin kiltaan hän kuuluu eli millä osastolla opiskelee.) Joku vastaaja kertoi hämmästyneensä, kuinka kohteliaita ryhmän pojat olivat; availivat ovia jne. Toinen koki poikien hännystelevän itseänsä. Hän sanoi, että on välillä suorastaan upeaa olla huomion keskipisteenä, mutta ajoittain se alkaa suututtaa, eikä huomiota pysty ottamaan vakavasti. Miespuolinen opiskelija (24) kommentoi naistovereitaan kertomalla, että tytöt ovat hyvin epäluuloisia. He ovat varovaisia ja epäilevät aina ja kaikkea. Otaniemen ulkopuolella he vastaajan mukaan käyttäytyvät ihan eri lailla, koska epäluulolle ei silloin ole tarvetta.

Tälle epäluuloisuudelle antaa selityksen nimimerkki Ridge Forrester (Otahuuto 13/96): "Ollaan sitä kuinka tasavertaisia tahansa, kyllä Otaniemessäkin törmää sovinisteihin. Toisaalta monien poikien ritarillisuus on pelkkä koriste: tyttö nähdäänkin sukupuolisena oliona ja itse asia unohtuu. Joidenkin fuksivuosi on ollut yhtä painajasta, kun teekkaripojat ovat ahdistelleet suorilla seksijutuillaan."

Vanhemmat naisopiskelijat opastavat osastolle vastatulleita mm. siinä, että kannattaa hankkia myös ystävättäriä, sillä miespuolisia ystäviä kyllä saa. Eräs vastaaja totesikin, ettei pidä siitä, että pojat niin helposti astuvat hänen reviirilleen, kun hänellä ei ole sormusta, eikä poikaystävääkään. Joku poika oli lähettänyt hänelle pyynnön, että hän rupeaisi sähköpostitse vaihtamaan mielipiteitä pojan kanssa. Vastaaja ei suostunut, koska ei pitänyt siitä, että toinen tunsu hänet, hän taas tiesi pojasta vain nimen. Tietotekniikan osastolla pyritään vastaajien mukaan siihen, että tutorryhmään ei laiteta yhtä ainoata tyttöä, vaan ainakin pari tai toisen isohenkilöistä pitää olla nainen. Joskus on vastaajien mukaan sattunut, että isohenkilö on unohtanut asemansa ja erään vastaajan mukaan "ahdistellut eli yrittänyt iskeä, joka ei ole kivaa, koska isohenkilön pitäis olla se, johon voi turvautua, jos tulee vaikka ongelmia." Pojilta saa siis runsaasti huomiota, mutta välillä sen voi kokea rasiuksenakin:

"Tyttökavereita kaipais enemmän, niitä on loppujen lopuks aika vähän. Pojilta kyllä saa huomiota yllin kyllin. Kaljalle soitellaan ahkerasti, oletetaan, että on vapaata riistaa, jos ei oo sormustakaan. Se ei oo hauskaa, mua ei kiinnosta yhtään. Jos joku pyytää, että lähetkö leffaan, niin sano sitten ensimmäisenä, että mulla on poikaystävä, en lähe, vaikka se pyytäs ihan kaverina. (Sn25)

Valmistumassa oleva miesvaltaisella osastolla opiskellut vastaaja (29) muisteli, ettei hän jaksanut kerätä kuin muutaman fuksipisteen. Lakki jäi siis vapuksi saamatta ja hän haki sen jälkeen päin sihteeristöstä. Hän oli ollut fuksiryhmänsä ainoa tyttö ja isotveljet olivat olleet hänen mielestään sellaisia, ettei heitä oikein kiinnostanut koko tutorointi. Olisikohan joukossa pysymistä auttanut, jos ryhmässä olisi ollut toinenkin tyttö? Hän kuvasi yhteyksiään naisopiskelijoihin seuraavasti: "Tunnen osastolta jonkin verran naisia, mutta yks on semmonen, jonka kanssa olen enemmän tekemisissä."

Isohenkilöille korostetaan vastaajien mukaan, että tyttöjä pitää houkutella mukaan kaikenlaiseen toimintaan, heitä kun on niin vähän. Miespuolinen teekkari arvelee, että koska tyttöihin kiinnitetään enemmän huomiota kuin poikiin, heidän itsetuntonsa kasvaa ja se auttaa siinä, että he niin mielellään hakeutuvat kiltatoimintaan ja rupeavat vaikuttamaan siellä. Teekkaripoika (22) jatkaa:

"Koska TKK:lla on paljon enemmän poikia, niin tytöille on kysyntää erilaisissa tehtävissä. Tosiasiahan on, että erilaiset ryhmät toimivat parhaiten kun siellä on molempia sukupuolia edustettuina. En usko, että naisen logiikassa olisi mitään erityisen kummallista, ettei miesyhteisössä päästäisi samoihin ajatelmiin käsiksi, mutta naisten läsnäolo normalisoi asioita. Jos joutuu viettämään pidempia aikoja pelkästään miehistä koostuvassa joukossa, niin tulee kyllä niin maskuliinista läppää, ettei sitä helposti kestä."

Tässä kertomuksessa on mielenkiintoista se, ettei miespuolinenkaan henkilö kestäisi pelkkien miesten joukkoa. Toisaalta tuntuu vastaajien kertomusten perusteella siltä, että kaikki vanhemmat naisopiskelijat tiedostavat ainakin miesvaltaisilla osastoilla sen, että vastatullut tyttö voi kokea olonsa orvoksi ja yrittävät tietoisesti huomioida eitä. Vanhempi opiskelijatoveri voi tehdä suuren palveluksen vastatulleelle, kuten hiljaiseksi ja ujoksi itseään kuvannut vastaaja kertoo:

"Kun mä tulin tänne, niin en mä kyennyt itteäni tuomaan esille, vaan joku tyttö sieltä osastolta otti mua hiasta kiinni. Se oli joku vanhempi tyttö joka sano, että kuule nyt sä tuut mun kanssa viettämään iltaa tonne saunalle. Siellä on paljon ihmisiä, vaikka et tunnekaan ketään, niin kohta tunnet, mä esittelen. Sen jälkeen kun mä olin ollu ja olin tutustunu moneen kymmeneen ihmiseen, niin mä menin sinne aina tapaamaan samoja ihmisiä." (Tin22)

Kysymykseeni esikuvista, vastaajat olivat poikkeuksetta vastanneet, etteivät olleet tunteneet yhtään naispuolista diplomi-insinööriä ennen kouluun tuloaan. Varsinaisia naispuolisia esikuvia ei heillä siis etukäteen ollut. Teknillisessä korkeakoulussa opiskelevat naiset ovat kuitenkin oivaltaneet, että kouluun tutustuttamisessa on tärkeää

tarjota heitä vanhempia naisopiskelijoita esikuviksi. Vastatulleen olo ei miesvaltaisella osastolla tunnu niin hämmentyneeltähän huomaa, että koulussa opiskelee muitakin naisia.

3 Teekkarityttöjen käsitykset itsestään

Teknillisellä korkeakoululla elää siis ainakin poikien parissa myytti, etteivät arat ja hiljaiset tytöt edes pyri kouluun. Nummenmaan ja Vanhalakka-Ruohon (1985) tutkimus osoitti, että tytöillä, jotka valitsevat ns. miesalan, on useampia harrastuksia, kumpakaan sukupuolta olevia ystäviä, tietoa siitä, millainen ura miesalalla olisi ja he ovat tietoisempia isän ammatista. He ovat aktiivisia kodin ulkopuolella ja heidän isänsä osallistuvat kotitöihin. Paitsi, että he menestyvät koulussa ja ovat kiinnostuneita matematiikasta ja luonnontieteistä, heillä on suuremmat odotukset tulevaa koulutusta kohtaan. Nämä tytöt olivat ym. tutkijoiden mukaan ulospäin suuntautuneita ja tovereitaan riippumattomampia vanhemmistaan. Lisäksi näiden tyttöjen kuva itsestään muistutti sitä kuvaa, mikä pojilla on itsestään.

Kokemukseni korkeakoulun viestinnän opettajana kertoo toista, sillä tunneilla olen kohdannut paljon hiljaisia ja arkoja naisia. Toisaalta taas ne naiset, jotka näkyvät ja kuuluvat kiltatoiminnassa vahvistavat yleensä käsitystä keskimääräistä rohkeammasta ja ulospäinsuuntautuvasta viestijästä. Saadakseni tietää naisten oman käsityksen itsestään, pyysin ensimmäisen vuoden opiskelijoita eli fukseja kuvailemaan itseään viestijänä. Kysyin heiltä heidän viestinnällisiä vahvuuksiaan ja puutteitaan. Pyysin heitä myös kertomaan luonteestaan. Minua kiinnosti, kokevatko teekkaritytöt olevansa erilaisia kuin naisaloille hakeutuneet luokkatoverinsa. Tässä luvussa tarkastellaan myös sekä fuksien että vanhempien opiskelijoiden arvoja ja pohditaan, muuttaako opiskelu miesalalla naisten arvoja.

3.1 Opintonsa aloittaneiden käsitykset itsestään viestijänä

McCroskey ja Richmond (1976) toteavat, että viestintäkäyttäytymisellä on vaikutusta, vaikutelmaan, joka syntyy henkilön uskottavuudesta ja attraktiivisuudesta ja se assosioi samankaltaisuusvaikutelmaan (homophily), saavutettuun statukseen ja johtajuuteen. Kun henkilö ei ole halukas viestimään, häntä ei pidetä sosiaalisena, malttavaisena, kompetenttina, ekstroverttina, sosiaalisesti viehättävänä, halukkaana mielipiteenmuok- kaajana ja menestyvänä kun kysymyksessä ovat humanistiset alat, julkinen puhuminen ja business. Kuitenkin on havaittu vastakkaisia tuloksia kun on kysymys menestymisestä matematiikassa, laboratoriotieteissä ja maanviljelyksessä. Puheliaisuus assosioituu moniin myönteisiin seikkoihin, mutta sen ei ole havaittu olevan oleellinen menestystekijä matemaattisilla aloilla. Puhehalukkuudelle on luultavasti olemassa optimitaso esim. ryhmätyöskentelyssä, jossa ihmiset tuntuvat pitävän itsensä kaltaisista viestijöistä. Puheliaisuus ryhmässä assosioituu myönteisesti sosiaaliseen

attraktiivisuuteen, maltillisuuteen ja ekstroverttisuuteen, mutta kielteisesti tehtäväsuoriutumiseen ja sosiaalisuuteen luonteenpiirteenä. Kuitenkin puheliaaseen suhtaudutaan aina puhumatonta myönteisemmin, vaikka vähäpuheiset ovat luonnollisesti yhtä älykkäitä, lahjakkaita jne. Richmondin ja Roachin (1992) tutkimusten mukaan työtoverit pitävät hiljaisista vähemmän, eikä heitä tahdota esimiehiksi. Myöskin yleneminen on heille vaikeampaa.

Michelin (1988:11) mukaan nykyinsinöörit tarvitsevat aiempaa enemmän avarakatseisuutta: heidän pitää osata kuunnella ja viestiä. Insinööritieteet eivät enää ole vain teknologeille, nyt tarvitaan myös talousasioiden hallitsemista, sosiaalisia ja inhimillisiä avuja. Tämän vuoksi naisilla on entistä enemmän kysyntää alalla. Koulutuksessakin tulee ottaa huomioon myös naisten tarpeet ja pitää osata hyödyntää heidän voimavarojaan. Michel näyttää olevan sitä mieltä, että naisilla on paremmat sosiaaliset kyvyt kuin miehillä. Yleisesti ainakin miespuoliset opiskelijat TKK:llakin uskovat stereotypiseen käsitykseen siitä, että teekkaritytöt ovat erilaisia kuin teekkaripojat ja erilaisia kuin naiset yleensä. Osa naispuolisistakin vastaajista vahvisti tämän käsityksen:

"Tytöt, jotka tulee tekniseen korkeakouluun on aktiivisempia. Semmosia hiljaisia hissukoita ei ole joukossa. Pojissa hissukoita kyllä on. Pojille TKK - siellä on ulospäinsuuntautuvia poikia, joilla on ollu keskinkertaset paperit ja sit on näitä hiljaisia, joille se tekniikka merkitsee hirveesti ja joilla sosiaaliset taidot - ei nyt voi sanoo, että nollassa, mutta lähellä. Ei, että olis vaikeeta tulla toimeen, mutta ne ei vaan tuu jutteleen sulle, vaan sun pitää ite ottaa se yhteys." (Tin28)

Richmondin ja Roachin (1992) mukaan halukkuus viestiä pohjautuu ihmisen persoonallisuuteen. Se on alttius tai luonteenpiirre, joka on sidoksissa viestin sisältöön ja vastaanottajiin. Useat tutkijat ovat oletaneet, että halukkuus viestiä yhdessä tilanteessa (esim. puhuminen pienessä ryhmässä), korreloi henkilön halukkuuteen viestiä toisissa yhteyksissä (kuten puheen pitäminen, puhuminen kokouksissa ja puhuminen dyadeissa). On myös oletettu, että henkilön halukkuus keskustella yhdenlaisten vastaanottajien (ystävät) kanssa korreloi halukkuuteen keskustella muunlaistenkin (tuttavat, vieraat) kanssa. On totta, että henkilön viestintähalukkuus riippuu yhteyksistä, eikä se sulje pois sitä, ettei vastaanottajalla olisi merkitystä tässä prosessissa. Mitä introvertimpi ihminen on, sitä vähemmän hän haluaa olla yhteydessä muihin ja sitä haluttomampi hän on myös viestimään. Tällaista henkilöä luonnehditaan usein hiljaiseksi, araksi ja ujoksi.

Termillä vaitelias Richmond ja Roach (1992) tarkoittavat hiljaista ja puhetilanteessa varautunutta henkilöä. Yleensä henkilöt, joilta puuttuu kompetenssia, ovat haluttomampia viestimään. Myös henkilö, jolla on alhainen itseluottamus, saattaa olla haluttomampi viestimään. Ei kuitenkaan ole selvää, että mikäli henkilö on

hiljainen, hän pelkää puhumista. On täysin eri asia pelätä puhumista, olla haluton puhumaan ja olla puhumaton.

Teekkarityttö ei oman arvionsa mukaan vastaa myyttiä. Fuksihaastattelussa vastaajieni enemmistö toi esiin ujourta:

"Yleensä mä oon ujo, että ei oo helppo vieraille ihmisille puhua, vaikka kuinka haluis. - Mulla on lisäksi ollu paha puhelinfobia. Mä oon inhonnu soittaa mihkään. Ainakaan jos mä en tarkalleen tiijä mihkä se menee ja kuka siellä vastaa ja mitä mun pitää sanoa." (Ti19)

"Luonteesta voin sanoa, että mä oon ujo, varsinkin outojen ihmisten seassa. Sitten kun tunnen jonkun tai tunnen tilanteen, en mä sitten enää. Musta tuntuu, että se kuuluu naisellisiin ominaisuuksiin, että on huono itsetunto. Hyvin monella. Haluan päästä siitä eroon. - Miten juuri naisille ominaista? - En tiedä, ehkä se lähtee perheestä. Mut nykyään ehkä perheessäkin tyttöjä rohkaistaan, mut silti ei tytöt mun mielestä oo päässy siitä tunteesta eroon." (Ke20)

"Lukiassa olin vähän hiljanen ja syrjäänvetäytyvä. Ehkä tommosta luokasta eristäytymistä. Se on niin, että jos mä oon hiljanen, niin ei sitte mullekaan tulla puhumaan. On se vieläkin olemassa tää samantyyppinen, mutta en mä nyt koe sitä ongelmaks." (Tf19)

Nämä vastaajat eivät ole pelkästään perisuomalaisen ujoja. Puhelinfobia, huono itsetunto ja eristäytyminen kertovat arkuudesta ja viestintäongelmista. Pari vastaajaa vaikutti hyvin ujolta haastattelutilanteessakin; yksi näpräsi kiivaaseen tahtiin langanpätäkää villatakissaan, eikä toinen kohottanut kertaakaan katsettaan haastattelijaan, vaikka kertoikin äidin teroittaneen, että ihmisiä pitää katsoa puhuttaessa silmiin. Naiset ovat Sallinen-Kuparisen (1986) mukaan raportoineet enemmän viestintäongelmistaan kuin miehet, mutta ero on yleensä pieni. Tutkijan mukaan naiset ovat julkisissa tilanteissa merkittävästi puhearempia kuin miehet. Naisten on sanottu reagoivan tunteenomaisemmin kuin miesten. Naiset analysoivat tunteensa paljon nopeammin, kun ovat vuorovaikutuksessa miesten kanssa. Kokouspuheenvuoro tai osallistuminen keskusteluun muistuttaa julkista puhetilannetta. Naiset ovatkin puhearempia tilanteissa, joissa ihmisten huomio kiinnittyy puhujaan ja joissa puhuja on alttiina kuulijoiden arvioille.

Sallinen-Kuparisen (1986:65) tutkimuksen mukaan neljännes (22.3 %) tutkimukseen osallistuneista suomalaisista opiskelijoista piti itseään ujoina. Joka neljäs (26.7 %) tunsi ahdistusta siitä, että oli hiljaa muiden osallistuessa. Kuitenkin tyypillisempää (59.2 %) oli mukautua hiljaisuuteen ahdistumatta. Melkein puolet (44.1

%) tutkituista oli puheliaita tuttujen seurassa, mutta hiljaisia outojen ihmisten kanssa tai muodollisissa tilanteissa. Tutkittaessa sukupuolieroja, havaittiin Sallinen-Kuparisen (1986:69-70) mukaan, että naiset olivat miehiä puhearempia outojen seurassa ja he olivat myös vaiteliaampia interpersonaalisisissa tilanteissa. Heille sattui miehiä useammin, että he vetäytyivät palavereissa, neuvotteluissa ja keskusteluissa; olivat jopa sanomatta mitään. Kuitenkin miehet ja naiset pitivät itseään ujona samassa määrin.

McCroskeyn, Simpsonin ja Richmondin (1982) mukaan voi olla, että erilaiset tilanteet aiheuttavat viestintäarkuutta eri sukupuolille. Kun on tutkittu kokous- ja pienryhmätilanteita, ei ole löydetty eroja miesten ja naisten välillä, mutta miehet näyttävät olevan hiukan arempia keskustelutilanteissa. Julkisissa puhetilanteissa naiset ovat arempia, koska he eivät ole niihin yhtä harjaantuneita kuin miehet. Viestintään vaikuttavista tekijöistä näyttää vallitsevaan kulttuuriin sopeutuminen McCroskeyn ym. (1982) mukaan biologiaa merkitsevämmältä.

Viestintäarkuutta on tutkittu runsaasti dyadeissa. On huomattu, että hyvin viestintäarat opiskelijat ovat vastakkaisen sukupuolen mielestä vähemmän puoleensa vetäviä kuin vähemmän arat. Hyvin arat ovat varautuneempia, tuovat esiin negatiivisempia asioita, ovat vähemmän rehellisiä ja pinnallisempia. Heillä on vähemmän vuorovaikutusta, treffejä ja läheisiä suhteita opiskelijatovereihinsa. Ihmiset, joilla on jonkin asteista viestintäarkuutta antavat eri tutkijoiden mukaan vähemmän palautetta, puhe on sujumattomampaa, he käyttävät vähemmän katsekontaktia, nyökkäilevät vähemmän ja ovat ilmeettömämpiä. Ihmisistä tehdään huomioita muunkin kuin heidän puheensa sisällön perusteella. Keskustelussa on tärkeätä päästä siihen mukaan ja olla sensitiivinen keskustelun dynamiikalle. Kun on tutkittu naisten ja miesten keskustelukäyttäytymistä, on havaittu, että naiset tukevat partneriaan miehiä enemmän. Sekä miehet että naiset arvioivat naisten viestinnän laadullisesti paremmaksi kuin miesten. Naiset ovat tyytyväisempiä vuorovaikutukseen. (Ayres, Hopf, Brown & Suek 1994.)

Teknisillä aloilla opiskelevat naiset sanovat olevansa hyvin tietoisia siitä, että heiltä odotetaan sitoutuneisuutta, mutta ei liiallista. Tilanteissa, joissa miehet dominoivat määrällisesti, naiset ovat kirjaimellisesti vähemmän näkyviä, mutta kun he ovat läsnä, heidät huomataan. Koska heidän läsnäolonsa huomataan, heillä on tunne suuremmasta kontrollista. Tämä kohdistuu sekä heidän tekemisiinsä että heidän sanomisiinsa. Naiset ovat siksi hyvin tietoisia alueista, joita he tuovat keskusteluun. Monet naiset eivät tietoisesti halua vahvistaa perinteistä passiivista, huolehtivaa naisroolia ja siksi he pyrkivät kehittämään itsestään vahvan, ammattitaitoisen naisen. On jopa esitetty, että samalla he kadottavat kosketuksensa identiteettiin, johon heidät sosiaalistettiin. Tosin moni tutkija väittää, ettei kompetenssi uudella alueella hävitä sensitiivisyyttä. (McAuleyn 1987: 176-178.)

Mutta koska myytti ei ole voinut syntyä tyhjästä, tuli fuksihaastatteluissa toki esiin muitakin kuin ujojen kertomuksia:

"Jag har en tendens att dominera mina förhållanden i familjen och vänner. Ibland är jag väldigt clownaktig och tycker om att få människor att skratta." (Ry19)

"Mä oon sosiaalinen ja innostun helposti. Just kun juttelin entisen luokkakaverin kanssa, niin se sano, että kyllä me tiedettiin aina, että sä meet polille ja susta tulee kilita-aktivisti. Mä oon vilkas ja tuun kaikkien kanssa toimeen." (S20)

"Mää oon yleensä tyytyväinen itteeni. Itsevarma ja tälleen. Arvostan itteeni. Mukava. Mää sopeudun hyvin ja mun kanssa on kauheen helppo tulla toimeen ja mä tuun myös ihmisten kanssa helposti toimeen."(Ko19)

Näyttää kuitenkin siltä, että haastattelijeni perusteella enemmän kuin puolet opiskelun aloittaneista naispuolisista opiskelijoista tuntee olevansa ainakin ujo ja moni myös outojen ihmisten parissa hiljainen. Varsin luonnolliselta tuntuukin, että jos puheliaisuus ei ole menestystekijä matemaattisilla aloilla, eivät naispuoliset opiskelijat eroa tässä suhteessa miehisistä tovereistaan eli alalle hakeutuvat ihmiset ovat sukupuolesta riippumatta samantyyppisiä.

3.2 Erilaisuus verrattuna naisalalle hakeutuneeseen toveriin

Kysyin fuksityöiltä, miten he katsovat eroavansa naisalalle hakeutuneesta luokkatoveristaan. Vuorisen (1997) mukaan nuoret vakiinnuttavat kolmannen vuosikymmenen alkaessa yhteisön normeja riittävästi vastaavan identiteetin. Tämä sosialisointi tulos syntyy hitaasti, ja vaatii nuorelta ponnisteluja koulussa, työssä sekä yksityiselämässä suhteessa vanhempiin ja muihin aikuisiin sekä sisaruksiin ja ikätovereihin. Yksinkertaisin tapa määrittellä minä, on Vuorisen (1997) mukaan sen näkeminen niiden psyykkisten toimintojen kokonaisuutena, jotka yksilö kokee tuottavansa itse omassa mielessään. Eli minä tuottaa itse itsensä, eikä ole ulkoisten tekijöiden aikaansaattama. Vuorisen ajatus on se, että ihminen on sitä, mitä on oman käsityksensä mukaan. Hän puhuu käsiteparista minä ja minuus. Minä on olemassa vain minuuden eli minäkokeuksen ansiosta. Toisaalta minä ja minuus ovat synonyymeja, toisaalta eri asioita. Minää ja minuutta pohdittaessa, on tärkeää ottaa huomioon taso, jonka Vuorinen (1997) katsoo koostuvan vuorovaikutusmielikuvista, joita yksilö sisäistää itselleen tärkeistä ihmissuhteista (tällainen minä olen -kokemus). Vastajat kuvasivat miten eroavat muualla opiskelevista ikätovereistaan:

"Haluan olla erilainen. Mä en oo koskaan halunnut olla standardi. Jotkut tytöt on kauheen kanamaisia, ei oikein viitti olla sellanen. Kun on vähän macho-ala, niin se kuulostaakin vähän erilaiselta." (Ko19) "Ympäristö odottaa erilaisia asioita tytöiltä, minkä mä oon omissa kavereissani huomannut, että ne heittäytyy uusavuttomiks ihan turhaan. Se on vaan silleen, että ne ottaa niitä rooleja esim. kun ne rupee seurustelemaan. Miesten hommia tai naisten hommia, mutta se on kenties turhaa. - Täällä tytöt on jotenkin määrätietosempia."

"Tää tekniikka on aina ollut miesten alaa. Tunnen olevani yks näistä, joka muuttaa systeemiä. Oon ihan tietosesti sitä ajatellu ja kokenu sen haasteeks. Ehkä siinä on jotain sellasta näyttämistä, että kyllä tytötkin pystyy. Ettei tulis tällasii, että tytöt tekee tätä ja pojat sitä. Onhan sitä ollu tutkimuksiakin, että naiset on kielellisesti parempia ja miehille ehkä avaruudellinen ajattelu ja muu on parempaa. No, siis mun mielestä se voi pitää hyvin yleisellä tasolla, mutta sitte jokainen on aina yksilönsä. Siis mulla on näyttämisenhalua."(Tf19)

Lähes kaikki vastaajat korostivat näyttämisenhaluaan: haluan näyttää, etten ole poikia kummempi/haluan näyttää, että kyllä tytötkin --- . Tai he sanoivat haluavansa rikkoo perinteitä eli "haluun sinne, missä on vähän naisia". Eräs haastateltava kertoi, että siinä vaiheessa kun yläasteella oli vain joku poika ja hän, joka oli tehnyt hankalimmat laskut, hän rupesi tajuamaan, ettei ainakaan ole poikia tyhmempi ja jatkaa : "--- siinä vaiheessa kun pyrin tänne tajusin, että onhan se jotain sellasta näyttämistä." Näyttämisenhalun lisäksi kaikki vastaajat korostivat sitä, että ovat matemaattisesti lahjakkaita, siitähän heillä on vankkaa näyttöä. Haastateltavat olivatkin sitä mieltä, että pääasiallisin ero on se, että naisalalle hakeutuneet naiset eivät ole yhtä hyviä matematiikassa kuin he. (Ks. myös Newton 1987.)

Silti TKK:n tyttöjen suosimalle osastolle (R) yhdyskuntasuunnittelua opiskelemaan hakeutunut tyttö tunnusti, että hän valitsi opintosuuntansa, koska se on humanistinen tai ainakin ympäristöystävällinen ala. Jo 1600-luvulta on tieteen päämääräksi tullut Wagerin (1989) mukaan ihmisen herruus luonnon yli, mutta naista ei ole mielletty subjektiksi luonnon alistamisessa. Eräs haastateltava totesikin, että yhdyskunta- ja ympäristönsuunnittelu vetää tyttöjä enemmän kuin poikia. "Pelkästään jo nimen vuoksi pojat säikähtää. Se on heistä jotain lässynlässyn ja hömpötystä". Tämä haastateltava sanoi myös, että ainakin hänellä on pieni pelko tietokoneita kohtaan, eikä hän ole käyttänyt konetta kuin kirjoittamiseen (tekstinkäsittely), eikä ymmärrä laitteen tekniikasta mitään.

Suurin osa vastaajista arveli olevansa kunnianhimoisempi kuin naisalalle hakeutunut toverinsa, mutta rajansa kaikella, sillä eräs nainen kommentoi: "Olen valtavan

kunnianhimoinen. Olen valmis tekemään työtä sen eteen, että saavutan mainetta ja kunniaa, mutta en halua kuitenkaan, että kunniahimo olisi johtotähtenä elämässäni. Haluan, että etusijalla on perhe." Kvanden (1982) mukaan naisinsinöörit ovat sitä mieltä, ettei työ saa olla elämän pääsisältö. He haluavat tehdä myös muita asioita. Tämä ei tutkijan mukaan ole merkki siitä, että naiset olisivat miehiä vähemmän kiinnostuneita työstään. Yllä mainittu vastaajakin kertoi eroavansa jopa osastonsa muista fuksityöistä siinä, että kukaan muu ei osaa tehdä kotisivuja www:hen. Hänellä on aina ollut tietokone, mutta hän ei ole kuitenkaan poikien lailla "vääntänyt bittiä", vaan harrastus on jäänyt lähinnä pelailun asteelle.

Moni vastaaja toi esille sen, että hoivaaminen ei kerta kaikkiaan kiinnosta heitä. Eivätkä he pitäneet itseään hoitoalalle riittävän sosiaalisinakaan. Esimerkiksi eräs vastaaja otti naisalalla toimivan sisarensa, joka ei - toisin kuin hän itse - välitä yhteiskunnallisesta statuksesta. Haastateltava sanoi haluavansa menestystä ja vaikutusvaltaa. Hän kertoi äitinsä olevan siivoaja ja sanoi itse haluavansa työn, joka kohottaa hänen itsetuntoaan. Toisen vastaajan äiti on kotiäiti ja siksi hän ilmoitti haluavansa kunnan palkan, jonka miesalalla taatusti saa. Hän sanoi, ettei halua turvautua mieheen, vaan voi itsekin olla se, joka elättää perheen. Vastaajat myös vahvistivat poikien oletusta siitä, että TKK:lle tuleva tyttö on muita määrätietoisempi. Hekin luonnehtivat TKK:lla opiskelevia naisia määrätietoisiksi, mutta tämä luonnehdinta ei kuitenkaan yleensä koskenut vastaajaa itseään, sillä itsestään he sanoivat, että "en ainakaan pidä itteeni määrätietoisena". Toisaalta ammatin valinnan suhteen kaikki pitivät itseään määrätietoisina. Ainoastaan yksi vastaaja arveli olevansa naisalalla opiskelevaa naista kovempi ja tyylympi.

Useimmat haastattelemani fuksit arvelivat, ettei naisalalle hakeutuvalla ole niin korkea tavoite elämässä kuin heillä. Samaan hengenvetoon he saattoivat silti selittää, ettei raha tai valta ole heille tärkeää. Siksikö, ettei niitä pidetä naisten arvoina? Hassin (1987:85) mukaan valta ja palkka eivät kuulu tyttöjen tärkeinä pitämiin asioihin. Tämän muutama haastateltava vahvistikin; "esim. joku palkkaus on hailee mulle, ei se mua kiinnosta". Herzberg (1989:56) on kuitenkin todennut, että valitsemalla insinööriopetuksen, nainen hankkii itselleen ns. korkean statuksen ammatin. Naisetkin ovat luullakseni oivaltaneet, että siihen liittyy myös ammatin arvostus ja hyvä palkka. Ainakin tietotekniikkaa opiskeleva kotiäidin tytär (19) sanoi suoraan, että hän hakeutui TKK:lle paitsi siksi, että pääsykokeet ovat helpot, niin myös siksi, että "pääsee vähän johtavampaan asemaan ja saa hyvää palkkaa". Ahon (1992) tutkimuksen mukaan naispuoliset diplomi-insinöörit pitävät ammattia miehisien miehen ammattina. Herzbergin (1989:66) tutkimuksessa miehisien ammatin valinta oli naisista "paras mahdollinen henkivakuutus".

Vuorisen (1997) mukaan saavutus, johon nuoruusiän kehitys selvimmin huipentuu ja joka lyö alustavasti lukkoon nuoren identiteetin, liittyy omakohtaisen

maailmankuvan ja elämäkatsomuksen luomiseen. Pari vastaajaa toivoi, että "pystyisi uudella tavalla yhdistämään joitakin asioita." Kuten naiset perinteisesti, he kertoivat haluavansa tehdä jotakin toisten hyväksi. Jokunen vastaaja puhui jopa uhrautuvasta asenteesta, joka ilmenee heissä haluna kehittää uusioasioita eli uusiutuvaa energiaa. Mutta vastaajat korostivat, että he eroavat katsantokannoiltaan yliopiston opiskelijoista. Yliopistolla opiskelevat koetaan TKK:lla vähemmän uskottavina kuin teekkarit. Esim. julkisuudessa näkyneet luonnonsuojelijat mielletään aina "yliopistolaisiksi". Seuraava vastaajakin haluaa olla erilainen kuin he:

"Luonnonsuojelu kiinnostaa, mutta eihän sieltä yliopistolta tule kuin niitä, jotka saarnaa, mutta minä haluan vaikuttaa sillä mitä teen; kehittää jotain uutta energiaa tai muuta. Vaikuttaa tietenkin se, että tietää saavansa suht hyvää palkkaa, tulee pärjäämään omillaan. Ei niin, että hirveetä palkkaa haluisin, mutta --- Kyllähän se on välittynyt isän kautta ja oon tutkinut palkkataulukoita." (Tf20)

Muutama vastaaja epäili ympäristön ihmisten ajattelevan, että teekkaritytöt ovat poikamaisia, mutta he arvelivat näin ajattelevien yllättyvän, sillä tytöt TKK:lla ovat ihan tavallisia tyttöjä. Jonkin verran vastaajat kuitenkin korostivat sitä, että olivat lapsena leikkineet poikien kanssa tai pelanneet jalkapalloa tms. Eräs jopa arveli harrastuksensa partion olevan poikatytöiden harrastus. Ikään kuin he näillä tarinoilla olisivat halunneet selittää hakeutumistaan miesalalle. (Kouluaikaista tietokone- ja jalkapalloharrastustaan korostanut vastaaja oli ulkomuodoltaan hyvin naisellinen; pukeutunut hameeseen ja hänen puheäänensä oli hyvin hento.) Kvanden (1982) mukaan tekniikan naiset tuntevat, että heidän naisidentiteettinsä on outoa teknisessä kulttuurissa. Ehkä siitä tulee tarve korostaa lapsuuden poikamaisuutta. Myös Newtonin (1987) tutkimuksessa tuli esille se, että naisinsinööreillä oli ollut poikia leikkiverveina.

Lagerspetzin (1990:115) tutkimat tekniikan opiskelijat (sekä miehet että naiset) pitivät yleensä naista passiivisena, tunteellisen intuitiivisena ja äidillisenä olentona. Naisopiskelijoiden täytyy pyrkiä estämään tällaisten naisellisten piirteiden näkyminen itsessään, sillä ne eivät sovi oletettuihin työnantajien odotuksiin. Kuitenkin Lagerspetzin (1990: 118) mukaan sosiaaliset ja emotionaaliset valmiudet tulevat insinöörimaailmassakin yhä tarpeellisemmiksi. Ei riitä, että nykypäivän diplomi-insinööri ajattelee välineellisesti, tarvitaan yhä enemmän luovuutta ja vastuuntuntoa (ympäristö). Kuusi (HS 080594) kärjistää: "Suomalainen yritysjohtaja tulee paremmin toimeen koneen kuin ihmisen kanssa. Yritysjohtaja odottaa ihmiseltä koneen ominaisuuksia, nöyryyttä ja ahkeruutta." Suomalaiset insinöörit pitävät teknistä osaamistaan erittäin korkeatasoisena. Sen sijaan he tuntevat olevansa heikoilla yhteisöllisissä taidoissa.

Newton (1987:185) väittää, että naisinsinöörit eroavat sekä miehisistä tovereistaan että naisista, jotka työskentelevät perinteisillä naisaloilla. Insinööritieteitä pidetään täydellisenä antiteesinä feminiinisille taidoille ja kiinnostuksen kohteille. Työ vaatii taitoja ja luonteenpiirteitä, joita naisilla ei perinteisesti ole. Se on ristiriidassa naisten arvojen ja yhteiskunnallisen roolin kanssa. Wahlin (1992:143) mukaan koulutuspaikan valintaan vaikuttivat eniten tulevat työtehtävät. Tyttöillä, jotka hänen ruotsalaisen tutkimuksensa mukaan valitsivat insinöörin ammatin, oli ollut hyvä todistus ja he olivat matemaattisesti lahjakkaita. Neljäsosa naisista tiesi, että valitsemalla miesalan saavuttaa tiettyjä etuja; mielenkiintoisen työn, enemmän ammatillista arvostusta kuin naisalalla ja sitä kautta paremman statuksen ja palkan. He pitivät tärkeänä myös sitä, että saa työn, jossa voi kehittää itseään. Miespuolinen vastaaja pohti, miksi naiset valitsevat TKK:n:

"Polin ne <naiset> valitsee mieluummin kuin naisalan siksi, että ne on pärjänneet koulussa muita tyttöjä paremmin, varsinkin matematiikassa. Ne luulee, että mitä korkeemmalle asteelle ne koulutuksessa pääsee, sitä pienemmäksi tulee palkkaero. Sitt niistä on kivaa, kun ei tarte olla sihteeri, vaan saa olla jopa pomo, ne tykkäävät määrällä. Yleensä täällä on sellasia tyttöjä, jotka on koulussa olleet luokan aktiivisemmasta päästä." (Sm24)

Tässä tulee taas vahvistusta oletukselle, että teekkarityttö on kouluaikoinaan ollut aktiivinen. Kuitenkin naisvastaajien omat kertomukset ovat jo osoittaneet, että näin ei välttämättä ole. Fuksit kertoivat koulukiusaamisesta, syrjäänvetäytyneisyydestä ja ujoudesta. Pari, kolme vastaajaa kertoi, ettei tyttö saa yläasteella olla hyvä matematiikassa tai häntä koulukiusataan. Miespuolinen vastaaja tarkastelee naisten motiiveja jokseenkin sarkastisesti. Tuskinpa kukaan kohoaa esimieheksi siksi, että ”tykkää määrällä”, vaan koska on ominaisuuksiltaan sopiva ottamaan vastuuta ja johtamaan muita. Miespuolisen vastaajan kommentista voi lukea tulkinnan: nainen pysyköön lestissään!

3.3 Teekkarikeskiverrosta erottuminen

Keskiverto otaniemeläinen tulee Uudenmaan läänistä (vajaa 80 %). Hän pääsee opiskelemaan heti ylioppilaaksi tultuaan (75 %) ja asuu Otakylässä (runsas puolet). Hän opiskelee sähköllä (viidennes) ja käy opintojensa ohella töissä (79 %). Valmistuminen ajoittuu 25-26 ikävuoden paikkeille eli hän valmistuu 7,22 vuodessa. Tämän lisäksi keskivertoteekkari on poika, joka puhuu äidinkielenään suomea. (Nyytiset 15/98)

Newtonin (1987:182) mukaan monesti esitetään kysymys: "Kuinka nainen voi pysyä feminiinisenä ympäristössä, joka on lukumäärällisesti niin voimakkaasti miesten dominoima ja jossa vallitsevat miesten arvot?" Usein ajatellaan, että tullakseen insinööriksi naisen pitää olla kova, aggressiivinen ja maskuliininen. Jotakuta haastateltavaani olikin äiti varoitellutkin miesvaltaisen alan liian kovista haasteista. Toista taas poikaystävänsä isä oli pelotellut, ettei ala tuo naiselle samanlaisia mahdollisuuksia kuin esim. juridiikka, josta on jo tullut naistenkin ala. Erään fuksin diplomi-insinöörivelji oli opastanut, että paitsi, että siskon täytyy osoittaa pärjäävänsä opiskelussa, hän ei saa jäädä sivuun opiskelijariennoista, sillä "myöhemmin on enää vaikeeta päästä mukaan. Pojille se voi onnistua sitten myöhemminkin, mutta tytölle ei." Nämä varoitukset todistavat, että kaksijakoinen seksuaalinen järjestys on yksi inhimillisen kulttuurin perustavimpia kategoriajakoja ja sen murtuminen koettelisi ymmärrystämme toden teolla.

Naiselta, joka tulee miesalalle odotetaan paljon enemmän kuin muilta. Teekkarityöilläkin on käsitys siitä, että koska he ovat hakeutuneet miesalalle, heiltä saatetaan odottaa kovuutta ja pontevuutta. Joku vastaajista toi jopa esille olevansa kuin keskivertomies ja selitti sitä sillä, että kasvuympäristö oli ollut miehinen. Varmasti poikien kanssa kasvanut tyttö voikin olla muita poikamaisempi, mutta ei kuitenkaan välttämättä. Kaikki riippuu siitä, miten ympäristö on tyttöön suhtautunut. Voihan olla niinkin, että poikien jälkeen syntyneitä tyttöjä kohdellaan pikku prinsessana. Moni vastaaja korostikin, että heillä on halu näyttää, että miesalalla voi pärjätä olematta mies. Miespuolinen teekkarikin tarkastelee mies- ja naispuolisten opiskelijoiden eroa motivaatiosta käsin:

"Työt on täällä motivoituneempia. Niille tää ei oo paikka, johon tullaan kun muutakaan ei keksitty niinku pojille. Koulussa ne on ollu matikan ja fyssan tunneilla hyviä, se on tärkein syy. Voidaan ajatella, että halutaan miehisempi ammatti. Ehkä se, että he pystyy tekemään ja he on hyviä. Halutaan todistaa itselle ja muille, että minä sen tein." (Sm26)

Tässä miespuolinen vastaaja osuu oikeaan, sillä juuri tämä näyttämisenhaluhan tuli naisten omista vastauksista esille. Naiselle tekninen ala ei myöskään ole itsestään selvyys, vaan hän joutuu pohtimaan kouluun pyrkimistä poikia enemmän. Tyttöystävät voivat vastaajien mukaan jopa päivitellä tytön valintaa. Naiset tiedostavat, että vähemmistön edustaja ei saa olla näkymätön, sillä se voisi vahvistaa perinteistä naiskuvaa siitä, ettei nainen sovi alalle. Mutta erottumisesta voi olla hyötyäkin. Erään vastaajan sanoin: "ei tarvii samalla tavalla <kuin naisjoukossa> vallata itelleen tilaa, kun on erikoisuus joukossa". Mutta joskus ryhmästä erottumisen voi kokea kiusallisenakin:

"Kun tulee tikille <tietotekniikka> ja on yks harvoja tyttöjä, niin siellä saa liikaa huomiota, että se ei oo enää positiivistakaan. Siitä kiusaantuu. Ehkä sekin on syy siihen, miks mä oon tehny niin paljon, että mä saan itestäni tällasen pelottavan ja kun mä tiedän asiasta, ei ne enää suhtaudu muhun silleen, kun sillon, kun mä tulin tikille, että siellä kävi moni sanomassa, että sä voisit tulla mejän ryhmään, kun sä oot tyttö. Mä sillon, että mähän en tuu sen takia, että mä oon tyttö. Mä menin ryhmään, johon ei pyydetty, en halunnu olla antamassa väriä. Eihän ne pojat sitä varmaan siks tee, että ne haluais iskee sen tytön, mutta se on vaan mainetta, kun saa sen tytön: mejän ryhmässä on tyttö!" (Tin22)

Vastaaja tarkoittaa pelottavalla sitä, että hän on ruvennut toimimaan aktiivisesti killassa ja haluaa pullikoida perinteistä naisroolia vastaan, sillä hän on monessa opiskelijoihin koskevassa asiassa asiantuntija. Toisaalta tuli esille se, että naisella voi olla miesvaltaisessa ympäristössä monta roolia. Teekkaritytön ei tarvitse olla feministinen räyhääjä tai poikatyttö, sillä ei ole outo ajatus sekään, että teekkarityttö on kiltti perhetyttö (Otahuuto 13/96). Haastateltavani puhuivat myös tipusta ja kuvailivat häntä seuraavasti: "Tipulla on halu tehdä vaikutus miehiin just sillä, että on nainen, eikä välttämättä sinä ihmisenä." Kaikilla oli kokemusta siitä, että naiseuttaan voi käyttää hyödyksi, vaikkapa seksuaalisena pelinä. Toisaalta moni oli tyytyväinen siihen, että vastoin yleistä oletusta teekkaritytön ei tarvitse olla poikamainen, vaan hän saa olla ihan tavallinen tyttö.

Haastateltavieni mielestä tyttöjen pitää näyttää, että he ovat ansainneet paikkansa koulussa. Lähes poikkeuksetta he toivat esiin sen, että ovat sosiaalisempia kuin miespuoliset opiskelijatoverinsa. Vaikka eräskin vastaaja piti itseään arkana ja ujona, eikä saanut korkeakoulussa helposti edes kavereita, hän oli sitä mieltä, että naiset ovat keskimäärin sosiaalisempia kuin miehet. Naisten suuremman sosiaalisuuden osoittaminen oli vastaajille kuitenkin vaikeata, sillä kun kysyin eräältäkin asiaa selittäneeltä vastaajalta (23), että miten naisen paremmat sosiaaliset taidot hänestä oikein näkyvät, niin hän ei kyennyt muuta sanomaan, kuin: "niinhän aina sanotaan!" Vastaajien mielestä miesten joukossa olevalta naiselta jopa odotetaan, että hän on sosiaalisempi: "jos miesten joukossa on vaikka kaksi naista, niin ne on ne, jotka juttelee ja luo sen keveen ilmapiirin." Vaikka moni teekkarityttö luonnehti itseään hiljaiseksi, ei se heidän mielestään vielä vedä vertoja miespuolisten opiskelijatovereiden hiljaisuudelle ja epäsosiaalisuudelle:

"Mulle oli yllätys, että täällä on enemmän nörttejä poikia kuin mä olin luullu. Silmälasityyppisiä, jotka istuu tietokoneen ääressä ja on kiinnostunu vaan tekniikasta." (Ry19) "Tosin kaikki vanhemmat tyypit lukiossa, jotka tuli tänne ja oli hirveen lahjakkaita matikassa ja fyysassa, niin yleensä nekin oli nörttejä."

"Kuitenkin tuntuu, et aika moni teekkari<poika> on hiljanen, et tää yleinen, et ollaan hirveitä ryyppäämään ja kauheita suupalteja ja tehään jäyniä. Ei se mun mielestä sovi tähän porukkaan ollenkaan. Tää on tosi joukkoelämää, siis et yksin ei tehä yhtään mitään. Mut toisaalta massassakin voi olla yksilö. Tuntuu, et kuitenkin ois aika paljon kehittämistä. Ei nää mejän ihmiset kykene puhumaan toisilleenkaan kunnolla. --- Mistään ei puhuta kuin kannipäissään. - Puhuuko tyttökkin vaan kannissä? - Ei, tyttöjä tää ei koske." (Tin22)

"Mä oon aina harrastanu kauheesti. Mä oon aika reipas ja ajattelin, että teekkarit on yleensä reippaita opiskelijoita, mutta mä oon yllätynny. Täällä on tosi paljo arkoja, ja semmosia, jotka ei tuo itseensä esiin - kilttejä opiskelijapoikia. Pyörtyy kun niille sanoo jotain. Ensin ajattelin, että ne on epäkohteliaita, kun ne ei osaa sanoa mitään, vaan antaa vaan hyvin yksiselitteisen vastauksen ja lähtee läiskimään, mutta sitten tajusin, että ne on vaan niin arkoja." (S22)

Mutta miespuolinen opiskelijatoveri kuvasi puolestaan naisopiskelijoita:

"Tyttöteekkarit on täällä joko erittäin avoimia ja vahva itsetunto tai erittäin sulkeutuneita. Tyttöjä on niin pieni vähemmistö, että jos he ovat sosiaalisia, heitä palkitaan siitä - elleivät ole, niin joutuvat kärsimään." (Tim24)

Sosiaalisten naisten palkintona voidaan pitää vaikkapa luottamustointa kilttaorganisaatiossa tai suurta ystäväjoukkoa. Englantilaisten tutkimusten mukaan pojat valitsevat jo varhain teknisen alan ja sitä voidaan joiltakin osin pitää yrityksenä välttää sosiaalisia kontakteja. Miespuolisten tekniikan opiskelijoiden väitetään olevan huonosti kiinnostuneita ihmisistä, heillä on ollut harvoja läheisiä ystäviä lapsuudessa ja vaikeuksia sosiaalisissa kontakteissa. He valitsevat ammattinsa tovereitaan varhaisemmin, eikä heillä ole useinkaan ollut mielessä muita vaihtoehtoja. Heillä väitetään olevan konservatiivinen arvomaailma ja he ovat psykologisesti rigidejä. (Newton 1987:187.) Tosin haastateltavistanikin (fuksit) muutama kertoi pitävänsä sosiaalisia taitojaan kehittämistä kaipaavina: "Suhtaudun viestintätilanteisiin hiukkasen varauksella, kun niissä on niin helppo mokata. Niistä riippuu paljon, ja ne on kuitenkin niin vähäpätöseltä tuntuvia sinänsä. Tutustuminen ja muutenkin oleminen voi olla tosi vaikeeta."

Yksi vastaaja sanoi katsovansa kauhulla työpaikkailmoituksia, koska niissä lukee: yhteistyökykyinen. "Kaikkien pitää nykyään olla hurjan sosiaalisia, että sais töitä. Ehkä mä en näe sitä ihan niin tärkeenä ja toivon, että ois jotain, jota sais tehä yksinään ja selvitä yksinään ja hoitaa omat hommansa. Pitäshän tämmösillekin olla jotain", hän huokasi. Silti lähes jokainen haastateltavani esitti arvion, ettei niin "nössöjä" naisia

olekaan, kuin muutamat hiljaa tietokoneensa ääressä istuvat pojat, joita on kuulemma "suunnitteluhommat täynnä". Heidän mielestään sosiaalisuus kuuluu naiselle, eikä "kukaan nainen kestäisi sitä, että vaan istuu oman koneensa ääressä ja piirtää päivät pitkät". Heidän mielestään naiset haluavat viestiä ihmisten kanssa. Syyksi useat tytöt olivat valmiita panemaan synnynnäiset ominaisuudet.

Honkasalon (1996) mielestä koneiden ja teknisten laitteiden suunnittelijan työssä sanoilla ja puhumisella on toissijainen merkitys. Suunnittelija tarvitsee sanoja viestiäkseen laitteen tilaajan ja mahdollisen käyttäjän kanssa, mutta itse suunnittelu tapahtuu laskemalla, piirtämällä ja kokeilemalla. Hän väittää, että tekniikan maailman miehisyys ei ole läsnä vain aseissa ja autoissa, vaan myös tietokoneiden rakenteessa, muistissa ja ohjelmissa.

Newtonin (1987:187-188) mukaan Robin tutki 1969 mies- ja naispuolisten tekniikan opiskelijoiden eroja. Hän kuvasi miespuoliset opiskelijat introverteiksi, ei-sofistikoituneiksi, kapea-alaisiksi ja heikosti kulttuurista kiinnostuneiksi. Naispuolisilla opiskelijoilla oli laajemmat kiinnostuksen kohteet. Samansuuntaisia tuloksia ovat saaneet muutkin tutkijat (esim. Kvande). Pääsyyksi naisten opintojen keskeyttämiselle on havaittu teknisen opinto-ohjelman kapeus. Tutkijan mukaan voidaan ajatella, että tekninen ala sopii hyvin miespuolisten opiskelijoiden sukupuoli-identiteettiin (gender).

Newton (1987:191-196) havaitsi, että englantilaiset naispuoliset tekniikan opiskelijat voi luokitella androgyyneiksi useammin kuin heidän naispuoliset koulutoverinsa tai miespuoliset opiskelutoverinsa. Toisin sanoen he itse kartoivat naisellisia luonnehdintoja itsestään. Jo alan valinta sallii heidän luonnehtia itseään myös ns. maskuliinisilla piirteillä. Omat vastaajani toivat esille, että pitävät miespuolisista opiskelutovereistaan ja arvostavat heitä kuten itseään, mutta silti he kertoivat eroavansa miehistä ainakin jossakin suhteessa:

"Ainahan bussissa kuulee, kun tietokonefriikit puhuu keskenään, mitä on tullu tehtyä, et siinä mielessä pojat on kyllä erilaisia. En mä oo ainakaan niin kauan ja hartaasti tyttöjen kanssa keskustellu tällasista asioista. - Miksi? - Musta tuntuu, ettei se oo mejän elämän syvin tarkoitus kuitenkaan. Mulle ainakin on ihmiset ja ihmissuhteet tärkeämpiä. Jos mä vaikka ajattelen mun sähköpostikirjeenvaihtoo poikaystävän kanssa, niin mä oon huomannu, että mä kerron aina, mitä mun perheelle ja kavereille kuuluu ja se taas - ei se sillä tavalla puhu ystävistään kun minä. Mä asun Otaniemessä soluasunnossa ja tavallaan nekin on mun perhettä ja mitä niille tapahtuu, tapahtuu mullekin tavallaan. Jos ne saa kivan kesätyöpaikan, niin mä oon hirveen ilonen niitten puolesta. Jotenkin tuntuu, että mun oma elämä määrittyy toisten ihmisten kautta tai se tavallaan koskettaa mua - et se, mitä mulle kuuluu ei oo pelkästään, mitä mulle kuuluu, vaan myös mitä muille kuuluu. Poikaystävä kertoo vaan, mitä sille kuuluu--- (Tfn27)

Ylläolevan vastaajan tavoin myös fuksiotokseni toi esille naiseuttaan siinä, että on kiinnostunut ihmisistä ja huomioi muita, eikä välttämättä aja omaa etuaan yhtä paljon kuin miehet. Uravalintaakin selitettiin halulla tehdä toisten hyväksi jotakin (uusiutuva energia, ympäristönsuojelu); uhrautuvalla asenteella. Jonkintasoista poikamaisuutta tuotiin kuitenkin usein esille (poikia leikkitovereina, tietokoneharrastus, jalkapallon peluu), mutta sen vastapainoksi sitä, ettei varsinainen tekniikka (koneet) kiinnosta. Eräskin vastaaja kertoi selanneensa valintaopasta ja törmänneensä sanaan koneosasto: "niska-karvat nousivat pystyyn", mutta koneosastolle hän joutui, koska pisteet eivät halutulle osastolle riittäneet ja hän huomasi, että koneosastolla voi opiskella häntä kiinnostavaa energiataloutta.

Naispuoliset tekniikan opiskelijat ovat Kvanden (1985; 1982) mukaan miesopiskelijoita kriittisempiä. He kuvailevat miespuolisia kollegoitaan passiivisiksi ja kritiikittömiksi pesusieniksi, jotka opiskelevat tekniikkaa, koska on pakko hankkia hyvä ammatti tai koska heidän isänsä ovat tehneet samoin. Naiset ovat mielestään myös miehiä kiinnostuneempia opinnoistaan. Kiinnostus auttaa heitä unohtamaan tekniikan epämiellyttävimmät puolet. Englantilaistutkimukset väittävät, että tyypillinen miesinsinööri on asenteiltaan ja arvoiltaan konservatiivinen (Newton 1987:196).

Työltään haastattelemani naispuoliset tekniikan opiskelijat toivoivat ihmisläheisyyttä. Mutta vastapainoksi vastaajat korostivat sitä, ettei saa olla avuton missään tilanteessa: "itse vaihdan auton renkaat" tai "mä putsaan kotona jotain viemäriputkee ja mä oon ylpee siitä, että mä en oo joku kylteri (HKKK), joka pelkää, että kynnet katkee". Vastaajat korostivat laaja-alaisuuttaan ja hyvää yleissivistystään: "Täällä monelle pojalle kirjat ei oo mitään - scifejä voi kyllä lukee, mutta niistä ei aina tartte keskustella niin äänekkäästi".

Puuttekseen naiset kokevat sen, että heiltä puuttuu poikien kokemusmaailma koneitten räpeltämisestä. Opiskelussa siitä olisi etua, sillä kun luennolla puhutaan männästä, miesten, jotka ovat korjanneet autoa, ei tarvitse miettiä mistä on kyse. Tyttö miettii "hirveesti, kunnes keksii, että se on vähän niinku ruiskun näkönen juttu." Tosin miehillä saattaa vastaajien mukaan jo alusta pitäen olla esim. ohjelmoinnista käsitys, että he ovat guruja, mutta naiset ovat mielestään avoimempia ottamaan uutta tietoa vastaan. Miehinen uho ja poikien keskinäinen nokkimisjärjestys heiltä myös heidän oman kertomansa mukaan puuttuu. Naiselle on heidän mielestään vierasta tyyli, jossa esiinnyttään kovaäänisesti ja halutaan, että kaverit huomaavat. Tällaista kuulemma ilmenee vastaajien mukaan teekkaripoikien keskuudessa. Vastaaja analysoi:

"Mut toisaalta mä näen tossa poikamaisessa uhossa epävarmuutta: iso mies ja suuri ääni ja sit kun epäonnistuu, niin --- Tytöille kasvojen menettäminen on vähemmän fataalia. Pojat asettaa itelleen sellasen tietyn miehen roolin, joka

niitten pitää täyttää. Että täytyy pärjätä ja olla fiksu ja voimakas ja kaikkee muuta mahdollista. Tytölle katotaan positiiviseksi, et ei aina onnistu. Se on ihan inhimillistä ja varsinkin jos pystyy ite myöntämään, että meni vähän pieleen. Mut pojalla se katotaan heikkoudeks tai en mä tiedä kattooks muut, mut ne ite kattoo. Ei tytöt kato, vaan mä luulen, et se on pojan omassa sisässä; vaatimukset, jotka tulee jostain." (Ko23pj)

3.4 Arvot

On mahdollista, että tekniikkaa opiskelevat naiset hylkäävät aiemmat arvonsa ja omakusuvat ympäristönsä arvostukset. Naispuoliset tekniikanopiskelijat uskovat Kvanden (1983; 1982) mukaan olevansa miehiä kiinnostuneempia tekniikan sosiaalisista seurauksista. Chiversin ja Marshallin (1983) englantilaistutkimuksen mukaan tytöt kertoivat valinneensa tekniikan, koska se on heistä laaja-alaista, käytännöllisempää ja yhteiskuntaa hyödyttävämpää kuin puhtaat luonnontieteet.

Naiset ovat olleet teknisellä alalla valtava ja käyttämätön lahjakkuusreservi. Naisilla uskotaan nykyisin olevan kaikilla elämän aloilla pehmeämpi ote. Sekä luonnonsuojelussa että ihmisten auttamisessa on tekniikalle valtavia haasteita. Siliuksen (1989) mukaan naisilla on kykyjä ja näkemyksiä, joita tarvitaan tekniikan tutkimuksessa, suunnittelussa ja toteutuksessa. Naisten kokemus voisi vaikuttaa vaikkapa yhdyskuntasuunnitteluun (esim. liikennesuunnittelu), sillä naisinsinöörit voisivat painottaa eri asioita kuin miehet, ja heillä voisi olla toisenlainen asioiden priorisointi. Tämän yhdyskuntasuunnittelua opiskeleva fuksi todistaa:

"Ajattelin tänne tullessani tasa-arvo, mutta nyt tuntuu, että tää on hirveen teoreettista, eikä tässä oo mitään inhimillistä. Täällä on vaan teoreettisia projekteja, eikä ajatella koskaan. Jos esim. suunnitellaan tie johonkin Afrikkaan, niin ajatellaan vaan kuinka levee, että siinä mahtuu autot menemään, mutta ei ajatella ollenkaan, että ne naiset kulkee siellä ne vesi---"(Ry20)

Arvoista puhumista haastateltavani pitivät vaikeana ja jokunen tunnusti, ettei ole arvojaan pahemmin pohtinut. Muutama **fuksityttö** sanoi vastustavansa ydinvoimaa. Ja lisäsi pelkäävänsä, että korkeakoulussa hänetkin pian aivopestään ydinvoiman kannattajaksi. Yksi vastaaja toivoi voivansa kehittää jonkin vaihtoehdon, ettei tarvitsisi jatkossa käyttää ydinvoimaa. Hän sanoi olevansa huolissaan jälkipolvista ja luonnosta. Toinen sanoi aikovansa opiskella energiatekniikkaa, jotta huomaisi epäkohtia ja sitä kautta pystyisi puuttumaan niihin. Moni muukin vastaaja toi esille, että haluaa tehdä jotakin tulevaisuuden puolesta. Luonnonsuojelu oli vastaajille tärkeä arvo; "miulla on

tärkeätä, että mitä mie ostan, ei saastuta luontoo". Toisten ihmisten auttaminen tarkoitti näille tytöille sitä, että "keksii jotakin uutta, jolla pelastaa maailman." Toisin sanoen heitä kiinnostavat tekniikan sosiaaliset seuraukset:

"En mä tekniikasta, kun tekniikka on kova ala loppujen lopuks. Mä oon aina ollu kiinnostunut uusioasioista elikkä uusiutuvasta energiasta ja mun käsityksen mukaan niitä voi niinku kehittää ja sitä mä haluaisin tehä jos mahdollista. Ja muutenkin ympäristönsuojelu ja tämmöset asiat. Se lähtee siitä, että mä oon pieni idealisti. Mä oon parantanu maailmaa kymmenvuotiaasta lähtien. Mulla on halu tehä toisten hyväks jotakin. Uhrautuva asenne." (Ko19)

Siis vastaajalla on samat asenteet kuin hoitoalalle lähtevällä. Suurin osa nais-miestutkimuksesta on tehty USA:ssa. Miestä ei pitäisi käyttää kaikessa mittatikkuna. Nykynaisten pitäisi olla monessa miesten kaltaisia, mutta he eivät saisi unohtaa arvokkaita asioita (huolenpito, välittäminen jne.) naisten maailmasta. Puhutaan naisten vastuurationaalisuudesta, jolla tarkoitetaan sitä, että naiset huomioivat enemmän yksittäisten ihmisten tarpeita ja ihmisten hyvinvointi on heille tärkeää. Näitä naisten erilaisia arvoja ja intressejä voidaan pitää lähinnä sosiaalistamisen tuloksena. Kvanden (1982) mukaan Safilios esitti 1981, että tytöt tahtoivat aiemmin tulla sairaanhoitajiksi ja sosiaalityöntekijöiksi siksi, että he tahtoivat tehdä jotakin toisten hyväksi. Nykyisin he haluavat juristeiksi ja psykiatreiksi, mutta samasta syystä.

Kun Kvande (1982) tutki norjalaisten teekkarityttöjen syventymisvalintoja, hän huomasi, että naiset valitsivat mielellään aineita, jotka eivät olleet puhdasta tekniikkaa vaan pehmeämpiä, kuten esim. biofysiikkaa, biokemiaa tms. Naiset motivoivat mielellään valintojaan sillä, että he haluavat tehdä jotakin, joka suuntautuu suoraan yhteiskuntaan; sellaista, joka hyödyttää yhteiskuntaa suoraan tai sellaista, jossa he voivat suoraan nähdä ihmisen tekniikassa. Miesvastaaja pohti tyttöjen voimavaroja:

"Mahdollisuudet ovat täällä opiskelevilla naisilla melkein paremmat kuin pojilla. Ihmissuhdeasiat on paremmin tyttöjen hallussa. Osaavat ajatella ihmistä muutakin kuin koneena." (Tfm23)

Haastateltavani kertoivatkin lähes poikkeuksetta arvostavansa ihmissuhteita ja ystävyyttä. Perhe tai koti oli melkeinpä jokaisen arvolistalla. Liki puolet sanoi olevansa arvojensa puolesta perinteinen ja toi esille uskonnon, kristilliset arvot tai henkisyysden. Lisäksi he sanoivat, että elämässä pitäisi olla muitakin kuin työ ja perhe. Ystävien lisäksi tarvitaan myös harrastuksia. Vastaajat sanoivat kannattavansa pehmeitä arvoja, vaikka joku epäilikin sen kuulostavan hassulta. He kirjasivat arvoikseen perisuomalaiset rehellisyyden ja luotettavuuden. Tuotantotaloutta opiskeleva fuksi kiteytti: "Tässä

koulussa suurin osa on varmasti semmosia keskitien kulkijoita. Semmosia perinteisten asioiden ja vähän modernimpien arvojen ristiriidassa kulkevia." Omista arvoistaan hän kertoo:

"Tietysti hyvä elämä. Mä oon alkanut panostaa henkiseen hyvinvointiin aika paljon. Mä mietin asioita. Semmosta tasapainoa. Se on vähän, miltä musta tuntuu. Se ei oo sitä, että mun pitäs saada maailman paras työ ja maailman hienoin auto. Mä yritän pysyä tasapainossa itteni kanssa. Mä oon tutustunut täällä muutamiin poikiin, jotka on selviä yritysjohtajia. Tosi tiukkoja. Teollisuustalous kiinnostaa niitä ja se sitten heijastuu kaikkeen. Mua ei valta kiinnosta yhtään. Mä en vaan sitä halua arvostaa." (S22)

Vanhemmat opiskelijat pohtivat myös arvojaan. Moni vanhempi opiskelija kertoi kyllästyneensä maanpuolustukseen ja iänikuisiin "inttijuuttuihin". Miespuolisten tovereiden armeija-ajan läheisyys nostaa aiheen usein esiin. Vastaajat olivat sitä mieltä, että naistenkin arvoja leimaa TKK:lla tietynlainen kovuus. "Me ollaan teknokraatteja, kyllä. Me luotetaan siihen, että tekniikka ratkaisee kaikki maailman ongelmat. Me ollaan kaukana filosofisesta ja humanistisesta ajattelusta", kertoo fyysikkonainen (28). Mutta jatkaa, että koulun miespuolisista opiskelijoista naiset kyllä eroavat, koska tekniikka ei kuitenkaan ole naisten elämän syvin tarkoitus: "Mä oon ymmärtänyt sen niin, että miehillä ja naisilla on sellanen ero, että miehillä on vaan enemmän tarvetta muuttaa maailmaa tai luoda itelleen ja naisilla - vaikka se <työ> saattaa olla sellanen, missä pääsee toteuttamaan itseään ja näyttämään kykyjään - se on kuitenkin sivubusiness", hän aprikoi. Kvande (1983, 1982) olettaa, että naiset haluavat tietoisesti käyttää aikaa itselleen ja perheelleen uran kustannuksella. Näin olikin monen teekkarinaisen kohdalla:

"Mulla on itse asiassa kovat arvot naiseks. Mulla on realistiset arvot. Ympäristöasiat on tärkeitä, mutta pitää tajuta realiteetit niissäkin asioissa." - Mitä ne kovat arvot on?" - No mä en vouhota niistä ympäristöasioista. Kun tehään jotain, haluan, että se tehään hyvin, mutta siihen tulee silti niitä pehmeitä asioita mukaan. Jos me puhdistetaan jotain, niin silti siitä tulee jotain huonoo <jäämiä> -- - Mulla on paljon tietoo. Argumentoin asiapohjalta. Mutta kyl mä sanoisin, ettei mulla niin kovat arvot oo, että perhe jäis kakkoseks. Mun mielestä ne, jotka ajattelee vaan työtä, niin se ei oo psyykenkään kannalta terveellistä. Haluan monta lasta: kolme. --- Esim. otanko vastaan jonkun työtarjouksen, jos mulla on kolme lasta ja mun pitäis ruveta tekeen 12-tuntisia päiviä. Mä luulen, että moni nainen valitsee perheen. Sitten ehkä kun lapset on isompia, sitten ajattelee enempi uraa. Se on sitä priorisointia." (Kon26)

Haastateltava oli tätä mieltä, vaikka hänen 36-vuotias sisarensa oli naimaton ja lapseton diplomi-insinööri. Hän tuo taas esille sen, että vaikka on kiinnostunut ympäristöstä, hän ei vouhota kuten ”ne yliopistolaiset”. Vastajat olivat yleensä sitä mieltä, ettei koulutus ollut muuttanut heidän arvojaan. Ja he olivat poikkeuksetta myös sitä mieltä, että heidän arvonsa tai ainakin arvojen tärkeysjärjestys ovat eri kuin miespuolisten opiskelijatovereiden. Paitsi ihmissuhteet he toivat esiin työn arvostuksen. Tuotantotaloutta opiskeleva nainen lausui julki monen mielipiteen: ”Kyllä mä suurimmaks osaks nään, että mun arvot on inhimillisemmät kuin ainakin aika monilla pojilla <täällä>. Kyl mä näkisin, että mun arvot on useimmista pojista --- niin että ne ottaa enemmän oman tavoitteen hakemista kuin yhteistä hyvää.” Mutta toisaalta naiset toivat esille, etteivät suhtaudu tunteella ydinvoimaan kuten arvelivat yliopistolla opiskelevien naisten suhtautuvan. Mitenkähän mahtavat siihen suhtautua yliopistolla fysiikkaa opiskelevat?

Vaikka he kertoivat ihmisten ja ihmissuhteiden merkitsevän heille enemmän kuin teekkarimiehille, niin he korostivat olevansa rationaalisia: ”Kun on tekemisissä yliopistolaisten kanssa ja ne on sanonu, että tekniikan opiskelijat eivät ymmärrä ihmisestä mitään, niin mä oon huomannu olevani <heitä> analyttisempi, enkä oo räiskyvästi menossa tunteiden mukaan”, pohti vastaaja (25). Miespuolinen vastaaja (24) näki naisten sosiaalisuuden hiukan eri tavoin. Hänestä teekkarityttöjä vaivaa kunnianhimon puute ja he ajautuvat yleensä töihin, joissa tarvitsevat sosiaalisia taitojaan. Näitä ovat opetus, henkilöstöhallinto ja koulutus. ”Ei heitä estetä etenemästä, he vaan estävät itse itseään.”

Lagerspetz (1990:33) väittää, että on osoitettu naisten haluavan luoda humanistisempaa teknologiaa kuin miehet, mikäli he saisivat tehdä sen ilman miesten vaikutusta. Mutta jos nykytilanteessa osoitetaan, että naisellisella teknologialla on humanistisemmat asenteet kuin miehisellä teknologialla, se ei takaa, että sama tilanne vallitsisi yhteiskunnallisesti toisenlaisessa tilanteessa. Moni ajattelee, että tekniikka on ensisijaisesti tekniikkaa, eikä siihen ole olemassa nais- tai miesnäkökulmaa. Herzbergin (1989) tutkimus osoitti, että naisinsinöörit eivät pidä naisnäkökulmaa ammatissaan yhtä tärkeänä kuin esim. naislääkärit. Vastajieni puheenvuoroissa naisnäkökulma tuli silti esille:

”Mulla on <teekkarimiehiä> ihmisläheisemmät arvot. Miten sen nyt määrittelisi? Mä tykkään opettaa, mitä monet heistä ei halua. Ja mulle ei riitä työssä se, että kaheksan tuntia kävelee sen putken <pääte> eteen ja näpynäpy, vaan pitää olla sitä ihmiskontaktii. Vaikka se aiheuttaakin turhautumia, koska ihmiset ei oo koskaan niin yksinkertasi kuin koneet.” (Tin28)

”Ehkä oon tullu täällä jonkun verran kovemmaks, vaikka mä yritän taistella sitä vastaan, mutta en mä toisaalta oo teknokraatiksaan muuttunut, et on monia

asioita, joita tehdään tuottavuuden ja taloudellisen hyödyn nimissä, jota mä en hyväksy missään tapauksessa. Ja se on kieltämättä yks asia, minkä takia opiskelu <täällä> alkaa pänniiä." (Tin26)

Poikkeuksetta vastaajani korostivat, että ovat arvoiltaan teekkarimiehiin verrattuna ihmisläheisempiä. Tässä toteutuu perinteinen jako naisten pehmeisiin ja miesten koviin arvoihin. Fyysikkonainen (24) kertoi, että heidän osastollaan ollaan liberaalimpia kuin muualla TKK:lla, opiskeleehan ensimmäinen julkisesti homoseksuaaliksi tunnustautunut tekkari heidän osastollaan ja lisäksi moni fyysikko on - toisin kuin muualla TKK:lla - siviilipalvelumies. Hän itse kuitenkin selitti: " --- mun vanhemmat on syntynyt ennen sotia, niin mä ymmärrän, että niitten mielestä poikien pitäs mennä inttiin ja kyllä mä oon samaa mieltä. Mäkin olisin voinut mennä lukion jälkeen, mutta kun oon jo viis vuotta täällä ollu ---".

Hassi (1986) on puhunut kulttuuriristiriidasta, joka syntyy naiskulttuurin ja teknisillä aloilla vallitsevan mieskulttuurin välillä. Neutraali opiskelumiljöö saattaa sisältää elementtejä epäsuorasta diskriminaatiosta. Naisten traditionaalisiin vahvoihin alueisiin kuuluvat tiedot, ominaisuudet ja osaaminen: ennen kaikkea emotionaalisuus, yhteistyökyky, sosiaalinen vastuu ja tietyt käytännölliset tiedot jätetään huomioimatta korkeakouluissa. Menestyäkseen opinnoissaan naisten täytyy muuttaa aikaisempia arvostuksiaan ja identiteettiään. Tästä voi aiheutua naiselle rooliristiriita. Haastattelujeni perusteella vaikuttaa siltä, etteivät teekkarinaisten arvot muutu opiskelujen kuluessa sanottavasti siitä, mitä ne ovat olleet heidän aloittaessaan opintonsa. Perhe, ihmissuhteet ja ympäristö ovat asioita, joita kumpikin vastaajaryhmä korosti. Naiset myös pitävät arvojaan erilaisina kuin miespuolisten opiskelijatovereidensa arvot ja ovat siihen tyytyväisiä seuraavan vastaajan tavoin:

"Mä luotan mun pehmeisiin arvoihin. Mä tiedän, että tuun toimeen erilaisten ihmisten kanssa." (Sn22)

3.5 Hyötyä naiseudesta

Voi olla monessa suhteessa vaikeaa, edustaa vähemmistöä isossa joukossa, mutta naisena oleminen miesjoukossa voi tuoda myös monia etuoikeuksia. Teekkarit myönsivätkin lähes poikkeuksetta joskus käyttäneensä naiseuttaan hyväkseen. He puhuivat silmänräpsyttelystä ja sanoivat jo huhunkin kertovan, että se toimii. Laboratoriotyöhön voi saada lisää aikaa, jos on nainen ja menee neuvottelemaan miespuolisen assistentin kanssa ja häikäilemättä "räpsyttelee silmiään". Eräs etu heillä

on sukupuolestaan siinä, ettei heistä ole hankalaa mennä kysymään neuvoa. He ovat huomanneet, että naiset kehtaavat tunnustaa helpommin, jos eivät osaa jotakin ja uskaltavat hakea apua. Miehet eivät haluaisi kysyä neuvoa opetushenkilökunnalta yhtä helposti:

"Moni ei täällä kysy. Minä meen ihan helposti kysymään ja annan jopa palautetta. Kerran menin reippaana tyttönä sanomaan, että kyllä oli huonot labratyöt, että niitä pitäis parantaa. Ja kun se poika <assistentti> oli minua aikansa kuunnellut, se sano, että haluatko assarin paikan, täällä olis sellanen ja voisit samalla parantaa niitä labroja. En suostunut. (nauraa)" (Sn25a)

"Aika paljon mä oon kuullu - ehkä pikkusen loukkaavaa, mutta tytölle on aika paljon helpompaa. Jossain sorvauskurssilla pojille sanotaan, että joo tos on sorvi tehkää sitä ja sitä ja ne sanoo, et haloo en mä oo ikinä nähny tällasta! Tytöille näytetään kädestä pitäen. Ja sit toinen on, että kun mä olin naispuheenjohtaja, niin meillä oli opintoministeri, joka oli kans tyttö, niin me käytiin osastonjohtajan luona, jota kaikki pelkää. Me mentiin juttelemaan ja hän oli täydellinen herrasmies meille. Ja hän ei olis ollu sitä välttämättä, jos me ois oltu poikia. Hänellä oli sellanen vanhanajan ritarillinen suhtautuminen, ettei oikeen osaa suhtautua tyttöihin. Luonteva se ei oo kyllä." (Kopj23)

Vastaajat kokivat vahvuutenaan sen, ettei heidän tarvitse <poikien lailla> olla maailman paras kaikessa, vaan he voivat ottaa selvää asioista ja oppia. Miehistä moni pelkää heidän mukaansa epäonnistumista ja sen näyttämistä, ettei osaa jotakin asiaa. "Kun on naisena tuonut esille, ettei osaa jotakin, se otetaan yllättävän myönteisesti vastaan ja voi jopa luoda kontaktejakin sitä kautta." Joskus voi kohdata myös lievää ivaa, sillä toinen vastaaja (25) kertoi, kuinka kerran joku assistentti sanoi harjoitustöissä tyttöryhmälle, että "tuo laite kun sieltä seinästä tulee, antaa sähköä".

Muutama vastaaja kertoi heitä kiukuttaneen sen, että kun he olivat poikaystävä parinaan tehneet jonkin harjoitustyön, oli miespuolinen assistentti saattanut irvalla niin, että naiselle oli tullut tunne hänen epäilevän poikaystävän tehneen työn yksin. Mutta moni vastaaja tunnusti, että oli jossakin tilanteessa käyttänyt "räpsyttelytekniikkaa" opiskelutoverihinsakin. Jos oli ollut kiireitä ja jokin ikävä tehtävä tekemättä, sai miespuolisen opiskelijatoverin tekemään sen puolestaan, kun vain osasi oikealla tavalla pyytää:

"Olin just menossa yksiä juhlia järjestämään ja multa puuttu dokumentti lapiokurssista <Tietokone työvälteenä -kurssi, pakollinen fukseille> ja siitähän saa vaan yhen opintoviikon ja arvosana on hyväksyty/hylätty, niin mä sanoin yhelle pojalle, et voisitsä - ripsiä räpyttämällä; se pelaa kuule tosi hyvin (näyttää)

- ja se sano, että kyllä. Mutta ei sitä voi, jos halua itensä ottaa vakavasti."
(Kon27)

"Toisaalta mä ite käytin aika paljon fuksina erilaisuuttani hyväks. Kun oon näin pienikokonen ja pukeudun varsin naisellisesti, niin kyllähän se <erilaisuus> näkyy. Mun oli hirveen helppo saada pojat juoksemaan ja tekemään hommia - mähän vastasin killan bileistä. Siihen ei tarvittu muuta kuin, että voisitsä (lausuu hennosti), please. Oppii räpyttämään silmiä ja hymyilemään kauniisti. Eihän missään oikeessa ympäristössä toimis tällanen, tää on ihan uniikki ympäristö ja mä oon ite sanonutkin, ettei tää oo terveellistä nuoren naisen itsetunnolle. Kyllä mulle on kehittynyt vakituinen ihailijakaarti - kauheeta edes sanoo tätä, koska mulla ei edes pitäs olla niitä, koska mä seurustelen (nauraa), mutta siis tavallaan sellasia, jotka ei jostain syystä oo menettäneet toivoaan." (Ti24pj)

Vaikka vastaajat tunnustivatkin käyttäneensä joskus miespuolisia opiskelijatovereitaan häikäilemättä hyväkseen, he tiedostivat, että tilanne on ainutlaatuinen, eikä "oikeassa" elämässä voi menetellä samoin. He myös itse "tuomitsivat" käyttöksensä ja selittivät käyttäneensä naisellisuuttaan aseena ainoastaan silloin, kun oli kysymyksessä jokin vähemmän tärkeä asia.

4 Teekkarityttöjen viestintäsuhteet

Koska länsimaiset miehet ja naiset tulevat Maccobyn (1990) mukaan eri sosiolingvivistisestä alakulttuurista, he ovat oppineet erilaisen keskustelukulttuurin. Miesten keskustelukulttuuri on hierarkisesti järjestynyttä ja kilpailevaa ja siinä arvostetaan dominoivuutta ja jämäkkyyttä. Naiset puolestaan ovat yhteistoiminnallisia ja emotionaalista läheisyyttä arvostavia. Luonnollisesti tulee pitää mielessä Rothschildin ja Daviesin (1994) väite, että miehet ja naiset ovat sen yhteiskunnan muuttujia, jossa he ovat syntyneet. He oppivat tai ovat oppimatta tiettyjä arvoja ja siksi onkin mahdotonta sanoa, että kaikki naiset ovat jotakin ja kaikki miehet jotakin muuta. Silti voimme uskoa, että sukupuolirooliin sosiaalistamisessa miehille ja naisille opetetaan erilaisia ominaisuuksia ja sisältöjä.

Kouluaikoinaan tytöt ovat pääosin keskenään ja pojat keskenään. Tietysti jo murrosiässä muodostuu seurustelusuhteita ja parit ovat toistensa kanssa. Harvemmin kuitenkaan tytön paras ystävä on poika. Minua kiinnosti, miten ystävyysuhteet TKK:lla muodostuvat, kun tyttöjä on opiskelijoista vain viidennes. Viestinnän opettajana olen kiinnittänyt huomiota siihen, että tytöt tulevat mielellään kursseille pareittain tai hakeutuvat vierekkäin, mikäli luokassa on enemmän kuin yksi naispuolinen opiskelija. Kysyin vastaajiltani ystävyysuhteista, naisystävistä ja niiden tarpeellisuudesta miesvaltaisessa ympäristössä.

4.1 Tyttöparit

Vaikka teekkaritytöt tietävätkin jo pyrkiessään kouluun alan miesvaltaisuudesta, tyttöjen vähyys opintoja aloitettaessa voi silti olla shokki. Opintojen alkuun kuuluvat matematiikan ja fysiikan peruskurssit ja molemmissa viikottaiset laskuharjoitukset. On varsin tavallista, että teekkarit laskevat laskuharjoitusten tehtäviä yhdessä. Vastaajat sanoivat, ettei ole helppoa mennä ryhmän eteen selittämään jotakin laskua, ellei voi olla varma siitä, että se on oikein. Siis tarvitaan ystävää/ystäviä. Miespuolisille teekkareille voi parin tai suuremman kaverijoukon löytäminen olla helppoa, sillä samalta luokalta tai samasta koulusta voi olla useampikin poika aloittamassa opintojaan. Toinen mahdollisuus on armeijakaveri. Naisille parin löytäminen voi vastaajien mukaan olla vaikeampaa. Eräskin fuksivastaaja (19) kertoi, että syksyllä hänestä tuntui, että hän pyrkii jonnekin muualle, koska hänen oli vaikea saada ystäviä tai ”laskarikaveria”, kun tietotekniikan opinnot aloitti vain neljä (4) tyttöä. Toisella osastolla opiskeleva vastaaja vahvisti, että tyttöjen vähyys voi aluksi olla ongelma:

”Joillakin tytöillä on aluks vaikee löytää tyttökavereita ja sitä hengenheimolaista. Minä keskimäärin heilun enemmän niitten kundien kanssa ja se, ettei tyttökaverit löytyny heti, ei mua haitannu --- Mutta jos on hiljanen tyttö jossakin poikalauman keskellä, niin kyllä se poikien käyttäytyminen oikein ruokkii itseään, niistä tulee sitten semmosia, että siinä voi olla vaikee hiljasen tytön. Kundien tyyli on niin erilainen. Mun mielestä meidän osastolla on hirveen tasa-arvonen ilmapiiri. Aina on tietysti muutama, jotka heittää herjaa, ettei tytöt mitään tajuu --- Totta kai tytöt huomataan aina, mutta jos joku tyttö huomataan hirveesti, niin sitä voi häiritä, kun se ajattelee, että mut huomataan, koska mä oon tyttö. Ainahan kuulee, että tytöt saa jotain vaan kauniisti hymyilemällä.” (Tf24pj)

Tämä vastaaja oli kahden veljen pikkusisko ja todella reipas ja ulospäinsuuntautunut. Mutta aralle ja hiljaiselle tytölle, ei tutustuminen poikiin (enemmistö) tai poikajoukkoon pääseminen ole yhtä helppoa. Vastauksesta tulee lisäksi esiin kahdenlaista tyttöihin kohdistuvaa ennakkoluuloa: a. tytöt eivät ymmärrä opiskeluasioita poikien lailla ja b. tytöt pääsevät poikia helpommalla.

Richmondin, Gorhamin ja Furion (1987) mukaan hengenheimolaisuuden (affinity) etsimisellä tarkoitetaan aktiivista sosiaalisviestinnällistä prosessia, jossa yksilö yrittää saada toiset pitämään itsestään ja tuntemaan myönteisesti itseään kohtaan. Hengenheimolaisuuden etsiminen on usein dyadiviestinnän tarkoitus. Bell ja Daly (1984) havaitsivat, että henkilö, joka on kykenemätön keräämään tunteiden ilmauksia, tukea ja huomiota sekä sosiaalista vahvistusta ympäristöltään, kärsii sosiaalisista ja persoonallisista häiriöistä. Vastaajani puhuivat tarpeesta löytää tyttöpari, koska heidän mielestään varsinkin fuksivuonna on turvallista tehdä tehtäviä pareittain. Lisäksi he sanoivat, että tytön kanssa on helpompi tutustua, koska tyttökavereihin on tottunut jo koulussa. Vastaajat kertoivat myös, että tyttöparin kanssa syntyy helpommin sosiaalista kanssakäymistä, mutta pojan kanssa ”tulee vaan tehtyä se duuni”.

Moni vastaaja sanoi jo lukiossa tottuneensa ryhmän poikavaltaisuuteen, koska laajaa matematiikkaa ja fysiikkaa opiskelevissa oli tyttöjä niin vähän (aloittajista moni oli keskeyttänyt). He kertoivat viihtyvänsä teekkaripoikien kanssa, eivätkä tuoneet nörttiyden (osa pojista) lisäksi mitään kielteistä esiin heistä. Tosin viestiminen miesten kanssa voi, vastaajien mukaan, olla vähän erilaista kuin mihin he ovat tyttöjoukossa tottuneet. ”Poikien kesken pitää osata heittää herjaa, mutta naiset keskenään keskustelevat asiaa”, väitti muuan vastaaja. Monella oli etukäteen käsitys, että teekkaripojat ovat villejä ja vallattomia ja sellaisiinkin TKK:lla törmää, mutta yllättävän moni miespuolinen opiskelijatoveri tuntuu vastaajien mielestä olevan ”nössö, jolle äiti ostaa pajat”. Jotkut pojat juovat juhlissa niin rankasti, että se saattaa jopa karkottaa joitakin tyttöjä kiltatoiminnasta (bileet), arveli pari vastaajaa.

Eräs opinnoissaan pitemmälle ehtinyt vastaaja kertoi tottumisen lisäksi toisen syyn, miksi naiset tuntevat olonsa turvalliseksi toistensa seurassa. Hän sanoi, että tietyillä kursseilla (esim. laboratorioskursseilla, joissa tehdään kokeita ja joudutaan käyttämään tytöille vieraampia laitteita) miehet voivat entuudestaan hallita laitteiden käytön, ja naiset saattavat hiukan aristella, eivätkä halua mennä työparin heikoksi lenkiksi. Kun parina on toinen nainen ja asia on kummallekin outo, he joutuvat molemmat opettelemaan sen, eivätkä hyödy miespuolisen opiskelutoverin aiemmista kokemuksista (vrt. peruskoulun tekniset työt). Joskus yhdessäolo tyttöparin kanssa ei rajoitu pelkkään fuksivuoteen, vaan voi jopa tulla tavaksi. Eräs vastaaja (22) kertoi tietävänsä tyttöpareja, jotka ovat tehneet koko koulutusohjelman yhdessä. ”Miten niitä voikin kiinnostaa samat asiat, syventymiskohteetkin”, hän ihmetteli.

Nimimerkki Ridge Forrester kirjoittaa Otahuuto-lehdessä (13/96): ”Me teekkaritytöt olemme keskimääräistä itsenäisempiä. Yleensä tytöt tuppaavat pakkaantumaan klimpeiksi ja kulkevat vain kaveripiirissä, mutta teekkarityttöjä voi luonnehtia individualisteiksi: me emme välttämättä tarvitse koko kuoroa viedessämme viestiä vastakkaisen sukupuolen leiriin. Haluamme olla hyvin vapaita yksilöitä. Toisaalta emme luonnollisestikaan kummeksu sellaisiakaan teekkarityttöjä, jotka tarvitsevat turvaverkon ympärilleen: teekkaripiirissä on oltava vahva, ja joskus se vahvuus löytyy ympäriltä.”

Jokainen haastattelemanin nainen tunnistikin sen, että naiset istuvat luennoilla vierekkäin. Tätä selitettiin sillä, että on kysymys kavereista tai samankaltaisuuden etsimisestä, koska ainoana naisena voisi joutua olemaan ”silmätikkuna” ja siksi on hyvä, että on ainakin kaksi naista yhdessä.

Miesvaltaisella osastolla opiskellut vastaaja (27) muisteli, että fuksina yritti aina luennolla istua naispuolisen opiskelijatoverin viereen, koska tunsivat olevansa ”hiukan horjuvilla jaloilla” ja koki saavansa toiselta työltä identiteetin vahvistusta. Naisvaltaisella osastolla opiskeleva viidennen vuosikurssin opiskelija selitti puolestaan, ettei hänellä ole ollut korkeakoulussa miehiä kavereina. Hän tietysti juttelee heidän kanssaan, mutta lähipiirissä on aina ollut muita naisia, joiden kanssa he ovat mm. samoissa harjoitusryhmissä. Heitä oli kolmen naisen vakituinen ryhmä, sillä hänen mukaansa:

”Siellä, missä me opiskellaan, ei oo poikia, joitten kanssa me oltas hyviä ystäviä.

Ne pojat, joita näkee, niin niitten kanssa ei oo niin tekemisissä.” (Ryn23)

Jos naisia on paljon ympärillä, ei näytä välttämättä syntyvän edes tarvetta tutustua lähemmin miespuolisiin tovereihin. Näyttää siltä, että vastaajat saavat naispuolisilta tovereilta paitsi vahvistusta omalle identiteetilleen, myös hiukan erilaista sosiaalista kanssakäymistä kuin miespuolisilta kumppaneiltaan. Vaikka moni vastaaja korosti sitä, että hänellä lukuisista miespuolisista kavereista huolimatta on tarve tyttöystävään/iin,

on myös niitä, jotka ovat selvinneet opinnoistaan ystäväystymättä sen enempää mieskuin naispuolistenkaan opiskelijatovereiden kanssa. On toki myös paljon naisia, jotka jo fuksivuotena tutustuvat johonkin miespuoliseen opiskelijatoveriin ja alkavat seurustella. Tällöin harjoitustehtävätkin saatetaan tehdä poikaystävän kanssa, eikä aikaa/tarvetta uusiin naispuolisiin ystäviin välttämättä ole. Seurusteleva vastaaja kommentoi:

"Ei mulla oo suurempaa tarvetta ettii täältä tyttökavereita. Mulla on tyttökaverit muualta. Mun poikaystävä on teekkari ja meitä on samaa vuosikurssia tyttöporukka ja mejän poikaystävät, jotka pidetään yhtä. Poikien porukoihin ei kyllä oteta tyttöjä mukaan."(Sn22)

4.2 Ystävyys

Ystävyys voidaan määritellä suhteena, jossa me pidämme jostakusta ja jossa toisen seura on mielihyvän lähde. Ystäviä kuvataan henkilöiksi, joille haluaa kertoa ajatuksiinsa ja tunteitaan, jotka ovat psykologisesti samanlaisia ja jotka ymmärtävät meitä. Yleensä ihmisillä on taipumus ystäväystyä niiden kanssa, jotka ovat heidän lähellään (kollegat, naapurit, luokkatoverit). Esim. koulu "paistaa" ihmiset yhteen ja tutustuttaa heidät ja heistä tulee ystäviä ilman sen suurempaa harkintaa. Psykoanalyttisten teorioiden mukaan on olemassa jotakin tiedostamatonta vetovoimaa ihmisten välillä. Yleensä ihmiset haluavat ymmärtää toisiaan ja oppia toisiltaan yms. (Miell & Dallos 1996: 221-222.)

Tutkittaessa ystävyysuhteita ja viestintää, tutkijoita kiinnostaa: kuinka paljon miehet ja naiset viettävät aikaa samaa sukupuolta olevien ystävien kanssa, ystäville itsestä kertomisen määrä ja tasot, ystävysten keskustelujen sisältö ja verbaalinen ja nonverbaalinen käytös, jolla viestitetään pitämisestä ystäville (esim. Wood & Inman 1993). Miesten ystävyysuhteita on pidetty instrumentaalisina tai tekevinä ja naisten ekspressiivisinä tai yhteisöllisinä. Naisten ystävyysuhteen keskeinen kriteeri on ollut puhuminen ja siitä on vedetty virheellinen johtopäätös, että miehet eivät puhuisi. Monien tutkijoiden mukaan miehet ja naiset ovat määritelleet ystävyysuhteen eri lailla. Miehet ovat ystäviä niiden kanssa, joiden kanssa on mukavaa tai jotka tekevät samoja asioita ja naiset haluavat olla ystäviä samoinajattelevien kanssa tai uskottujen kanssa tai niiden kanssa, jotka "auttavat heitä kasvamaan persoonana". Naiset tuntuvat miehiä enemmän panevan painoa lohduttamiselle, ristiriitojen käsittelylle ja egon tukemiselle. Miesten suosima viestintä ystävyysuhteissa on suostuttelu ja tarinankerronta.

Moni vastaaja toi esille, että on tärkeitä, että omistaa naispuolisen ystävän/iän omasta koulusta, sillä silloin voi jakaa asioita. Muualla opiskelevat eivät kuitenkaan ymmärrä, koska "niillä ei oo mitään kuvaa tästä maailmasta." Toinen teekkarityttö tie-

tää, mitä on opiskella teknisellä tai miesvaltaisella alalla ja pystyy kommentoimaan, antamaan neuvoja ja ideoimaan ihan toisella tavalla kuin muualla opiskeleva. Muualla opiskelevat naiset, voivat olla liian kapeakatseisia, sillä eihän heillä ole lainkaan tuntumaa teekkarityttöjen ongelmiin. "Meidän teekkarityttöjen yhteenkuuluvaisuuden tunne on voimakas. Siitä syystä meidän voi olla vaikeampi tulla toimeen muiden opiskelijatyttöjen kanssa, vaikka haluaisimmekin. Meillä yhteiset jutut tehdään siitä perusolettamuksesta lähtien, että ymmärrämme toisiamme, eikä meidän tarvitse ensin perustella maailmankatsomustamme." (Otahuuto 13/96.) Vähät tytöt kiinnostavat teekkarimiehiä ylen määrin. Sähköfuksi kirjoittaa opintojensa alkuvaiheen tunnelmista seuraavasti:

"Tyttöystäviään kaipaavat muualta muuttaneet ja tyttöjen vähydestä suorastaan panikoituneet pojat pörräsivät ympärillä ja yrittivät tehdä tuttavuutta. Nytemmin monet asiat ovat kuitenkin tasoittuneet ja välit normalisoituneet monessa suhteessa. Ilmeisesti pojat ovat tutustuneet Otaniemessä ja Helsingissä muihinkin kuin SIK:n <= kilta> aktiviteetteihin ja ovat huomanneet, että maailma on pullollaan naisia, eikä aihetta paniikkiin ole. Valintaa ei tarvitsekaan suorittaa SIK:n suppeasta valikoimasta." (S19k) "Vähitellen fuksiryhmät pirstoutuivat pienemmiksi osiksi ja tytöt ikäänkuin imeentyivät toistensa luokse. Luennoilla rupesimme vain hakeutumaan toistemme seuraan ja suunnittelemaan yhteisiä aktiviteetteja ja alayhdistys Naarastöpselien perustamista. Vaikka emme kaikki heti hengenheimolaisia olleetkaan ja pidimme fuksiryhmien poikiakin kivoina, niin jotenkin meitä yhdisti ahdistus siitä, että ainoastaan poikien seurassa olisimme kuitenkin kummajaisia. Kenen kanssa menisin samaan hyttiin fuksicursiolla? Kenelle yöksi bailuista?"

Tässä tulee esille jo käytännön syytäkin sille, miksi tyttöystäviä tarvitaan. Lisäksi, kuten on jo aiemmin todettu, naiset eivät koe pelkästään imartelevana sitä, että miespuoliset opiskelijatoverit osoittavat kiinnostustaan. Sähköosastolla on naisia alle 10 %, joten välillä tytöt voivat todella kokeakin olevansa "kummajaisia". "Otaniemen henkeen kuuluu, että sukupuolierot tunnustetaan, mutta niitä ei korosteta. Tyttöä arvostetaan tyttönä, eikä häneltä muuta vaadita. Otaniemessä eletään erityistä rauhanomaista rinnakkaiseloa. On luonnollista, että tytöllä on paljon poikapuolisia kavereita, jotka todellakin ovat vain kavereita. Ulkopuoliset eivät tätä välttämättä ymmärrä, vaan kuvittelevat oitis, että elämä on yhtä flirttiä." (Otahuuto 13/96.) Eräs miesvaltaisella osastolla opiskellut ja parisuhteessa elävä vastaaja kertoo ystävyysuhteiden kehityksestä seuraavaa:

"Kouluaikoina oli tytöt vastaan pojat. Täällä jossakin vaiheessa melkeinpä vaan pojat, mutta tällä hetkellä mun paras kaveri on L <naispuolinen kollega>. Ehkä tyttöjen kanssa on helpompi puhua perheasioista, L on mun psykologi." (Tin28)

Tämäkin vastaaja kuului osastonsa n. 5 % naisvähemmistöön, joten hänen oli suorastaan pakko olla poikien kanssa, mikäli ei halunnut eristäytyä opiskelijatovereistaan. Opiskelujen alussa hän keräsi innokkaana fuksipisteitä poikajoukossa, mutta kun hän rupesi seurustelemaan opiskelijatoverinsa kanssa, parhaaksi ystäväksi valikoitui nais-teekkari. Kuitenkin hän oli hyvin tyytyväinen laajaan miespuoliseen ystäväpiiriinsä, jollainen killassa toimivalle naiselle ihan väkisin syntyy.

Woodin ja Inmanin (1993) mukaan miehet ovat ystävyysuhteissaan vähemmän läheisiä ja vähemmän vaativia ja heidän ystävyysuhteensa ovat hauskeempia ja lyhytkestoisempia kuin naisten, eivätkä ne vaadi itsestä kertomista tai molemminpuolista luottamusta. Miehet eivät välitä todellisesta läheisyydestä ja/tai eivät käsitä, mitä se tuo mukanaan. Miehet eivät arvosta tunteista ja ongelmista puhumista, vaan he haluavat tehdä jotakin, joka vie ajatukset pois ongelmista. Kuitenkin miehet ystävyysuhteissa kasvattavat toisiaan, osoittavat arvostusta toisilleen nonverbaalisesti, luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta, demonstroivat sukulaisuutta ja edistävät toistensa persoonallista kehitystä.

Biologiset erot eivät määrää sitä, että naisten ystävyysuhteet ovat yleensä intensiivisempiä ja emotionaalisempia kuin miesten. Tässä on kysymys perheen psykodynamiikasta ja eri sukupuolten erilaisesta sosiaalistamisesta. Tutkijat päätyivät 70-luvulla siihen, että naiset pitävät miehiä enemmän paljastavasta viestinnästä ja ovat miehiä parempia läheisissä tuttavuuksissa. Naista luonnehdittiin emotionaalisesti kypsemmäksi ja interpersonaalisesti pätevämmäksi. Jo tyttöjen leikit suuntaavat heitä verbaaliseen, yhteistyöhakuiseen ja herkkään vuorovaikutukseen. Naisten tyylistä tuli ystävyiden malli, mutta miehen väitettiin tuntevan sellaisessa olonsa uhatuksi. Naiset toimivat siten, että huomioivat toisen tarpeet ja osoittavat kiintymystä. Kysymykseeni Mitä naisystävältä saisi? vastasi eräs vastaaja:

"Voi keittää teetä ja höpistä ja mennä Stokkalle pyörimään ja kätteleen uusia vaatteita, et niitten kanssa voi harrastaa vähän toisenlaista ja sitä ehkä kaipaakin tasapainoks tälle ympäristölle, että on kiva mennä Stokkan hattuosastolle sovittelen uusia hattuja. Pojilta täällä saa huomiota yllin kyllin, että kun menee kaupunkiin <Hki> ravintolaan, niin siel onkin, et eiks mua kukaan huomaakaan---" (Sn25)

Vastaajan mukaan on olemassa asioita, joita voi tehdä vain toisen naisen kanssa. Eikä tässä näytä vastaajan mukaan olevan kysymys pelkästään uskoutumisesta tai toisen

tukemisesta, vaan siitä, että toisen naisen kanssa tilanne ”normalisoituu”, eikä tarvitse tuntea itseään erilaiseksi. Toinen vastaaja kertoi kokemuksistaan miesvaltaisella alalla ennen TKK:lle tulemistaan:

"Teknisessä opistossa olin ainut tyttö luokalla. Tiesin mennessäni, että siellä ei tule montaa tyttöä olemaan, mutta oli yllätys, että olin ainut ja vaikka oli 4-5 vuosikurssia, niin oli yhteensä 2-3 tyttöä. Mutta tekussa ei ole mitään yhteistyötä luokkien välillä, joten mä olin siellä ihan yksin vieraalla paikkakunnalla. Ensimmäiset kaksi vuotta oli hirveitä. Mä mietin usein, et miksi hemmetissä mä oon täällä. Mä en tiedä johtuko se siitä, että pojat oli pohjosesta <Oulu>, sillä kukaan ei puhunu alussa mun kanssa. Jos joku tuli puhumaan, niin kaikki katteli, että hetkinen, yrittääks toi jotakin, mutta sitten ne pikkuhiljaa tottu. --- Täällä on paljon enemmän tyttöjä. Kiltahuone on ainut paikka täällä, missä voi olla tyttöporukassa. Kun sä notkut kiltahuoneella, niin sinne tulee muitakin. Kun siellä on tyttöjä, niin sinne tulee lisää." (Ko25)

Kävisikö ainoalle miehelle naisvaltaisella alalla samoin? Olen varma, ettei ainoata miestä jätettäisi naisvaltaisella alalla ryhmän ulkopuolelle. Vastajaan epäily siitä, että puhumattomuus johtui siitä, että pojat olivat pohjoisesta, ei tunnu myöskään hyvältä selitykseltä. Naispuolinen opiskelijatoveri koettiin erilaiseksi ja siksi häneen tottuminen vei aikaa. Tässä kertomuksessa tulee myös esiin ammattikorkeakoulun ja korkeakoulun ero. Koska korkeakoulussa ei ole luokkia, eri ikäiset opiskelijat tutustuvat helpommin samoilla luennoilla, harjoitusryhmissä tms. Vastauksessa tulee myös ilmi se, että joskus tytöillä on tarve olla pelkästään tyttöporukassa. Jo se, että tytöt vetävät toisiaan puoleensa, on mielestäni osoitus siitä, että oleminen pelkästään naisten kesken on jossain määrin erilaista, kuin miesten ympäröimänä.

4.2.1 Puheenaiheet

Puheenaiheita tutkittaessa on huomattu miesten keskustelevan miesten kesken urheilusta, urasta ja politiikasta kun taas naiset puhuvat tunteista, motivaatioistaan, ihmissuhteista ja henkilökohtaisista ongelmistaan. Benstonin (1988) mukaan miesten ja poikien oletetaan oppivan koneista, työkaluista ja niiden toiminnasta. Heille oletetaan kehittyvän teknologinen näkemys asioista. Se pitää sisällään objektiivisuuden, rationaalisuuden, kontrollin luonnosta ja etäisyyden inhimillisiin tunteisiin. Tyttöjen taas oletetaan olevan hyviä ihmisten välisissä suhteissa ja olevan kiinnostuneita ihmisistä ja tunteista. Heidän oletetaan olevan vähemmän rationaalisia ja kykenemättömämpiä abstraktiin ja objektiiviseen ajatteluun. Tällä on kahdenlaisia seurauksia: ensiksikin teknologia nähdään toiminnan ja sukupuolierojen kielenä.

Toiseksi miesten tekniikan kontrolloiminen ja heidän läheisyytensä teknologiaan aiheuttaa sen, että viestinnässä syntyy tilanteita, joissa naiset vaikenivat. Vaikka naiset pitivät matematiikasta ja tieteellisistä teorioista, he silti vierastavat koneita ja tekniikkaa. Vaikka naiset käyttävät työkaluja ja koneita, he ovat silti marginaalinen ilmiö miesten luomassa ja dominoimassa tekniikassa. (Tämä tarkoittaa useimpia länsimaisia naisia, ei yksittäisiä yksilöitä.) Vastajat kertovat omia kokemuksistaan puheenaiheiden erilaisuudesta:

"Ainakin jotkut pojat täällä on semmosia, että ne aina puhuu tekniikasta. Ne puhuu, että mä tein näin ja näin tietokoneella ja että mulla on joku uus ohjelma. Tytöt ei. Kun ne tapaa toisensa, ne puhuu jostakin muusta. Juoruilee vaikka." (Ry19 & 20)

"Tytötuttujen tarve on kyllä havaittavissa. Harrastan vatsatanssia ja se oli varsinkin puheenjohtajavuonna henkireikä, et kerran viikossa lähtee täältä toiseen maailmaan ja siellä on kaiken ikäisiä ja kaikenlaisia naisia ja kukaan ei puhu tietokoneista (naurua) ja kukaan ei puhu armeijasta - Vaikka mulla on täällä tosi hyviä miespuolisia kavereita, niin että niitten kanssa voi puhua vaikka kampauksista tai mistä vaan, mutta kyllä se silti --- (Ti24pj)

"Ei mua kiinnosta montaks bittiä siellä koneessa on ja paljon on kovalevyllä.
- Kiinnostaako miehiä? - Kyllä paljon enemmän. Kirjainlyhenteet ja numerosarjat, ellei ne oo puhelinnumeroita, ei kiinnosta mua." (Tiv28)

Vastajien mukaan vaikuttaa siis siltä, että ainakin jonkinlaisia eroja miesten ja naisten puheenaiheista löytyy. Teekkarimiehet ovat naisia innokkaampia puhumaan teknisistä asioista. Armeijasta naiset eivät myöskään puhu, koska äärimmäisen harvalla on kokemuksia siitä. Tutkimuksissa alettiin 90-luvulla etsiä sukupuolten välisiä yhtäläisyyksiä, ei enää eroja. On huomattu, että itsestä kertominen ja luottamus sekä myönteiset tunneilmaisut luonnehtivat sekä miesten että naisten mielestä tyydyttävää toveruutta. Vaikuttaakseen tehokkailta julkisesti ja työelämässä, naisia on pyritty rohkaisemaan omaksumaan miehinen tyyli viestiä. Esimiestehtävissä olevia miehiä on puolestaan rohkaisu omaksumaan naisilta ekspressiivisempi ja supportiivisempi tyyli. Woodin ja Inmanin (1993) mukaan monet tutkijat väittävät, että itsestä kertominen on naisille paljon tärkeämpää kuin miehille. Voi myös olla, että ystävyysuhteet ovat heille tärkeämpiä. Tutkijoiden johtopäätös on, että miehet eivät ilmaise tunteitaan ja kun he niin tekevät, he tulkitsevat omia tunteitaan väärin. Teekkaritytötkin ovat pohtineet miesten ja naisten eroja:

"Poikien kanssa ajatellaan asioista niin eri tavalla välillä, että hermot menee. --- Pojat on paljon kuivempia. Puhutaan vaan asiaa. Tyttöjen kanssa me suorastaan juoruillaan välillä. Sovitaan iltapäivä ja sovitaan lounaita ja jokaikinen juttelee omia juttuja, totta kai. Sillon me puhutaan henkilökohtasia. Pojat puhuu paljon vähemmän henkilökohtasia ja niiltä pitää aina kysyä. Ne vastaa kysymykseen, mutta ei kerro enempää, eikä niitä viiti lypsää. (Sn25)

Tässä vastaaja vertailee nais- ja mieskulttuuria ja tuo esille, että naiset puhuvat miehiä enemmän henkilökohtaisia asioitaan. Vastaavanlaisia kertomuksia kertoi moni muukin vastaaja. Tutkijat ovat puhuneet sosiokulttuuraisista seikoista. On jopa puhuttu erillisistä miesten ja naisten kulttuureista (vrt. Maccoby 1990). Jos miehet ja naiset kuuluvat samaan kulttuuriin, erot sosiaalisessa ympäristössä johtavat eroihin. Emotionaalinen tuki on yksi peruskomponentti interpersonaalisen suhteen muodostumisessa, kehittämisessä ja ylläpitämisessä. Jos sukupuolierot johtuvat eri kulttuureista, pitäisi miesten ja naisten ystävyysuhteissa olla eroja, jos miehet ja naiset taas elävät samassa kulttuurissa, ei näitä eroja pitäisi löytyä. Eri kulttuuri -teorian mukaan kummankin sukupuolen jäsenten pitäisi suosia omalle sukupuolelleen tyypillistä tapaa ilmaista tunteita ja viestiä niistä. Sosiaalistamisvaiheessa tyttöjä rohkaistaan emotionaalisissa taidoissa ja poikia taas käännetään niistä pois.

Tutkijat ovat väittäneet, että naiset puhuvat tunteista ja pyrkivät emotionaaliseen läheisyyteen vuorovaikutuksessa siitä riippumatta onko heidän kumppaninsa mies vai nainen. Reisman (1990) väittää, että miehilläkin on halu puhua tunteistaan, mutta he eivät tee sitä niin usein kuin tahtoisivat, ja he ilmaisevat tunteitaan eri sukupuolta olevalle kumppanille paljon useammin kuin samaa sukupuolta olevalle. Tämän tueksi vastaaja kertoo:

"Omasta poikaystävästä huomaa, ettei se ees omien ystäviensä henkilökohtasia asioita tiijä niin hyvin kuin mä. Esimerkkinä voin kertoa, että kun sen kavერი oli ollut kavereittensa (kaksi espoolaispoikaa hautautui Grönlannissa lumeen) hautajaisissa ja mä kysyin niistä, niin se sano, ettei oltu puhuttu niistä, vaikka oli olleet koko päivän yhdessä. (nauraa)."

Vastaaja antaa jopa ymmärtää, että tietää poikaystävänsä ystävien henkilökohtaiset asiat tätä paremmin. Vastaajat toivat haastatteluissani esille, että tyttöjen kanssa voi puhua henkilökohtaisista asioistaan ja poikaporukoissa "jostain päivän uutisesta --- se on enemmän pintaliitoo, mutta tyttöporukassa puhutaan asioista, joita ei haluta koko koulun tietävän." Vaikka naisia arkioletuksissa pidetään sellaisina, joiden takana salaisuudet eivät pysy, annetaan ainakin tässä toteamuksessa ymmärtää,

että miespuoliset toverit levittävät asioita, mutta naisille voi uskoutua. Kaiken kaikkiaan vastaajat vahvistivat käsitystä siitä, että miesten ja naisten välisiä eroja kyllä löytyy.

4.2.2 Henkilösuuntautuneisuus

Kunkel ja Burleson (1999) halusivat tutkia, onko niin, että naiset ovat miehiin verrattuna halukkaampia tukemaan muita emotionaalisesti, osoittavat viesteissään tunteita, tuottavat enemmän lohduttavia viestejä kuin miehet ja arvostavat lohduttamista yhtenä tärkeimmistä interpersonaalisen viestinnän muodoista. Naiset kuuntelevat, ovat tunteellisia ja haluavat auttaa toista hädässä. Naisia on pidetty tunnespesialisteina. Emotionaalinen tuki ja lohduttaminen onkin ollut yksi suuremmista sukupuolten välisistä eroavuuksista.

Nykytutkimus väittää Kunkelin ja Burlesonin (1999) mukaan, että naiset ovat erittäin henkilösuuntautuneita ja miehet taas eivät juurikaan. Mainitut tutkijat osoittivat, että sekä miehet että naiset pitävät vahvasti henkilösuuntautuneita lohdutusstrategioita tehokkaampina kuin alhaisesti henkilösuuntautuneita, joskin tendenssi oli hiukan voimakkaampi naisilla kuin miehillä. Tutkituista miehistä yli 2/3 (71.25 %) oli sitä mieltä, että etsisi vaikeissa tilanteissa emotionaalista tukea mieluummin naiselta kuin mieheltä. Naisten vastaava luku oli jopa vielä suurempi (76.19 %). Miehet ilmoittivat saavansa naispuoliselta ystävältä enemmän tukea. Naiset ilmoittivat, että on helpompaa puhua vaikeista asioista toiselle naiselle kuin miehelle. Kumpikin sukupuoli oli sitä mieltä, että naiset ovat miehiä henkilösuuntautuneempia ja myös mielipide siitä, että naiset ovat tukevampia kuin miehet jaettiin. Otaniemessäkin käsitys naisten suuremmasta henkilösuuntautuneisuudesta on yleinen. Erään vastaajan sanoin:

"Täällä on paljon enemmän hiljasia hissukkapoikia. Siis kun menee jollekin pojalle jutteleen, niin siinähan saa oikein lypsää, että saa sen keskusteleen. Siis, että pitää jututtaa koko ajan ja toinen vastaa siihen, että juu/ei. Niitä nössöpoikia on suunnitteluhommat täynnä. Ne on yksin hiljaa siellä tietokoneen ääressä, niinku LVI-suunnittelussa, mitä mää --- Ne piirtää ja suunnittelee, ei niitten tarte kommunikoida kenenkään kanssa jos ne on älyttömän hyviä suunnitteleen. Niin nössöjä ei naisissa ookaan. Kukaan nainen ei kestäis sitä, ---. Mä en ainakaan kykenis siihen, mitä nuo pojat tekee, että ne istuu internetissä tuntikausia ja hakee tietoo johonkin harrastukseensa. Mun perslihakset ei kestä sitä. Naiset on enemmän sellasii, että ne kommunikoi, haluu kommunikoida ihmisten kanssa. (Ko25)

Vastaaja väittää, että monet miehet eivät edes välitä sosiaalisesta kanssakäymisestä. Toisaalta voi myös olla niin, että pojat eivät lähesty koulussa

juttelumielessä tyttöjä, vaan mieluummin toisia poikia. Onhan jo puhuttu mm. naisten epäluuloisuudesta. Jos mies on ujo, ei hänen ole helppo lähestyä niitä vähiä naisia, jotka opiskelevat osastolla, mutta hän saattaa silti jutella toisten miesten kanssa. Toisin sanoen naisten kuva miehistä voi jäädä pinnalliseksi, eikä välttämättä ole ainoa totuus. Lisäksi kannattaa pitää mielessä, että vastaaja puhuu ”hissukkapojista”, eikä tarkoita kaikkia miespuolisia opiskelijatovereitaan. Vastaaja vahvistaa kuitenkin kertomuksellaan käsitystä siitä, etteivät viestintätaidot ole välttämätön edellytys menestyä matemaattisilla aloilla.

4.2.3 Asiantuntijuus

Miellin ja Dallosin (1996) mukaan naisten on väitetty jakavan kokemuksiaan ja rauhoittavan kun taas miesten neuvovan ja toimivan asiantuntijoina. Puhetyyli ilmaisee paremminkin tapaa, jolla kuvaamme itseämme miehenä tai naisena kuin sitä, että annamme äänen sosiaaliselle roolillemme. Tiettyyn sosiaaliluokkaan, etniseen kulttuuriin tai sukupuoleen syntyminen muovaa viestintäkäytöstämme. Tätä em. tutkijoiden mainitsemaa miehen asiantuntijaroolia ovat vastaajat havainnoineet Otaniemessäkin:

"Välillä mulle tulee sellanen fiilis, ettei ne edes halua kuunnella kun mä puhun. Mä en edes tiedä tästä alasta niin paljon, että mä uskaltaisin puhua siitä. Pojat tykkää siitä, että ne pääsee huomauttelemaan asiasta. Tää huomautteleminen on ihan yleistä kun istutaan jossakin iltaa ja ruvetaan puhumaan bittiä. Ne puhuu naisista ja sitte puhutaan juomisesta, alkoholista, missä ollaan oltu ja sitten puhutaan sitä bittiä. Sillon tuntuu, että on parempi pitää suunsa kiinni, sillä jos sanoo yhtään mitään, niin sieltä tulee justiinsa takasin, että tää meni muuten väärin tää asia --- Korjaatko sinä itse? - En, musta on tosi inhottavaa huomautella jokaikisestä asiasta, jonka joku tekee väärin." (Tin22)

"Kesätoissa elektroniikka-alan yrityksessä olin ainoa nainen. Kaksyöt työntekijää. Keskenään ne puhu asiantuntijatasolla, mutta ne ei puhunut niin asiaa mun kanssa." (Sn22)

Huomauttelemisen voisi tulkita merkitsevän sitä, että teekkarimiehet haluavat osoittaa naiselle, että ymmärtävät asian häntä paremmin eli osoittavat hänelle toisin sanoen paikan ei-asiantuntijana. Kesätyössä opiskelijalle oli myös tullut tunne, ettei häntä pidetty vakavasti otettavana henkilönä, vaikka hän olikin opiskellut alaa jo kolme vuotta. Vastaajat kertoivat, että puhuessaan miespuolisille opiskelijatovereilleen naisen täytyy miettiä, miten sanansa asettaa, jotta mies ymmärtää asian oikein. Miesten kanssa

pitää puhua eksaktimmin ja hallita termit, sillä vaikka miespuolinen opiskelutoveri ymmärtääkin, mitä nainen tarkoittaa, niin "sen pitää päästä sanomaan se termi siihen". Tosin joku vastaaja oli sitä mieltä, että naiselta hyväksytään, jos hän ei puhu pelkkää asiaa, miesten taas täytyy tarkemmin pitäytyä asiassa. Tämä eksaktiuden vaatimus ei ehkä välttämättä johdu miehisestä sukupuolesta, vaan liittyy alaan. Meidän kulttuurissamme tytöille opetetaan pehmeitten alojen hallinta. Näitä ovat mm. neuvottelu ja kompromissien teko. Miesten käyttäytymismalleja ovat päättäväisyys ja oman tahdon mukaan määrääminen.

Miesten käsityksiin maailmasta vaikuttaa Benstonin (1988) mukaan heidän teknologinen maailmankuvansa. Miesten stereotyyppinen kuva on vahvasti sidoksissa tällaiseen malliin. Naisten ei oleteta toimivan tällaisen maailmankuvan mukaisesti. Naisten maailmankuva on monimutkaisempi ja vähemmän rationaalinen. Miesten maailmankuva on yleisesti hyväksytympi ja naistenkin on toimittava sen mukaisesti, mutta silti miehet ovat asiantuntijoita.. Miehet keskustelevat tekniikasta sekä työssä että vapaa-aikanaan. Miehet saattavat selittää teknisiä asioita naisille, mutta he keskustelevat tekniikasta toisten miesten kanssa. Naiset keskustelevat harvoin tekniikasta toisten naisten kanssa ja jos he niin tekevät, he tekevät sen miehisen mallin mukaisesti. Eräs vastaaja mietti opiskelijanaisten ja -miesten puheenaiheita seuraavasti:

"Pojat puhuu armeijasta ja tekniikasta. Mä en tiedä yhtään tyttöä, joka olis lapsesta saakka ollu niin innoissaan tekniikasta, että ois pienenä halunnu mopoo ja korjannu sitä ja siitä alkanut korjata autoja ja sit lähtenyt tänne opiskeleen. Mä luulen, että se on suoraan siitä. (nauraa) (Ko23pj

Koneosastolla löytyy näitä "autonrassaaajia", mutta teknistä fysiikkaa tai tuotantotaloutta opiskelevat pojat eivät välttämättä ymmärrä auton korjaamisesta mitään. Ja luonnollisesti tytötkin puhuvat keskenään ja poikien kanssa tekniikasta siinä määrin kuin se liittyy opintoihin. Ainahan opiskelijat puhuvat kurseista ja tenteistä ruokaloissa ja kahviloissa.

4.3 Poikakaverit

Tutkimukset ovat paljastaneet, että eri sukupuolten väliset ystävyudet ovat varsin tavallisia nuorten aikuisten keskuudessa ja että noilla ystävyysuhteilla voi olla tärkeä viestinnällinen funktio, jollaista ei esiinny samaa sukupuolta olevien ystävyysuhteissa (Sapadin 1988). Monsourin (1992) tutkimus tukee väitettä, että miehet ilmaisevat enemmän vastakkaista sukupuolta olevissa ystävyysuhteissa kuin samaa sukupuolta olevien kesken. Ne odotukset ja normit, jotka vallitsevat samaa sukupuolta olevien

ystävyyssuhteissa ovat selvempiä ja yhdenmukaisempia (ainakin massatasolla) kuin eri sukupuolta olevissa ystävyssuhteissa. Tämä suurempi selvyys voi johtua siitä, että samaa sukupuolta olevat ovat tutumpia, sillä vuorovaikutus samaa sukupuolta olevien kanssa on yleisempää kuin eri sukupuolten välinen interaktio ja samaa sukupuolta olevien sosiaaliset verkostot ovat laajempia kuin vastakkaista sukupuolta olevien verkostot.

Nezlekin (1995) mukaan naisten vuorovaikutus samaa sukupuolta olevien parhaiden ystävien kanssa on sosioemotionaalisesti antoisampaa kuin miestenvälisessä vuorovaikutuksessa. Naiset viettävät myöskin miehiä enemmän aikaa samaa sukupuolta olevien ystäviensä kanssa. Vastaja kertoo tosin, että naiset vetävät miehiäkin puoleensa jutuillaan:

”Poikien puheen sisältö on lyhyttä ja ytimekästä. Ei jaaritella, eikä ilmeisesti myöskään arvosteta jaarittelua. Mutta kyllä huomaa, että jos ite jaarittelee, niin kuunnellaan. Että kun on jonkun tyttökaverin kanssa ja meillä on hirveen hyvät jutut kahvipöydässä, niin kyllä ne miehenpuolet siihen kuitenkin vääntäytyy höröttelemään mejän jutuille. Ehkä sellasta vähän kaivataankin.”(Sn25)

Aiemmin uskottiin, ettei ystävyyttä eri sukupuolten välillä voi olla ilman seksuaalisuutta ja sosiaalipsykologiassa näitä ystävyssuhteita on ruvettu tutkimaan vasta 80-luvulla. Tannen (1990) määrittelee intiimiyden tarpeeksi olla tekemisissä toisten kanssa ja itsenäisyyden tarpeeksi olla yksilö. Intiimiys tarkoittaa, että ihmiset muodostavat verkostoja, yrittävät minimoida eroavuuksia, pyrkivät konsensukseen ja välttävät paremmuutensa osoittamista. Itsenäisyys taas merkitsee sitä, että ohjaa muitten tekemistä tai ottaa ohjeita vastaan (alempi status). Tannenin (1990) mukaan miehet suosivat jälkimmäistä, naiset edellistä vaihtoehtoa.

Tannenin mielestä naisilla on tarve olla rakastettu ja miehillä tarve olla kunnioitettu. Hänen mukaansa samaa sukupuolta olevien ystävyys perustuu kunnioitukseen ja eri sukupuolta olevien rakkauteen. Tannen korostaa, että yksilöiden taipumus toisten väheksymiseen oman egon pönkittämiseksi on tyypillistä miesten ystävyssuhteissa. Eri sukupuolten välisissä ystävyksissä naiset kohtaavat saman dilemman ja heidän on pelattava miesten peliä ja vähennettävä kiintymyksen osoituksia tullakseen hyväksytyiksi.

Gainesin (1994) mukaan miehen ja naisen on mahdollista olla ystäviä ilman romanssia, koska he eivät ole vastanneet toistensa kiintymykseen tai kunnioituksen-osoituksiin. Kuitenkin ihmiset käyttäytyvät miesten ja naisten välisissä ystävyssuhteissa toisiaan kohtaan kiintymystä osoittavalla ja kunnioittavalla tavalla. Ehkäpä siksi kunnioituksen puuttuminen herättää vastapuolella paljon enemmän kielteisiä tunteita kuin kiintymyksen puuttuminen, sillä arvostuksen puute on uhka itseluottamuksellemme. Monsourin (1992) mukaan luottamus oli naisista paljon

tärkeämpää eri sukupuolta olevien ystävyysuhteissa kuin naistenvälisissä ystävyyksissä. Vastaaaja kuvaa ystävyyttä miesten ja naisten kanssa:

"---Kun mä oon <täällä> jossakin poikaporukassa, niin kyllä mä aina tunnen, että mä oon pikkasen ulkopuolella, että mä en oo koskaan tuntenut, että tää on mun porukka. - Sano joku esimerkki! - No, jos ollaan jossakin ulkona ja ne heittää sellasen jutun, että ihan selvästi näkee, että kaikki muut ymmärtää, niin en mä kysy, että mikä se oli. Mutta tyttöporukassa sanois heti, että sorry, mä en nyt tajunnu, mikä tää oli. Mut et sillon on vaikeempi, jos niillä on joku juttu, minkä ne tietää, mut mä en. ---" (Tu21pj)

Mielestäni vastaaja ei halua ilmaista sitä, ettei ymmärrä asiaa, juuri siksi, ettei halua menettää miespuolisten tovereidensa arvostusta. Jos on ainoana naisena miesten joukossa, pitää ilmeisesti omaksua miesten säännöt. Aiemmassa luvussa mainittu miesten asiantuntijuuskin vaikuttaa keinolta pönkittää omaa egoa. Tutkijat ovat aiemmin havainneet sukupuolieroja siinä, miten läheisiä ystävyysuhteet ovat kuten myös niissä odotuksissa, jotka kohdistuvat samaa tai eri sukupuolta olevien ystävyysuhteisiin. Stereotypisesti naisten tapaa olla ystävä on ylistetty ja keuhuttu. Miesten tapaa ei ole arvostettu vaan heitä on kutsuttu inekspressiivisiksi, uhkaaviksi ja taitamattomiksi tai vaan kykenemättömiksi todelliseen intiimiyteen ja heidän ystävyysuhteensa on tuomittu huonompilaatuisiksi kuin naisten.

Kunkel ja Burleson (1999) havaitsivat, että tilanteissa, joissa toinen tarvitsee lohdutusta, affektiiviset strategiat ovat instrumentaalisia parempia sekä miesten että naisten mielestä. Siis ainakaan vaikeissa tilanteissa miehet eivät ole instrumentaalisesti orientoituneita. Em. tutkijoiden mukaan Wright on 1989 tuonut esiin, että useissa tilanteissa naiset ovat yhtä instrumentaalisia kuin miehet.

Parks & Floyd (1996) tutkivat ovatko samaa sukupuolta olevien ystävyysuhteet läheisempiä kuin eri sukupuolta olevien ystävyysuhteet. Läheisyys määritellään yleisimmin itsestä kertomisen määrän avulla. Toiseksi yleisemmin on kysymyksessä apu ja tuki, seuraavaksi jaetut kiinnostuksen kohteet ja aktiviteetit ja lopuksi suhteellinen ekspressio. Yli kolmannes tutkittavista oli sitä mieltä, että oli helpompaa olla ystävä samaa sukupuolta olevien kanssa. Yhtä paljon oli niitä, jotka keskustelivat eri asioista samaa ja eri sukupuolta olevien ystäviensä kanssa. Naisten mielestä apu ja tuki merkitsee läheisyyttä, miesten mielestä näin on merkitsevästi harvemmin. Naiset määrittivät miehiä useammin, että läheisyys tarkoittaa itsestä kertomista, helppoa ja miellyttävää vuorovaikutusta, apua ja tukea toiselta ja neuvojen antamista. Samaa ja eri sukupuolta olevat ystävyysuhteet eroavat vain siinä, että läheisyys määritellään samaa sukupuolta olevien ystävyysuhteissa toisen arvostamiseksi ja eri sukupuolta olevien ystävyysuhteissa neuvojen antamiseksi.

Moni vastaajani korosti sitä, että hänellä on runsaasti miespuolisia kavereita, mutta tulee tilanteita, joissa sukupuoli rajaa naisen pois. Poikien kanssa kasvanut ja heidän seurassaan hyvin viihtyvä vastaaja kertoo:

"Ei sinne poikaporukkaan aina pääse. Vaikka olis hyvä jätkä voi olla kaveri, mutta siinä vaiheessa kun ne rupee seurusteleen, osa lähtee vielä kaveriporukalla bailaan, mutta osa ei ja niitten kanssa voi sitten olla kaveri enää vaan koulussa. Kun yks mun hirveen hyvä kaveri meni naimisiin, niin mulle sanottiin, että harmi kun sua ei voi ottaa mukaan polttareihin, kun sä oot tyttö." (Tf24pj - - - "Tytöt ovat osittain suojaverkko, kun se poikaporukka pettää. Ja toisaalta, vaikka ois kuinka poikatyttö ja kyllä mä kundien kanssa viihdyn, niin on sitten tietysti joitakin asioita, joita on helpompi jutella tyttöjen kanssa. Voihan niitä ihmissuhdeasioita joittenkin poikien kanssa, mutta keskimäärin tytöt on musta kyllä avoimempia."

Vastauksessa tulee esille se, ettei aina ole aivan mutkatonta olla ystävä pojan kanssa. Pojan tyttöystävä ei ehkä ymmärrä toveruutta ja saattaa olla jopa mustasukkainen poikaystävänsä naispuolisista ystäväistä. Vastaaja antaa myös ymmärtää, että tyttöystävät eivät petä eli jätä ystäväänsä, vaikka he alkaisivat seurustellakin, vaan heidän ystävyyteensä voi aina luottaa.

Nimimerkki Ridge Forrester (Otahuuto 13/96) kirjoittaa: "Meistä tytöistä pidetään hyvää huolta. Jos nyt joskus käy niin, että teekkarityttö sammuu, kundit kyllä pitävät huolta. "Kaveria ei jätetä" -tyyli on niin itsestään selvä, ettei siitä tehdä numeroa. Tasavertaisuuden tunteen hintana on, että seurueen ehkä ainoa tyttö saa kuun-nella niitä miesten juttuja tahtomattaankin." Kramaraen (1990) mukaanhan länsimaiset miehet tarkkailevat puhettaan, kun naiset ovat läsnä. Tämä tarkkailu voi ilmetä monella lailla, esim. sanavalinnat, puheenaiheet. Tosin voi olettaa, että tällainen tarkkailu on vähäistä, kun ollaan samanikäisiä ja opiskellaan samassa koulussa. Pakinoitsija viittaakin tässä oletettavasti samaan, mihin joku muukin vastaaja, että pojat puhuvat joskus tyttöjen kuullen juttuja, joissa nuoret miehet käsittelevät naista härskisti (vitsit) yms.

Miesten ja naisten väliset suhteet voivat alkaa ystävytenä, mutta johtaa sitten vaikka **avioliittoon** asti. Otaniemen vähät tytöt ovat tutkittavieni mukaan haluttua seuraa elokuviin, kaljalle tai jäseneksi ryhmätöihin. On luontevaa, että syntyy seurustelusuhteita, kihlauksia ja avioliittoja. Seurustelusuhteet myös kiinnostavat ympäristöä ja niitä tarkkaillaan. Vastaajat kertovat:

"Fuksivuotena mullekin sanottiin, että ota nyt kaikki irti, kun kaikki haluaa jutella sun kanssa --- Kyllä sen jossakin vaiheessa huomaa, että aika vaikee on

poikien kanssa olla hyvä kaveri ilman, että siinä sit tulee jotain muuta. - Ei jotenkin tyttöjen kanssa oo mitään uhkaa ikinä." (Tu21pj)

"Kun mä tein harjotustyötä yhen pojan kanssa, niin heti laskettiin, että on alettu seurusteleen. Ja yks osaston suunnittelija rupes laskemaan yhdessä vaiheessa, että yks plus yks, eiks teistä ykskään selviä täältä pois seurustelematta jonkun tikkipojan kanssa? On mulla yks kaveri, joka valmistuu niin, että se ei seurustele teekkarin kanssa, mutta sekin on seurustellu yhen tikkipojan <tietoteekkari> kanssa. Ja kun on se tilanne, että saa jonosta valita, kyl se on vaikee tilanne, jos on vähänkään sellasia <sopivia> ihmisiä siinä jonossa." (Tipj24)

Ensimmäisessä kertomuksesta kiinnittyy huomio sanaan uhka. Vastaja tarkoittaa ilmeisesti sitä, että jos tyttö rupeaa kaveriksi pojalle, poika saattaa ymmärtää asian väärin ja kuvitella, että on kysymys muustakin kuin pelkästä toveruudesta. Seurustelusuhdet kiinnostavat ympäristöä, niitä seurataan ja niistä pidetään lukua. Moni vastaja toi esille sen, että on hyvä kun poikaystäväkin on tekkari, sillä hän kykenee ymmärtämään opiskeluasioita ja jopa auttamaan opiskeluongelmissa. Haastateltava, jonka kaikki poikaystävät (3) ovat olleet tekkareita kertoi: "Miten se vois muuten ollakaan? Miten sä voit jollekin humanistille sanoo, kun sä käännyt ja sun peitto jää toisen alle, et kyllä tässä on nyt joku vaihesiirto --- (nauraa). Jos pystyy välttymään tekkari-poikaystäväältä, niin se on kyllä aikamoinen suoritus. Se <muunlainen poikaystävä> pitää kyllä olla etukäteen hankittuna, sillä ei Otaniemestä lähetä minnekään muualle." Vaikka lähdetäisiinkin, niin Otaniemi on luonnollisesti otollista maaperää seurustelusuhteille, sillä on varmasti vaikea vastustaa ympärillä pyörivää ihailijajoukkoa.

4.4 Itsestä kertominen

Määritelmä: Itsestä kertominen tarkoittaa prosessia, jossa henkilö verbaalisesti paljastaa informaatiota (ajatuksia, tunteita ja kokemuksia) itsestään toiselle (Derlega, Metts, Petronio & Margulis 1993).

Itsestä kertomista voidaan tarkastella joko persoonallisuuspiirteinä tai vuorovaikutusprosessina. Luonteenpiirteinä se on yksilöä kuvaava ominaisuus, joka on yhteydessä muihin stabiileihin persoonallisuusaspekteihin. Puhutaan henkilöistä, jotka kertovat paljon itsestään ja niistä, jotka kertovat vähän. Sukupuoli on tässä yhteydessä on eniten tutkittu muuttuja. Vuorovaikutusprosessissa itsestä kertomista tarkastellaan sosiaalisena siirtymisenä tai vastavuoroisuusnormina tai molempina. Tästä näkökulmasta katsottuna ihmiset joustavat tilanteen mukaan ja itsestä kertomista tapahtuu, kun

ihmiset ovat kanssakäymisessä toistensa kanssa, eivätkä asiaan vaikuta kummankaan osapuolen luonteenpiirteet. Sen sijaan keskinäisen luottamuksen ja pitämisen määrä säätelee itsestä kertomista. (Dindia & al. 1997.)

Dindia, Fitzpatrick ja Kenny (1997) väittävät, että itsestä kertomisessa on yksilöllisiä eroja ja että tilanteen ainutlaatuisuus, suhteen taso (parisuhde/vieras) ja toisen osapuolen itsestä kertomisen aste (vastavuoroisuus) saavat ihmiset säätelemään itsestä kertomistaan. Itsestä kertomisen aste riippuu henkilöiden persoonallisista ominaisuuksista, mutta myös osapuolten välisen suhteen laadusta. Ja toiseksi ihmiset sopeuttavat dyadissa itsestä kertomistaan partnerinsa itsestä kertomiseen niin, että he liikkuvat oman tyypillisen tasonsa ala- tai yläpuolella kulloisenkin sosiaalisen tilanteen mukaisesti. Chaikin ja Derlegan (1974) mukaan keskustelukumppani antaa meille vihjeitä siitä, mitä pitää sopivana keskustelussa. Gilesin, Couplandin ja Couplandin (1991) mielestä puhujilla on tiedostamaton tarve sosiaaliseen integraatioon tai yhtäläistymiseen. Ajatuksia ja tunteita vaihtamalla me voimme käytännössä pyrkiä samaistumaan keskustelukumppanimme kanssa.

Berger (1988) väittää, että interpersonaalisen viestinnän perusmotiivi on keskustelemalla vähentää epätietoisuuden määrää itsestä ja toisesta. Keskusteluissa yksilöt siirtyvät nopeasti vastavuoroisuuteen jopa vaikka ensireaktio olisi kompensatio. Sekä biologiset että sosiaaliset seikat ohjaavat ihmisiä vuorovaikutustilanteissa käyttäytymään samalla lailla. Ickes ja kumppanit (1988) olettivat, että toisilleen outojen miesten välisessä vuorovaikutuksessa tapahtuu paljon vähemmän emotionaalista tunteiden siirtoa kuin tuntemattomien naisten välisessä vuorovaikutuksessa. Seuraavassa vastaajan esimerkki:

”Mun poikaystävä, joka just valmistu täältä sano, että miten sä voit kaikille tolleen jutella ja oliko tuokin sun tuttu. Mun mielestä tytöt alkaa helpommin jutella. Ainakin tyttövaltasissa harrastuksissa elikkä kuntosalilla ja airobikissa huomaa, että tytöt juttelee, eikä tiedä yhtään, että mikä oli nimi, mutta kuitenkin voidaan jutella pitkät pätkät. (Sn25)

Kun naiset puhuvat, vastaajan tavoin, paljon toisilleen, he tulevat myös paljastaneeksi itsestään monia asioita. Itsestä kertomisen yksilöllisiä eroja on tarkasteltu suhteessa moniin muihin persoonallisuuden piirteisiin, mutta on olemassa vain vähän todistusaineistoa siitä, että itsestä kertominen olisi pysyvä persoonallisuuden piirre (trait). Itsestä kertominen ei riipu ainoastaan yksilön tendenssistä kertoa itsestään, vaan myös kumppanin pyrkimyksestä houkutellessa toista kertomaan itsestään. Mm. Dindian ja Allenin (1992) tutkimuksen mukaan naiset kertovat itsestään miehiä enemmän. Koska naiset pyrkivät sosiaaliseen harmoniaan, heidän myös oletetaan kertovan itsestään enemmän kuin miesten.

Berg ja Clark (1986) havaitsivat, että suurin osa siitä variaatiosta, jota ilmenee itsestä kertomisessa, ei selity yksilöllisten erojen vaan viestijöiden välisen suhteen perusteella. Useat tutkimukset väittävät, että ihmiset kertovat itsestään enemmän ystäville kuin vieraille. Viestijöiden välinen myönteinen suhde indikoi siis itsestä kertomiseen. Ihminen, joka kertoo paljon itsestään, voi samalla olla myös henkilö, joka aktivoi toista kertomaan itsestään. Voidaan väittää, että kun itsestä kertomisen määrä kasvaa, lisääntyy viestijöiden välinen pitäminen ja attraktiivisuus. Tilanne on erilainen myös silloin, jos vuorovaikutustilanteessa tietää, ettei tule kohtaamaan henkilöä uudestaan tai jos tietää tapaamisen tulevan toistumaan.

4.4.1 Intiimiys

Tutkittaessa itsestä kertomista, on havaittu, että suurin osa siitä on varsin vähän intiimiä. Dindia, Fitzpatrick ja Kenny (1997) eivät edes omassa tutkimuksessaan havainneet, että naiset kertoisivat itsestään miehiä enemmän. Heidän mukaansa ihmiset eivät sopeuta itsestä kertomistaan tietyn kumppanin mukaiseksi. Sekä miehet että naiset kertovat itsestään enemmän kuvailevaa informaatiota toista sukupuolta olevalle vieraalle kuin parilleen. Tutkimus vahvisti aiemman väitteen (Jourard 1971), että itsestä kertominen synnyttää itsestä kertomista. Tutkimuksessa löytyi vain vähän todistusaineistoa sille, että on olemassa pysyviä yksilöllisiä eroja siinä, kuinka paljon henkilöt kertovat itsestään toisille ja kuinka paljon he houkuttelevat toista kertomaan itsestään. Dindia ja kumppanit (1997) väittävät, että samaa sukupuolta olevien dyadeissa intiimiys on vähäistä. Vastaajilla on kokemuksia siitä, että miesten kesken intiimiys voi olla vähäistä:

"Poikaporukassa ei välttämättä yritäkään hakee mitään henkilökohtasta kontaktia, vaan menee porukan mukana. Ja mitä mä oon kahden kesken jonkun pojan kanssa jutellu, niin ne vaan sanoo, että en mä koskaan kenenkään pojankaan kanssa juttele, ei meillä oo mitään sellasta, että ruvettais jutteleen jostain tunteista---"
 "(Tu21pj)

Intiimiydellä tarkoitetaan useimmiten: itsestä kertomista, emotionaalista ekspressiivisyyttä, ehdotonta tukea, fyysistä kontaktia ja luottamusta. Ainoastaan eri sukupuolta olevat ystävät mainitsevat fyysisen kontaktin. Traditionaalisesti intiimisyys määritellään sen perusteella, miten syvällisesti kumppanit kertovat itsestään. Toinen, kirjallisuudessa yleinen tapa, on puhua intiimiydestä emotionaalisen ekspressiivisyyden perusteella. Emotionaalisella ekspressiivisyydellä tarkoitetaan sitä, miten tunteita ilmaistaan verbaalisesti ja nonverbaalisesti. Yksityisten tunteiden, ajatusten,

uskomusten ja asenteiden jakaminen luokitellaan myös ekspressiivisyyteen. (Dossier, Balswick & Halverson. 1986.)

Eräs Monsourin (1992) miespuolinen tutkittava määritteli: ”Intiimiys tarkoittaa henkilökohtaisten ajatusten, ideoitten ja heikkousten jakamista niin, ettei tarvitse pelätä tulevansa torjutuksi ”. Vastaaaja kertoo, että yksi syy, miksi halutaan toinen nainen ystäväksi, on juuri se, että naisten kanssa ei tarvitse pelätä tulevansa torjutuksi. Miehestä ei voi olla niin varma:

"Meillä oli hirveen kylmä ilmapiiri tietoteekkarityttöjen kanssa. Ehkä kun meitä oli niin vähän. Mutta mulla on ollu paljon tyttökavereita muilta osastoilta. Jossain vaiheessa nimittäin tulee - viimeistään tokana vuotena - sellanen olo, että välillä haluaa vaan keskustella toisten naisten kanssa. Naiset on paljon enemmän sellasia, että uskaltaa tuoda tunteensa esille ja jotenkin aistii enemmän ainakin joissakin tilanteissa." (Tin27)

Vastauksesta tulee ilmi, että kun naisia on vähän, ei joukosta ole helppoa löytää ystävää. Mutta tämä vastaaaja vahvistaa sitä, että naiset ovat emotionaalisesti ekspressiivisempiä. Tyypillisesti itsestä kertominen mielletään jonkin uuden informaation paljastamiseksi itsestä toiselle. Kun emotionaalinen ekspressiivisyys - vaikka olisi nonverbaalistakin - paljastaa aina tunteita, itsestä kertominen on vain tavallista verbaalista viestintää. Monsourin (1992) tutkimuksen mukaan miehet määrittelivät naisten lailla intiimiyden tarkoittavan itsestä kertomista. Tämä on tärkeä havainto, kun kerran yleinen uskomus on ollut se, että miehet ilmaisevat tunteitaan jakamalla aktiviteetteja ja naiset puhumalla.

Monet tutkijat ovat väittäneet, että ilman luottamusta ei esiinny itsestä kertomista. Henkilökohtainen itsestä kertominen tarkoittaa itsestä ja perheestä puhumista, mutta miestenhän on väitetty puhuvan ajankohtaisista tapahtumista, urheilusta, rahasta ja musiikista tai vaikkapa jo mainitusta tekniikasta. Vastaaaja kertoo kuitenkin miestenkin puhuvan intiimisti:

"Pojat puhuu myös sellasia asioita, ettei niitten vaimot edes tiedä. Kun pojat rupee saamaan lapsia, niin ne puhuu raskaudesta. Tosi tarkkaan. Ja sit ne puhuu synnyttämisestä, lasten ruuista, vaipoista---" (Ko25)

Toisaalta monesta vastaajasta oli tärkeää korostaa, että he teekkaritytöt ovat miesten kaltaisia: "Teekkarityttöjen pitää olla kovia. Aina ei kuitenkaan jaksa olla hyvä jätkä, joten joskus risoo, kun pojat ei ota huomioon, että on nainen seurassa." (Otahuuto 13/96.) Seuraava kertomuskin osoittaa ristiriidan eli vaikka eroja ei sukupuolten välillä vastaajan mielestä juuri olekaan, niin kuitenkin naisille on vastaajan mukaan helpompi

avautua. Kertomuksessa kiinnittyy huomio myös siihen, että vastaaja korostaa naisten olevan samanlaisia kuin miehet. Useissa yhteyksissä monet vastaajista sanoivat heidän naisten olevan kuten miehet, eivät koskaan niin päin, etteivät miehet eroa heistä naisista:

"Mä oon kyllä aika lähelle sellasta tilannetta päässy, että miehet keskenään (nauraa). Tietyssä vaiheessa ne unohtaa - mä oon kuullu, että on hyvä lähtee rälläämään, kun ei oo naisia läsnä, et täytyy rykiä, et mikäs mä oon. Mut on paljon vähemmän <eroja> kun mitä on - kaikki tällaset kliseet sanoo, että ois. Kaikki tällaset nykyajan tytöt puhuu hyvin samalla tavalla ja samoista asioista kun pojat. Varsinkin teekkaritytöt." (Ko23pj) - - - "Tyttöjen kanssa, jotka on mun hyviä kavereita ja vähän vieraampienkin kanssa mä tuun hyvin toimeen. Pystyy puhu-maan vähän enempi sellasia tunteita nostattavia asioita ja --- Mitä tarkoitat? - No vaikka kuinka hirvittävän vaikeelta musta tuntu tehä tää päätös tästä koulun vaihosta, että se oli hirvittävän vaikee paikka. <lähti kolmannen vuosikurssin jälkeen opiskelemaan lastentarhanopettajaksi> Ja mä olin saamassa ihan psyykkisiä masennusoireita. Niin mä puhuin enemmän tyttöjen kanssa siitä ja ne ymmärs hirveen hyvin. Jonkun vähän vanhemman pojan kanssa, joka on erikoislaatuinen voi kans puhua, mutta se tavallinen poika ---"

Ensin vastaaja korostaa, että nykyajan tytöt ovat samanlaisia kuin pojat. Tässä yhteydessä hän myös nostaa esiin sen, että teekkaritytöt vievät vielä voiton tavallisista tytöistäkin. Mutta kun hänellä sitten oli omassa elämässään vaikea paikka, ja hän haki tukea/vahvistusta toisilta naisilta, hänelle tuli tunne, ettei tavallinen poika olisi ymmärtänyt, vaan ainoastaan erikoislaatuinen poika olisi osannut tukea häntä. Kertomuksesta ei käy ilmi, kokeiliko hän asian jakamista pojille, vai onko kysymyksessä ainoastaan stereotypinen oletus.

Vuorovaikutustilanteissa on siis merkitystä paitsi puhujan, myös vastaanottajan sukupuolella, ja itsestä kertominen on suurelta osin sosialisointi tuote. Itsestä kertominen on moniulotteinen asia. Sen dimensiot ovat: määrä, syvyys, sujuvuus (flexibility) ja kontrolli. Clinen (1986) mukaan naiset kertovat itsestään intiimimmin kuin miehet. Tutkija arvelee tutkittujen miesten jopa yliarvioineen suoritustasonsa. Tästä on Clinen mukaan olemassa varhempaakin todistusaineistoa, sillä Deaux päätyi hänen mukaansa jo 1976 samaan tulokseen. Tähän vaikuttaa Clinen mielestä se, että tutkittavat tietävät itsestä kertomisen olevan sosiaalisesti toivottavaa. On olemassa haloefekti, että miehet ja naiset käyttäytyvät eri lailla ja niinpä miesten ja naisten välisissä vuorovaikutustilanteissa miehet kontrolloivat ja naiset antavat heidän kontrolloida viestintäkäyttäytymistä. Vastaaja kertoo:

"Pojat ei voi kertoa asioistaan. Yleensä se on vähän hassuu, että kun niitten kundipuolisten ystäviensä kanssa juttelee kauheen syvällisiä, niin itestään tulee kerrottua kauheesti, mutte ne ei sitte, niistä saa kiskoo hohtimilla --- ja sanotaan näin, että on se kiva, että joskus on vähän avoimempaa keskustelua, eikä että minä tilittän ja sinä kuuntelet. Tyttöjen kanssa molemmat tilittää ---" (Tfn24pj)

Vastaajan kokemuksen mukaan teekkaripojat eivät jaa asioita samalla tavalla kuin tytöt. Kuitenkin vaikuttaa kertomuksen perusteella siltä, että he ovat hyviä kuuntelijoita. Luokiteltaessa ihmisiä, puhutaan itseensä orientoituneista ja muihin orientoituneista. Itseensä orientoituneita luonnehditaan autonomisiksi, itsenäisiksi, dominoiviksi ja sellaisiksi, jotka määrittelevät selvät rajat itsensä ja muiden välille. Nämä ihmiset eivät pidä intiimisuudesta ja myöntävät omat tarpeensa ja tunteensa selkeästi. Toisaalta muihin suuntautuneet välittävät muista, ovat alistuvia ja tyyppillisesti riippuvaisia muiden tarpeista. Itseensä orientoitunutta tyyliä on traditionaalisesti nimitetty miesten tyyliksi (dominoiva, jämäkkä, tehtäväorientoitunut) tai separatistiseksi tyyliksi (autonominen, etäinen, intiimisuuden puuttuminen) (Fitzpatrick 1988). Muihin orientoitunut on perinteinen naisellinen tyyli (hoivahaluinen, sensitiivinen, ymmärtävä). Tällä hetkellä puhutaan siitä, onko sukupuolten välisiä eroja vai ovatko sukupuolet pääosin samanlaisia. Vastaajat korostivat, että välillä teekkarinaisilla on tarve olla vain keskenään ja seuraavassa kertomuksessa korostuu, että ihmissuhdeasiat ovat vastaajasta enemmän naisten kuin miesten asioita:

"Mulla on kyllä tyttökavereita, joitten kanssa voi jutella niitä naisten juttuja. Naisporukassa puhutaan enemmän ihmissuhdejuttuja, ei puhuta kenellä on hyvännäkönen takapuoli tai tällasta. Meilläkin on fyysikkotyttöjen kanssa joskus tapaamisia mejjän vuosikurssille <n. 10 naista>. Ja meil on ollu tosi hauskaa." (Tfn27)

Toistuvasti vastaajat korostivat puhuvansa naisten kanssa ihmissuhdeasioita. Tai etteivät miehet niistä ainakaan vapaaehtoisesti puhu. Jo lapsuudessa tytöt näkevät ryhmän tyttöjen parisuhteista muodostuvana dyadiverkkona ja pojat puhuvat lojaalisuudesta ja solidaarisuudesta. Miehet kokevat konfliktina sen, että pettyvät omiin kykyihinsä ja saavutuksiinsa ja naiset tulevat onnettomiksi jos heillä on pettymyksiä tai menetyksiä ihmissuhteissaan. Vastaaja kuvaa omaa interpersonaalista aktiivisuuttaan seuraavasti:

"Mullon tapana uusien ihmisten kanssa vaan jutella, jutella ja jutella. Tavallaan sitä antaa ittestään kuvan, että on ihan vaaraton. Et sitä juttelee aika paljon. Et kauheen helppo niinkun periaatteessa luoda tunnelmaa." (Ko19)

Interpersonaalista viestintää tutkittaessa on tärkeää selvittää, kuinka paljon esiintyy yhdenmukaisuutta vs. muutosta ihmisten siirtyessä dyadista toiseen. Eräät tutkijat väittävät, että viestintä on dynaamista ja viestintäkäyttäytyminen muuttuu kun ihmiset siirtyvät tilanteesta toiseen ja vaihtavat keskustelukumppania. Toisaalta empiria tukee Cappellan (1984) mukaan sitä, että huomattava osa käyttäytymisestä on pysyvää. Tutkittaessa ystävyysuhteita, on huomattu, että ihmiset kertovat viestivänsä jokseenkin eri lailla samaa - kuin eri sukupuolta olevien ystäviensä kanssa. Jos ystävä on eri sukupuolta, henkilöt kertovat, että heillä on lyhyempiä ja harvempia vuorovaikutustilanteita hänen kuin samaa sukupuolta olevan ystävänsä kanssa.

Mulac, Studley, Wieman ja Bradac (1987) havaitsivat, että vastapuolen sukupuolella on enemmän vaikutusta naisiin kuin miehiin. Guerreron (1997) mukaan samaa sukupuolta olevien läheisyys assosioituu positiivisiin tunteisiin ja yhteisiin kiinnostuksen kohteisiin. Vastakkaista sukupuolta olevien ystävyys on maltillisempaa, sujuvapuolisempaa ja siinä on vähemmän kineettistä eloisuutta. Läheisyysvaikutelma riippuu siis ystävyysuhteen tyypistä. LeFrance ja Mayo (1979) havaitsivat, että hymyily on vain vuorovaikutuksellinen ilmiö naisten kanssakäymisessä, mutta miehille se merkitsee tunneilmaisua. Vastajaat pohtivat miesten ja naisten viestinnän eroja:

"Musta tuntuu, että tytöt jopa tuntemattomammalle tytölle puhuu omista asioistaan ja pojat pitäytyy kouluasioissa. Kouluasiat on hyvä ja turvallinen aihe puhua, mutta tytöt saattaa kertoa jotain omastakin, jakaa asian toisen ihmisen kanssa, vaikka ei niin tuntiskaan." (Mkn27) "Tytöt on sosiaalisempia yksilöitä ja ne haluaa ympärilleen tuttavvia ja he tykkäävät viettää aikaa yhdessä eri ihmisten kanssa. Tyttöillä on enempi tarve jakaa kuin pitää sisällään ja tuntuu, ettei pojilla oo sellasta tarvetta. Ja sitten kun he löytävät tyttöystävän, niin he jakavat mieluummin sille kuin toiselle pojalle. Mutta mulla, vaikka mulla on mies (naimisissa), niin mulla on myös erittäin läheinen hyvä tyttöystävä. Kyllä nainen tarvitsee sitä, se on mulle tärkeätä, että mulla on myös naispuolinen ystävä, jonka kanssa jakaa näitä omia pieniä ilojaan ja surujaan."

"Pojille en puhu niin niitä henkilökohtasia. Kun tuun aamusin samalta bussipysäkiltä yhen pojan kanssa tohon sähkölle, niin en voi jutella sen kanssa muuta kuin kouluasioita. Mutta ei kyllä joka päivä jaksaa kysyä, joko se sun diplomityö on valmis ja ootko hakenu muualle töihin." (Sn25)

Nämä vastaajat vahvistavat amerikkalaisia tutkimustuloksia siinä, että naiset ja miehet ovat erilaisia ystävyysuhteissaan ja että henkilökohtaiset asiat ja niiden jakaminen ovat naisille tärkeämpiä kuin miehille. Buhrmester, Furman, Wittenberg ja Reis 1988) väittävät, että ihmisillä, jotka ovat interpersonaalisesti taitavia yhdessä

tilanteessa, on mahdollisuuksia kehittyä taitaviksi myös muissa tilanteissa (myönteisen kokemuksen vaikutus). Lamken, Sollien, Durbinin ja Fitzpatrickin (1994) mukaan ihmiset, jotka kertoivat omaavansa feminiiniseksi luokiteltuja piirteitä, ilmoittivat olevansa hyviä avautumaan ja pitävänsä luonnollisena itsestä kertomista ja heistä oli tärkeää antaa emotionaalista tukea ystävilleen. Ja maskuliinisia piirteitä omaavat kertoivat olevansa aloitteentekijöitä ystävyys-suhteissa, mutta myös he keskustelivat kielteisistä ajatuksista ja tunteista. Ehkä olisi parempi puhua tietynlaisia piirteitä omaavista ihmisistä kuin, että miehet ovat tietynlaisia ja naiset puolestaan eroavat heistä. Näyttää kuitenkin siltä, että enemmistö haastattelemistani teekkarinaisista omasi feminiiniseksi luokitelluille ihmisille tyypillisen ominaisuuden; he kertoivat mielellään itsestään jopa vähän vieraammille ihmisille.

4.5 Miesalalla opiskeleminen muuttaa naista ”miehisemmäksi”

Ridge Forrester (Otahuuto 13/96) kysyy: "Pitäisikö tytön yrittää pysytellä naisen näköisenä läpi opintojensa? Mutta jos tyttö onkin jo valmiiksi niin sanottu poikatyttö ja miehinen maailma tuntuu luontevalta ---". Vastaukseni oli niitä, jotka luonnehtivat itseään poikatyttöksi, mutta he olivat huomattava vähemmistö (2-3 naista). Muut naiset korostivat olevansa tavallisia tyttöjä. Mielenkiintoiselta tuntuu se, muuttaako miesten jatkuva (ja runsas) seura naisia. Haastateltavieni kanssa puhuin ronskiutumisenstä. Ronskiutumisenällä tarkoitan viestintäkäyttäytymistä, jossa

- a. nainen kiroaa enemmän kuin itse pitää tarpeellisena
- b. nainen ei saa loukkaantua ns. herjanheitosta
- c. naisen pitää esittää varmasti omat mielipiteensä.

Herjanheitto on varsinkin pojille tyypillistä viestintäkäyttäytymistä. Pojat heittelevät toisilleen suorasukaisia kommentteja, joista ei tule välittää. Herjanheittoa voidaan myös kuvata sanalla naljailu, joka Nykysuomen sanakirjan mukaan tarkoittaa pilailua tai pilkan tekoa. Kiroilu taas on de Clerkin (1991) mukaan kuulunut tyypillisiin tabuihin ja se on ollut sukupuoleen sidottua. Miesten puhe on ollut suurempaa ja karkeampaa kuin naisten. Burgoonin, Dillardin ja Doranin (1983) mukaan läntisen kulttuurin naiset on sosiaalistettu olemaan verbaalisesti vähemmän aggressiivisia. Monien ihmisten on vaikeampaa hyväksyä naisten kiroilua. Miesten on ollut helpompi murtaa tabuja kuin naisten, jotka ovat toimineet suoranaisten malleina lapsille. Mieli ja Dallosin (1996) mukaan voidaan olettaa, että on olemassa tilanteita, joissa naiset pyrkivät irti rooliodotuksista ja käyttävät kieltä miesten tavoin tullakseen hyväksytyiksi.

Toisin sanoen yksilöt käyttävät tiettyjä koodeja ja tyyliä kulloisenkin seuransa tai tarkoituseriensä mukaisesti. Vastaja kuvailee teekkarityttöjen kiroilua:

"Teekkaritytöt kiroilee paljon enemmän <kuin muut tytöt>. Se on kauheeta kun menee tonne ulkomaailmaan - kuitenkin pojat käyttää paljon ronskimpaa kieltä. Sitä tuntee olevansa kauheen kolho. - Korkeakouluko ronskiuttaa? - Jos on viis vuotta näitten poikien kaa, niin sitä saa tosi hyvin sulkeutua koko porukasta, ettei oppis rennompaa suhtautumista asioihin. Ettei tartte sillee sievistellä. - Sievistelevätkö naiset nykyään vielä? - Täältä päin se tuntuu <siltä>. En mä tiedä, se voi olla, että se tulee <meiltä> hyvin luonnostaankin." (Ti21pj)

Vastaja on sitä mieltä, että koulun pojilta omaksutaan käyttäytymismalli, mutta toisaalta hän heittää epäilyn, että ehkä he teekkaritytöt ovat jo luonnostaan erilaisia kuin muut naiset. Koska vastaja vaikutti hyvin naiselliselta, tuli tunne, että hän hiukan rehvasteli (esiintymistarve) eli pyrki esittämään, että miesalalla naiset ovat miesten kaltaisia. Minäkäsitys muuttuu Hormuthin (1991:5-6) mukaan, kun ihminen joutuu vuorovaikutukseen sosiaalisen ja fysikaalisen ympäristönsä kanssa. Ulkoiset muutokset eivät voi tapahtua ilman, että yksilö on tyytymätön itseensä jossakin suhteessa. Muuttuminen on hidas sosiaalinen prosessi. Muutokset ihmisen ympäristössä aiheuttavat tarpeen muuttua kognitiivisesti. Yksilö oppii tietynlaista käyttäytymistä osin ympäristön vaatimuksesta (mts.74).

Kysyin pitemmälle opinnoissaan ehtineiltä, että ronskiuttaako miesalalla opiskeleminen naista? Poikkeuksetta naiset olivat sitä mieltä, että ehdottomasti ronskiuttaa. Joskus he eivät tunnustaneet ronskiutumista itsessään, mutta kylläkin muissa naisissa. Vastaja (21) sanoo, että "kyllä siinä joskus tulee joku esittämistarve, jos pojat kauheesti heittää vähän semmosta ronskimpaa läppää, niin pitää tytönkin olla samanlainen." Toinen vastaja kertoo:

"Ainakin osaa ronskiuttaa. Heistä tulee tosi itsevarma ja ei häkelly pienistä. Ainakin sen täällä on oppinut. Ehkä naisalalla ei ois oppinut tätä jämäkkyyttä eli että tuo hyvin vahvasti myös omat mielipiteensä esille, mikäli haluaa saaha oman äänensä kuuluville, niin pitää tehdä. Täällä täytyy olla aika varma itestään, mikäli haluaa tulla hyvin toimeen ihmisten kanssa, eikä jäähä niitten jalkoihin. Enkä mä ainakaan hyssyttele mitään, että kun nuo miehet nyt tuossa puhuu ensin ehkä ne ois vähän fiksumpia. Ei mitään tämmöstä oo. Mä luulen, että pojatkin ajattelee, että pehmeemmät tytöt löytyy muualta. - Entä ne hiljaiset tytöt? - Pelottaa, ehkä ne on sitten jotain perusinsinöörejä jossakin. Minä pärjään." (Sn25)

Vastaajan mielipiteeseen sisältyy vihje siitä, että koska hän on ymmärtänyt jämäköitymisen tärkeyden, hänestä tulee jotakin muuta kuin pelkkä perusinsinööri. Vähemmistön edustajina naisten luonnollisesti pitää pitää huoli siitä, etteivät jää enemmistön jalkoihin. Saadakseen äänensä kuuluville naisen täytyy vastaajien mukaan jämäköityä. Jokunen vastaajista tunnisti ronskiutumisen jossakussa naispuolisessa opiskelutoverissaan, mutta ei itsessään. He selittivät, että jotkut tytöt ajattelevat, että kun esittää ronskia (mm. kiroilee runsaammin kuin keskivertotyttö), niin sopeutuu paremmin porukkaan. Viidettä vuotta opiskeleva nainen (27) myönsi, että naisille tulee helposti tarve olla ronskimpia kuin ollaan ja että tietyissä tilanteissa tytöt jopa kiroilevat enemmän kuin "mitä tykkäis kiroilla". Hän myös tunnisti itsessään sen, että tulee tarve rehvastella. Ja selitti, että rehvastelee siksi, ettei kukaan hyppisi varpaille. Itselleen hän katsoi olleen tosi paljon hyötyä siitä, että hänellä on kolme veljeä.

Toinen vastaaja (23) oli sitä mieltä, että hänen naispuolisista opiskelutovereistaan kaikki ovat tiedostaneet sen, että naisen pitää pitää itsestään melua ja olla ulospäin suuntautuva ja halukas puhumaan. Hän kertoi, että laboratoriossa, jossa hän työskentelee, on tosin "yks tyttö sillee sisäänpäinsuuntautunut, et sen viestinnän taidoista en tiijä, mutta me muut tytöt pidetään huolta siitä." Hänen mielestään miespuoliset opiskelijat eivät ainakaan heidän osastollaan ole yhtä napakoita ja pontevia kuin naiset. Pojistakin on hänen mukaansa reilu puolet hyviä viestijöitä, mutta tytöissä ei ole kuin "se yks huono".

Tämän vastaajan mielestä tyttöjen ronskiutumista selittää se, että seura tekee kaltaisekseen tai että naiset mukautuvat tilanteeseen. Pärjätäkseen miesalalla ei hänen mukaansa voi olla neiti, vaan pitää saada suunsa auki pöytäkeskustelussa, mutta pitää myös uskaltaa lähteä mikroautoilemaan. - (Tämä haastateltava oli hyvin kovaääninen ja pukeutui tietyllä tavalla maskuliinisesti; liituroitainen liivi ja valkoinen paita tai bleiseri ja solmio.)

Naiset tuntuivat ajattelevan, että ronskius on rooli, jonka naiset tietyissä tilanteissa ottavat selviytymisstrategiakseen. Nimimerkki Ridge Forrester kirjoittaa: "Teekkari-ilmapiiri opettaa olemaan ottamatta asioita henkilökohtaisesti. Niinpä teekkaritytön suusta saattaa lipsahtaa kommentteja, jotka loukkaavat muita vastoin tarkoitusta. Mutta mitä tällainen persoonaton puhekulttuuri kielii? Olemmeko kenties pinnallisia suojellaksemme sisimmässämme asuvaa naiseutta, joka ei ehkä sittenkään kestä kyseenalaistusta?" (Otahuuto 13/96.) Samasta asiasta kertoo miesvaltaisella osastolla opiskeleva vastaaja (23): "Minäkin oon oppinut miehiltä täällä naljailun. Useimmat tytöt täällä on sellasii, ettei pojat uskalla panna vastaan, kun tytöt panee ne matalaks puheella. Mä oon huomannu, että jos mä en pärjää jonkun kanssa, niin mä alan naljailla sen kanssa, laitan sen omalle paikalleen. Aika ikävä tapa kylläkin."

Naisosastolla (P) opiskeleva vastaaja (23) ilmaisi asian seuraavasti: "Kyllä mun mielestä naiset ottaa sellasen kuoren siihen päälle. Vaikka miehet sanois jotain

loukkaavaakin, niin tytöt vaan sanoo, ettei tuntunut missään, vaikka ois tuntunutkin." Miesvaltaisilla osastoilla opiskelevista eräs vastaaja (25) selitti, että miesalalla naisen on pakko avata suunsa, muuten ei pärjää. Ja hän oli sitä mieltä, ettei miesalalla pärjää sellainenkaan nainen, joka ei anna samalla mitalla takaisin. Hänellä oli kokemuksia kesätyöpaikasta, jolloin hän oli harjaantunut nopeasti jopa "törkeilemään". Toinen vastaaja (22) oli sitä mieltä, että ronskius on osa naisen pätemisentarvetta:

"Ronskiutta esiintyy ainakin alussa. Mä ainakin ite ja tässä mun lähipiirin tytöissä, alussa pitää olla kauheen ronski ja sitten jossain vaiheessa tulee se vastareaktio, et haloo minkä takia, mutta jotenkin sitä täytyy ansaita sitä hyvän jätkän paikkaa." (Kopj23)

Tässä kertomuksessa ollaan jo astetta pidemmällä. Vastaajan mukaan kehitys vie siihen, että kun nainen tuntee olevansa hyväksytty joukossa, hänestä tuntuu turhalta korostaa samanlaisuuttaan. Hän voi alkaa olla oma itsensä. Vastaajan voisi katsoa olevan asiantuntija, sillä hän on toiminut suuren ja miesvaltaisen killan puheenjohtajana. Hän tunnisti muuttuneensa; ensin ronskiksi ja sitten taas omaksi itsekseen. Yleensä vastaajien oli vaikea tunnistaa itsessään muutostarvetta tai muuttumista. Ainoastaan yksi vastaaja kertoi:

"Lukiossa mä olin luokan hiljasempia. Ne ihmiset, jotka tuntee mut sieltä, ei pidä mua enää samana ihmisenä. Siellä ne ei olis voinut kuvitella, että mä päätysin ylioppilaskunnan toimintaan. Siellä jos mä yritin sanoo luokan edessä jotakin, niin oli semmonen yleinen luokan hi-hi-hii tuoll on tuo tyyppi puhumassa, eipäs nyt kiinnosta kuunnella ollenkaan. Haukotellaan ja ollaan tosi inhottavii, siis sillee --- Tuliko se kaikille? - Ei se tullu kaikille, vaan niille neljän tytön porukalle, jotka oltiin kaikkein hiljasempii." (Tin22) "Jos musta sai lukiossa muutaman sanan irti, niin se oli aika ihme. Sit mä vaihdoin ympäristöö ja täällä ei ollu yhtään tuttua, joka ois olettanu musta yhtään mitään. Et mä sain olla ihan mitä mä halusin. Et kun mä tulin tänne, niin mä olin jo päättänyt, että nää ei pidä mua samanlaisena nössönä, että mä en halua olla nurkassa."

Tämä vastaaja opiskeli miesvaltaisella osastolla ja hän oli heti alusta alkaen toiminut aktiivisesti killan hallituksessa. Kouluaikaisella käyttäytymismallillaan hän tuskin olisi selviytynyt luotamustoimestaan killassa. (Tosin ikävillä koulukokemuksilla oli sellainen vaikutus, että hän kykeni suorittamaan pakollisen viestinnän kurssin vasta toisella yrittämisellä. Ensimmäinen kerta kariutui yritykseen seisoa luokan edessä.)

4.6 Naiselliset piirteet viestinnässä

Vaikka Fagenson (1990) raportoiti, että menestyvät naiset luonnehtivat itseään maskuliinisilla luonteenpiirteillä, ovat teekkaritytöt päätelleet, että naisen pitää kuitenkin tietysti määrin säilyttää naisellisuutensa:

"Nainen ei saa miesalalla olla kuin mies. Sitä ei hyväksytä sellasena, vaan sen täytyy olla kun mies, mut sit sillä täytyy olla myös ne naisen ominaisuudet, sit sitä arvostetaan. Naisen täytyy olla naisellinen. Nainen ei saisi olla kauheen vahva ja voimakas, vaikka se on kuitenkin se ominaisuus, mitä halutaan. Et osaa asiansa ja osaa tuoda sen julki myös tarpeeks vahvasti. Naisen pitää miesalalla osata asiansa jotenkin paremmin. Sitä kyseenalaistetaan enemmän, mitä kyseenalaistettais jos ois mies. Miulla itellä se törmää siihen, ettei luota omiin kykyihinsä niin hyvin kuin pojilla on pokkaa luottaa niihin. Nainen voi naisena pärjätä, jos sillä on hyvä itsetunto. Miusta tuntuu (nauraa) että naisena eikä hyvänä jätkänä hyvä itsetunto, koska jos yrittää olla miesmäinen, se kaatuu omaan mahdottomuuteensa ja siinä menee uskottavuus aika nopeasti." (Mn22, naimisissa)

Tämä haastateltava uskoi pärjäävänsä hyvin miesten maailmassa, koska koki kasvatuksensa olleen poikamaista; kaikki leikkiverit siskoa lukuunottamatta olivat poikia ja siskoksille ostettiin grossipyörä ja autorata. Silti hän sanoi, ettei ole koskaan kokenut itseään poikatytyksi. Hän sanoi jopa käyneensä asiaa läpi; onko poikatyttö vai ei? Vastaukseksi tuli: ei. Muutkin vastaajat olivat samaa mieltä kuin seuraava vastaaja:

"Vaikka tytöstä tuleekin täällä ponteva, sitä ei saisi korostaa. Liian ponteva tyttö ärsyttää. Pitää osata olla hiljaa oikeassa paikassa ja avata se suunsa oikeassa paikassa. Naiset ei ainakaan missään määrin saisi olla hyökkäviä. ---" (Tin22)

Vastaajat olivat siis päätelleet, että naisen pitää säilyttää naisellisuuttaan eli naisellisiksi luonnehdittavia ominaisuuksia. Toisaalta miesalalla naista voi pelottaa se, että hän jää jalkoihin; häntä ei huomata tai hänen mielipiteitään ei oteta huomioon. Siksi nainen ei saa olla liian hiljainen, mutta ei myöskään saa tuoda liian ponnekkaasti mielipiteitään esille. Eräs vastaaja pohdiskeli kuitenkin:

"Nainen voi jäädä jalkoihin, jos ei oo kuten minä; esittämässä aina ensimmäisenä mielipiteitään. Musta tuntuu silti, että nainen, joka yrittää olla yhtä määrätietonen tai kynnärpäitä käyttävä kuin mies, niin helposti siitä tulee negatiivinen. Sit se ei enää ookaan, siinä menettää ne sosiaaliset ominaisuutensa tai osan niistä. Onko se

nyt sitte naisellisuutta vai mitä se on, mutta se on sitä, mikä tekee elämästä helpompaa." (S20)

Naisellisuus ja naiselle tyypilliset sosiaaliset ominaisuudet pitää säilyttää, mutta vain sopivassa määrin, sillä valmistumassa oleva nainen (29) muisteli opiskelijatoveriaan, joka oli kouluun tullessaan toi koväänisesti esiin naiseutensa. Mutta sellainen käytös hävisi pikkuhiljaa; naureskelu ja hihittäminen. Haastateltavan mukaan "kanamaisuutta" pidetään naisellisena ominaisuutena ja miesalalla arvostetaan jämäpitiyttä. Siis liian naisellista naista ei oteta miesalalla vakavasti. Itseään vastaaja kuvaili: " --- normaalisti vaan hölötän kaikenlaista, mutta kun tiedän olevani <joukon> ainoa nainen, pitää oikein keskittyä siihen, että vakuuttaa sillä, että osaa asiansa." Vaikuttaa aikamoiselta taiteilulta!

Hymes lanseerasi Coatesin (1993:106-107) mukaan kielitieteeseen 1972 termin kommunikatiivinen kompetenssi. Hän väitti, että oli oleellista yhdistää sosiaaliset ja kulttuuriset faktorit mukaan lingvistisiin kuvauksiin. Ei riitä, että on kielellisesti kompetentti, yksilön pitää myös oppia milloin on sopivaa puhua, milloin olla hiljaa, mistä puhua ja miten puhua siitä eri tilanteissa. Esim. jokainen englantilainen oppii Coatesin (1993) mukaan tietämään, että naiset puhuvat miehiä enemmän, miehet kiroilevat enemmän kuin naiset, että naiset ovat miehiä kohteliaampia jne. Tosin tutkimus osoittaa monesti nämä uskomukset vääriksi. Teekkarityttöjenkin pohtiessa ronskiutumista, tuli hyvin selvästi ilmi, että he tiesivät/ uskoivat tietävänsä miten naisen tulee/ei tule käyttäytyä miesvaltaisessa ympäristössä.

Kovin ristiriitaiselta tuntuu se, että pohtiessaan sitä, millainen naisen pitäisi miesten maailmassa olla, teekkaritytöt korostivat sitä, että mies on määrätietoinen ja käyttää kyynärpäitään. Toisaalta aiemmin he toivat esille, että koulu on täynnä "niin nössöjä poikia, ettei kukaan nainen ---". Puhutaanko tässä miehistä yleensä vai miehisestä stereotyyppiä ja nössöpojat puolestaan edustavat niitä tuttuja poikia, joita kohdataan päivittäin? No, teekkaripojissakin on tietysti monenluonteisia henkilöitä, kuten myös naisissa.

4.7 Naisverkostot

Peltosen (1988) mukaan teknistä uraa ajattelevia tyttöjä olisi tuettava. Erityisesti heidän opettajilleen olisi neuvottava, kuinka tukea heitä. Opiskeluvaiheessa olisi tärkeää muodostaa keskusteluryhmiä ja tukiverkostoja. Näin tytöt voisivat keskustella ongelmistaan ja he saisivat oikeata informaatiota opinnoista ja työelämästä. Mutta teekkaritytöt haluavat tulla hyväksytyiksi opiskelijoina muiden joukossa, eivätkä he halua itselleen erityishuomiota sukupuolensa vuoksi. Liekö tässä kysymys samasta

ilmiöstä, jota tavataan monilla miesaloilla työskentelevillä naisilla. He ovat sitä mieltä, ettei naisten aseman edistämiseen tarvita mitään erityistoimia. He samaistuvat mieluummin miehisiin työtovereihinsa ja heille ns. naisasianaiset ovat kauhistus.

Lindgren (1985) tulkitsee tällaisten naisten kielteisen asennoitumisen naisasiaan ja jopa toisten naisten seuraan uhkatekijänä. Miesten aloilla työskentelevä nainen ei halua samaistua toisiin naisiin, koska miehet pitävät näitä alempiarvoisina, eikä varsinkaan naisasianaisiin, koska sen pelätään aiheuttavan ristiriitoja miesten kanssa. Marshallin (1984: 151) mukaan moni naisjohtajakin väittää, että naisena oleminen on täysin irrelevanttia heidän työnsä kannalta, vaikka he myöntävätkin toimivansa miesten maailmassa. Jokunen naisjohtaja myöntää jopa minimoivansa kontaktit muihin naisiin, jottei häntä itseään pidettäisi "yhtenä työstä". Vastaajienkin suhtautuminen naisten verkottumiseen on kaksijakoista. Osa koki verkottumisen hyödyllisenä ja turvaa antavana:

"Naisten on täällä syytä verkottua. On hyvä, että on turvaverkko, johon tippuu. Vanhemmat työt ottaa suojiinsa. Mut on otettu suojiin ja se, joka otti niin otettiin pari vuotta sitten. Ei se oo mikään traditio, mutta sukulaissielut löytää toisensa. Varsinkin killan piirissä. Saa tietää tapoja ja kulttuuria ja sit sanotaan sellasista asioista, että jotkut miehet, jotka täällä vaan pyörii naisten kimpussa --- on puhuttu kauheesti ja kerrottu esimerkkitapauksia." (Ko19)

Mutta osa vastaajistani (varsinkin fukseista) - vaikka saattoivatkin suhtautua verkostoihin myönteisesti - epäilivät silti, että mikäli perustettaisiin jokin kerho pelkästään tytöille, he eivät osallistuisi toimintaan.- Miehet ovat perustaneet joitakuita pelkästään miehille olevia yhdistyksiä (mm. Luolamiehet). Vastaajat jopa paheksuivat miehiä tässä asiassa: "Pojilla tuntuu olevan oikea pakko liittoutua keskenään, kaikki miehet ovat sellasia." Haastateltavat painottivat, että heidän pitäisi olla miehiä parempia tässä suhteessa ja välttää vastaavia naisliittoutumia. He epäilevät, että verkostot ovat vain oman edun tavoittelua ja kähmintää varten.

Ridge Forresterkin (Otahuuto 13/96) kertoo: "Kaikki eivät ole kiinnostuneita tyttöjen illoista, vaan lähestyvät sukupuolirajoitettua toimintaa toisesta kulmasta: Perustavatko tytöt kerhojaan voittaakseen katkeruuden, jota poikakerhojen ulkopuolelle jääminen tasa-arvoa kannattavissa tytöissä on herättänyt?" Miesten tapa verkottua ja auttaa suhteisiin perustuen kavereita oli monesta vastaajastakin väärin. Sellainen ei sovi naisille. Naisten olisi oltava tässäkin suhteessa miehiä parempia eli erään vastaajan (23) sanoin naisverkostoja voidaan verrata miesten hyvä veli -järjestelmään, eikä vastaisku tuo hänen mielestään mitään ratkaisua asioihin.

Omasta mielestään hiljainen ja syrjäänvetäytyvä fuksityttö ihmetteli, miksi pitäisi olla naisverkosto. Itse hän ei kaivannut sellaista, mutta koska tytöt hänen mielestään yleensä ystävystyvät helposti toistensa kanssa, on se ehkä osoitus siitä, että jotkut

tarvitsevat sitä. Toinenkin fuksivastaja sanoi olevansa enemmän "itseselviytyjä", mutta totesi toisaalta, ettei tiennyt, miten tutustuisi toisiin tyttöihin tai mitä heiltä hakisi. Muutama fuksi ei ollut ajatellut verkottumista muulta kuin ystävyysuhteiden kannalta. Ja eräs totesi, että koska hän ei opiskelussa ollut törmännyt mihinkään epäkohtiin, hän ei pitänyt naisverkostoa tarpeellisena. Nähtävästi hän ajatteli verkostoa lähinnä turva-verkkona.

Esitettiin myös epäily, ettei naisverkosto toimisi, koska "tytöille ei kuitenkaan tuu semmosta kaverihenkeä <kuin pojille>, on juonittelua ja muuta". Tässä on taustalla stereotyyppinen ajatus siitä, etteivät naiset kykene keskenään yhteistoimintaan. Tällainen ajatus on arkielämässä yleinen, vaikka ystävyystutkimukset korostavatkin naisten ylivertaista ystävyyttä. Lisäksi muutama vastaja epäili tyttö-poika korostuksen tarpeellisuutta. He siis vahvistivat Lindgrenin ja Marshallin teesit.

Vastaja, joka ilmoitti olevansa "feministiliikkeen vastustaja" pohti, että verkostosta voisi olla hyötyäkin, sillä "siinä joutuisi tiedostamaan, että on naisena miesten maailmassa". Valmistumassa oleva nainen (29) totesi, että verkostosta olisi voinut olla hyötyä vaikkapa siksi, että olisi saanut opintonsa ripeämmin päätökseen. Hänellä ei ollut opintojen alkuvaiheessa tarvetta saada lisää ystäviä, mutta "jälkeenpäin oon aatellu, että olis ollu ihan hyvä, jos olis mennä mukaan porukoihin." Verkosto olisi tämän vastaajan mukaan saattanut toimia tukena ja kannustajana opinnoissa.

4.7.1 Satunnaiset verkostot

Ystävyysuhteet tuntuvat tärkeimmältä tyttöjen verkottumistarpeelta. Pitemmälle opiskelleet naisetkin kertoivat, että naisverkostot muodostuvat enemmänkin sosiaalisten suhteiden pohjalta kuin hyötytarkoituksessa. Nainen ei välttämättä heidän mielestään ajattele, että verkostosta olisi hyötyä myöhemmässä työelämässä esim. uran kannalta. Hekin kammosivat hyvä sisar -verkostoa. Naiselle ei ura ole kaikki kaikessa, väitti fyysikko. Naisverkoston tarpeellisuutta kuvasi puolestaan eräs kiltta-aktiivivastaja seuraavasti:

"Meillä on killan entisiä emäntiä, joita pyydetään tarjoilemaan eri tilaisuuksiin. Mä soitan tytöille, en mä soita pojille. Pojille pitää koko ajan sanoo: tee sitä, tee tätä - nyt sä otat ton lasin käteen ja nyt sä haet nuo lasit pois. Tytöt arvioi itse tilanteen ja toimii. Jos poika on taitellu yhen pöytäliinan, niin ei se taittele toista, ellei sanota. Se on ihan uskomatonta, eikä tää oo mikään kärjistetty tilanne, vaan ihan normaali esimerkki. Hihat palaa niitten poikien kanssa!" (Kon25)

Tässä tulee ehkä ilmi sukupuolten erilainen kasvatusta. Myöhempää tarvetta kuvailtiin sillä, että on hyvä olla naisverkosto, jos vaikka tarvitsee pinnasänkyä. Verkottumista harrastaneet korostivat, että naisten kanssa on hauskaa, mutta lisäsivät,

että heidän omaan verkostoonsa kuuluu vain sellaisia tyyppejä, jotka suhtautuvat itseensä myönteisesti. Tapaamisissa mm. "teoretisoidaan miehiä ja analysoidaan syitä ja seurauksia". Naiset vahvistavat toisiaan ja saattavat jopa "haukkua" miespuolisia opiskelutovereitaan. He voivat tyytyväisinä todeta, ettei kiltatoiminnasta tulisi mitään, ellei olisi heitä vahvoja naisia hoitamassa asioita. Vanhemmat naiset toivat esille verkoston tukevan, jos tulee ongelmia vaikkapa töissä. Kun voi jakaa asian muiden kanssa, pääsee ongelman yli ja samalla muutkin oppivathan siitä.

Yksi asia tuli verkostoista puhuttaessa erittäin selväksi. Naisten verkostot syntyvät vastaajien mukaan satunnaisesti ja luonnostaan. Naiset eivät mielestään tietoisesti luo niitä. Miehet muodostavat heidän mukaansa verkostojaan ihan tietoisesti. Siis mies on perinteen mukaisesti utilistinen toimija ja nainen pyyteetön vastapooli! Vastaajat väittivät, että pojat ajattelevat, että kun jonkun kaverin isä on merkittävässä asemassa, niin kaveriin pitää pitää yhteyttä, sillä eihän koskaan tiedä, mitä siitä voi hyötyä. Tytöt verkottuvat heidän mielestään selviytyäkseen opiskelujastaan mukavammin. Tässä tuli tunne, että naiset pitävät omaa tapaansa verkottua parempana kuin miesten tapaa. Eräs vastaaja pohti myös verkottumisen huonoja puolia:

"On tässä naisten verkottumisessa huonotkin puolensa. Kaikki tytöt tietää, että se on ihan kauhee ja se teki sitä ja sitä. Pojasta nimenomaan. Kilttojen ja ylioppilaskunnan naiset tuntee toisensa hyvin. Tytöt eivät verkotu tulevaisuutta ajatellen, mutta selviytymistä <täällä>. Et se on aika tietosta työllä kuitenkin. Just niin, että vanhemmat ottaa mukaan nuorempii, suojelukseensa. Pojilla se on eri tyyppistä." (Ko23pj)

Naisverkosto siis levittää pahoja puheita miehistä. On vaikea kuvitella, että miesten verkostoissa puhuttaisiin pahaa yksittäisestä naisesta. Ehkä yleisellä tasolla naisista saatetaan vitsailla, mutta tuskin nimeltä mainitun naisen tekemisistä kerrotaisiin. Useimmat haastattelemani naiset pitivät naisverkostoa tarpeellisena. Monilla oli kokemuksia naisverkostosta ja kokemukset olivat pelkästään myönteisiä. Eräs fuksityttö sanoi, että koska naisilla on erilainen asema työelämässä, heillä pitäisi olla oma ryhmä, jonka avulla he voisivat parantaa asemaansa. Tyttö oli työskennellyt isänsä insinööri-toimistossa ja mielipide perustui hänen omiin kokemuksiinsa. Isän yrityksessä oli naispuolinen diplomi-insinööri ylennetty osastopäälliköksi, siksi että se näyttäisi hyvältä ulkopuolisten silmissä. Tytön mukaan tämä oli kulissientakainen perustelu. Nainen olisi tytön mukaan ansainnut ylennyksen muutenkin kuin firman imagon vuoksi.

Omassa koulussa naisverkostot koettiin tarpeelliseksi jo pelkästään siksi, ettei muualla opiskeleville voi jakaa kokemuksiaan; eivät he ymmärrä teekkarityttöjä, kun yhteinen kokemuspohja puuttuu. Tietoteekkari oli sitä mieltä, että naisverkosto (mm.

vuotuiset osaston yhteiset naisten saunat (<n. 20 henkilöä>) helpottaa ja auttaa opiskeluvaiheessa, mutta hänkään ei uskonut, että naisverkostosta olisi myöhemmin sanottavaa hyötyä. Kun naisia on vähän, naisverkosto voi toimia tietynlaisena purkautumiskeinona; tytöt voivat rauhassa parjata poikia ja sitä kautta kohottaa omaa identiteettiään:

"Olen itekin jonkin verran harrastanut naisverkostoo. Meillä on ollu tosi kivaa. Tai kun on ollu tosi kiukkunen ja on istuttu muutama tunti, niin --- Miksei miehiä voi päästää mukaan? - Me ollaan sitä tosiaan mietitty, koska ihmiset on yksilöitä kuitenkin ja periaatteessa vois olla poikiakin mukana, mutta se jäi sitte --- Tää meidän verkosto on kaikki positiivisesti itseensä suhtautuvia - mä oon ainakin - meillä on niin uskomattomia teorioita kaikista miehistä ja --- " (Kov27)

Myöhempää työelämää ajateltaessa, on Kvanden ja Rasmussenin (1990:163-164) mielestä tärkeää naisten suhteellinen määrä organisaatiostruktuurissa. Varsinkin hierarkkisissa organisaatioissa naisten määrän pitäisi olla suuri, mikäli halutaan naisilla olevan vaikutusta organisaation normeihin ja arvostuksiin. Silloin naisilla on myös mahdollisuuksia näyttää, mihin he pystyvät. Jos naisia on työntekijöistä alle viidennes (20 %), he jäävät helpommin näkymättömiksi tai asiantuntijoiksi, joilla ei ole toiveita tai mahdollisuuksia kehittyä. Jos yrityksessä on paljon naisia ja yhdenvertaisuuspolitiikka toimii, naisten on helpompi luoda siellä uraa. Tällöin naiset myös helpommin nähdään esimiespotentiaalina. Kun naisten lukumäärä lisääntyy, pystyvät naispuoliset diplomi-insinöörit luomaan kontakteja toisiin samassa tilanteessa oleviin naisiin; syntyy verkostoja. Nämä verkostot mahdollistavat kokemusten jakamisen ja niistä keskustelemisen ja toisten tukemisen ja auttamisen. Nämä voivat parantaa naisten asemaa yksilötasolla tai kollektiivisesti.

Monissa tutkimuksissa on Marshallin (1984: 93-94) mukaan tullut esiin, että naiset jäävät helposti miesten verkostojen ulkopuolelle. Se merkitsee mm. sitä, että he eivät pääse yhtä helposti käsitykseen siitä, kuinka organisaation normit toimivat käytännössä tai että he eivät saa palautetta suorituksistaan tai tulevaisuuden näkymistään. Vastavalmistunut ja jo työelämässä oleva vastaaja kertoo:

"Nyt töissä oon huomannu, että mua ei välttämättä kutsuta johonkin palaveriin, mihin kollegat on kutsuttu, mutta mä en ota sitä henkilökohtasesti. Ei oo yleensä tarkotettu niin, että sua yritetään jotenkin tallata, vaan, että kukaan ei oo tullu ajatelleeks, että sä kuulut nyt myös näihin tyyppeihin. --- Se, mitä pitää tehdä, on, että meet sanomaan, että mä oon kiinnostunut myöskin tästä asiasta, et mä haluaisin mukaan. Kun menee sanomaan, niin seuraavalla kerralla ne pyytää sua, ei ne miehet ota sitä henkilökohtasesti. - Ei pidä tulla vihaseks ja jäädä kärsimään. Nää vanhemmat naiset - mä oon mukana tämmösessä naisverkossa < Kvintek>,"

jossa on mua kymmenen vuotta vanhempia, niin he keskustelee kauheesti tämmösestä. Mun mielestä tämmösiä ei tartte ottaa itteensä, vaan mä oon opetellu, että mä meen sanomaan. Jos ärsyyntyy, niin asia pitää ottaa esille ja purkaa se, eikä jäädä miettimään." (Tin27)

Tällä vastaajalla tuntui olevan tervehenkinen suhtautumistapa; jos jää työyhteisössä ulkopuolelle, sitä ei pidä ottaa henkilökohtaisena sortona, vaan ajattele mattomuutena. Vanhempien kollegoiden tapa purkaa vastaavanlaisia asioita verkostossaan, hämmästytti häntä. Tuntuu siltä, että kun naiset oppivat verkottumaan keskenään jo opiskeluaikoinaan ja he huomaavat siitä olevan hyötyä, asia jää tavaksi. Tällä hetkellä kiltta näyttää olevan helpoin paikka luoda suhteita toisiin naisiin ja verkottumista tapahtuu luontevasti yli kilttarajojen, kun joudutaan toimimaan keskenään erilaisissa yhteyksissä:

"Ne verkostot toimii sitä kautta, että jos ite oli aktiivisena ylioppilaskuntatoiminnassa tai tämmösessä, niin oppii tuntemaan ihmisiä ja sittenhän niihin pitää yhteyttä myöhemminkin. Ei siihen voi pakottaa. Mutta se tarve tulee. - Mikä siinä on erilaista tyttöjen ja poikien kanssa? - Ehkä jossain vaiheessa tulee sellasia asioita, että on ongelmia tai --- esiintyy vähättelyä ja sitten kun tulee tällasia tapauksia, niin pitää keskustella ja saa tukea ja oppii pääsemään asian yli ja samalla siinä oppii muutkin. Oppii esim. sanomaan suuremmin takas, koska miehet ei ---- Mä en oikein tiedä, mistä se johtuu, onko se jotenkin opittu, mutta jos on tällanen naisverkko, se tukee. Kun ne tietää mimmosella alalla oot ja on itsekin. Jos puhuu toisten naisten kanssa, jotka ei oo samalla alalla, joiden kanssa on myös hyvä olla kontaktia, koska mun mielestä muuten ehkä on vähän liian kapeakatseinen, niin he ei koe lainkaan tällasia asioita." (Tiv27)

Vastaajan mukaan myös työelämässä tarvitaan naispuolisten diplomi-insinöörien tukea, koska ainoastaan he voivat ymmärtää miesalan ongelmia. Aiemmin vastaajat jo korostivat, etteivät muualla opiskelevat voi heitä ymmärtää.

4.7.2 Organisoitu verkosto; naisten saunat

On toki muutakin kuin satunnaista tai ystävyysuhteisiin perustuvaa verkottumista. Miesvaltaisille osastoille on viritelty naisten sauna -perinnettä, jotta nuoremmilla työllä olisi mahdollisuus tavata opinnoissaan pitemmälle ehtineitä ja jo osittain työelämässä olevia naisia. Vanhemmat naisopiskelijat pitävät vastaajien mukaan velvollisuutenaan osallistua saunailtoihin ja vakuuttavat nuoremmilleen, että ovat valmiita olemaan tarvittaessa apuna. He haluavat myös tietoisesti toimia roolimallina, sillä harva nuo-

remmista on kertomansa mukaan koskaan nähnyt naispuolista diplomi-insinööriä. Juuri valmistunut tietoteekkari kertoi naisten saunan olleen itselleen opiskeluaikana henkireikä ja nykyään hän menee mukaan, jotta nuoremmat näkisivät, että "onhan näitä tyttöjä täällä".

Ridge Forrester (Otahuuto 13/96) kirjoittaa: " Me Otaniemen naiset tykkäämme silloin tällöin saunoa tai muuten kokoontua ihan keskenään, sillä joskus on kiva jutella niitä näitä ilman jännitettä, joka aiheutuu väistämättä eri sukupuolen läsnä-olosta. Samassa sopassahan sitä ollaan, joten on antoisaa tutustua kolleegoihin muustakin kuin harjoitustyön vinkkelistä. --- Jotkut teekkaritytöt eivät kavahda sitäkään, että sattuvat olemaan ainoa naispuoleinen saunaillassa - jos sellaista nyt edes huomaa."

Tässä pakinoitsija kyllä taas vähän uhoilee, sillä esim. osastolla, jolla ei vielä naisten saunailtaa ole, sitä kaivataan. Ainakin valmistumisvaiheessa oleva nainen kertoi, että "---varmaan oman kiireenkin takia olen kokenut henkistä yksinäisyyttä tässä syksyllä. Silloin kävi mielessä, että ihan tämmönen naisten sauna vois olla ihana. Vois höpistä vaan omia asioitaan. Mutta naisten saunoja on vaan miesvaltaisissa killoissa. Puulla ja kemmallakaan niitä ei pidetä." Miesvaltaisten kiltojen naistensaunaperinnettä kuvaa seuraava vastaaja:

"Meillä on naisten sauna kaks kertaa vuodessa ja ollaan mietitty, että ruvetta pitää enemmänkin. Viimeks meitä oli kymmenen. - Mitä te saatte naisten saunasta, miksi niitä kannattaa järjestää? - Siellä ihan oikeasti luodaan verkostoa työelämään ja sit siellä pääsee puhumaan tietokoneista eri pohjalta ku poikien kaa - monesti tytöt näkee enemmän puolia siinä tietotekniikassa. Enemmän käytännön tasoo, mitä ihan oikeesti tarvitaan. Naiset ei halua pelkästään halkoo hiusta jostakin yksityiskohdista. Ja sitte naisten saunassa on se hyvä puoli, että siellä pääsee rupattelemaan muuten vaan, siellä käydään läpi elämäntilanteita ja jopa vähän juoruillaan, se on semmosta yhdessäoloo muuten vaan." (Ti21pj)

"Naisten sauna on mahdollisuus esim. fuksityöille saunoo rauhassa ja jutella ihmisten kanssa ilman, että tarvi karistella niitä fuksipoikia pois ja kyllä se saunominenkin ihan vaan tyttöporukassa on kivaa, koska harva kuitenkaan haluaa saunoa niin, että edestakasin saunassa ja sinne seurustelu puolelle, jos siellä on miehiä läsnä. - Ja jos siellä on miehiä, niin se naisten saunavuoro on yleensä hyvin lyhyt, jos sitä tulee ollenkaan --- Me puhutaan erilaisista asioista. Viime kerralla siitä, kun yks on saanu lapsen, niin millasta se on ja miten opiskelu onnistuu, et kaikki on kiinnostuneita, vaikei se olisikaan itelle ajankohtasta. Onhan moni miettiny, kun opiskelu on niin pitkäaikasta, että jos tuliskin raskaaks - ei se hänelläkään ollu ilmeisesti niin suunniteltua. Sitten puhuttiin yhestä proffasta, jota pidetään sovinnostina. Ja varotellaan niistä pojista, joilla on tavallaan

ranking-lista työistä, ne kerää päänahkoja - yrittää jokaista, missä on reikä."
(Tu24pj)

Ensimmäinen vastaajista mainitsi verkoston työelämään ja onhan ilmiselvää, ettei sukupuoli ratkaise sitä, onko suhteista hyötyä tulevassa työelämässä vai ei. Naiset tuskin ovat tässä suhteessa miehiä parempia tai huonompia, vaan on inhimillistä, että suhteita hyödynnetään työelämässä. Naisten saunassa näytetään vastaajien mukaan puhuttavan naisia kiinnostavista asioista, ei pelkästään tekniikasta tai tekniikkaan otetaan erilainen näkökulma - voisiko päätellä, että naisnäkökulma. Yleensä siis naisten sauna koettiin hyvin myönteisenä ja jopa toivottuna asiana, mutta löytyi sellainenkin vastaaja, jonka mukaan naistensauna ei ollut ollut mukava kokemus:

"Meillä on Prodekossa <Tuotantotalouden kilta> jokavuotinen naisten sauna. Mä oon tuntenu itteni siellä vähän toopeks. Siellä oli varmaan kolmisenkymmentä <naista>. Tänä vuonna vaan istuskeltiin ja juteltiin mukavia. Fuksivuotenani siellä alko kauheet feministijutut. Joku oli ollu töissä jossain Lähi-idässä ja siellä sitä oli kohdeltu törkeesti. - No, totta kai, mutta se oli musta vaan niin huvittavaa, kun siellä istuttiin ja päiviteltiin. Siellä oli muutamavanhempi tyttö ja me fuksit, jotka vaan ihmeteltiin. - Tänä vuonna se ei ollu yhtä kaameeta. Mun mielestä ei oo tarpeen luoda tyttökontakteja. Musta on jotenkin kummallista, että keinotekosesti rajataan pojat pois. Joku tämmönen kahvikutsuseura ei kiinnosta."
(Tu21pj)

Nuoresta naisesta feminismi saattaa tuntua pahalta, jopa pelottavalta asialta, eikä hän voi ymmärtää, miksi tehdään mies/naiserotteluja. Miespuoliset opiskelutoverit eivät ole hänelle uhka, vaan kavereita eikä hänellä ole vielä kokemuksia työelämästään.

5 Osallistuminen ja vaikuttaminen opiskelijayhteisössä

Tässä luvussa tarkastellaan teekkarielämälle tärkeää kiltatoimintaa. Ylioppilaskunnan aktiivinen toiminta perustuu pitkälti kiltojen, alayhdistysten ja osakunnan toimintaan. Killat vastaavat oman alansa opiskelijoiden opintososiaalisesta toiminnasta ja opiskelijoiden mielipiteen julkittamisesta omilla osastoillaan. Alayhdistykset puolestaan kokoavat tekkareita monien erilaisten harrastusten pariin. Taloutensa hoitamiseen killat perivät jäseniltään jäsenmaksuja (25,-), mutta saavat myös toiminta-avustusta ylioppilaskunnalta. Kilttoja on tällä hetkellä kaksitoista. Suurin killoista on Sähköinsinöörikilta, jonka jäsenmäärä ylitti 1999 kahdentuhannen jäsenen rajan.

Haastateltavina olleet kiltojen naispuoliset puheenjohtajat ovat tämän luvun tärkein tietolähde. Kiltatoiminnasta kertoivat myös sekä nais- että miespuoliset opiskelijat kirjoitelmissaan. Niissä pyrittiin tarkastelemaan kiltatoimintaa yleensä, mutta erityisesti naisten osuutta toiminnassa. Liitteenä (**liite 3**) Koneinsinöörikillan organisaatiokaavio.

Lisäksi luvun lopussa tarkastellaan teekkarityttöjä opiskelijaryhmissä. He arvioivat itseään ryhmätoiminnassa, pohtivat vahvuuksiaan ja miettivät missä suhteessa heidän pitäisi kehittyä, jotta voisivat olla parempia ja tehokkaampia ryhmän jäseniä tai vetäjiä.

5.1 Kiltatoiminta

Kvanden (1982) mukaan tekniikkaa opiskelevat naiset kritisoivat opintojaan ja haluavat muuttaa asioita. Heidän mielestään miespuoliset opiskelijatoverit ovat myös tyytymättömiä moniin asioihin, mutta he eivät kaipaa muutosta, sillä he pitävät opintoja jonakin, joka pitää läpikäydä saadakseen hyvän ammatin - ja ovathan sitä paitsi heidän isänsäkin selvinneet samasta. Naisten tyytymättömyys projisoituu tutkijan mukaan siihen, että he ovat aktiivisempia opiskelijapolitiikassa. Tämän saman havaitsi Kvanden (1982) mukaan myös Davis 70-luvulla Yhdysvalloissa. Hän väitti, että miesopiskelijoita kiinnostavat vain tekniset kysymykset, mutta että naiset ajattelivat asioista laajemmin ja osallistuivat siksi enemmän määrin opiskelijapolitiikkaan.

TKK:n jokaisen osaston opiskelijoilla on oma kiltansa ja kullakin killalla on oma kiltahuoneensa, jossa opiskelijat voivat viettää vapaa-aikaansa luentojen välillä. Teekkaripoika (22) kuvailee omaa kiltahuonettaan: "Killan sielu ja sydän on ehdottomasti konetalon uumenissa sijaitseva kiltahuone, kiltis. Siellä tulee jokaisen tutaopiskelijan <tuotantotalous>, jos haluaa vähänkin olla selvillä asioista, käydä vähintään joka viikko - mieluiten joka päivä. Seinät on ripustettu täyteen erilaisia ilmoitustauluja, joille

eri tilaisuuksien ilmoituslistat tulevat. Kiltahuoneelta löytyy useita, opiskelijaa kiinnostavia julkaisuja ja eri labrojen ilmoitustaulut löytyvät myös kiltiksen läheisyydestä. Kiltahuone on suosittu paikka ryhmätöiden ym. tehtävien tekoon (/prujaamiseen). Yleensä paikalla on myös joku, joka osaa neuvoa, jos on ongelmia. Eräät mukavuustekijät, kuten hyvin varustettu kioski ja pöytälatkápeli, tekevät huoneesta jopa niin kiinnostavan, että eräät tieteenharjoittajat tulevat koululle vain istuakseen koko päivän kiltahuoneella."

Killoille valitaan vuosittain hallitukset, joiden koko vaihtelee killan suuruuden mukaan. Miesvaltaisissakin (Ko, S, Ti, Tf) killoissa on tällä hetkellä toimihenkilöinä runsaasti naisia. Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että naiset ovat killoissa jopa määräänsä nähden yliedustettuina. Miespuolinen vastaaja arvioi kirjoitelmaansa tilannetta:

"Koneinsinöörikillassa aktiivi kiltalainen on hyvin usein naispuolinen, vaikka tyttöjen määrä on vain noin 7 % koko opiskelijoiden määrästä. Miksi näin? Asiaa voi lähestyä monelta kannalta. Koneinsinöörin ammatti ei varmastikaan ole monen leikkikouluikäisen nukenpyörittäjän mielessä. Varmasti ne naiset, jotka tänne hakeutuvat, ovat luonteeltaan jollain tavalla poikkeavia niistä suurista massoista, jotka suuntaavat Tukholmankadulle <SHO> tai sihteeripistoon. Lähes kaikki naiset, jotka täällä opiskelevat, ovat hyvin sanavalmiita, sosiaalisia ja toimeliaita. Varmasti kaikki ne miehet, jotka lähtevät opiskelemaan sairaanhoitajiksi, ovat mukana oppilaskuntatoiminnassa. Toinen syy on killan imuohjautuvuus. Kun osastolle tulee vuosittain 200 uutta phuksia ja niistä 180-190 on poikia, on selvää, että pojat ovat kuin harmaata massaa, joka velloo kaikkialla, kun taas tytöt ovat kuin kukkia betoniviidakossa. Kukaan ei huomaa sitä massaa, mikä näitä kukkia ympäröi, mutta kaikki kukat kyllä huomataan ja poimitaan mukaan toimintaan." (Kom25k)

Vastaajan mielipide vahvistaa taas stereotypiaa siitä, että teekkarityttö on tavallista pontevampi ja sanavalmiimpi. Tämä johtuu luonnollisesti siitä, että killoissa toimivat naiset näkyvät ja kuuluvat eniten. Vaikka naisten osuus korkeakoulun sisäänotosta on vain vajaa viidennes, niin kiltaktiiveista tytöt muodostavat silti lähes puolet. Miehet haluavat naisia kiltaan, koska pelkkien miesten kiltatoiminta olisi heistä tylsää. Miehet myös tiedostavat "imuohjautuvuuden". Naisia yritetään todella erittäin pontevasti saada toimimaan killoissa jo pelkästään siitä itsekkästä (miesten kannalta) syystä, ettei moni poika haluaisi toimia pelkässä "miesten kerhossa". Tytöt tuovat toimintaan kaivattua piristystä ja vaihtelua. Vastaaja ironisoi omia kokemuksiaan miesvaltaisessa killassa:

"Kun ensimmäisen kerran astuin Tietokillan <miesvaltaisain osasto> kiltahuoneeseen, vastaanotto oli vähintäänkin mielenkiintoinen. Kymmenet silmäparit tuijottivat minua paksujen linssiensä läpi kuin sukupuuttoon kuollutta eläintä. Kukaan ei sanonut mitään - katsoivat vain. Itse etsin ahdistuneena nopeinta mahdollista pakotietä, ensivierailuni kesti vain muutaman minuutin." (Ti19k)

"Kuitenkin jouduin hallitukseen. Istunko siellä siitä yksinkertaisesta syystä, että olen tyttö, vieläpä puhelias sellainen? Tik:n 180:stä phuksista (s 97) on 18 tyttöä. Näistä tytöistä lähes puolet nimitettiin johonkin virkaan Tietokillan vaalikokouksessa."

Paksut linssit kuuluvat bittinörttistereotypiaan. Miespuolinen opiskelija kertoo, että hänestä on hyvä, että puolet kiltalaisista on naisia, sillä se antaa toiminnalle "sopivan tasapainoisen tunnelman". Hänen mielestään naiset ja miehet käyttäytyvät monessa tilanteessa eri tavoin ja sukupuolten viestintäkeinot ovat yleistäen erilaiset. Hänestä "perusviestintäkeino puhuminen on jossain määrin tyttöillä sujuvampaa". Vaikka nuoret miehet ovatkin jo päässeet eroon perisuomalaisesta ongelmasta, jossa sananlaskun mukaan mies ei puhu eikä pussaa, niin jonkinlaista jäyhyyttä on poikien joukossa hänen mukaansa vielä havaittavissa.

Puunjalostusta opiskelevista on jo lähes puolet naisia (osastolle pääsee kemiolla). Osaston kiltatominnessa naisten määrä on kehittynyt seuraavasti: "Alkuaikoina oli naisia kiltatoiminnassa yleensä yksi (kilta on perustettu 1945). Myöhemminkään ei naisten osallistuminen kiltatoimintaan vastannut heidän osuuttaan opiskelijoista. Vasta 1960-luvulla alkoivat naiset osallistua aktiivisemmin killan toimintaan. Kulminaatiopiste löytyy 1970-luvun puolivälistä; selvä nousu naisten kiltaktiivisuudessa, joka on jäänyt pysyväksi. Tärkein syy lienee naisten osuuden kasvu opiskelijamäärissä. Aluksi (1940-60) naisten tehtävänä oli ainoastaan toimia emäntänä tai apuemäntänä. Vähitellen naisia alkoi tulla myös muihin tehtäviin, mutta ns. vastuullisempiin toimiin ei naisia valittu kuin vasta 1980-luvun lopussa. Ensimmäinen sihteeriikin oli nainen vasta vuonna 1988.

Puheenjohtajana, joka lienee vaativin toimi killassa, on ollut kaksi naista. Nämäkin molemmat 1990-luvulla. Vuosien 1990 ja 1991 hallituksissa oli **puolet** toimihenkilöistä naisia < 90: 51,3 % ja 91: 50 %>. (Pjk:n historiikki 1945-1995.) Kehitys muissa killoissa on ollut suurin piirtein samanlainen. Kannattaa pitää mielessä, että vaikka naisten prosentuaalinen osuus opiskelijoista ei sanottavasti muuttunut 90-luvulla, on heidän määränsä kuitenkin samaan aikaan moninkertaistunut, sillä TKK: sisäänotto on kasvanut tasaisesti.

Naisvastaaja kirjoittaa kiltatoiminnasta: "Puunjalostuskillassa (PJK) naiset ovat yhtä aktiivisia kuin muissakin killoissa. Lieneekö syynä se, että harvat naiset tunnetaan ja heidät vedetään helposti mukaan erilaisiin tapahtumiin. PJK:ssa naistyyppi on

todennäköisesti erilainen kuin esimerkiksi Sähkö<insinööri>killassa tai Koneinsinöörkillassa. Kemiapainotteiset puulaiset ovat humanistisemmasta päästä teekkareita. Naisten osuus urheilutoiminnassa on vähäistä lajien "miehisyyden" vuoksi. Monikaan tyttö ei ole uskaltanut mennä sählyä kovaa pelaavien poikien joukkoon, eivätkä pojat kaipaa sinne kontaktia kaihtavia tyttöjä. Toisaalta naisten suosimille aerobic-/pacetunneille on eksynyt myös yllättävän monta innostunutta miestä. Myös erilaisiin kulttuuririentoihin kuten teatterireissuille osallistuu pääsääntöisesti naisia, viininmaisteluilloissa osallistujamäärät menevät varsin tasan. Erilaisissa juhlissa naiset yleensä hoitavat perinteiset ruuanlaitot miesten hankkiessa virvokepuolen ja hoitaessa muita käytännön järjestelyjä. Näissä pätevät enemmän käden taidot ja lihasvoima kuin tasa-arvoasemat.

Asenteet ovat silti edelleen syvemmissä kuin uskotaan. PJK:n viimeisimmässä vaalikokouksessa eräs tyttö ilmoitti excumestarin <hoitaa suhteita firmoihin; vierailukäynnit> paikasta kieltäytyessään syyksi sen, että se on hänen mielestään miehen työtä. Jokaisella on omat käsityksensä eri töiden hoitamisesta, mutta miesvaltaiselle alalle töihin aikovalla naisella ei saisi olla ennakoasennetta miesten ja naisten töistä. Mikäli ei ole valmis pitämään puoliaan ja uskomaan itseensä opiskeluaikana kaveriporukassa, niin miten pärjää kilpailuyhteiskunnassa työelämässä?"

Kirjoittaja paheksuu toveriaan perinteisestä rooliajattelusta. Moni vastaaja olikin sitä mieltä, että toimiminen killassa on hyvää harjoitusta tulevaa työelämää varten; tottuu toimimaan ja pärjäämään miesvaltaisessa ympäristössä. Tämä ajatus pitää sisällään oletuksen, että miesvaltaisella alalla toimimisen täytyy olla erilaista kuin työnteon muilla aloilla.

Eräs naisopiskelija vertailee yliopiston osakuntatoimintaa ja kiltatoimintaa seuraavasti: "Aloitin opiskeluni vuoden 1997 syksyllä samaan aikaan Helsingin yliopistossa ja teknillisessä korkeakoulussa. Minulla ei ollut vielä tarkkaa kuvaa siitä, mikä minusta tulisi. Päätökseeni tulla kokopäiväiseksi teekkariksi vaikutti huomattavasti juuri kilta. Erittäin hyvin onnistunut isohenkilötoiminta loi fukseille nopeasti tarpeellisen yhteenkuuluvuuden tunteen jo ennen varsinaisen opiskelun alkamista." Uusien opiskelijoiden intensiivinen tutustuttaminen toisiinsa ja kouluun tuntuu olevan juuri kiltujen erikoisosaamista. Ollessaan killan toiminnassa mukana tutustuu väkisinkin saman koulutusohjelman opiskelijoihin, joiden kanssa luultavasti tekee sitten opiskeluun kuuluvia ryhmätöitä ja muutenkin paljon saman alan asioita.

Kilta on loistava instanssi uusien ystävyysuhteiden solmimiseen. Lisäksi killan järjestämissä tilaisuuksissa ollaan usein tekemisissä potentiaalisten tulevien työnantajien kanssa. Kilta hoitaa yleensä varsin aktiivisesti suhteita ympäröivään työelämään järjestämällä opintokäyntejä eri yrityksiin, kutsumalla saunailtoihin, killan

vuosijuhliin yms. ansioituneita entisiä kiltalaisia, joista moni voi olla hyvin merkittävässäkin asemassa yrityksessään.

Naiset haluavat olla vaikuttamassa asioihin ja haluavat päättää killan tapahtumista. Erään vastaajan mielestä killasta muodostuu naiselle helposti turvaverkko silloin, kun muita naisia on osastolla vähän. Useimmiten teekkarityttö on lukiostaan ainoa naispuolinen opiskelija, joka tulee opiskelemaan TKK:lle, eikä hänellä - hyvin harvaa poikkeusta lukuun ottamatta - ole armeija-aikuisiakaan tuttuja. Kilta on jonkinlainen "linnake, jossa kaikki tuntevat toisensa", vastaaja kirjoittaa. Hän jatkaa: "olisi mukava tietää, miten se ensimmäinen tyttö on tullut mukaan toimintaan. Ehkä killan suulaat ja aktiiviset pojat ovat rohkaisseet mukaan yhden tytön, onhan heidänkin etujensa mukaista, että mukana on tyttöjä." Tytöt vetävät kiltatoimintaan lisää tyttöjä. Naisten suosiminen kiltatoiminnan valinnoissa on tärkeää monille kiltalaisille, mutta aina miehet eivät tiedä, miten asennoitua aktiiviseen naiseen. Ja naiset käyttävät tätä hyväkseen omia etuja ajaessaan, väittää miespuolinen vastaaja ja jatkaa:

"Yksi hyvä esimerkki on tämänvuotinen killan rahastonhoitajan vaali. Ehdokkaana oli kaksi miestä, jotka molemmat olivat hoitaneet isojen organisaatioiden raha-asioita jo useamman vuoden, sekä yksi kaunis tyttö, jolla ei ollut oikeastaan minkäänlaista kokemusta. Vaalin tulos oli ylivoimainen voitto kauniimmalle sukupuolelle. Voittokriteerejä voi jokainen mielessään miettiä. Meillä pojilla on siis vielä paljon opittavaa." (Tum23k)

Toisin sanoen miehet ovat valmiita ottamaan naisia jopa killan luottamustoimiin pelkästään sukupuolen eikä pätevyyden perusteella. Naiselle kiltatoiminta onkin oiva paikka päteä. Miesvaltaisella osastolla opiskeleva nainen kirjoittaa: "killassa saa rauhassa paukuttella henkseleitään, oli ne sitten rintsikoitten tai housujen henkselit." Hänen mukaansa nainen saa koulun miehisessä ilmapiirissä olla ihan rauhassa vallanhimoinen, toisin kuin lukiossa, jossa katsottiin kieron tyttöä, joka pyrki päättävään asemaan. Hänen mielestään miehet ovat mukavia, kun heitä on yksi tai kaksi, mutta kymmenen samassa tilassa: "jo alkaa olla liikaa mieshormoneja ilmassa - varsinkin kun pojat ovat siinä 20 vuotiaita."

5.1.1 Naisten intressit kiltatoiminnassa

Kysymykseeni Mikä vetää naisia kiltatoimintaan? tuli usein vastaukseksi, että "tytöt tykkää tehdä tollasii yhteisiä juttuja, koska ne on kuitenkin sellasia asioita, että ne täytyy jonkun hoitaa; oisko se velvollisuudentunto tai joku ---" tai "ehkä meille naisille on kehittynyt aivoihin erillinen lisäke, joka suorastaan pakottaa meidät ottamaan vastuuta yhteisistä asioista ja vaikkapa ympäristöstä". Voiko kiltatoimintaa selittää

naistutkimuksen ilmiöllä reproduktio? Reproduktiotyöhönhan kuuluu oleellisesti sosiaalisten suhteiden ylläpito ja niiden tuottaminen, eikä siitä tavallisesti makseta palkkaa. Rantalaihon (1986) mukaan naisten tavat toimia sosiaalisissa suhteissa ovat naisten erityinen tuotantovoima. Tällä hän tarkoittaa toisten ihmisten tarpeisiin suuntautuvaa, empaattista viestintää.

Monet vastaajat korostivatkin sitä, että he eivät toimi killassa samasta syystä kuin jotkut miehistä; saadakseen CV:hen maininnan aktiivisuudestaan, vaan heidän motiivinsa on vastuu, välittäminen ja huolehtiminen. Voisi olettaa, että naiset ja miehet, jotka valitsevat saman koulutuksen, ovat samankaltaisia ja eroavat muunlaisen koulutuksen valinneista oman sukupuolensa edustajista. Instrumentaalinen orientaatio on tyyppillistä aloilla, joissa miehet dominoivat. Henkilöt, jotka ovat tulos- ja tehtäväorientoituneita (instrumentaalinen o.) valitsevat usein teknisen- tai luonnontieteellisen koulutuksen.

Vastaajani eivät kuitenkaan oman käsityksensä mukaan toimi killassa hyödyn vuoksi, vaan vastuurationaalisuuden takia. Vastuurationaalisuuden käsitteeseen kuuluu Ruotsalaisen (Naistutkimuksen luennot 1994) mukaan se, että naiset ajattelevat ensin yhteisöä sitten vasta yksilöä. Miehet korostavat tuloksen tekemistä ja mottona voisi olla "oma etu paras etu", mutta naiset korostavat yhteisöllisyyttä, identiteettiyyhteyttä ja yhteisöön kuulumista. Lieneekö naisten motto sitten: "tekemällä hyviä tekoja pääsee tai-vaaseen"?

Kahdeksatta vuotta opiskeleva vastaaja (27) arvelee, että naiset ovat aktiivisempia tekemään vapaaehtoistyötä. Vaikka kiltatoiminnasta ei saa palkkaa, naiset malttavat uhrata siihen pari tuntia viikossa. Mutta hän ajattelee asiaa myös hyötynäkökulmasta ja uskoo, että naiset hakevat itseluottamusta tulevalle. Hän väittää, että kun on killassa saanut äänensä kuuluviin, saa varmaan työelämässäänkin. Hänen mielestään miesalalla opiskelevien naisten kannattaa panostaa tähän jo opiskeluaikana, jotta "se menee työelämässä automaattisesti", eikä jää miesten jalkoihin. Miesalalla pärjääminen vaatii siis vastaajan mukaan harjoitusta!

Toisaalta neljättä vuotta opiskeleva vastaaja (22) sanoo löytävänsä kiltatoiminnasta paljon oman itsensä positiivista kokemista. Hän sanoo, etteivät miehet häntä hänen ulkonäkönsä takia "kauheasti arvosta", mutta kun hänen kanssaan juttelee, toteaa hänet kivaksi ihmiseksi. Näin hänelle on muodostunut killan kautta runsaasti sosiaalisia suhteita. Mutta hän myöntää, että joillakin naisilla voi kiltaktiivisuuteen ajaa sama kuin pojilla: luottamustoimi killassa näyttää hyvältä papereissa työpaikkaa hakiessa. Hänellä itsellään vaikuttaa hänen mukaansa kuitenkin myös se, että jotakin hänestä jää kiltaan. Hän haluaa jättää jäljen itsestään, jotta ei olisi vain yksi massasta, vaan että "mä oisin jotain".

Kolmaskin vastaaja (19) pohti syytään olla mukana kiltatoiminnassa ja toi esille naisten mainitsemän yleisimmän syyn: "Mä haluan olla mukana toiminnassa. En

välttämättä organisoimassa, mutta auttamassa ja silleen tutustumassa näihin ihmisiin." On kuitenkin vaikea uskoa, että naiset olisivat niin pyyteettömiä kuin hakuavat uskotella. Luulen, että kyllä monta naistakin ajaa kiltaan myös puhdas utilismi. Voidaanhan sitäkin, että tottuu työskentelemään miesten kanssa, ajatella utilistisena päämääränä.

Kilta on myös paikka, joka vastaajien mukaan tarjoaa erinomaisen mahdollisuuden harjoittaa viestintää. Killan hallituksessa toimiminen merkitsee viikoittaista kokoustekniikkaa. Lisäksi syksyllä jokainen hallituksen jäsen joutuu esittelemään itsensä ja tehtävänsä fuksijoukolle (isoissa killoissa n. 200 uutta opiskelijaa). Ryhmätyöskentelyä ja jonkinlaista johtamistakin saa harjoitella isohenkilönä tai ulkomaalaisten opiskelijoiden tutorina ja esiintymisvarmuutta saa lisää pitämällä abi-infoja tai yhdeksäsluokkalaisille suunnattuja kolmikantainfoja. Excursioilla voi päästä juttusille yritysten edustajien kanssa, jopa itse toimitusjohtajan kanssa.

Kiltatoiminta toimii luonnollisesti ponnahduslautana ylioppilaskuntaan. Vastavalmistunut vastaaja (28) sanoi, että opiskelu TKK:lla kyllä reipastuttaa naista, mutta vielä enemmän kiltatoiminta ja erityisen paljon toiminta ylioppilaskunnassa. Hän kertoi, että ylioppilaskunnassa sai kilttaa enemmän vastuuta, hänelläkin oli pyöritettävänä puolen miljoonan budjetti. Lisäksi hän väitti vasta ylioppilaskunnassa oppineensa, etteivät kaikki ihmiset ole kilttejä ja herttaisia niin kuin hän oli aiemmin luullut. Hän oppi tekemään töitä ihmisten kanssa, joilla oli vastuuta ja hän näki erilaisia toimintamalleja. Erityisesti hän uskoo oppineensa, että jos työstä ei tule kiitosta, niin saa olla tyytyväinen. Vasta kun tulee haukkuja, niin työssä saattaa olla jotakin vikaa. Hän oppi ylioppilaskuntatyössä myös paljon itsestään, niin että sanoo nyt tietävänsä hyvät ja huonot puolensa. Tästä kaikesta hänellä on jo ollut hyötyä työelämässä.

5.1.2 Kaikkia kiltatoiminta ei kiinnosta

Kilta on hyvä paikka henkilölle, joka tulee kaukaa, eikä tunne entuudestaan ketään pääkaupunkiseudulla. Killassa oppii tuntemaan oman vuosikurssinsa opiskelijoiden lisäksi vanhempia opiskelijoita. Jos tyttö on päässyt ylioppilaaksi jostakin lähilukiosta, on hänellä olemassa jo valmis ystäväpiiri läheisyydessään, eikä hän tunne välttämättä halua laajentaa sitä killan piirissä. Ratkaisevaa tuntuu myös olevan se, onko poikaystävä teekkari vai ei. Jos poikaystävä ei ole teekkari, ei nainen monestikaan osallistu kiltatoimintaan, vaan viettää vapaa-aikaansa muissa ympyröissä. Fuksityttö, joka määritteli itsensä "aika epäsosiaaliseksi" ja sanoi, että hänen sosiaalisissa taidoissaan olisi vähän kehittämistä kertoi kuitenkin olleensa jonkin verran mukana kiltatoiminnassa, "jotta saisi edes fuksipisteet kokoon". Monelle käykin niin, että saatuaan ensimmäisenä vuotena kokoon fuksipisteet, hän ei enää myöhemmin kiltatoimintaan osallistu. Fuksi-

pistejärjestelmä on organisoitu uusien opiskelijoiden perehdyttämiseksi teekkarikulttuuriin. Pisteitä kerätään, jotta saadaan tupsulakki jo vapuksi. Fukseilla on kortit pisteiden keräämistä varten. Pisteet muodostuvat suurin piirtein seuraavasti: laulupiste (teekkarilaulujen laulamisesta), museopiste (käynti polyteekkarimuseossa), opintopiste (5 ov:a opintoja), juhla- ja tapahtumapisteet (10), jotka kerätään erilaisissa teekkaritilaisuuksissa ja työpisteet talkoista yms. (esim. oluen myynti juhlissa). (Esimerkki Tietokillasta.)

Eräs vastaaja (23) kertoi, ettei hänellä ollut aikaa kiltatoimintaan, koska hän kävi töissä ja hoiti vielä pari kertaa viikossa veljensä lapsia. Hän ei edes kerännyt fuksipisteitä. Niinpä hän sitten tipahti "koko touhusta pois". Myöhemmin hän sai vain päältä katsoa, että "noi on kaveruksii ja noi ja noi" ja hän oli periaatteessa syrjässä siitä kaikesta. Aluksi koko koulukin sujui vähän tahmeasti ja hänen "teki mieli haistattaa home koko touhulle" ja niin se kiltta-aktiivisuuskin jäi. Myöhemmin hän kertoi kyllä käyneensä joissakin juhlissa, mutta "ei ne muutamat pileet, missä mä kävin --- paljon kivempaa on olla omien kavereiden kanssa, jotka kaikki tuntee." Tärkeänä syynä hänellä oli varmasti myös poikaystävä, joka opiskeli kaupallisella alalla.

Valmistumaisillaan olevaa vastaajaa (29) ei fuksipisteiden kerääminen myöskään ollut innostanut. Hän oli tutorryhmänsä ainut tyttö. Hän arveli tyttöjen kiltta-aktiivisuuden takana olevan yleensä pätemisentarpeen. Erityisesti miesvaltaisilla osastoilla on hänen mielestään naisia, joista on tärkeitä tuoda esille, että koulussa on naisiakin. Mutta hän uskoi, että esim. kemian osastolla, jossa puolet opiskelijoista on naisia, "niin ne on ihan tyytyväisiä siihen normaaliin olemiseen siellä, ettei tartte niinku päästä vaikuttamaan". Luulen kuitenkin kemisteistäkin löytyvän yhtä lailla miehiä ja naisia, jotka haluavat päteä tai vaikuttaa.

Jos teekkarityöllä on jokin aikaavievä harrastus, ei häntä myöskään jaksaa kiltatoiminta kiinnostaa. Harrastus tuo ystäviä ja sitä kautta saa tyydytettyä sosiaalisia tarpeitaan. Hiihtoa aktiivisesti harrastanut vastaaja sanoi, että "juhlat oli aina vähä samanlaisia, ettei niitä jaksanut" ja "meillä ainakin tuli vähän semmosia niinku poppoita" ja jos ei ollut kiltatoiminnassa aktiivinen, ei sellaiseen päässyt sisälle. Kuorolaulua harrastava vastaaja kertoi, että on sosiaalisesti kehittävää, kun lauluharjoitusten jälkeen mennään johonkin jatkoille ja jutellaan tärkeitä asioista. Kiltatoiminnassa sellaista tuskin olisi, hän arveli.

Eräs vastaaja (23) sanoi, että hänelle on tärkeitä valmistua nopeasti. Häneltä opiskelu vaatii paljon töitä, joten aikaa ylimääräisiin puuhiin ei jää. Koska hän tietää, mitä tahtoo, ei häntä killan toiminta edes kiinnosta. Hän arveli, että olisi voinut kiinnostua kiltatoiminnasta, mikäli olisi tullut korkeakouluun suoraan lukiosta. Onkin totta, että aktiivinen kiltatoiminta verottaa opintoviikkoja, sen on moni saanut karvaasti kokea. Ne vastaajat (2), jotka olivat opiskelleet ensin yliopistolla ja tulleet sitten hiukan vanhempina TKK:lle, tunsivat kiltatoiminnan itselleen vieraaksi. Killassa pyörivät

fuksipojat tuntuivat lapsellisilta ja samoin juomakulttuuri. Sähköosastolle yliopistolta siirtyneen vastaajan (22) mielestä opiskelijoiden piiriin on aika vaikea päästä, koska "tyttöjä on kauheen vähän" ja pojat ovat kyllä kavereina kivoja, mutta eivät aina käsitä sitä, miten lähelle saa tulla. Hän sanoi, ettei pidä siitä, että hänen reviiirilleen astutaan, koska hänellä ei ole sormusta, eikä poikaystäväkkään pyöri ympärillä, jolloin oletetaan hänen olevan "vähän niinkuin vapailla markinoilla".

Toisen vastaajan mukaan pojista puolet käyttää alkoholia ainakin ajoittain (juhlat) runsaasti tai hyvin runsaasti, mutta he tytöt puolestaan hyvin varovaisesti. Vastaaja (20) sanoi kiltatoiminnan kyllä kiltana kiinnostavan, mutta koska ryyppäyskulttuuri ei häntä innosta, niin kiltatoiminta on jäänyt. Näin vaikka poikaystäväkin on teekkariksi. Teekkarin kanssa naimisissa oleva (22) vastaaja sanoi, että hänestä tuntuu kuin killat eivät olisi parisuhteessa eläviä varten. Hän itse ei kerännyt kuin yhden fuksipisteiden, koska hänestä killassa annettiin kuva, että "siun täytyy olla tietynlainen, että sie voit niinku toimii". Hän ei mielestään vastannut tuota tyyppiä, sillä häntä ei kiinnostanut kerätä fuksipisteitä pyörimällä isolla porukalla ympäri kaupunkia (ja vielä haalareissa) tai "ryyppypileissä".

Eräs vastaaja (23) näki killan etuna sen, että siellä on helpompaa tutustua miehiin kuin luennoilla. Itse hän ei ole killassa jaksanut pyöriä, koska se on ollut sellainen "sisäänpäinlämpivä porukka". Kauhujuttujakin kerrottiin:

"Vanhemmat tytöt on kertonut, että joskus aikanaan tikillä <pileissä> on arvottu fuksitytöt, siis sillee, että nyt tulee kolme tyttöä, et ota sä ensimmäinen puoli tuntia, mä otan seuraavan - katotaan kuka onnistuu missä ajassa. Juotetaan nyt niille viinaa niin paljon kun ehitään ja katotaan kuka --- Jotkut vanhemmat tytöt nimenomaan puhuu, että niitä ois kohdeltu aika kaltoin aluks, mut sit kun tänne on alkanut vähitellen kasaantumaan tyttöjä, niin me pidetään tehokkaasti yhtä. Ei tartte paljon loukata jotakuta joukosta niin se voi olla hätää kärsimässä, loukkaaja." (Tin22)

Hiukan varttuneempi ja yliopistolta siirtynyt fuksi sanoi, että häntä itseään kiinnostaa järjestötoiminta, koska sellainen on kiltatoimintaa vähän laaja-alaisempaa. Hänestä ei ole kiinnostavaa kerätä rahaa "johonkin pileisiin", koska rahaa voi kerätä vaikka sokeille lapsille. Moni vastaaja, joka ei ole ollut kiinnostunut kiltatoiminnasta, totesi kuitenkin, että kaipaisi koulussa kyllä enemmän tyttökavereita. Vastavalmistunut vastaaja (27) kertoi, että hänet karkotti kiltatoiminnasta mielistely. Hän oli tyttö-kaveriaankin kielletty toimimasta killassa. "Noilla jätkillä on joku semmonen hierarkia, jota mä oon ihmetellyt. Mä oon ainakin saanu semmosen mielikuvan, että kun mennään johonkin firmaan, niin siellä taas nuoleskellaan. Mä oon niin ulkopuolella kaikesta tom-mosesta." Tämä vastaaja korosti muissa yhteyksissä feminismiään ja hänellä oli varsin

kärkkäitä mielipiteitä. Hän pyrki asettumaan miespuolisten opiskelijatovereidensa yläpuolelle, olemaan heitä parempi.

4.2 Hyvä jätkä

Naispuoliset diplomi-insinöörit pyrkivät joskus olemaan kuten miehet, jotta tulisivat ammatillisesti hyväksytyiksi. Kvande ja Rasmussen (1990) puhuvat kaksoissokeudesta, jolla tarkoitavat yhtäaikaista sukupuolineutraaliutta ja naisena olemista. Tullakseen hyväksytyksi diplomi-insinöörinä naisen täytyy neutralisoida sukupuolensa merkitys, se että on nainen. Miehisyyden normit ovat ne joihin pyritään ja joita pidetään normaaleina. Koska diplomi-insinöörin ammatti edustaa miehistä kulttuuria ja siinä vallitsevat miehiset arvot, naisilla täytyy olla erilaisia strategioita sopeutua tilanteeseen. Mainitut tutkijat ovat löytäneet neljä tapaa sopeutua tilanteeseen työelämässä:

- **Ritualistit** pitävät ammatistaan, mutta eivät tunne oloaan mukavaksi organisaatiossaan tai työtovereidensa parissa. He ovat epävarmoja siitä, mitä merkitsee olla nainen ja pitäisikö heidän edustaa naisellisia arvoja. Nämä naiset eivät kilpaile miesten kanssa.
- "**Hyvät jätkät**" ovat konformisteja. Heidän strategiansa on jakaa miesten premissit ja kilpailla miesten kanssa. He tahtovat olla kuten miespuoliset kollegansa ja haluavat tulla kohdelluiksi samalla tavalla. Heidän mielestään heidän sukupuolensa ei ole relevantti työtilanteissa. Nämä naiset ovat kunnianhimoisia ja heillä on ammatillista itseluottamusta.
- **Kompensoijat** eivät kilpaile miesten kanssa, vaan arvostavat enemmän muita asioita elämässään (esim. perhe). Nämä naiset eivät tunnista organisaationsa miesdominanssia. He syyttävät itseään ja naisia yleensä (esim. naisille perhe on niin tärkeä, että ura jää sen jalkoihin.)
- **Vaativat** hyväksyvät diplomi-insinöörikunnan arvot ja kulttuurin ja asettavat omat tavoitteensa niiden mukaisesti. Nämä naiset ovat 'supernaisia', sillä he haluavat kaiken, mitä naispuolinen diplomi-insinööri voi saada: uran ja perheen. He ovat naiseudessaan ja työssään hyökkäviä. Näillä naisilla on johtotehtäviä tai he ovat matkalla niihin. Myös perhe on tärkeä. He pitävät itseään sukupuolensa edustajina. He ovat kokeneet syrjintää sukupuolensa vuoksi, mutta he katsovat sen johtuvan järjestelmästä, ei heistä itsestään. He ovat päteviä työssään ja siksi heidät hyväksytään asiantuntijoina ja sen myötä myös työtoverina ja esimiehenä.

Kieleemme kuuluu, että mies- tai poika-alkuiset sanat arvotetaan ihan toisin kuin nais- tai tyttöalkuiset sanat (vrt. miehinen/naismainen). Henley (1987) esittää, että seksismi kielessä näkyy kolmella tavalla; on kieltä, joka jättää naiset huomioimatta, kieltä, joka määrittelee naiset kapea-alaisesti ja kieltä, joka halventaa naista. Sanat, jotka ovat merkitykseltään paralleleja, saattavat naisen monesti vähemmän suotuisaan valoon (poika-mies/vanhapiika). Monet tutkijat (mm. Ng 1990) ovat sitä mieltä, että maskuliinisten muotojen käyttö häivyttää naisten olemassaoloa ja tärkeyttä sosiaalisena ryhmänä.

Erä miespuolinen teekkari (23) sanoi, että killan viroissa toimivista melkein puolet on naisia, mutta naisten asemaa hallituksessa on vaikea analysoida, koska miehet ja naiset ovat niin tasa-arvoisessa asemassa. ”Eihän TKK:lla ole miehiä ja naisia. On vain hyviä jätkiä”, hän jatkoi. Ng (1990) väittää, että seksistinen kieli hyväksytään osana jokapäiväistä vuorovaikutusta ja silloin nainen alempiarvoisena rutinoidaan myös päivittäin.

Kukaan teekkarimies ei haluaisi, että häntä kutsuttaisiin naismaisella sanalla, vaikka olisikin arvoiltaan pehmeä ja luonteeltaan empaattinen. Tyttömäinen pitää sisällään jotakin hömppää, vähemmän vakavasti otettavaa. Maskuliinisesti määrytyneet termit ovat Weatherallin (1998) mukaan mielenkiintoisia niin kauan kuin ne sisältävät indikaation käytössä olevista normeista. Hyvä jätkä on kaikei kiltatoiminnassa esiin noussut käsite ja se normittuu naisen arvonimeksi. Kysyin tytöiltä, miten he määrittelevät termin ja lisäksi, että: "Oletko sinä hyvä jätkä?"

Vasta lukukauden opiskelleille fukseille en kysymystä esittänyt, mutta erällä oli kuitenkin katkera kokemus: "Pojille tulee täällä näitä salakerhoja. Se ottaa kauheasti päähän. Olisin halunnut Retuperän VPK:hon soittajaksi, mutta yksi poika katto minnuu sillee viistoon ja sano, että olenks mie muka hyvä jätkä? Ne ei ota sinne tyttöjä ollenkaan." Pitemmälle opiskelleet naiset määrittelivät hyvän jätkän seuraavasti:

- ei korosta sitä, että on nainen, ei keikistele
- on miesten kanssa tasavertainen, pystyy keskustelemaan samoista asioista
- osaa olla normaalisti poikien kanssa, osaa juhlia ja osaa juoda
- ei mikään seksiobjekti, se on kaveri - siihen suhtaudutaan kaverina enemmän kuin jonakin tyttönä
- ei luo miesporukassa paineita ja turhia jännitteitä sukupuolensa vuoksi
- yrittää hirveesti sopeutua ja tulla samanlaiseksi kuin se poikaporukka
- rehti ja reilu, aito eikä mikään neitimäinen hienostelija

Kun vastaajien piti pohtia, ovatko he itse hyviä jätkiä, vastaus oli suurimman osan mielestä: ei. Syyksi he ilmoittivat, etteivät ole riittävän rempseitä ja avoimia. Eräs sanoi

olevansa omasta mielestään hyvä jätkä, koska "pystyn tekeen tollasia likasia juttuja <viemäriputki> ja esim. nikkaroimaan jotakin. Oon kahden veljen välissä, eikä meillä kotona pojat tee kääretorttuja." Toinen sanoi olevansa jo hyvä mies, sillä hän ei keikistelee. Hän kertoi heti opintojensa varhaisvaiheessa oivaltaneensa, että jos keikistelee, on vaikeampi saada ammatillista hyväksyntää. Lisäksi hänelle tuli selväksi, että nainen, joka ei pysty pitämään sisällään käsitystään siitä, että naiset ovat hänestä loppujen lopuksi miehiä parempia, ei voi koskaan olla hyvä jätkä. Myöskin kiltojen puheenjohtajina toimineet naiset vahvistivat, että hyvä jätkä -kategoriaan eivät kuulu koulun feministit. He kuuluvat ehkä Kvanden ja Rasmussenin (1990) luokkaan Vaativat.

Naiset, jotka opiskelivat osastolla, jolla on runsaasti naisia, eivätkä olleet toimineet killassa, eivät olleet hyvästä jätkästä aina edes kuulleet. Puheenjohtajilla taas on ennen puheenjohtajuuttaan jo takanaan ura killassa ja niinpä heille termi oli tuttu. Heidän mukaansa hyvä jätkä -titteli saavutetaan osin sillä, että osaa juhlia ja juoda kuin pojat, mutta juomisen suhteen heidän itsensä oli täytynyt kehittää selviytymisstrategioita:

"Yks tapa on sanoa, että kaikki teekkaritytöt on hyviä jätkeä. Kyllä se kuitenkin on sitä, ettei tee numeroa siitä, että on nainen. Ja varsinkin fuksina ja tupsufuksina <=2.vk:n opiskelija, joka saa ensimmäistä vuotta käyttää teekkarilakkia> on näitä pöydän alle juottamisyrityksiä. Mutta sitten kun pojat huomaa, että vaikka on näin pieni, ei saa silti juotettua pöydän alle, niin --- Mä en onneks osaa juoda, mä otan tosi pieniä kuluksia, et näyttää siltä, että juo ja toisaalta veden juominen on kallis taito, mikä myöskin hyödyttää. (Ti24pj)

"Ei hyväks jätkeä kukaan varsinaisesti pyri. Kyllähän kaikki halua olla kavereita, mutta ei poikia. Pitäs ryyppätä poikien kanssa, sen huomaa kun käy muutaman kerran tapahtumissa ja ryyppää oikein kunnolla, niin sen jälkeen on suhtautuminen ihan erilaista. Toisaalta mä ymmärrän, että ne näki, että mä olin ihan samanlainen ihminen kuin nekin." (Ti21pj)

Näissä molemmissa vastauksissa nousee esiin juominen. Kummassakin tapauksessa naisen on täytynyt todistaa, että hänkin osaa juoda (vaikka vaan hämäysmielessä). Teekkarikulttuuria kaljanjuonteineen ja viisuineen voidaan pitää miehisenä. Monet teekkarilaulut on sanoitettu miehisesti ja ne välittävät negatiivisia stereotyyppioita naisesta (ja miksei myös miehestä).

Monen vastaajan oletus oli, että jokainen nainen koulussa haluaisi tulla kutsutuksi hyväksi jätkeksi, mutta silti eräs puheenjohtajana toiminut vastaaja tilitti tuntojaan:

" Kyllä mulla jossain vaiheessa alko korvista pursuta, että mä oon niin hyvä jätkä, et mä en edes tiedä, pidetäänkö mua jätkänä vai tyttönä. Kyl se vähän, --- et olepa nyt yksi pojista. Suurin osa tytöistä, jotka täällä on, on vähän eri tyyppisiä. Meillä on niin vähän tyttöjä ja ehkä se, etten ite seurustellu ja kaikki muut oli niin sitoutuneita, et tuli, et lähdenpä nyt poikien kanssa kaljalle---" (Tu21pj)

5.4 Johtajuus

Jos mietitään kulttuurallisia hierarkioita, niin johtajuus kulminoituu mieheen. Suomi käy insinöörien johdolla ja tekninen koulutus on naiselle melkein ainoa tie huipulle. Vaikka pää- ja toimitusjohtajista oli vain kaksi (2) prosenttia naisia vuonna 1992, on johtotehtävissä toimivien naisten määrä kasvanut viimeisten kymmenen vuoden aikana. (HS 100494.) Naisten ominaisuudet merkitsivät aiemmin huonoa johtajuutta. Johtajuus on joskus jaettu seuraavasti: dominoiva, alistuva, lämmin, vihamielinen. Johtajat, jotka ovat sekä dominoivia että lämpimiä, ovat kaikkein tehokkaimpia, koska he sitoutuvat sekä ihmisiin että asioihin. Alistuva ja lämmin johtaja sen sijaan epäonnistuu, koska hän on ystävällinen ja panee etusijalle ihmissuhteet. Hän yrittää luoda lämpimän, miellyttävän ja sosiaalisen ilmapiirin, jollaisessa työnteko on huoletonta.

Tässähän on kysymys niistä seikoista, joihin naiset on sosiaalistettu - ovatko he siis tehottomia johtajia? Hyvä johtaja on perinteisesti ollut aggressiivinen, kilpaileva, tehtäväorientoitunut, analyyttinen ja looginen. Naisjohtajia pidetään usein vähemmän tehokkaina, ei-kilpailevina eikä niin menestyksikkäinä kuin mieskollegojaan. Mutta jos naiset noudattavat miehistä mallia, heitä pidetään pyrkyreinä, vihamielisinä ja liian kunnianhimoisina. Voidaan kuitenkin väittää, ettei naisen käyttäytyminen ole esteenä ryhmäprosesseille. Naisjohtajuus voi tosiasiassa edistää yhtenäisyyttä, avoimuutta, luottamista ja sitoutumista. (Spitzak & Carter 1987.)

5.4.1 Killan naispuheenjohtajat

Teekkareille tärkeässä kiltatoiminnassa ovat naiset ilmestyneet puheenjohtajiksi vasta 90-luvulla, eikä kaikkein suurimmassa, miesvaltaisessa sähköinsinöörikillassa (SIK) ollut ollut naispuheenjohtajaa vielä tutkimusajankohtaani mennessä. Tietokillan tutkimusaikainen puheenjohtaja oli nainen, jota olin haastatellut myös kaksi vuotta aiemmin fuksihaastattelussa ja silloin hänen käsityksensä kiltatoiminnasta oli: "Kiltatoiminta ei kiinnosta. Mua yritettiin suostutella emännäksi <fuksivuoden keväällä>, mutta mä totesin, että se vie niin kauheesti aikaa ja on pelkkää työtä. En sido itseäni sellaseen. Voin kyllä tehdä välillä töitä, mutta haluan pitää hauskaakin."

Puheenjohtajiksi kohonneet vastaajat olivat toimineet mm. lukion oppilaskunnassa tai partiossa tai molemmissa. Parilla (2/7) ei ollut aiempaa kokemusta järjestötoiminnasta. Killan puheenjohtajaksi nouseaan aiemman kiltatoiminnan perusteella. Vastaajat kuvasivat valintaansa puheenjohtajaksi seuraavasti:

"Toinen ehdokas oli ehkä linjassa kahden aiemman puheenjohtajan kanssa, mutta se ei ollut kauheen pidetty tyyppi, ei sosiaalisilta taidoiltaan, sillä sillä on tapana ärjyä ihmisille ja huutaa. Se oli edellisen vuoden hallituksessa ja en mä ois muuten asettunu ehdolle, mutta oli vähän sellanen ajatus, että jos --- Killassa ei ole aiemmin ollut naispuhista. Sain aika selvän voiton - ainakin 2/3 äänistä. On sillä toisella tyypillä kavereita kyllä." (Tu21pj)

"Yleensä puheenjohtaja valitaan edellisvuoden hallituksesta ja mä olin ollut hallituksessa jo kaks vuotta ja mä olin sitä mieltä, et tää on aika paljon ja varmaan jo riittää. Mutta kun kaikki muut oli sitä mieltä, ettei heistä oo puhikseks tai ettei he kyllä enää jaksais jatkaa, kun pitäs oikeestaan opiskellakin välillä - - -. Sit meitä oli minä ja yks toinen tyttö siitä edellisestä hallituksesta. Tultiin siihen tulokseen, että jonkun tää täytyy nyt hoitaa. No ei mulla nyt sinänsä mitään sitä vastaan, mut kumpikaan ei ollu oikein vakuuttunut, et haluiks puheenjohtajaks. Toisen piti sitte ruveta fuksivaariks <organisoi fuksitoimintaa>. Näähän on ne kaks hommaa, jotka työllistää eniten. - Onko teillä nainenkin nimitykseltään fuksivaari? - Joo, mutta sille täytyy sit hankkia irtoparta. - En mä jälkeempäin oo sitä yhtään katunut, et se oli kyllä ihan hyvä vuosi." (Tipj24)

Ainakin jälkimmäisessä vastauksessa tulee vastuurationalisuus (yhteisön etu) selvästi esiin ja ensimmäisessä tapauksessakin vastaajaan on vedottu sillä, että jos hän uhrautuu, kiltta välttyy ikävältä henkilöltä. Toisaalta häntä näyttää myös houkutelleen ajatus killan ensimmäisestä naispuheenjohtajuudesta. Lopputoteamuksellaan hän haluaa mielestään tuoda esille sen, että koki voittaneensa ansioillaan. Koneinsinöörikillan naispuheenjohtaja kirjoittaa: "En oikeestaan ollut aikaisemmin edes ajatellut, että nainen KIK:n puheenjohtajana olisi kovinkaan mainitsemisen arvoinen asia. Vasta kun itse asetuin kyseiseen hommaan, mielessäni käväisi ajatus siitä, että on ehkä hieman yllättävää, että perinteisesti erittäin miesvaltaisen killan puheenjohtajana on nainen. Killan puheenjohtajaksi minua ei varmasti valittu sukupuoleni perusteella. Vastaehdokkaani oli erittäin mukava ja pätevä mies, mutta pitkä kokemukseni kiltatoiminnasta kallisti vaakakupin minun edukseni. On erittäin hienoa olla suuren killan puheenjohtaja! En ole kertaakaan kokenut, että minun pitäisi erityisesti osoittaa pärjääväni miesten keskellä. Totta kai pärjään ja kuka tahansa pärjää, jos vaan haluaa pärjätä. Ei auktoriteetti ja uskottavuus ole sukupuolesta kiinni.

Puheenjohtajana toimiminen on kyllä loistava paikka opetella tulemaan toimeen miesvaltaisella alalla. Työpaikallani telakalla nimittäin varmasti tulen usein joutumaan tilanteeseen, missä sukupuoltani katsotaan erityisen arvioiden. Killan toiminnassa saa erittäin hyvän kuvan siitä, miten miesvaltainen yhteisö toimii ja miten nainen siellä pärjää. Täytyy vaan olla hyvä jätkä; reilu ja reipas ja täytyy osata puhua miehille heidän omalla kielellään, vaikka se joskus typerältä machoilulta kuulostaakin!" Tämä vastaaja katsoo saaneensa viran ansioillaan ja tarkastelee toimintaansa hyötynäkökulmasta. Jälleen kerran tulee esille tulevaisuus ja miesvaltaisessa työpaikassa pärjääminen. Voisiko vastaaja tässä tarkoittaa ”miesten kielellä” puhumisella käskemistä ja komentamista?

Spitzack ja Carter (1987) korostavat, ettei ideaalista johtajaa ole olemassakaan ja, että johtajuuden sanotaan olevan tilannesidonnaista. Heidän mukaansa Cathcart ja Samovar määrittelevät johtajuuden "ryhmäprosessin funktioksi" mieluummin kuin sarjaksi yksilön ominaisuuksia (piirteet). Johtajuutta kuvataan usein vaikuttavuudeksi tai persoonalliseksi voimaksi. Johtajuus tarkoittaa johtajan (vaikuttajan) yrityksiä vaikuttaa johdettavien (vaikutettavien) käyttäytymiseen tietyssä tilanteessa. Johtajan rooli on kaiken todennäköisyyden mukaan riippuvainen henkilön statuksesta tai vallasta muihin.

Johtajan ominaisuudet on yleensä määritelty miesten mukaan. Kulttuuriperinteen mukaan naiset eivät useinkaan ole olleet vaikuttavia, eikä heillä ole ollut valtaa muihin. Tyypiteltäessä johtajia on havaittu, että dominoiva, mutta lämmin johtaja on tehokkain, koska hän sitouttaa asioita ja ihmisiä. Toisaalta taas alistuva ja lämmin johtaja epäonnistuu, koska hän pyrkii luomaan lämpimän, miellyttävän ja sosiaalisen ilmapiirin, jossa työn tempo ei ehkä ole paras mahdollinen. Naisten perinteinen tyyli välittää ihmisistä, huolehtia ihmissuhteista sääntöjen kustannuksella ja luoda horisontaalisia siteitä ihmisten välille tekee heistä ehkä tehottomia johtajia. Mutta toisaalta naisellinen johtajuus voi edesauttaa ryhmän yhteenkuuluvuutta, avoimuutta, luottamusta ja sitoutumista.

Pohtiessaan itseään kilttaorganisaation johdossa teekkarityttöjen ajatukset olivat yhteneviä Blairin, Brownin ja Baxterin (1994) kanssa siinä, että naiset on sosiaalistettu rakentamaan sosiaalinen todellisuus yhdistämällä moninkertaiset näkökulmat, jotka ovat osana heidän ihmissuhteisiin painottuvaa maailmankuvaansa. Se, voidaanko ihmisiin vaikuttaa, riippuu siitä, mitä tapahtuu ihmisten välillä. Hierarkialla tarkoitetaan sitä, että ihmisten välillä vallitsee epäsymmetrinen suhde; joku ryhmä tai yksilöt dominoivat ja toiset alistuvat. Naisille tällainen alistaminen on siis sosiaalistamisen takia vierasta.

Kvanden ja Rasmussenin (1989:137-139) mukaan dynaamisissa organisaatioissa päätöksentekokin on desentralisoitu. Kaikilla on asioista kokonaisvastuu. Viestintä ei kulje tiettyjä käskytyklinjoja pitkin, vaan sen mukaan, miten tietoa tarvitaan. Päätökset

on suurelta osin delegoitu niille organisaation osille, jotka ovat vastuussa tehtävistä. Tämä on em. tutkijoiden mukaan helpompaa naisille, sillä naiset korostavat tasavertaisuutta; kaikkia pitää kuulla ja kaikilla pitää olla mahdollisuus vaikuttaa tärkeisiin ja heitä koskeviin päätöksiin. Naiset toivovat yhteistyöverkostoja sentralisoidun hierarkian sijaan. Johtajan pitää mieluiten olla koordinaattori samanarvoisten työntekijöitten tiimissä eikä pomo ylitse muiden. Naiset haluavat, että tehtäviä delegoidaan, eivätkä he pidä siitä, että kaikkea ja kaikkia kontrolloidaan.

Tässä on tärkeää se, kuinka esimiehen ja alaisten oletetaan viestivän keskenään. Fairhurst ja Chandler (1989) havaitsivat, että esimiehen ja alaisen keskustelulla on erityisesti merkitystä päätöksenteolle ja alaisen itsenäisyydelle. Viestintämekanismit, jotka vaikuttavat ovat vaihtoehtojen esittäminen, puheenaiheiden kontrolli, haasteet ja kontrolli yleensä. Miespuoliset johtajat käyttävät näiden tutkijoiden mukaan paljon kontrolloivampaa johtamistyyliä. Organisaatiot ovat yhteiskunnan mikrokosmoksia. Väitetään, että naisjohtajilta puuttuu sosiaalista voimaa. Naisjohtajat käyttävät yhteistyöhakuista johtamistyyliä. Tästä voidaan tehdä oletus, että he myös jakavat vastuuta miesjohtajia herkemmin. Naisjohtajat pyrkivät solidaarisuuteen ihmistenvälisissä suhteissa. He sallivat alaisilleen vapauden päätöksentekotilanteissa, määräävät vain rajat. Organisaatiot ovat tosin nykyisin menossa kohti osallistuvampaa työskentelystrategiaa. Naisjohtajien käyttämä tuki toimii niissä hyvin. Naisjohtajille on myös tyypillistä halu kuulla alaistensa ideoita omiensa lisäksi.

Kiltatoiminnalla on miehiset perinteet ja siellä käytetään osin sotilaallisia arvonimiä: fuksikapteeni/fuksimajuri. Eräs vastaaja kertoi: "Kun Eeva oli fuksikapteenina, hän halusi käyttää enemmän fuksikapun titteliä, ei oo niin sotilaallinen, koska se nostaa todella jonkun niskakarvat pystyyn. Alunperin toiminta on kyllä ollut aika raakaa, fukseja kiusattiin todella rajusti joskus kuuskytluvulla. Muutama vuosi sitten oli yks poika fuksikapteenina ja hänellä oli aika sotilaallinen tapa puhua, jakeli käskyjä. Hän kyllä suututti hirveesti ihmisiä, ei se kuulu mihkään tosi elämään, eikä toimi". Naiset muuttavat varmasti kiltatoimintaa erilaiseksi.

5.4.2 Naiseus killan johtamisessa

Esitin puheenjohtajana toimineille naisille kysymyksen: Mitä teit puheenjohtajana toisin kuin edellinen <miespuolinen> puheenjohtaja, missä tunnistat oman peukalonjälkesi? Vastaajat kertoivat:

"Tunnen itelleni vieraaks käskytyjärjestelmän. Yritin hallituksessa, että kehutaan, jos on tehnyt jotakin hyvin. Sitä ei tehty aikasemmin. - Miten se otettiin vastaan? - Kauheen yllättyneenä, että ihanko totta, olenko mä tehnyt jotakin hyvin? Mutta mä sain aika paljon itse asiassa jälkikäteen kuulla kommentteja tästä mun vuodesta, kun mä olin niin pehmo, kun mä olin nainen, enkä mä

osannut pitää kuria. Mutta toisaalta nykyistäkin puheenjohtajaa <miespuolinen> on kritisoitu, että se ei oo käynyt armeijaa, eikä osaa olla mies." (Ko23pj)

"Mulla on sellanen, vois sanoo naisellinen tapa vetää asioita, et mä en sano, ei mulla oo sellasta karismaa, että mä sanosin, että näin tämä asia on ja näin tehdään, vaan mä annoin ihmisten keskustella ja yleensä asiat lutviutu silleen mukavasti. Mulle jäi vaan siitä kiinni pitäminen, että kaikki asiat tulee hoidettua. Siinä mielessä se edellinen vuosi oli ollu aivan erilainen, hallituksen kokouksetkin oli enemmänkin raportointitilaisuuksia, että olen tehnyt tätä ja olen tehnyt tätä. Ihmiset oli kiinnostunut vaan siitä kapeesta sektoristaan ja kokoukset oli muodollisempia. Mut en mä osaa sanoo johtuko se muutos musta vai johtuko se henkilökemiasta hallituksen sisällä." (Ti26pj)

"Mä annoin mun raadille <=hallitus> kauheesti vapauksia. Mä halusin, että kaikilla on kivaa. Ja kun meillä oli kokouksia niin mä yritin pitää ne vapaina ja rentoina, ettei oo nuija pöydässä ja hirvee marssijärjestys, vaan siellä sai höpöttää kauheesti kunhan vaan homma ei levinnyt käsistä. Ongelma oli se, että mejän raadissa oli kaks kundia, joilla oli aina hirvee kiire ja niitä rupes nypymään tää -- ne oli hermona ja niillä tuntu olevan kiire pois sieltä kokouksesta. Se voi olla, ettei ne tykänny siitä tyylistäkään. --- Me ei tehty päätöksiä, pöytäkirjoissa ei ole, että nyt on päätetty sitä ja sitä, koska asiat enemmänkin - yleensä vastuuhenkilöt sopi muutaman lähimpänsä kanssa." (Tf24pj)

Vastaajien puheenvuoroista käy ilmi, että he eivät ole halunneet toimia autoritaarisina johtajina, vaan enemmänkin toiminnan koordinaattoreina. Aiemmin jo todettiin, että auktoriteetin ottaminen luontuu mieheltä naista paremmin sosiaalistamisprosessin takia. Toisaalta monissa tapauksissa on pakko löytää päätökset pöytäkirjoista, joten on helppo ymmärtää miespuolisten kiltta-aktiivien kritiikkiä. Ensimmäinen puheenjohtaja kertoi myös, että häntä seurannut miespuolinen puheenjohtajakin on toiminut "melko pehmosti", mutta selitti sen samalla sillä, että ko. mies ei ole vielä käynyt armeijaa. Jonkinlaisen autoritaarisen mallin armeijassa voi varmasti oppiakkin, mutta eri asia, toimiiko se käytännössä.

Kvanden ja Rasmussenin (1990) mukaan naiset painottavat johtamisessa läsnäolevaa, epämuodollista ja ihmissuhteisiin painottuvaa tyyliä: "management by walking around" (=Petersin ja Watermanin termi vuodelta 1982). He ottavat huomioon muiden näkökulmia ja pyrkivät asettumaan alaisten asemaan. Miesten johtaminen on rationaalista ja päämääräorientoitunutta, siihen kuuluu kontrolli ja auktoriteetti.

Aiemmin puhuttiin Marshallin (1984:14-15) mukaan siitä, kuinka johtajan persoonalliset ominaisuudet ovat tärkeitä johtamisessa (ns. piirreteoriat). Tyylliteorioilla

puolestaan tarkoitetaan sitä, kuinka johtaja käyttäytyy ja mitä painottaa johtamisessaan. Tässä on kysymyksessä paljon monimutkaisempi luonnehdinta johtamisen eri aspekteista. Siihen kuuluu johtajan käyttäytyminen, tehtävä, ryhmä tai konteksti ja osa-alueiden sopivuuden ja relevanttiuden arvioiminen eri tilanteissa. Naisjohtajuustutkimukset ovat suosineet tyyliteorioita. Nämä erottavat johtamiskäyttäytymisessä kaksi eri dimensiota:

- Strukturaalinen: Koskee tehtävää ja sen suorittamista. Tähän liittyvät tyypillisesti säännöt, menettelytavat ja aikataulut.
- Supporttiivinen: Koskee ihmisiä ja heidän kykyjensä kehittämistä ja työryhmän hyvien suhteiden ylläpitämistä. Tähän kuuluu osallistuva johtaminen.

Marshallin (1984) mukaan strukturaaliseen johtamiseen kuuluu korkea tuottavuusaste ja supporttiiviseen alaisten suurempi työviihtyvyys. Whelessin ja Berryman-Finkin (1985) mukaan sekä keskijohdossa olevat miehet että naiset ovat vanhastaan kuvanneet menestyneen johtajan luonteenpiirteitä, asenteita, käyttäytymistä ja luonteenlaatua enemmän miehiseksi kuin naiselliseksi. Siitä ei ole pitkä aika kun naisjohtajilta väitettiin puuttuvan kykyä päätöksentekoon tai kilpailullista aggressiivisuutta tai tarpeellisia taitoja busineksessä. Naisia pidettiin liian emotionaalisina ja heiltä katsottiin puuttuvan johtotehtävissä vaadittavaa luotettavuutta.

Bradleyn (1980) mukaan puhutaan kaksoissidoksesta, kun naisjohtaja omaksuu miehisen mallin, koska naiselle seuraa yleensä kielteisiä sanktioita siitä, jos hän käyttäytyy kuin mies. Alaiset ovat arvioineet miehen tavoin käyttäytyvää naisesi miestä kielteisesti. Tämä voidaan selittää Whelessin ja Berryman-Finkin (1985) mukaan attribuutioteorian avulla eli kun nainen yleensä määrittellään naiselliseksi (mikä ei sovi johtajalle) ja kun hän sitten omaksuu johtajan roolin, se koetaan uhkaksi traditio-naaliselle roolikäsitykselle ja siksi se arvioidaan kielteisesti. Tästä eräällä vastaajalla olikin kokemusta:

"Mä olin tiukempi kuin nää mua edeltävät pojat <puheenjohtajat> oli ollu. Se on ehkä mun henkilökohtanen ominaisuus, et mä en oikein jaksa katella pelleilyä. Sanoin aika nopeesti, että tää ei käy! Että joko sä teet tai sitte sä et tee ja sanot sen mulle --- Näin jälkeen päin ajatellen olin mä turhankin tiukka, et olis pitänyt olla löysempi välillä, mut nää on sellasia asioita, että näitä oppii vähitellen." (Ti24pj)

"Tuli sitten kritiikkiä, et mun kanssa ei oo hauska toimia, kun mä rupeen valittaan jos muut ei toimi."

Toisaalta tiukkuutta voidaan selittää vastaajan henkilökohtaisilla ominaisuuksilla, toisaalta voi ajatella, että hän oli tiukka siksi, ettei vaan päästäisi sanomaan, ettei

hänenstä ole puheenjohtajaksi. Muita naispuolisia puheenjohtajia oli kritisoitu liiasta pehmeystä, mutta naisen kontrolloiva ja autoritatiivinen tyylikään ei saanut hyväksyntää. Onhan niinkin, että puheenjohtaja on aina jossain määrin kritiikin kohteena, oli hän minkälainen hyvänsä. Tannenin (1990) mukaan väitetään aina, että miehet ovat kilpailullisia ja taipuvaisia konfliktiin kun taas naiset ovat yhteistyöhakuisia. Mutta konfliktiin tarvitaan toinenkin osapuoli; se on yhteinen taistelu. Naiset kokevat konfliktin usein uhkaavana ja pyrkivät välttämään sitä hintaan mihin hyvänsä. Miehistä konflikti taas on tarpeellinen, jotta he voivat vahvistaa statustaan. Miesten väittelynhaluisuus on tätä samaa taistelua. Tässä taas lienee taustalla sukupuolten erilainen sosiaalistaminen.

Muuntuva johtajuus on Robertsin (1985) mukaan ajan käsite, sillä johtajuuden vaatimukset ovat nykyisin moninaiset: teollisuus, "high-tech"firmat, konsulttiyritykset jne. Johtajan tulee olla innovatiivinen, muuttuva ja eläytyvä. Johtajuudessa on kysymys kollektiivisesta toiminnasta, jossa prosessiin osallistujia kehitetään ja vahvistetaan. Muuntuva johtajuus helpottaa määrittelemään ihmisten tehtävät ja visiot, uudistamaan heidän sitoutumistaan ja rakentamaan päätöksiä. Johtajuus on kollektiivinen prosessi, joka aktivoituu kriiseissä.

Muuntuvaa johtajuutta voidaan myös kuvata karismalla. Robertsin (1985) mukaan johtajan tulee olla muutoskykyinen ja lahjakas. Karisma saattaa syntyä kriisissä, josta selviytymiseen tarvitaan visioita, tehtäviä, suunnitelmaa ja tehokasta muutosprosessia. Johtaja voi toimia katalysaattorina innovaatioille. Kuitenkaan johtajuutta ei voi säilyttää yksille olkapäälle, vaan johtaja osoittaa suunnan kollektiiviselle toiminnalle ja sitouttaa tehtävään. Tyypillisesti naiset eivät pidä itseään karismaattisina ja muutama vastaaja toikin sen esille: ---"miten mä voisin olla karismaattinen - pienikokonen naisihminen---". Karismassa ei kuitenkaan ole kysymys fyysisistä, vaan henkisistä ominaisuuksista.

5.4.3 Puheenjohtajavuoden kokemukset/opetukset

Jokainen haastattemistani kiltojen naispuolisista puheenjohtajista oli saanut kritiikkiä siksi, ettei hänen toimintatapansa miellyttänyt joitakuuta hallituksen miespuolisia jäseniä. Kritiikin yleisin syy oli liiallinen vapaamuotoisuus, lepsuus jne. Kuitenkaan kukaan vastaajista ei tunnustanut, että olisi johtanut kiltansa katastrofiin, vaan muutama jopa totesi saattaneensa toiminnan entistä vakaammaksi (mm. taloudellisesti). Killoissa pyöritetään välillä isojakin rahoja, sillä esim. vuosijuhlien budjetti voi olla kymmeniä tuhansia markkoja. Puheenjohtajana toimiminen onkin vastaajien mukaa hyvin kehittävä.

Tästä eräs puheenjohtaja kertoi: "Joku homma oli jäänyt tekemättä ja tää kritisoi ja sano, että pitäis olla semmonen, joka pitäis huolen, että kaikki tulis tehtyä. Mulle tuli

tunne, että kritisoitiin mua ja mun johtamistyyliä, vaikka mä sanoin alussa, että mä haluan, että mä oon vaan periaatteessa linkki, joka koordinoi, et mä en haluu ketään määrätä, mutta toisaalta mä oon nyt huomannut, että on hommia, jotka on pakko hoitaa, vaikka ne ei oiskaan kauheen kivoja." Moni muukin vastaaja oli saanut kokea, ettei voi luottaa liikaa muihin, sillä on ihmisiä, jotka lupaavat, mutta eivät silti tee. Lopullinen vastuu vastaajien piti ottaa itse:

"Opin, että koskaan ei voi toiselta ihmiseltä odottaa samaa mitä iteltään, et vaikka kuinka kuvittelee, että tulee toimeen ihmisten kanssa ja ymmärtää ihmisiä, niin aina tulee vastaan niitä, joitten pääkopasta ei ymmärrä yhtään mitään ja tulee tilanteita, että joku lupaa hoitaa asioita, mutta ei hoidakaan. Ei voi laskea sen varaan, voi tiettyyn rajaan luottaa, mutta jos on vastuussa siitä, että hommat tulee tehtyä, niin on kuitenkin pakko jollain lailla tarkistaa, ettei voi vaan sokeesti luottaa ---" (Tu26pj)

Jokaisella vastaajalla oli myös ollut hallituksessaan yksi miespuolinen jäsen, joka oli ollut niin vastahankainen, että hänen kanssaan oli ajauduttu avoimeen konfliktiin:

"Siellä oli vastuunalaisessa hommassa eli excumestarina <järjestää tutustumiskäyntejä firmoihin> yks poika. Alunperin se lupas, että vaikka mä oon nainen, hän yrittää kuunnella mua. Se lähti tällä asenteella, että hänen on nyt kestettävä mut. Mutta exculla se rupes kännipäissään selittämään yhdelle isännälle, että on kauheeta kun täällä joutuu olemaan naisten pompoteltavana ja mä olin siinä vieressä. Isäntä katto sitä poikaa säälivästi, et voi kulta pieni kyllä sä vielä opit. Mä oon kuullu, että se on Oulusta <pj. itse on Espoosta> - varmaan kotoa lähtevii asenteita." (Ko23pj)

Tässä oli perimiehisesti nuristu sitä, että nainen on vallassa. Mutta kritiikkiä voi tulla myös toisilta naisilta. Tietokillan puheenjohtajana tutkimusajankohtana toiminut vastaaja (21) valitti, että oli saanut toisten tyttöjen kautta kuulla, että eräät ovat sitä mieltä, että hän johtaa kilttaa "silmiään räpsyttelämällä". (Nainen on erittäin sievä.) Hän kertoi, että naisilla on osastosta riippumatta oma "piiri pieni pyörii", jossa väritetään juttuja ja taivutellaan totuutta. Hänen mukaansa Otaniemen tyttöpiirit voivat joskus olla aika ahdistaviakin. Hän sanoi, että naisten pitää välillä osoittaa toisilleen, "et mikä on sinunkin paikkasi. Tytöt kai haluaa, ettei oo liian tyytyväinen itseensä". Hän kertoi, ettei myöskään heti kautensa alussa saanut poikia toimimaan, vaan sai todistella, että kyllä tietää ja on tehnyt samalla tavalla aiemminkin. Erään miehen kanssa hän joutui kunnan kahnauksiin. Tämä oli hänen kanssaan samalta vuosikurssilta, mutta oli ollut välillä armeijassa ja vastaajasta tuntui, että erityisesti tämä henkilö ei vakuuttunut mistään

ilman puolen tunnin todistelua. "Hän ei vakuuttunut siitä, että pystyn. Toisille armeija tekee hyvää, ne aikuistuu siellä. Ne taas <kuten ko. mies>, joille se systeemi tuntus sopivan, vois jäädä sinne." Vastaaja kertoi, että "kävi hermon päälle", kun toinen ei millään usko. Hän kertoi toimineensa epäarmeijamaisesti niin, että suostutteli, ei käskenyt.

Vaikka konfliktien puuttuminen ei välttämättä olekaan aina hyvä merkki, kilpailullinen konflikti voi tuhota ihmisten välisiä suhteita, koska kilpailu vaatii kontrollia ja vie huomiota ongelman ratkaisulta. Fairhurstin (1993) mukaan miehet saattavat tietoisesti käyttää vaikenemistaktiikkaa kun kokevat tilanteen uhkaavaksi. Naiset taas saattavat käyttää taktiikkanaan toisen egon kohotusta pyrkiäkseen omaan päämääräänsä. Naiset myös liioittelevat kiinnostustaan, sympatiaansa ja huolestumistaan. Tämä on hyvin strategista, jotta vastapuoli säilyttää kasvonsa. Jos halutaan minimoida johtajan ja alaisen statuseroa, se onnistuu arvoja lähentämällä, ei-rutiininomaisilla ongelmanratkaisumenetelmillä, sisäpiirivitsailulla, tuella ja johtajan alaisen opastamisella. Arvokeskustelulla voidaan osoittaa, että johtaja ja alainen ovatkin itse asiassa samaa mieltä. Ei-rutiininomainen ongelmanratkaisu muuttaa perinteisen ylhäältä-alas -mallin rintarinnan työskentelyksi jne. Miesjohtajilla on traditionaalinen malli, johon kuuluu kilpailullisuus ja dominanssi. Naisen ei kannata uhmata sukupuolihierarkiaa vaan hänen kannattaa panostaa naisten perinteisiin vaikutuskeinoihin; egon kohotukseen, siihen, että antaa toisen säilyttää kasvonsa ja yhteistyöhön suostuttelutaktiikkana.

Toinen Tietokillan puheenjohtaja (26) muisteli vuottaan hillittömän mukavana ja hauskana vuotena. Ainoastaan vaali oli ollut hänestä kammottava tilanne, koska toisena ehdokkaana oli poika, joka oli hänen aika läheinen kaverinsa. Avoimesti ei keskusteltu ehdokkaiden sukupuolesta, mutta vastaaja kertoi tuntevansa ainakin yhden tytön, joka äänesti häntä pelkästään sukupuolen takia. Puheenjohtajana hän kertoi toimineensa naisellisen tavan mukaan eli antoi ihmisten keskustella ja "yleensä asiat lutviutu sillee mukavasti". Hän sanoi, että häneltä puuttuu henkilökohtaista karismaa, ei hän katso voivansa sanoa, että "asia on näin ja näin tehdään". (Sekoittaako vastaaja tässä auktoriteetin ja karisman?) Hänenkin hallituksessaan oli kuitenkin ollut eräs mies, joka ei hänestä pitänyt. Tämä oli vastaajan mukaan pimittänyt asioita ja vetänyt niitä omia raiteitansa.

Vaikka tämä nainen koki selviytyneensä puheenjohtajuudesta erittäin hyvin, hänelle tuli miehen toiminnasta tunne, että "jos olisin ollut mies, olisiko se sitten mulle kertonut". Varsinkin kauden alussa vastaajasta oli tuntunut, että hänen olisi pitänyt olla hirveän jämäkkä ja miesmäinen, mutta sellainen tapa ei vaan hänelle sopinut. Kolmas Tietokillassa puheenjohtajana toiminut nainen kertoo:

"Mulla oli hallituksessa yks poika, joka ei mun toiminnasta tykänny. Se oli mun hyvä kaveri monen vuoden takaa, mut sitten jossain vaiheessa totesi, että se ei näillä mun säännöillä pelaa tätä peliä, et sitten saatiin hoitaa loppuvuodesta hommat muulla jengillä --- joo, se jätti kesken, ei kylläkään muodollisesti. Se aina vaan sano, että tää homma hoituu ja sit mitään ei ikinä tapahtunu ja jossain vaiheessa vaan kärjisty turhan paljon. Meillä oli yks vähän tehokkaampi tappelu yhen saunaillan yhteydessä. Mentiin pihalle tappelemaan, tosin suusanallisesti. Oli siinä sitten muutama kaveri, jotka alko sovittelemaan---" (Ti24pj)

Jälkisaldona tämä puheenjohtaja totesi tyytyväisenä, että tärkeimmät tavoitteet tuli kuitenkin saavutettua ja hän koki onnistuneensa. Vastaajien mukaan näyttää siltä, että joillakin parikymppisillä miehillä ovat armeijakokemukset ja siellä opittu johtamistapa niin tuoreessa muistissa, että he ajattelevat, että samoilla opeilla voisi johtaa vapaaehtoisuuteen perustuvaa kiltatoimintaa. He ovat kaivanneet johtamiseen autoritatiivisempaa otetta kuin mitä naispuheenjohtajilla on ollut. Yksi puheenjohtaja arveli, että "miehissä saattaa olla vähän enemmän sellasia tyyppejä, jotka haluaa johtaa autoritatiivisemmin". Varmaan tytöt kasvatetaan empaattisemmiksi, hän selitti.

Koneinsinöörikillassa puheenjohtajana toiminut nainen (23) sanoi, että naisilla ei ole mitään auktoriteettijärjestelmää, mutta hänen mielestään armeijalla on vaikutusta siihen, että miehiin suhtaudutaan helpommin auktoriteetteina. Ehkä armeijamalli toimiikin ainakin jossain määrin miesryhmän keskuudessa, mutta ei laajemmin yhteiskunnassa. Tämä vastaaja sanoi puheenjohtajakautenaan kyllästyneensä miesten arvomaailmaan, joka TKK:lla on hänen mukaansa hyvin puolustushenkinen ja homovastainen.

Muuten hän tilitti vuottaan: "Näin jälkikäteen musta tuntuu, että mä onnistuin ihan hyvin. Mutta sinä vuonna mä otin vastoinikäymisistä itteeni hirveen henkilökohtaisesti. Mä ajattelin, että mä oon vähän väärän tyyppinen henkilö kuitenkin, et mulla ei oo sitä kyynärpäällä pyrkimis -taktiikkaa vaan enemmän sitä, että pitää saada kaikki hoidettua hyvin." Tälle vastaajalle puheenjohtajavuosi toimi kimmokkeena siihen, että hän lähti pois TKK:lta ja pääsi pääsykokeiden parhaana opiskelemaan lastentarhanopettajaksi. Hän totesi, että koska hänellä on niin suuri vastuuntunne, valta käy hänelle raskaaksi. Hän suhtautuu asioihin liian vakavasti ja ottaa vastoinkäymiset liian henkilökohtaisesti. "Se kävis niin raskaaks, että jos johtaminen ois mulla ammatina, niin mä en varmaan kestäis sitä." Hän kertoi puheenjohtajavuotenaan oivaltaneensa, että miesalalla nainen tulee aina sukupuolensa takia esiin ja naisen epäonnistumisia katsotaan paljon tiheämmällä seulalla:

"Yleensä pelkän sukupuolensa perusteella erottuu. Tunnen vanhempia tyttöjä, jotka on ollu töissä ja ne on kertonut, että helposti saa sellasia kommentteja, et

sähän käyttäytyt kuin mies. Pelottavasti! Sanotaan, että on elämän koulimia naisia, jotka on vielä kohtuu nuoria, niin he ei voi pätäkääkään antaa pois omasta arvovallastaan, heidän pitää pitää sitä yllä koko ajan. Jos he pehmoilee, niin sit katotaan, että onpas hömpötystä. Pitää koko ajan pitää yllä oma voimakkuus ja se on raskas rooli. Tämmönen kova lähtökohta on mulle vieras ja se ois kumminkin elinehto, ellei halua tulla poljetuks tuolla teollisuudessa". (Ko24pj)

Kysymykseeni, arveleeko hän sukupuolella olevan vaikutusta mielipiteeseen, hän vastasi, että heillä kotona on aina ollut hyvin tasa-arvoinen kasvatus (veli ja sisko), mutta vaikka hänestä veli <valmis DI> on hyvin samankaltainen kuin hän itse, on tämä luomassa uraa ja se sopii hänelle vastaajan mukaan "tosi hyvin". Itse hän oli alkanut miettiä, että jos hän hankkii lapsia, niin miten uranainen hoitaa ne. Kaikkea ei voi saada, vaan asiat pitää panna tärkeysjärjestykseen, hän totesi. (Opiskeltuaan ensimmäisen vuoden lastentarhanopettajaksi, hän synnyttikin lapsen.)

Yhteenvetona voidaan todeta, että vastaajat kertoivat oppineensa, miten käsitellä erilaisia ihmisiä. He sanoivat ymmärtävänsä, mitä ja miten asiat voivat mennä vikaan. Nyt he ymmärtävät, mitä ihmisten organisointi vaatii. He oppivat suostuttelutaitoja ja kehittivät kärsivällisyyttään. He kertoivat oppineensa paljon miesten tavasta toimia ja miesten arvomaailmasta. Vastuu oli asia, joka tuli puheenjohtajalle tutuksi. Hallitukseen puheenjohtaja saa yksin valita henkilöt (suuressa killassa jopa 21 henkilöä). Vastuu oli ollut monesti mukavaa, mutta toisinaan oli vastaajien mukaan ollut raskasta olla yksin päätösvstuussa (aina ei kaikilla hallituksen jäsenillä ollut mielipiteitä ja/tai asiantuntemusta asioista). Killan vuosijuhla oli ollut stressin paikka, mutta jälkeen päin oli tuottanut suurta tyydytystä selvitä projektista. Naiset sanoivat saaneensa "ihan älyttömästi" itseluottamusta. Puheenjohtajana oppi, että mikään katastrofi ei hetkauta. He huomasivat, että vaikka kaikki menee pieleen viime hetkellä, niin asioista kuitenkin selviää. He sanoivat myös oppineensa, ettei johtaminen ole helppoa.

Entä puheenjohtajavuosi **hyötynäkökulmasta**? Vastaajat arvelivat hyötyvänsä puheenjohtajavuoden kokemuksistaan ihan konkreettisesti työelämän projektitehtävissä, koska heillä on jo nyt selkeä kuva siitä, miten ja millaiset asiat voivat mennä vikaan tai mitä ihmisten organisointi vaatii. He ajattelivat hyötyvänsä työelämässä myös siitä, että olivat oppineet delegoimaan tehtäviä. He ajattelivat rekrytointitilanteessa hyötyvänsä myös siitä, että heillä on ihan eritasoiset sosiaaliset taidot ovat kuin ns. riviteekkarilla. Ja kuten jo sanottu, tulihan sieltä esiin sekin, että oppii toimimaan miesten kanssa ja pärjää tulevaisuudessa miesalalla.

5.5 Opiskelijaryhmät

Pienryhmä on tärkein sosiaalinen muodostelma. Erilaiset ryhmät auttavat meitä määrittelemään ketä olemme, millaisia haluaisimme olla ja mikä ja millainen on suhteemme muihin ihmisiin. Ryhmässä meillä on pienoiskoossa koko yhteiskunnan ja inhimillisen elämän sosiaalinen vuorovaikutus. Viestintä on se voima, joka pitää ryhmiä koossa. Frey (1994.) Suurin osa elämästämme kuuluu päätöksentekoon erilaisissa pienryhmissä. Opinnoissa on runsaasti tehtäviä, joita pitää tehdä ryhmissä. Työyhteisöissä pohditaan, kuinka pienryhmissä tehtävien päätösten laatua voisi parantaa. Korkeakoulun miesvaltaisilla osastoilla opiskelevat naiset kertoivat, että heitä halutaan mukaan ryhmiin. He puhuivat värin antamisesta. Ryhmätyö onkin oiva tapa tutustua uusiin ihmisiin.

Miespuolisisten opiskelijoiden mielestä naiset saattavat tuoda erilaista näkökulmaa tai vain vaihtelua ryhmän toimintaan. Ainoastaan yksi opiskelija kertoi tietävänsä tapauksesta, jossa tyttö oli saanut ryhmäläisiltään sähköpostia, jossa kerrottiin, ettei ryhmään haluta naista. Eräs vastaaja (24) ajatteli, että jotkut miehet saattavat ajatella, että tytöt eivät välttämättä osaa mitään, joten heidän ottamisestaan ryhmään ei ole hyötyä. Mutta toisaalta hän epäili, että hänen kiltti tyttö -imagonsa voi joskus herättää pojissa halun päästä samaan ryhmään hyötymistarkoituksessa: kiltti ja tunnollinen nainen tekee kuitenkin osuutensa ja ehkä vähän muidenkin osuutta.

5.5.1 Nainen miesvaltaisessa ryhmässä

Kroonin, van Kreveldin ja Rabbien (1992) tutkimus osoitti, että päätöksenteko vie ryhmässä enemmän aikaa kuin yksilöltä. Yksittäinen mies teki päätöksen nopeimmin ja tämä saattaa heidän mukaansa selittyä miesten suuremmalla instrumentaalisuudella. Yksittäisen naisen tai ryhmän päätösajan välillä ei ollut merkitsevää eroa. Miehet tarvitsivat pitemmän keskusteluajan ja vaikuttaminen ryhmässä jakaantui tasaisemmin. Yksilöt olivat kaikissa olosuhteissa ryhmiä paljon tietoisempia vastuusta. Vastuu vaikutti miehiin enemmän kuin naisiin. Vaikka miehet ovatkin tehtäväsuuntautuneita, he eivät ole Kroonin ym (1992) mukaan ryhmäajattelijoita. Ryhmäajattelussa on hyötyä ryhmän homogeenisuudesta (taustat, ideologiat).

Meyers (1989) uskoo samanlaisuuden edesauttavan viestintää ja sujuva viestintä puolestaan auttaa ryhmää suoriutumaan tehtävästä. Tämän lisäksi saattaa olla hyötyä siitä, jos ryhmä on samaa sukupuolta. Ehkä hieman yllättäenkin, vastaajilla oli teknillisellä korkeakoululla kokemuksia toimimisesta pelkissä nairyhmissä. Näyttääkin siltä, että osastoilla, joissa opiskelee paljon naisia, he muodostavat harjoitustöissä pelkkiä naisryhmiä. Vastaaja kertoo:

"Oon tehny ryhmätöitä vaihtelevissa ryhmissä. Tosin mejän ryhmät on aina - mie en oo kun kerran ollu sellasessa ryhmässä, missä on ollu miehiä mukana - muodostunu sillee, että on kavereitten kanssa ollu jollakin kurssilla, niin sitte tehään automaattisesti niitten kanssa. Melkeen kaikki ryhmätyöt tehään samoissa ryhmissä. Nyt kyllä yks miun paras näistä kouluystävistä on nyt jääny niin paljo jälkeen, että miun on pitänyt tehdä eri ryhmissä." (Pn23)

Vastaaja näyttää tässä tarkoittavan kaveri-sanalla naisia. Miesvaltaisilla osastoilla pelkät naisryhmät eivät ole tyttöjen vähyuden vuoksi mahdollisia. On pakko mennä ryhmän ainoaksi naiseksi. Muutama vastaaja kertoi, että miesvaltaisessa ryhmässä voi käydä niin, ettei heti uskalla sanoa omaa mielipidettään. Kuitenkin on mielestäni vaikea sanoa, onko syynä se, että vastaaja on ollut ryhmän ainoa nainen, vai se, että on kysymys miehisestä tekniikasta (tai siihen liittyvistä asioista). Kuten jo aiemmin on todettu, miehet esiintyvät mielellään asiantuntijoina teknisissä asioissa. Eräs vastaaja kuvaili kehitystään poikaryhmissä seuraavasti:

"Usein ryhmätöissä on käyny niin, että itellä on joku käsitys asiasta. Mutta ne pojat tietää kaiken ja ilmoittaa sen suoralta kädeltä ja sitte lasketaan, kunnes huomataan, ettei siitä tule mitään. Lopulta mie uskallan sanoo mielipiteeni, vaatimattoman mielipiteeni ja kuinka ollakaan, se on sitte oikea. Muutaman kerran on käynyt tällä tavoin. Ainakin niissä tapauksissa, mitä oon täällä kohdannut, niin tytöt on valmiita harkitsemaan asiaa monelta kantilta. Yleensä <naisryhmissä> sitä kuulostellaan ja mietitään ja kuunnellaan kaikkien mielipiteitä. Siihen uskaltaa heti mennä mukaan, sanoo, että epäilee, että tää vois olla näin. – Nyt on viime aikoina oppinu, että hyvänen aika, eihän nää pojat oo yhtään viisaampia kuin tytöt ja että yleensä kannattaa sanoo oma mielipide. Kyllä siinä jokunen vuosi meni." (Sn29)

Vastaaja on luultavasti kokenut olonsa miesryhmissä hiukan epävarmaksi, koska yhä korostaa oman mielipiteensä vaatimattomuutta. Aluksi teekkaritytöt saattavatkin ehkä luulla, että pojat hallitsevat asiat heitä paremmin. Onhan poikien kokemusmaailma ennen kouluun tuloa ollut erilainen. Mutta opintojen myötä erot tasoittuvat. Naiset huomaavat menestyvänsä opinnoissa monia miespuolisia tovereitaan paremmin, eikä heillä ole vaikeuksia ymmärtää tekniikkaa.

Salazarin, Hirokawan, Poppin, Julianin ja Leathamien (1994) mukaan viestintää ja ryhmän jäsenten välistä vuorovaikutusta vaaditaan sitä enemmän, mitä monimutkaisemmasta ongelmasta on kysymys. Tätä tukee myös Hirokawan (1988) tutkimus; on tärkeää, että ryhmän jäsenet puhuvat ja puheen määrä ja laatu ovat todella

merkityksellisiä ongelman ratkaisun kannalta. Jos tehtävä on helppo, ei ole väliä sillä, miten avointa ja vapaata vs. rajoittunutta vuorovaikutus on niin kauan kuin viestintä yhdistää yksilöitten kyvyt ja taidot. Teekkaritytöt peilaavat ryhmässä toimimista omiin kokemuksiinsa. Koska he edustavat opiskeluryhmissään vähemmistöä, niin väistämättä näyttää nousevan esiin sukupuoliyksymys:

"Poikien kanssa ajatellaan asioista niin eri tavalla välillä, että hermot menee. Ja jos tehhän ryhmätöitä, niin se on semmoista kuivaa työskentelyä vaan. Puhutaan vaan asiaa ja tietysti kaikissa ryhmissä on myös ne työnjako-ongelmat, että löytyy poikia, jotka luumuilee - - - mutta löytyy myös tyttöjä." (Sn25)

Vastaaja tarkoittaa, ettei miesvaltaisissa ryhmissä synny välttämättä sosiaalista kanssakäymistä. Hänellä on myös kokemusta siitä, että jotkut ryhmän jäsenet saattavat laistaa tehtäviään. Aluksi hän oli valmis nimeämään miespuoliset laistajiksi, mutta hetken mietittyään totesi, että kyllä sellaisia naisistakin löytyy. Ryhmässä, jossa nainen edustaa vähemmistöä, täytyisi oletetun viestintäkulttuurien eron tulla esiin. Vastaaja kuvaakin kokemuksiaan sekaryhmissä seuraavasti:

"Miehet antaa paljon vähemmän anteeks, mun mielestä. Pelisäännöt on miesten kanssa erilaiset. Naisympäristössä on paljon vähemmän suoraviivasta. Miehillä se tyyli, jolla asiat hoidetaan, on että napsnapsnaps - asiat sovitaan miesyhteisössä paljon jämäkämmin." (Tin28)

Toinenkin vastaaja kertoo ryhmissä esiintulleista sukupuolistereotypioista:

"Maanmittarit on aina ollu miehiä. Kun on nainen miesten joukossa, niin huomaa, että oletetaan hassuja asioita. Oletetaan, että on kauniimpi käsiala. Siis sihteeriks joutuu aina. Ja että on huolellisempi, että kyllähän sitä ja tunnollisempi. En mie tiijä, johtuuko se siitä, että on tyttö, mutta kyllä se aika selvää on. Aika useesti sanotaan ääneen ainakin se käsialajuttu. Harvoin rupeen sihteröimään tai no se riippuu. Kai se sit vaatii, että pitää ite huolta omista oikeuksistaan. Minä oon parhaani mukaan yrittäny pullikoida vastaan. - Miksi? - No kun mulla ei oo hyvä käsiala. (nauraa). Mutta ehkä sitä halua vähä rikkoo sitä tai lähinnä asettaa kyseenalaiseks, että toinen huomaa, että sillä on semmonen asenne." (Mn22)

Tämä vastaaja halusi kyseenalaistaa perinteisiä rooleja. Toisaalta eräs tietotekniikkaa opiskeleva vastaaja kertoi, että jos on ainoana tyttönä ryhmässä, niin kukaan ei uskalla ehdottaa häntä sihteeriksi, ettei ehdottajaa pidettäisi sovinistina. Erilainen käyttäytymistapa saattaa johtua siitä, että maanmittariopiskelijoista kolmannes

on naisia, tietotekniikkaa opiskelevista vain vajaa 10 prosenttia. Kun maanmittarinainen ei ole harvinainen poikkeus joukossa, ei miesten tarvitse niin tarkasti pohtia käyttäytymistään kuin miesvaltaisella osastolla.

Erilaiset tehtävät edellyttävät siis eri sukupuolilta erilaisia resursseja tai vuorovaikutusprosesseja. Hirokawa (1990) kuvaa, kuinka tehtävät on sijoitettava jatkumolle: mitä vaikeampaa on vakuuttaa valinnan olevan oikea, sitä monimutkaisempi tehtävä on kyseessä. Jotta tietäisi, onko viestinnällä vaikutusta päätöksentekoon, pitäisi systemaattisesti tutkia mahdollisuuksia viestiä ryhmässä, verkostoja, keskusteluproseduureja, viestintäkäyttäytymistä jne. Ryhmän homogeenisuudella on vaikutusta suoriutumiseen. Homogeenisessa ryhmässä jäsenillä on yhteinen käsitys siitä, mikä on totta, oikein tai fakta. Berger (1975) on havainnollistanut, että jos ryhmäläisillä on tietoa toistensa taustoista ja ne ovat samanlaiset kuin heidän omansa, he olettavat, että myöskin asenteet ja uskomukset ovat samanlaiset. Jos ryhmässä vallitsee erilaisuudesta johtuvaa eripuraa, tilanne koetaan liian vaativaksi, eikä tehtävään haluta sitoutua.

Foss ja Griffin (1995) toteavat, että naisten retorisia arvoja ovat: tasa-arvoisuus, jokaisen mielipidettä pidetään arvossa, itsemäärääminen (jokainen on asiantuntija omassa elämässään) tunnustetaan ja sitä harjoitellaan. Tämän ainakin eräs vastaaja myöntää omalla kohdallaan:

"Jos mä saan jonkun ajatuksen, niin mä en vie sitä hinnalla millä hyvänsä läpi, vaan mä sanon ajatuksen ja joku heittää siihen vasta-ajatuksen, niin mä ajattelen, että toi onkin aika hyvä, voisko näitä yhdistää? Mä oon aika joustava, et mä en oo niinkun yhden asian --- Se on aika huono ryhmätoissa, joka ei osaa omaa ajatustaan millään tavalla muokata ja prosessoida." (Ko26pj)

On ilmeistä, että vuorovaikutuksen tietyt aspektit sekä muovaavat muita, että muovautuvat toisten vuorovaikutusaspektien vaikutuksesta. Sillä, miten muut reagoivat jonkun kommentteihin on vaikutusta, mutta myös ryhmän tuttuudella tai ihmisten asenteilla toisiaan kohtaan. Jotta voisi ymmärtää ryhmän toimintaa, on kiinnitettävä enemmän huomiota siihen, kuinka viestintä toimii, ryhmän aikaisempiin vaiheisiin tai tietoihin ryhmäläisistä mieluummin kuin käyttäytymisen observointiin. Ulkoiset olosuhteet kuten istumajärjestys, tiheys, vuorovaikutusetäisyys, mukavuustaso ja toisista pitäminen ovat saaneet tutkimuksessa runsaasti huomiota.

Hyvin vähän on kiinnitetty huomiota esim. siihen tahoon, jolle ryhmä on vastuussa tehtävästään. Sitä kenellä ryhmästä on eniten vaikutusta toisiin tai päätökseen on tutkittu. Reaktiot vaihtelevat yhtä lailla tuttuuden, auktoriteetin ja roolien (osoitetun ja omaksutun) mukaan tai persoonallisten ominaisuuksien (ystävällisyys, narsismi, riitaisuus, sietokyky ja vilpillisyys), jotka määräävät, millaisina ryhmän jäsenet näkevät itsensä tai toisensa. Jokainen tietää, että reagoi eri ihmisiin aivan eri lailla, vaikka he

sanoisivat saman asian. Tutkimus ei ole pyrkinyt kartoittamaan näitä eroja riittävästi. Jos väitetään, että myönteisessä hengessä tehty ehdotus aikaansaa suotuisan reaktion, miksi näin ei käy aina? (Gouran 1994.)

Lähes kolme neljästä vastaajasta painotti Ahon (1992:70-71) naisinsinööritutkimuksessa yhteistyökyvyn ja ihmissuhdetaitojen merkitystä. Myös viestintätaitoja pidettiin (66,3 %) tärkeänä tekijänä urakehityksessä. Kvanden ja Rasmussenin (1990:69) mielestä naisten sosiaalisia valmiuksia työn kannalta tärkeässä viestinnässä ei pidetä ammatillisesti relevanttina kvalifikaationa. Heidän mielestään on paradoksaalista, että miehet pitää lähettää kalliille kursseille oppimaan näitä taitoja.

Hiltusen (1995) mukaan kyky myötätuntoon, kannustus ja palaute, kunnioitus omia ja toisten rajoja kohtaan sekä halu pitää huolta niin omasta kuin toistenkin hyvinvoinnista ovat tärkeitä naisten avuja. Miehet ja naiset on sosiaalistettu kompetenteiksi erilaisiin tilanteisiin. Naisille tuntuu olevan sallitumpaa paljastaa epäonnistumisen tunteita kuin miehille. Sukupuolistereotyyppien mukaan miehet ovat ehkä herkkänahkaisempia. Miehen pitää dominoida interpersonallisissa kontakteissa tai heidän pitäisi ryhmätöissä olla naisia tehtäväorientoituneempia. Miehen kuuluu osoittaa, että hän kyllä tietää (Montgomery & Norton 1981). Vastaajien kokemusten mukaan tämä pitää ainakin joskus paikkansa:

"Täällä pojat sanoo mielipiteensä kuuluvammin ja suurempaa kuin tytöt. Niillä on jotenkin ehdottomampi maailmankuva ja ne sanoo, että minä olen tätä mieltä esim. jostakin ryhmätyöstä. Niil on joku mielipide, jota ne ei heti voi vaihtaa. Tytöt on sulavampia, asettaa vaikka ehkä-sanan siihen eteen. - Mistä se johtuu? - Kai se riippuu kotikasvatuksesta. Ei voi yleistää, mutta jos suurinta osaa kattoo, niin kyllä se on aika sillee." (Mn22)

Naiset toivat usein esille, etteivät tahdo yleistää, mutta että heillä on kokemusta kertomistaan asioista. Kun tivasin vastaajilta syytä miesten ja naisten välisiin eroihin, he yllä olevan vastaajan tavoin, tarjosivat aina kotikasvatusta. Naiset eivät siis ole sitä mieltä, että naiset ja miehet ovat erilaisia, heidät vaan on kasvatettu eri tavalla.

5.5.2 Viestintäarka henkilö ryhmän jäsenenä

Tehokas toiminta organisaatiossa edellyttää tehokasta viestintää. McCroskey ja Richmond (1979) väittävät, että yksilö voi pyrkiä välttämään ryhmätöitä ja ellei se ole mahdollista, niin hän istuu ryhmässä hiljaa osallistumatta. Interpersonaalisten suhteiden kehittymiselle tällainen vähäpuheisuus (ujous) on haitallista. Voidaankin olettaa näin ujojen henkilöiden hakeutuvan tehtäviin, joissa pitää puhua mahdollisimman vähän. Tutkijoiden mukaan on hyvä, että ihmiset hakeutuvat tehtäviin, joissa viihtyvät.

Jokaisessa organisaatiossa edellytetään jossain määrin viestintää työtovereitten kesken tai esimiehen kanssa. Jokainen ylennys vaatii aktiivisuutta ja lisääntyvää viestintää. Huonon, tehottoman tai puuttuvan viestinnän kustannukset tulevat sitä suuremmiksi, mitä ylemmäksi organisaatiossa mennään.

Yksi teekkarinainen (26) kertoi, ettei hiljaisten tovereiden kanssa tule kovin paljon kanssakäymistä. Hän otaksui, että hiljaisilla saattaa olla omat ryhmät tai sitten he ovat yksinäisiä "susia". Tuskin on olemassa erillisiä hiljaisten ryhmiä. Miten ne muodostuisivat eli kuinka hiljaiset löytäisivät toisensa tai saisivat ryhmän muodostettua? Osittain tämä vastaajan lausuma selittyy sillä, että opiskelijoilla on taipumusta tehdä ryhmätöitä tutuissa ryhmissä ja kuten aiemmissa luvuissa todettiin, ujous (hiljaisuus) on tavallisempaa outojen kuin tuttujen kesken.

Toisaalta enemmistö opintonsa aloittaneista (fuksit) kuvasi itseään ujoksi. Jollakin tavalla tämän ujuden täytyy näkyä ryhmätoiminnassakin. McCroskeyn ja Richmondin (1979) mukaan viestintäarkuus on yksilöllinen ominaisuus; ei ole mahdollista puhua ryhmän viestintäarkuudesta. Jos yksilö on hyvin viestintäarka, hän puhuu ryhmässä varsin vähän tai vetäytyy tyystin ryhmän vuorovaikutustilanteista. Hawkinsin ja Stewartin (1991) mukaan vähäinen osallistumisaktiivisuus saa aikaan sen, että ryhmä ei koe henkilöä attraktiiviseksi. Mutta heidän tutkimustuloksensa kertovat myös, että kun viestintäarka tutustuu ryhmään paremmin, hän rentoutuu, tulee luottavaisemmaksi ja alkaa osallistua ryhmäprosessiin. Vähäistä arkuutta tuntevat kokevat olotilansa ryhmässä suhteellisen stabiiliksi, eivätkä he koe muuttuvansa ryhmätyön edetessä.

Hawkinsin ja Stewartin (1991) tutkimuksessa muut ryhmäläiset arvioivat viestintäarkojen jättävän kokoontumisia väliin ja panostavan heikosti tehtävään. He eivät myöskään vaikuta kiinnostuneilta tehtävästä tai avulialta. Tarkkailutilanteissa viestintäarat osallistuiivat yhtälailla tehtävää koskevaan keskusteluun, antoivat palautetta ja nauroivat kuten muut, mutta puhuivat tehtävän kannalta irrelevantisti kaksi kertaa vähemmän kuin puheliaat. Small talkin puute ja osallistumattomuus naljailuun vaikuttaa heikentävästi viestintäarkojen ihmissuhteisiin.

Booth-Butterfieldin ja Butterfieldin (1986) tutkimus osoittaaakin, että viestintäarat selviävät parhaiten strukturoiduissa tilanteissa ja heikoimmin epämuodollisissa. Hiljaisilla ja ujoilla teekkarityöillä oli kokemuksia siitä, että jos ei pidä melua itsestään, saa ryhmässä tehdä sen, mikä ei muille syystä tai toisesta kelpaa. He siis tietävät, että ei saa olla liian vetäytyvä:

"Saattaa olla, että mä en juuri osallistu. Mutta yleensä yritän ees jonkunverta olla äänessä, etten oo ainakaan se, jolle jää ne ikävimmät hommat. Joskus tuntuu, että mulle laitetaan sellanen rooli ryhmässä, mihkä mä en tunne sopivani, mutta jos

mulle jätetään sellanen mun kokonen paikka siihen ryhmään niin sitte mä oon varmaan innolla mukana." (Ti19)

Vastaja on oivaltanut, että hiljaisiin saa ikävimmät työt. Vaikka hän on oppinutkin, että täytyy pyrkiä osallistumaan, vaikuttaa siltä, ettei hänellä vielä ole kokemusta ryhmästä, jossa hän olisi ollut innolla mukana. Pienryhmätutkimuksessa operoidaan yhdysvaltalaisin arvoin eli kunnioitetaan individualismia. Useimmat ihmiset arvostavat USA:ssa yksilöä yli ryhmän, eikä ryhmäkokouksista tai tapaamisista pidetä erityisesti. Koulutusjärjestelmäkin on enemmän kiinnostunut yksilöistä kuin organisaatioista. Tämä on pätenyt Suomessakin, jossa perinteinen koulu ei ole sanottavasti panostanut ryhmittöihin. Nykyisin on jo toisin, mutta muutama vastaja toi selvästi ilmi, ettei pidä ryhmittöistä. Jollakin oli huonoja kokemuksia lukioajoilta siitä, että hän kilttinä ja pärjäävänä tyttönä oli saanut tehdä töitä koko ryhmän edestä, niinpä hän sanoikin olevansa mieluummin itsenäinen kuin ryhmätyöntekijä. "Ettei tuu luottamuspulaa. Mieluummin luottaa itteensä kyllä." Ryhmä käyttää varmasti hyväkseen henkilöä, joka ei osaa sanoa EI:

"Mää oon parempi tekemään yksinäni töitä kuin muitten kanssa. Siinä olis kyllä yks mitä mun pitäs itsessäni parantaa, tämä ryhmätyökyky. Jos on kaks ihmistä, niin mä saatan olla se, joka lähtee tekemään asioita, mutta yleensä, jos on enemmän ihmisiä, niin mä oon sen verran ujo, että vaikka mulla ois ehdotuksia ja ideoita, mä en heti lähde sanomaan niitä tai en pidä kovin isoo meteliä ittestäni yleensä." (Ke20)

Gouranin (1994) mukaan yksilö, jota huolestuttaa muiden arvio itsestään, pyrkii mukauttamaan käytöksensä sellaiseksi, että se miellyttää muita, mutta ne, jotka eivät piittaa muista, toimivat vakaumuksensa, arvojensa, todistusaineiston ja mieltymystensä mukaan. Voidaan edellyttää, että ryhmän jäsenten epäsymmetrinen keskinäinen suhde voi vaikuttaa sekä jäsenten verbaaliseen että nonverbaaliseen käyttäytymiseen. Tärkeää on varmasti myös se, miten ryhmän jäsenet saavat palautetta panoksestaan prosessissa tai lopputuloksesta. Viestintäkäyttäytyminen reflektoi näitä taitoja ja sillä on merkitystä sille, mitä sanotaan ja miten määritellään tavoitteeseen pääsy. Mukautuvasta käyttäytymisestä on kokemusta vastaajallakin, joka kertoo:

"Ryhmässä mä oon aika syrjäänvetäytyvä, siis isommassa. Mun mielestä on hyvin ahdistava tilanne, että siinä on niin monta ihmistä, joita mun pitäis miellyttää. Se on mussa huono puoli, että jos on vähänki vieraampi ihminen, niin sitte mä en välttämättä piä siitä mielipiteestäni kiinni, koska mä rupeen epäileen, että ehkä se

onkin mun tiedoissa sit se aukko. Jos on liian tuttu, niin kyl mä sittenkin jos toinen oikein kovasti väittää, rupeen epäileen itseäni." (Ti19b)

Vastaajan itseanalyysistä käy ilmi, että hänellä on huono itseluottamus, joka sitten saa aikaan sen, ettei hänellä ole rohkeutta pitää kiinni omista mielipiteistään. Syrjäänvetäytyminen ja arkuus ovatkin usein yhteydessä huonoon itseluottamukseen. Ujot ja hiljaiset vastaajat eivät tunnu pystyvän kunnolla panostamaan ryhmiin.

5.5.3 Ryhmän vetäminen

Haastattelemani teekkarinaiset olivat miettineet asemaansa ja toimintaansa sekä toimintaregioitaan ryhmässä. Useimmat fuksit tunnustivat olevansa ryhmässä enemmän johdettavia kuin johtajia:

"Ryhmässä eka pitää tarkkailla, että ymmärtää mistä on kysymys ja sitte kun on varman päälle ymmärtänyt, niin sitte vasta voi ehdottaa jotain. Ettei suoraan ehdota, vaan ensin kattoo tilanteen. Mulla on huono itseluottamus, siksi ehkä oon syrjäänvetäytyvä. Mä oon sellanen passiivinen, joka noudatan vaan käskyjä." (Ry20)

Mutta vetäjäkinkin löytyi:

"Ryhmässä otan kenties liian herkästi johtavan aseman eli aloitan keskustelun ja vien sitä eteenpäin kauheen helposti. Ett jos kukaan muu ei tee sitä, niin sit mää kyllä. Oon ikävä kyllä vähän diktaattori. Se on mun vanha tapa. Ja se on varmasti lähtenyt siitä, että kun on pitänyt saada jotakin aikaseks ja kukaan ei oo tehny mitään. Niin silloin mää oon ruvennu, että tehään näin ja näin ja okei seuraavalla kerralla mää oon sitte jo tunnustettu johtaja. Sanotaan, että se on todella hyvä tapa jos tietää ite mitä haluaa, ajaa niitä asioita eteenpäin." (Ko19)

Opinnoissaan pitemmälle ehtineillä opiskelijoilla oli enemmän kokemuksia vaikuttamisesta ja tehokkaasta toimimisesta ryhmässä. Eräs vastaaja kertoo suostuttelun voimasta:

"Kun mä oon ajatellu jotakin asiaa, niin sit mä oon ruvennu puhumaan siitä muillekin, niin aika usein sitte muidenkin mielestä on niin. Kun perustelee, niin aika hyvin pystyy suostutteleen. Mutta pitää myös kattoo, että miten se toinen ihminen reagoi tähän sun juttuun. Jos huomaa, että se on täysin eri mieltä, niin pitää pikkuhiljaa - ei saa suoraan täräyttää mielipidettään. Se ei välttämättä oo

yhen kerran homma, mut kun monena kertana suostuttelee, niin lopulta ehkä pääsee lopputulokseen." (Mkn23)

Verbaalinen osallistuminen assosioituu johtajan ominaisuuksiin. Ryhmän tyytyväisyys mies- tai naisjohtajaansa riippuu asenteista, ryhmän kokoonpanosta ja palkitsemisvallasta. Tärkeä tekijä tässä on myös vuorovaikutustyyli. Naiselta saatetaan edellyttää erilaista tyyliä; vuorovaikutuksellisempaa ja sosiaalisesti tukevampaa. On väitetty, että pelkkien naisten ryhmät toimivat mielellään ilman johtajuutta ja että johtamisvastuu jaetaan niissä ryhmän jäsenten kesken. Yhteistyö, jakaminen ja tasa-arvoinen viestintä luonnehtivat ehkä enemmän naisten vuorovaikutusta, mutta olisivat hyödyllisiä kaikille pienryhmätilanteissa. (Foss & Griffin 1995.) Vastaajat arvioivat itseään ryhmän johtajina:

"Mä yritän tietysti ite sanoa jotain ja ehdottaa ja kuunnella ja keskustella. Mut sen homman eteenpäin vieminen ei multa suju parhaalla mahdollisella tavalla. Jos kaikki tekee jotain juttua, niin saada ne niinku, että haloo tää on se homma. Mä en yleensä oo se, joka --- "(Ryn25)

"Mun täytyy myöntää, että mulla on heikko - jahkaileva tapa, että mä hyvin mielelläni kysyn mielipiteitä ennen kuin teen päätöksiä. Ja kyllä mulla on pikkusen vaikeuksia ottaa jotakin päätöksiä omalle vastuulleni, mutta kai se nyt vähän jokaista jännittää." (Ti26pj)

Näissä vastauksissa tulee esille naiskulttuurille ominaisia piirteitä; kaikkien mielipide on tärkeä, omalla mielipiteellä ei haluta jyrätä, päätöstä ei haluta vain omalle vastuulle jne. Mutta toisaalta viimeinen vastaaja epäilee, että vastuu päätöksistä jännittää jossain määrin jokaista ihmistä. Hän ei siis katso siinä suhteessa olevansa muita kummempi. Yleensä ryhmän tärkeimpänä tavoitteena on pidetty saavutuksia, ei viihtymistä. Viestintä pienryhmätilanteissa on nähty suostutteluksi ja vaikuttamiseksi (Foss & Griffin 1995; Shepherd 1992). Tällöin hyväksytään voitto-tappio -ajattelu ja kilpailu. Puhujat kilpailevat puheenvuoroista ja väittävät toisiaan vastaan mieluummin kuin kehittävät ratkaisua yhdessä. Keskustelemalla pyritään estämään ryhmää viestimästä eli viestijä pyrkii minimoimaan ja maksimoimaan omaa rooliaan viestijänä mieluummin kuin rohkaisemaan ryhmäprosessia.

Jotkut tutkijat ovat todenneet, että sellainen vuorovaikutusmalli, jossa kilpailu ja dominointi ovat etusijalla kuuluu enemmän miesten keskusteluun. Tutkittaessa väittelynhaluisuutta ja verbaalista aggressiivisuutta, miehet saavat tyypillisesti naisia korkeampia pisteitä näissä dimensioissa (Nicotera & Rancer 1994). Yleensäkin naiset suhtautuvat väittelyyn ja verbaaliseen aggressiivisuuteen miehiä kielteisemmin, eivätkä

halua osallistua sellaiseen, sillä naisillehan sosiaalistetaan länsimaisessa yhteiskunnassa neuvottelutaitoa ja kompromissin tekoa. Tämän oli eräs vastaajakin huomannut:

"Teekkareille vois olla tyypillistä väittelytaito. <nauraa> Samalla tavalla kai niitä väittelijöitä yliopistolla tai kauppakorkealla, mutta - no, just politiikka on väittelemistä ja siellä on hirveesti miehiä. Kai se <sp> jotenkin siihen liittyy. - Missä täällä näkee väittelemistä? - Opintoihin liittyy aika paljonkin väittelemistä. Aika paljon kuulee väittelemistä. Tai no siis keskustelevat, mutta aika usein se menee väittelyks. Kyl kai on niin, että <miehet> nauttii siitä, että pääsee voittamaan tai pelkästään siitä, että saa vaihtaa mielipiteitä. Kuinka paljon siinä sitten on mielipiteenvaihtoa ja kuinka paljon sitä, että pääsee oman näkemyksensä sanomaan asiasta. Miun mielestä väittelyssä ei pitäis olla pääasiana se, että minä pääsen ilmaisemaan itseni, mutta näyttää siltä, että tärkeintä on, että minun kanta tulee selväksi. - Sukupuolieroja? - No se nyt perinteisesti olis minusta poikamainen ominaisuus, mut on toki paljon kipakkoja naisihmisiä, jotka osaa panna kamppoihin." (Mn22)

Vastaaja itse ei tuntenut tarpeelliseksi poikamaiseen tapaan korostaa omaa näkemystään. Vaikka enemmistö vastaajista korostikin hiljaisuuttaan ryhmässä, pari vastaajaa oli huomannut, että ryhmässä ei saa olla liian aktiivinen. He kumpikin joutuivat hillitsemään itseään:

"Mä oon tehny tosi paljon hommia ryhmissä jäsenenä ja vetäjänä. Oon ite vahvemmallalla vetäjänä. Mä otan mielelläni vetovastuun, mutta silti aina pelkään, että hyppään jonkun varpaille. Kyllä mä joudun varomaan, etten puutu toisten tekemisiin. En päässy hallitukseen, kun en oo aina kyennny pitämään suutani kiinni. Mä oon kyselly. Tyttö, jonka se <miespj.> valitsi, on aika paljon kiltimmän olonen eikä anna niin pahasti takasin. Mulla on viis nuorempaa sisarusta, oppii sietämään kaikenlaista ja tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa." (Tin22)

"--- jos tulee tilanne, että kaikki vaan istuu tuppisuuna, niin mä rupeen puhumaan ja tuomaan mielipiteitäni esille. Jos ryhmässä tulee hyvin aktiivisesti mielipiteitä, siihen on helppo lähteä mukaan, eikä välttämättä tuo itseensä liikaa esille. Ryhmän toiminnassa yritän ottaa huomioon niitä muita ihmisiä, koska mä tiedän, että olen vilkas, seurallinen ihminen. Puhun mielelläni paljon ja tuon itseäni esille. Yritän kiinnittää siihen huomiota, etten peittoais niitä hiljaisempia omalla toiminnallani." (Mkn27)

Tässä ensimmäinen vastaaja korostaa viittä nuorempaa sisarustaan ja toinen on kolmen veljen isosisko. Perhetaustalla voisi luulla olevan merkitystä sille, että he tuntevat olevansa vahvoja (ja puheliaita), mutta ovat myös sisarusparvessa oppineet ottamaan muita huomioon. Toisaalta ensimmäinen vastaaja oli kokeut jääneensä paitsi hallituspaikkaa, koska oli liian aktiivinen. Jälkimmäinen vastaaja pelkäsi omalla aktiivisuudellaan estävänsä muiden osallistumista. Ehkä on naisellista hillitä itseä ja ottaa muita huomioon. Koheesiota on tutkittu erityisesti ryhmän sosiaalisena dimensiona. Yhteenkuuluvuutta pidetään tärkeänä, koska se sitouttaa ryhmän jäseniä päätökseen mukauttamalla, ei luomalla ristiitoja. Yhteenkuuluvuus voi olla haitallista, koska se vääristää päätöksentekoprosessia luomalla ryhmäajattelun ilmapiirin. Shephardin (1992) mielestä ryhmäviestinnässä on tärkeää toisten tarpeitten huomioiminen ja ihmissuhteisiin sitoutuminen mieluummin kuin henkilökohtaisten tavoitteiden saavuttaminen ja vaikuttamisstrategioiden hallinta. Vastavalmistunut nainen olikin tovereitaan tarkkaillessaan havainnut, että ihmisiä pitää osata käsitellä oikealla tavalla, eivätkä kaikki siihen tunnu pystyvän:

"Kun on teekkari ja ollu hirveesti tekemisissä miesten kanssa, niin näkee, että on niitä, joista ei oo koskaan johtajiks, ne ei osaa managerata ihmisiä. Kun muutoshallintaa ajattelee, niin ihmisiä käsitellään joskus ihan kuin robotteja, mulle ei sovi tällanen mekanistinen ajattelu. - Mistä olet hankkinut oman näkemyksesi?- Oon lukenut romaaneita ja sitä paitsi mä oon pikkukaupungista kotosin." (Tin27)

Curt Lindström nosti Hiltusen (1995) mukaan tietoisuutemme kaksi asiaa; joista johtajuuskoulutuksessa on puhuttu jo pitkään: hyvän tiimin ja yhteistyön tärkeyden ja yksilön uskon ainutlaatuisiin kykyihinsä; itseluottamuksen ja optimismin. Kun naiset korostavat sosialisaaion tuloksena luontaisesti yhteisyyttä, niin naisten ryhmissä suositaan monesti samanlaisuutta ja tasapäisyyttä. Kuitenkin vain voimakkaat, persoonalliset ja persoonaltaan ehjät yksilöt voivat tehdä todellista yhteistyötä ryhmässä.

Kvanden ja Rasmussenin (1985) mukaan naiset arvostavat sosiaalisia kykyjä ja monella on myös kokemuksia siitä, että he ovat taitavia tällä alueella. Blairin, Brownin ja Baxterin (1994) mukaan naiset on sosiaalistettu rakentamaan sosiaalinen todellisuus yhdistämällä moninkertaiset näkökulmat, jotka ovat osana heidän ihmissuhteisiin painottuvaa maailmankuvaansa. Se, voidaanko ihmisiin vaikuttaa, riippuu siitä, mitä tapahtuu ihmisten välillä. Hierarkialla tarkoitetaan sitä, että ihmisten välillä vallitsee epäsymmetrinen suhde; joku ryhmä tai jotkut yksilöt dominoivat ja toiset alistuvat. Naisille tällainen alistaminen on sosiaalistamisen takia vierasta.

5.5.4 Kysyminen

Aktiivinen viestintä taataan ryhmässä kysymällä. (Salazar 1996). Teekkaritytöt ovat havainneet, että pojat eivät jostakin syystä mielellään kysy neuvoa, mikäli opiskeluryhmän työskentelyssä tulee ongelmia. Tyttö voi helposti kysyä, sillä ainakaan opiskelujen alkuvaiheessa ei heidän mukaansa välttämättä oleteta naisen olevan teknisten asioiden asiantuntija.

Bilous ja Kraus (1988) havaitsivat, että ongelmanratkaisutilanteissa naiset antoivat minimipalautetta kaksi kertaa enemmän kuin miehet. Iso osa sukupuolierotutkimuksista on myös osoittanut, että naiset kysyvät miehiä enemmän. Simkins-Bullock ja Wildman (1991) tarkkailivat ongelmanratkaisudyadeja ja raportoivat, että naiset tekivät ehdotuksia miehiä useammin kysymysmuodossa. Ei välttämättä olekaan niin, että kysymysten määrä vaan paremminkin niiden funktio osoittaa sukupuolieroja. Kun nainen kysyy, kumppani on pakotettu vastaamaan ja siten taataan keskustelun jatkuminen. Mulacin, Erlandsonin, Farrarin, Hallettin, Molloy'n ja Prescottin (1998) tutkimuksissa sekä mies- että naispuoliset tarkkailijat pitivät palautetta (joo, yhym) naiselle suunnattuna paljon kontrolloivampana ja puhujan dominanssia osoittavampana kuin miehelle suunnattuna. Kun mies kysyi, sitä pidettiin toisiinsuuntautuvampana (mielipide) kuin naisen kysymystä. Naisen kysymystä mieheltä pidettiin epävarmempana kuin miehen kysymystä mieheltä. Naisen kysymistä pidettiin myös sensitiivisenä, miehen vähemmän. Kun nainen sanoo 'yhym', mies pitää sitä epävarmuuden merkinä, vaikkakin nainen haluaa sillä osoittaa kiinnostustaan miehen mielipiteisiin. Haastatteluissani kysyminen tuli esille lähinnä neuvon kysymisenä epävarmoissa tilanteissa. Vastaaja kertoo:

"Naiset hakee helpommin apua, kehtaa tunnustaa, että ei osaa. Monesti huomaa poikaporukoissa, että ne vaan, että ei mennä kysymään <opetushenkilökunnalta>. Jolloin sitten, että hitto, minä sit meen. Yleensä siinä sitten kaikki muutkin hyötyy, että mä en oo ees ajatellu sitä muuten. Kyllä mun tyttökaveritkin, mitkä on sähköllä, on sen verran räväkkää sakkia, että - Jos ei muulla keinolla opi, niin pakko mennä kysymään." (Sn25)

"Kun mä oon ollu isosena <isohenkilö>, niin pojille pitää hirveesti terottaa, että kysykää jos tarttette apua, älkää hemmetissä istuko paikallanne ja ihmetelkö, teillä menee koko päivä hukkaan siinä - kysykää ja silti se on niille vaikeeta. - Miksi? - No me on pienellä tyttöporukalla tultu siihen <tulokseen> , tossa kolmosvuosikurssin paikkeilla meille tuli tämmönen ahaa-elämys, että vaikka meillä on paljon miespuolisia kavereita, niin kun rupee miettimään, kuinka monen niistä on joskus kuullu sanovan, että en tiedä tai en osaa, niin eipä tuu

monta mieleen. Mutta sitte tytöt hirveen helposti sanoo, että en mä tiedä, en mä osaa, vaikka ne osaakin ja sama itestäkin. --- Ja ne <miehet> ei voi myös tunnustaa, jos on väärässä. Et siinä mielessä mä oon kyllä ihan tyytyväinen, että mä oon nainen ja mulla ei oo mitään tollasia ongelmia." (Ti24pj)

Tässä on oletettavasti kysymys jo aiemmin käsitellystä miehen asiantuntijaroolista. Miehet eivät mene kysymään, ettei vaan luultaisi, etteivät he hallitse asioita, joita heidän ehkä pitäisi. Mutta toisaalta vastaaja tuo esille, että naiset puolestaan vähättelevät omaa osaamistaan. Liittyykö se tekniseen alaan ja siihen, mitä naiset ovat aiemmin tuoneet esille miesten asiantuntijaroolista: "miehen pitää päästä sanomaan se termi siihen" eli toisin sanoen naiset varmuuden vuoksi vähättelevät, jottei miehelle tulisi pätemisentarvetta.

Henleyn (1987) mukaan naiset eivät pyri ryhmässä korostamaan valtaansa, vaan he pyrkivät osoittamaan hyväksyntänsä kumppaneilleen ja minimoimaan etäisyyttä. Richmond, Gorham ja Furio (1987) havaitsivat, että naiset kyselevät ja puhuttavat (houkuttelevat avautumaan) kumppaniaan miehiä enemmän. He antavat enemmän huomiota ja vastaavat (kuuntelevat), viestivät kohdistuvasti ja empaattisesti toisen ongelmista ja huolenaiheista (sensitiivisyys). He pyrkivät vaikuttamaan luotettavilta. He sisällyttävät toisen henkilön helpommin sosiaaliseen ryhmäänsä tai ystäviinsä. He koettavat välttää toisen yläpuolelle asettumista (vaikka olisivat esimiesasemassakin). Naiset pyrkivät olemaan puoleensavetäviä (attraktiivisuus). He sallivat toisen osallistumisen sekä keskusteluun että suunnitteluun. Mutta huomion arvoista on se, että miehet pitävät naisia myöntäväisempinä ja rohkaisevampina kuin naiset itse ajattelevat itsestään. Omasta mielestään vastaajani pyrkivät tasa-arvoisuuteen, rohkaisemaan toista avautumaan, luomaan ilmapiiriä, olemaan puoleensavetäviä, sensitiivisiä ja luotettavia.

Richmondin ym. (1987) mukaan sekä miehet että naiset pyrkivät vaikuttamaan kiinnostavilta ja puoleensavetäviltä (attraktiivisuus), mutta naiset omana itsenään ja miehet sen kautta keitä he ovat (asema), missä ovat olleet ja ketä tuntevat. Toisin sanoen heidän tutkimuksensa vahvisti vanhoja stereotypioita; naiset ovat reaktiivisia ja muihin orientoituneita ja miehet proaktiivisia ja itseensä orientoituneita. (Tässä - kuten niin monissa muissakin amerikkalaisissa tutkimuksissa oli tutkimusaineistona college-opiskelijoita.) Vastaaja pohtii toimintaansa ryhmissä:

"Riippuu vähän muista, miten toimin ryhmässä. Jos on tilanne, ettei kukaan halua ottaa sitä vastuuta, niin mulle se on jotenkin luonteva rooli, että mä alan vetää sitä ryhmää ja kerton sille, mitä niitten pitää tehdä. - Ehkä siinä on takana ajattelutapa, että jos on annettu tehtävä ja se homma ei lähe liikkeelle, niin mä teen sen sen takia, että se asia saadaan hoidettua ja muutenkin musta tuntuu, että ryhmällä pitää olla joku vetäjä, koska muuten ei saada mitään päätöksiä aikaseks. Että se

on lähinnä sen yhteisen edun nimissä - mä vaan haluan, että se asia tulee hoidettua. Ei siinä oo mitään sellasta, että mä haluan näyttää kaikille." (Tfn27)

Esimerkissä näkyy selvästi tehtäväorientaatio, mutta vastaaja perustelee toimintaansa lopuksi naiskulttuurisesti. Nuori ikä ja vastakkaisen sukupuolen kanssa toimiminen ruokkii ehkä teekkaripojissa halua tehdä vaikutus toiseen sukupuoleen ja silloin ehkäpä juuri edellä mainitulla tavalla (asema, tutut jne.). Richmondin ja kumppanien (1987) tutkimuksen mukaan naiset olivat miehiä tietoisempia siitä, millaista heidän käytöksensä pitäisi olla. Wheeless (1984) totesi, että sukupuolesta huolimatta ihmiset pyrkivät vuorovaikutustilanteissa käyttäytymään traditionaalisen miehekkäästi tai naisellisesti. Tätä tutkimusta ei tosin ole tehty aidoissa tilanteissa, vaan tutkitut joutuivat selittämään, kuinka he toimisivat esimerkkitalanteissa. Tällöin tutkituilla oli aikaa pohtia, miten menetellä. Aidossa tilanteessa kaikki ei ehkä kävisikään samoin.

Miesten ja naisten roolit ovat käytännössä joustavia ja tilannesidonnaisia. Jopa Richmond ym. (1987) toteavat, että ihmisten valinnoilla laboratorio-olosuhteissa on ehkä vain vähän tai ei ollenkaan yhteyttä käyttäytymisen kanssa (todelliset tilanteet). Nimimerkki Ridge Forrester (Otahuuto 13/96) toteaa pakinassaan, että "tyttöjen on helppo hyötyä stereotyyppioista: laskuharjoituksissa voi kysellä tyhmiä, kun ei odotuksetkaan ole kovin korkealla."

5.5.5 Kuunteleminen ja keskeyttäminen

Hawkins ja Fillion (1999) havaitsivat, että tutkittavien mielestä tärkein ominaisuus tehokkaassa ryhmätoiminnassa on kuunteleminen. Viestintätaitojaan ja ryhmätyövalmiuksiaan pohtiessaan, suurin osa vastaajistani toi esille olevansa hyvä kuuntelija. Craganin ja Shieldsin (1998) mukaan ymmärtävällä kuuntelemisella pyritään ymmärtämään puhujan intentioita. Kriittinen kuuntelu tarkoittaa sitä, että vastaanottaja pyrkii tekemään kriittisen analyysin puhujan luotettavuudesta, puheen tarkoituksesta, todistusaineistosta ja tunnevetoomuksista.

Hiukan (1991) mukaan ulkomaalaiset näkevät suomalaisten vahvana puolena sen, että he ovat hyviä kuuntelijoita. Meille suomalaisille on kulttuuritutkimusten mukaan tyypillistä, että ajattelemme mieluiten hiljaisuuden vallitessa. Kun useimmat eurooppalaiset ajattelevat ääneen, me harkitsemme pitkään, mitä seuraavaksi aiomme sanoa. Hiljaisuus tulkitaan kuunteluksi, vaikka sen aikana kenties keskitytäänkin vastauksen miettimiseen. Teekkarityöt korostivat ymmärtävän kuuntelun merkitystä:

"Mä pyrin kuunteleen ihmisiä aika paljon, mut siin tosiaankaan en oo täydellisyys. On kauheen helppoo unohtaa, mitä se puhuu. Oon hyvä kuuntelija,

mutta jos ei todellakaan kiinnosta yhtään, niin mä sanon joo-joo-joo ja ajattelen, mitä tekis tänään." (Ko19)

"Mä yritän ainakin olla sellanen, että mä kuuntelen mitä ihmiset sanoo. Sillä on aika paljon merkitystä työelämässä. Ettei aina vaan tallo ihmisten päälle, pitää tietää minkälaisia tunteita niillä on ja mitä ne haluaa tehdä." (Ry19)

On olemassa paljon ristiriitaisiakin tutkimuksia sukupuolieroista. Kuitenkin, koska useat vastaajat toivat esille ymmärtävän kuuntelun tärkeyden, ei voi välttyä ajatukselta, että takana on stereotypinen ja kenties kasvatustakin suunnannut oletus naisille tyypillisestä ihmisorientaatiosta ja emotionaalisuudesta. Moni fuksityttö sanoi, että yrittää ihan tietoisesti olla hyvä kuuntelija. Vastaajien mielestä kuuntelukyky näyttää olevan yksi hyödyllisimmistä taidoista työelämässä, sillä usein kommentointiin liittyi pohdiskelu: "työelämässä esimiehille ja alaisillekin kuuntelukyvyn merkitys on suuri. Ei sitä muuten mee asiat perille, jollei kuuntele toisia loppuun asti. Ja ajatuksella. Siinä tulee paljon virheitä ja sit paljon turhaa työtä, jos ei kuuntele." Vastaajat siis vahvistivat Hawkinsin ja Fillionin (1999) tutkimustuloksen. Jo työelämässä toimiva vastaaja kertoo:

"Mä aina kuuntelen, mitä muut sanoo ja yritän olla avoin, enkä vaan ajaa omaa asiaa ja sitte keskustelemalla päästä ratkasuun. Mun mielestä on tärkeä, että uskalletaan puhua asioista, jotka ei oo valmiina, koska monilla on halua vaikuttaa asioihin, jollon ne pitää ottaa huomioon. Meillä on tiimi ja keskustellaan kaikesta ja mä puhun asioista ja he kertoo mulle. Meillä on dialogi koko ajan. Se on mun mielestä tärkeä, että siihen pystyy ja kaikki tietää, mitä muut tekee, niin ei tuu mitään ihmeellisiä tilanteita, että joku sanoo jotain ja toinen toista --"(Tin27)

Vastauksessa korostuu naiskulttuurille tyypillisen avoimuuden merkitys. Mutta kuuntelulla on myös toinen puoli; voi kuunnella liikaa osallistumisen kustannuksella. Siitäkin oli muutamilla vastaajilla kokemuksia:

"Mä en tiijä, onks mä sitte yli ---, kuuntelen liikaa. Tai painotan liikaa sitä. No siinä mielessä liiallista, että en sitte ehkä puhu vastapainoks." (Tf19)

"Mä kuuntelen joskus vähän liikaa, enkä tuo omia mielipiteitä esille." (Ry20)

"Joskus ryhmässä vois olla vähän puheliaampi tai miten mä nyt sanoisin." (Ryn23)

Nämä ovat hiljaisiksi ja aroiksi itseään luonnehtineiden vastaajien arvioita kuuntelutaidoistaan. Vaikka he pitävätkin kuuntelukykä tärkeänä ominaisuutena, he käsittävät, että olisi tärkeämpää tuoda omia mielipiteitään esille, osallistua. Kuunteleminen voi myös olla ryhmätyön kannalta liian passiivista.

Coatesin (1993:199-201) mukaan interpersonaalinen sensitiivisyys kuuluu tyttöjen viestintäkompetenssiin. Englantilaisten koulujen suullisessa äidinkielen kokeessa tytöt selviävät hyvin ryhmäkeskustelussa. Kuitenkin tutkimukset toivat esille, että pojat onnistuivat esittämään rakentavaa roolia keskusteluissa tyttöjen myötävaikutuksella, mutta tytöt eivät saaneet tukea pojilta. Tyttöillä oli keskusteluissa perinteinen roolinsa "interactional shitwork" ja pojat hyötyivät siitä. Tutkijat havaitsivat myös, että opettajilla oli eri kriteerit pojille ja tytöille. Opettajan tietoisuus tyttöjen ja poikien erilaisesta viestintäkompetenssista vaikuttaa siihen, mistä koululuokassa keskustellaan. Tunneilla valitaan poikia kiinnostavia aiheita, sillä pojat vastustavat äänekkäästi naismaisina pitämiään aiheita. Tytöt puolestaan hyväksyvät poikien aiheet. Havaittiin myös, että pojat pilkkasivat tyttöjä usein: voihkivat, kun tytöt esittivät kysymyksiä ja esittivät karkeita kommentteja. Vastaavasti ei ollut yhtään havaintoa, että tytöt olisivat pilkanneet poikia. Teekkaritytötkin ovat havainneet eroja opiskelijapoikien ja -tyttöjen keskustelutavoissa:

"Naisilla ei oo sellasta itsekorostuksen tarvetta kuin miehillä, ei tartte koko ajan ajatella, että kun nyt teen tämän, niin saan siitä pointseja ja pääsen eteenpäin <kiltatoiminta>. Naiset pystyy suhtautumaan avoimemmin ja tasa-arvoisemmin ihmisiin. Johan sen huomaa siitäkin, kun keskustellaan, niin pojat inhoo, kun niitten puheen päälle alkaa höpöttää jotakin, niin ne alkaa ihmetellä, että mikä mulla on, että minähän väitän vastaan --- Niillä on hirveen paljon enemmän se keskustelu sellasta, että yks luennoi ja toinen luennoi ja sit kolmas luennoi (nauraa) et ne sanan varsinaisessa mielessä vaihtaa mielipiteitä ja ainakin ne tuo oman mielipiteensä esille. Tyttöjen keskustelu on enemmän sellasta, että tunnustellaan, mitä mieltä toinen on ja viestitään; ei niillä sanoilla, vaan höpöttämisellä yleensä on merkitystä. Sillä pidetään yllä ja vahvistetaan suhteita." (Ti26pj)

Tässäkin kertomuksessa tulee esille jo aiemmin esitetty nuorten miesten taipumus esittää vahvasti omat mielipiteensä. Toisaalta suomalaisessa puhekuulttuurissa keskeyttämistä voidaan pitää epäkohteliaana käytöksenä, mutta tuttujen kesken esiintyy kyllä runsaasti päällekkäinpuhumista. Keskustelussa osanottajilla on kaksi roolia: puhujan ja kuuntelijan. Evidenssi ryhmistä, joissa kaikki ovat naisia osoittaa, että naiset arvostavat suuresti kuuntelijan roolia. He käyttävät minimipalautetta, rohkaisevat aktiivisesti toista puhumaan, eivätkä keskeytä siinä mielessä, että haluaisivat toisen lopettavan puhevuoronsa. Miesten pyrkimys on sen sijaan vallata vuoro aina kun se on mahdollista ja

sitten pyrkiä pitämään se. Tämän tuloksena miesten keskusteluryhmissä muutama mies dominoi ja loput eivät sano juuri mitään. Miehet eivät arvosta kuuntelemista. Sekaryhmissä naiset puhuvat vain kolmanneksen ajasta. (Coates 1993:192.)

Keskustelututkimukset ovat osoittaneet, että ryhmissä, joissa on molempia sukupuolia, miehet rikkovat naisten oikeutta puhua, erityisesti naisten oikeutta lopettaa puheenvuoronsa. Naiset eivät puhu miesten päälle, kuten puhuvat toistensa päälle keskustellessaan naisryhmissä. Keskeytyksen tai päällekkäinpuhumisen jälkeen keskeytetty yleensä vaikenee. Kun sekaryhmissä keskeyttäjä useimmin on mies, niin vaikenija on sitten puolestaan nainen. Jos keskustelijoina on mies ja nainen, niin mies pyrkii yleensä dominoimaan. Leet-Pellegrini väittää Coatesin (1993:113) mukaan, että jos molemmat puhujat ovat miehiä ja kumpikin on hyvin perillä asiasta, niin he pyrkivät kumpikin dominoimaan. He puhuvat enemmän ja rikkovat toisen puhujan vuoroa enemmän (epätasa-arvoinen oikeus puhua ja aiheiden kontrolloiminen). Heidän tyyliinsä perustuu valtaan. Vastaavanlaiset naiset suosivat vuorovaikutteista tyyliä, joka perustuu solidaarisuuteen ja tukeen.

Keskeyttämistä pidetään laajasti dominanssin merkinä. Tannenin (1994) mukaan on olemassa erilaisia ihmisiä; toiset keskeyttävät osoittaakseen olevansa kiinnostuneita asiasta, luodakseen yhteyden. Toiset haluavat kuulla vain yhtä ääntä kerrallaan, heille päällekkäinpuhuminen merkitsee keskeyttämistä. Jos toinen puhuja koko ajan puhuu päälle ja toinen antaa tilaa, keskustelu on epätasapainossa tai epäsymmetristä ja vaikutelma (vaikka ei välttämättä intentio) on dominointi. Keskeyttäminen voi merkitä keskustelun tai henkilön dominoimista, mutta se ei ole sitä itsestäänselvästi. Tannen (1994:62) esittää, että naisten yhteistoiminnallisissa ryhmissä keskeyttäminen ei ole tuhoisaa, vaan supportiivista, sillä sillä ei ilmaista dominanssia vaan solidaarisuutta.

Ero julkisen ja yksityisen puheen välillä voidaan ymmärtää statuksen ja suhteiden kautta. Tannen (1990:94-95) puhuu kertomisesta, informoimisesta (report-talk) ja yhteyden pitämisestä (rapport-talk). Kun miehet puhuvat kokouksissa koko ajan, monet naiset pitävät sitä dominoimisena, sillä siten he estävät naisten osallistumisen. Miesten intentiona ei ole suinkaan naisten puheen estäminen, vaan he ajattelevat, että jokaisella on oikeus puhua. Kaikki ovat samantarvoisia. Naisten tehtävä on pitää tilanne tasapainossa. Tässä on kysymys miesten ja naisten erilaisesta tyylistä.

Kun puhutaan (mts. 189-196) siitä, että miehet keskeyttävät naisia, pitäisi samalla tarkastella puhujan intentiota ja sitä, mikä aiheuttaa keskeytyksen keskustelussa. Joskus puhujasta tuntuu, että hänet keskeytettiin, joskus hän ei välitä siitä. Puhujilla on erilaiset keskustelutyyliä. Puhuja saattaa tuntea joutuneensa keskeytetyksi, vaikka se ei olisikaan toisen intentio. Kun väitetään, että keskeyttäminen on merkki dominanssista, oletetaan, että keskustelu on aktiviteetti, jossa yksi puhuja puhuu aikansa. Tämä on kuitenkin enemmän ihanne kuin käytäntö. Kun mikä tahansa keskustelu nauhoitetaan, huomataan, että ihmiset ovat puhuneet yhtä aikaa; kommentoineet ja sekavoittaneet asian

etenemistä. Keskustelun etenemistä ei haittaa, vaikka puhujia on keskeytetty ja on puhuttu toisten päälle. Keskustelu on onnistunut, mikäli puhujilla on samanlaiset tavat ja asenteet puhumista kohtaan.

Kun mietitään miehet keskeyttävät naisia -tutkimusta, on tärkeitä huomata, että kun verrataan pelkästään naisten ja pelkästään miesten keskusteluja, niin huomataan, että keskeyttämisiä esiintyy enemmän pelkästään naisten keskusteluissa. Naisten on havaittu osallistuvan kerkeämmin, kun kyseessä on yhteyden pitäminen, vähemmän kertomistilanteisiin. Osallistuva päällekkäinpuhuminen muodostaa osan kokousten raportointipuheesta. (Tannen 1990:203). Keskeyttäminen merkitsee paitsi toisen dominoimista ja kontrolloimista myös kiinnostusta ja välittämistä. Miehet, joille keskustelu on kilpailutilanne, eivät keskeytä tukeakseen toisen puhetta, vaan suunnatakseen keskustelua. Keskeytys voi olla vitsi, tarina tai oman tietämyksen osoittaminen. Tehdessään näin he olettavat keskustelukumppaniensa vastustavan heitä. Naiset eivät välttämättä näe keskustelun suuntaamista pelinä vaan uhkana pelin sääntöjä vastaan. (mts. 215.)

Aiempien tutkimusten mukaan miehet keskeyttävät enemmän kuin naiset. Dindia (1987) ei kuitenkaan havainnut tutkimuksessaan sukupuolieroja. Hän raportoi, että keskeyttämistä esiintyy eri sukupuolten dyadeissa enemmän kuin samaa sukupuolta olevien keskusteluissa. On väitetty, että naiset ja miehet keskeyttävät eri syistä; naiset keskeyttävät miehiä useammin kysyäkseen. Kysyminen on sosiaalista käyttäytymistä, sillä kysymys johtaa henkilön täsmentämään sitä, mitä on jo sanonut. Tosin Dindia ei havainnut naisten keskeyttävän kysyäkseen yhtään useammin kuin miesten. Statuseroja ja keskeyttämistä tutkittaessa on huomattu, että opettajat keskeyttävät merkittävästi useammin kuin opiskelijat. Sukupuolierot ovat usein merkki eri sukupuolten erilaisesta statusasemasta.

Robinsonin ja Reisin (1989) mukaan sekä keskeyttäviä miehiä että naisia, joilla on korkea status, luonnehditaan vähemmän feminiinisiksi kuin alemmassa statusasemassa olevia henkilöitä. Keskeyttäjää pidetään sukupuolesta riippumatta vähemmän sosiaalisena kuin henkilöä, joka ei keskeytä. Vaikka keskeyttämistä pidetäänkin miehisenä käyttäytymisenä, ei keskeyttävää naista rangaista siitä enempää kuin miestäkään.

Marche ja Peterson (1993) väittävät, että ihmisten oletetaan keskustelussa noudattavan vuoronvaihtojärjestelmää. Keskeyttäminen merkitsee epäkohteliaisuutta ja kunnioituksen puutetta. Jatkuvasti keskeyttävää ihmistä pidetään yleensä autoritaarisena ja dominoivana. Monet tutkijat ovat väittäneet, että keskeyttämällä naisia miehet pyrkivät kontrolloimaan ja dominoimaan heitä spontaaneissa keskusteluissa. Samalla tavoin aikuiset kohtelevat lasta. Voidaan kuitenkin olettaa, että miehet keskeyttävät toisia miehiä samalla tavoin kuin he keskeyttävät naisia. Marchen ja Petersonin (1993) mukaan tutkijat ovat käsitelleet keskeyttämistä yhtenäisenä ilmiönä, jolla ilmaistaan

kontrollia ja dominanssia. Se ei yksiselitteisesti ilmaise dominanssia, vaan keskeyttämisten laatu vaatisi tarkempaa tutkimusta. Mainittujen tutkijoiden havainnot osoittivat, että miehet eivät keskeyttäneet naisia dominoidakseen heitä. Miehet ja naiset keskeyttivät yhtä lailla ja miehet epäonnistuivat naisten tavoin keskeyttämissyryksissään. Keskeyttämiskäyttäytymiseen vaikuttavat monet persoonalliset ja sosiaaliset variaabelit, jotka vaihtelevat tilanteiden mukaan.

Keskeyttäminen ei näyttänyt olevan ongelma niissä ryhmissä, joissa teekkarityöt toimivat. Mikäli keskeyttämisellä ilmaistaan statuseroja, ei sellaisia vielä opiskelijaryhmissä ole. Kun tehdään yhdessä opiskeluun liittyviä tehtäviä, jokainen on ryhmässä samassa asemassa. Voi olla, että kavereiden kesken esiintyy niin paljon keskeyttämistä, etteivät naiset ole kiinnittäneet koko asiaan sen kummempaa huomiota. Heillä ei siis ole tunnetta, että heitä keskeytettäisiin vähättelymielessä. Mutta voi myös olla, että he ovat kuvanneet vähättelevää keskeyttämistä kertoessaan siitä, kuinka miespuolisten opiskelijatovereiden pitää korjata, jos naiset sanovat jotakin väärin. Naiset kontrolloivat kertomansa mukaan miesryhmissä puheitaan, jolloin he itse estävät tilanteita, joissa voisivat tulla keskeytetyiksi.

5.5.6 Nonverbaaliset vihjeet

Miellin ja Dallosin (1996) mukaan eri sukupuolten nonverbaalista käyttäytymistä voidaan tarkastella valtaerojen näkökulmasta. Katse tai kosketus ei signaloiki persoonallista tarkoitusta, vaan se sisältää koko ryhmän (miehet/naiset) sosiaalisen aseman. Nuorille tytöille opetetaan jo pienestä, että heidän pitää olla sensitiivisiä muiden ihmisten mielialoille. Kotona naiset ovat tarkkailleet miehiään, työpaikoilla sihteerit esimiehiään jne. eli hypoteesi ehdottaa, että naiset ovat herkempiä nonverbaalisille vihjeille, koska heidän pitää, sillä heillä on vähemmän valtaa. Nonverbaalinen viestintä ei ole neutraali prosessi, vaan se on osa siitä prosessista, kuinka ihmiset määrittelevät suhteensa toisiin. Tämän vuoksi on ehkä eroa sillä kuinka nonverbaalinen viestintä toimii virallisissa (työ) tai henkilökohtaisissa (ystävyyss, rakkaus) yhteyksissä. Miell ja Dallos (1996) ovat kuitenkin sitä mieltä, että näin ei välttämättä ole, vaan jopa keskinäinen luottamus rakentuu sen perusteella kuinka miehet ja naiset yleensä kohtelevat toisiaan. Teekkarityöt arvioivat itseään nonverbaalisten vihjeiden tulkkina seuraavasti:

"Aika ajoin mä oon kauheen herkkä sanattomille vihjeille. Sellasia pystyy, jos halua, kätteleen. Sukupuolesta on tietenkkin pikkasen hyötyä. Sitä tulee katottua. Kyllä mä oon huomannu, että pojat ei oo välttämättä näistä hirveen hyvin kärryillä. Niillä on kauheen erilainen viestintä - -- et asia pitää sanoa ennen ku. Mut ei kaikilla." (Ko19)

"Moon niitä <sanattomia viestejä> huono lukemaan, että mä en osaa niistä sanoo paljon mitään. En mä tarkkaile ihmisiä niin paljon, että mä huomaisin niistä jotain erityistä- eleistä tai - - - Moni kertoo, että joku niin ja niin elehti tai, että joku oli sen olonen, vaikka sanokin niin - mä en oo huomannu koko asiaa." (Tu23)

"Mä oon loppujen lopuks huomannu, että mulla on aika vahva tämä intuitiivinen vaisto. Mut mä en luota siihen oikeen, et vaikka mä koen jotain jostakin ihmisestäniin mä en luota vaistooni. Että mulle pitää sanoo, mä en välttämättä ruumiin kielestä lue. Tai mä luen sen, mutta mä en luota siihen." - Kerro esimerkki! - "No, vaikka kun luodaan ystävyysuhteita. Siinä kun keskustellaan, niin siitä saa sen vaikutelman, että pitääkö toinen musta niin paljon, että haluaa ystäväks vai pitääkö musta sen verran, että pysyy just hyvänpäiväntuttuna. Mä en välttämättä ole se, joka ehdottaa, että tavataanko uudestaan myöhemmin, vaikka musta tuntuu, että hän myös pitäis musta." (Ti19b)

Vastaajat eivät siis mielestään olleet vahvoilla sanattomia viestejä tulkitessaan. Vuorovaikutuksessa nonverbaalisella viestinnällä on merkitystä, mutta vihjeiden tulkitseminen on vaikeaa ja erehtymismahdollisuus suuri. Sukupuolesta koituvaan etuun viitattiin, mutta toisaalta useampi vastaajista oli sitä mieltä, ettei osaa tulkita sanattomia viestejä luotettavasti kuin luotti kykyynsä.

6 Kokemuksia ja käsityksiä työelämästä

Opintoihin TKK:lla kuuluu pakollinen työharjoittelu. Harjoittelusta voi saada 3-6 opintoviikkoa siten, että 120 työtuntia (3 vk) vastaa yhtä opintoviikkoa. Tämän lisäksi voi vielä saada 2 lisäopintoviikkoa kansainvälisestä työkokemuksesta. Opiskelijat harjoittelevat oman alansa ns. haalarihommissa, jotta saavat laajempaa tuntumaa tulevaan työhönsä. Kaikilta aloilta ei varsinaisia ”haalarihommia” löydy ja tällä hetkellä esim. tietotekniikkaa opiskelevat vedetään koodaajiksi jo toisena opiskeluvuotenaan. Opiskelija tekee töitä 20-30 tuntia viikossa ja yrittää siinä samalla saada opintojaan suoritettua. Se käy välillä vaikeaksi ja runsas työnteko onkin eittämättä yksi tärkeimmistä syistä, miksi opinnot venyvät.

Haastatteluja tehdessäni, ei minulla ollut käsitystä työharjoittelusta ja sen merkityksestä sille, kuinka nainen oppii käyttäytymään aidoissa miesporukoissa; ei vain ikäistensä opiskelijapoikien kanssa. En siis osannut kysyä naisilta työharjoittelusta, mutta muutama vastaaja toi itse esille kokemuksensa. Sen sijaan kysyin naisilta rekrytointitilanteesta ja erityisesti sitä, miten naiset markkinoivat itseään potentiaalisille työnantajille. Sen lisäksi minua kiinnostivat naisten käsitykset itsestään esimiestehtävissä. Diplomi-insinöörin koulutushan johtaa tyypillisesti esimiestehtäviin, vaikka tällä hetkellä enemmistö (55 %) naispuolisista diplomi-insinööreistä toimiikin ns. asiantuntijatehtävissä.

6.1 Kesätyö/työharjoittelu

Ennen opintojen alkamista ja opintojen alkuvaiheessa naispuoliset teekkarit ovat hoitaneet lapsia, työskennelleet kaupan kassoina, kirjastossa yms. naisalojen työpaikoissa. Joidenkin vastaajien mukaan kaikki naiset eivät rohkene hakea ns. miesten töihin, vaikka opiskelevatkin miesvaltaisella alalla:

”Tytöt, vaikka ne opiskelee täällä, ei ne tiijä, mitä ne rupee tekemään. Tyypillisiin naisten aloihin sitten haetaankin. Naiset on jossakin labrassa, joka saattaa sijaita tehtaassa, mutta ei oo kuitenkaan sitä, mitä ne tulee jatkossa tekemään. - Entä pojat? - Ne juttelee keskenään ja jos ne ei oo päässy esimiestehtäviin kesällä, niin ne on kuitenkin ollu tehtaalla, että ne näkee, mitä se työ on.” (Pn23)

On ymmärrettävää, ettei kaikilla parikymppisillä naisilla ole vielä uskallusta lähteä miesten töihin. Heillä ei ole lähipiirissään naisia, jotka olisivat tehneet niin. Toisaalta haastatteluissa tuli myös esille se, että miespuoliset opiskelijatoverit saattavat

ohittaa naiset työhönotossa eli joihinkin kesätöihin saatetaan palkata konservatiivisesti poika. Tulevaisuus teknisellä alalla voi vielä opiskelujen kuluessakin olla jokseenkin outo asia. Naisilta puuttuvat esikuvat, sillä he eivät kertomansa mukaan opiskelujen kuluessakaan kohtaa naispuolisia diplomi-insinöörejä. Roolimallina voi tosin tutkijoiden mukaan toimia kuka tahansa henkilö, jonka käyttäytyminen, persoonallinen tyyli ja tietyt ominaisuudet huomataan. Ei ole olemassa empiiristä tutkimusta siitä, vaikuttaako sukupuoli, kun valitaan roolimallia ja katsotaanko sukupuolta vai ainoastaan ominaisuuksia (attributes) ja käyttäytymistä. Raginsin ja Scanduran (1994) mukaan voidaan ajatella, että samaa sukupuolta olevien henkilöiden on helpompaa identifikoitua toisiinsa ja jakaa yhteisiä kokemuksia. Noen (1988) mukaan erityisesti miesaloilla pidetään samaa sukupuolta olevien roolimallien puuttumista naisen urakehityksen kannalta problemaattisena

Tyypillisesti työssäkäyvät ihmiset luovat aktiivisesti ammatti-identiteettiään ideaalimallin mukaiseksi. Nämä ideaalimallit muodostuvat tavallisesti siten, että ihmiset observeivat organisaation menestyneitä yksilöitä ja sitten vähitellen hyväksyvät heidät roolimalleikseen. Roolimallien puuttumista pidetään yhtenä syynä siihen, että naisten urakehitys niin usein törmää lasikattoon. Javidan ja kumppanit (1995) väittävät, että naiset hyväksyvät miesesimiehen roolimallikseen helpommin kuin miehet naisen. Toisaalta tiedetään naisten kaipaavan vuorovaikutusta naispuolisten roolimallien kanssa, mutta traditionaaliset työskentelymallit jättävät naiset ammatillisesti eristäytyneiksi (Fisher 1988).

Kesätyö tai työharjoittelu voikin olla naiselle oiva kokemus. Vastaajat kehuivatkin kokemuksiaan työharjoittelusta juuri siksi, että saa kokemuksia miesvaltaisesta työyhteisöstä:

”Miesalalla on pakko avata suu, muuten ei pärjää ja sit sä sanot samalla tavalla takasin kun sulle sanotaan. - Mitä pitää sanoa takaisin? - No mä olin viime kesänä asennusryhmän työnjohtajana ja siellä nää komennusmiehet ja vaikka ne ei tarkota mitään pahaa, ne saattaa heittää tosi törkeesti. - Millä lailla törkeesti? - Jos teet jotakin väärin, ne heittää, että sä pullopersesika et osaa tehdä sitä ja tätä. Se on se tyyli ja se pitää tajuta ja jos et sano siihen mitään, niin ne kattoo, että mikähän toi on, joku nössykkä, joka ei missään pärjää. Sitä pitää vaan sanoa yhtä törkeesti takasin ja siihen harjaantuu äkkiä.” (Kon25)

”Kesäharjoittelut on hirveän hyviä, koska yleensä työpaikalla on valtaosa miehiä. Siellä oppii sosiaalisten tilanteiden hallintaa ja sitten sosiaalisen paineen kestämistä. Jos miehet heittää herjaa naisesta, vitsailee vaikka blondivitsejä taikka vastaavaa, niin nainen, joka siitä suuttuu tai loukkaantuu, on heti vähän häviöllä. Jos sä pystyt heti olemaan siinä mukana, mutta kuitenkin säilyttämään tietyn

arvokkuuden oman ittes kanssa. Näyttämään niille, et ymmärsit vitsin, mut et älkää laittako sitä koskettamaan mua, niin silloin sä hallitset sitä tilannetta. Täällä kaikki tytöt ei oo välttämättä oppinu tätä. Oma kokemukseni viime kesän harjottelupaikasta oli se, että meitä oli kaks tyttöä sillä osastolla ja selvästikin mä olin se, joka jäi mieleen pomolle, koska mä kestin ne vitsit ja osasin heittää vähän takasinkin päin ja pystyin silti säilyttämään tietyn välimatkan siihen herjan heittoon. Se hiljaisempi ja arempi luonne istu vaan hiljaa nurkassa, eikä osallistunu." (Mkn27)

Ensimmäisen vastaajan mukaan sanavalmiudella osoitetaan, että pärjää yhteisössä, on selviytyjä. Jälkimmäisenkin vastaajan kertomuksesta näkyy, että hän kokee onnistuneensa. Osittainhan tässä on kysymyksessä sama asia, josta puhuttiin Hyvä jätkä -luvussa. Naiset kertoivat jo opiskelujen kuluessa oppivansa, että mikäli tahtoo sulautua miesten joukkoon, ei saa näyttää, että loukkaantuu miesten puheista. Tässä kumpikin vastaaja tuo esille senkin, että tullakseen hyväksytyksi, pitää myös osata "heittää takaisin". Jälkimmäisestä vastauksesta käy myös ilmi se, että kaikki eivät tätä välttämättä opi. Saattaa olla, ettei hiljaisempi ja arempi nainen ole kokenut oloansa työpaikassa kovin mukavaksi.

Vastaajien kertomuksista tuli selvästi ilmi, että työharjoittelun tärkeä funktio on opettaa naisille olemista miesalalla; pelisääntöjä. Mulac ryhmineen (1998) tutki miten miesten ja naisten välisessä viestinnässä tehdään kysymyksiä tai annetaan palautetta (back-channels). Tutkijoita kiinnosti syntykö miesten ja naisten välisessä viestinnässä paljon väärinkäsityksiä. Ovathan monet tutkijat väittäneet, että miesten ja naisten käyttämä kieli on erilaista. Ei kuitenkaan ole olemassa empiiristä tutkimusta siitä, että miehet ja naiset käyttäisivät samoja ilmaisuja eri lailla ja että siitä aiheutuisi väärinymmärryksiä.

Mulac ja kumppanit (1998) ovat monen muun lailla kiinnostuneita kahdesta eri kulttuurista (miehet/naiset) ja dominanssista. Amerikassa tytöt ja pojat kasvavat eri alakulttuureissa ja leikkivät 5-15 vuotiaina pääosin samaa sukupuolta olevien kanssa. Eri leikit opettavat erilaista viestintää. Naisten pitää olla herkkiä havaitsemaan miesten sanomien tarkoitus, mutta miehet ovat harjaantuneet tarkoituksellisesti väärinymmärtämään naisten sanomia. Jotkut tutkijat ovat puhuneet dominanssiteoriasta. Sillä tarkoitetaan, että koska valta on yhteiskunnassa miehillä, naiset oppivat kaksi eri kieltä; miesten ja naisten. Eräs vastaaja kertoo, miten hän on oppinut kuinka pärjätä miesalalla:

"Mun molemmat vanhemmat on juristeja. Molemmat on ihan hyvii, mut kuitenkaan se ei mee tasan. Mä pienenä päätin, koska mä uskon siihen, et ei naiset oo huonompia kuin miehet ja koska tiettyjä asioita arvostetaan eri tavalla sillä perusteella, että toiset on naisten töitä ja toiset miesten töitä, niin mä oon vaan

henkilökohtasta feminismiä harrastanut, että mä oon päättäny pitää huolen sitä, että mä saan saman palkan mitä miehet ja samat tehtävät. Tosin mä oon joutunut toteamaan, että helpoin keino mulle on ruveta pelaamaan miesten säännöillä. - Mitä ne on? - Siitä asti kun mä keksin, että miehet ei koskaan sano, että en osaa enkä tiedä niin mä oon tietosesti ajanu itseäni tilanteisiin, mistä mä en oo ihan sataprosenttisen varma, että mä selviän, koska niin miehetkin tekee. Ei voi työelämässä sanoa, että en tiedä. Täytyy käyttäytyä kuin miehet: olen maailman omistaja, minä tiedän kaiken." (Ti26pj)

Vastaajan tekemänsä huomiot ovat samoja kuin mistä useat muutkin vastaajat puhuivat jo aiemmin. Miespuoliset opiskelijatoverit pyrkivät vastaajien mukaan synnyttämään vaikutelman kaikkietävästä ja kaiken osaavasta henkilöstä. Tällainen tuntuu olevan naiskulttuurille todella vierasta, koska niin moni vastaajista on siitä ärsyyntynyt tai ym. vastaajan tavoin päättänyt ottaa tyylin omaksi menestymisstrategiakseen miesalalla. Martin ja Graig (1983) havaitsivat, että sekä miehet että naiset käyttävät maskuliinista (aggressiivinen, assertiivinen, dominoiva, itsenäinen) ja feminiinistä (huomaavainen, yhteistyöhakuinen, alistuva ja riippuvainen) kieltä. Monien tutkijoiden mielestä kielenkäyttö riippuu sanoman vastaanottajan sukupuolesta. Vuorovaikutus on joko täydentävää (complementary) tai symmetristä.

Symmetrisessä vuorovaikutuksessa kumppanit tarkkailevat toistensa käyttäytymistä ja pyrkivät minimoimaan eroja. Täydentävä vuorovaikutus on sitä, jossa viestijä partnerinsa käytöstä refleктоimalla havaitsee vuoro-vaikutuksen puutteet tai jolla suunnataan toisen käyttäytymistä ja pyritään maksimoimaan eroja. Tätä esiintyy silloin kun viestijöiden roolit kytkeytyvät toisiinsa (esimies-alainen, opettaja-oppilas jne.). Vuorovaikutus voi olla informaation etsimistä, tehtävän suorittamista tai interpersonaalista tarpeitten tyydyttämistä, eikä aina ole tarpeen, että vuorovaikutuskumppanit pitävät toisistaan, mutta usein on tärkeää toiselle tai molemmille osapuolille, että niin tapahtuu. (Martin & Graig 1983.) Vastaajat olivat joutuneet tilanteisiin, joissa he tulivat tietoisiksi eri sukupuolten vuorovaikutuksen erilaisuudesta:

"Kesätöissä elektroniikka-alalla osastolla on kaksyht työntekijää ja mä oon ainoa nainen. Siellä ne ei anna mulle sellasii laskutehtäviä, joissa mä joutusin käyttämään mun elektroniikan osaamista. Itse asiassa mä en oo kauheen aktiivinenkaan siinä, en oo ruvennut vaatiin. Sielläkin se, miten me viestitään, on aika pitkälti jauhamista. Ei puhuta mistään asiajutuista, mutta kun ne puhuu keskenään, ne saattaa heittää jotain ihmeellisiä juttuja. - Selitä! - Keskenään ne puhuu asiantuntijatasolla, mutta ne ei puhu niin asiaa mun kanssa. Jos puhutaan työasioista, ne kyllä tietää mitä mä osaan, et ne kyllä pystyy selittämään ne työasiat mulle. (Sn22)

Kertomuksen perusteella emme pysty tietämään, suhtauduttaisiinko miespuoliseen kesätyöntekijään samoin eli ettei hänenkään kanssa puhuttaisi asiantuntijatasolla. Nais- ja mieskulttuurien erosta voi olla kysymys siinä, ettei vastaaja ole saanut riittävän vaativia laskutehtäviä. Itse hän mainitsee, ettei ole niitä kovin aktiivisesti vaatinutkaan. Hänen olisi käsittääkseni pitänyt. Miespuoliset henkilöt voivat ajatella, että koska hän ei niitä pyydä, hän on tyytyväinen. Tällä viittaa verkottumisen yhteydessä esille tulleeseen asiaan: naisen ei pidä jäädä ”kärsimään”, vaan hänen pitää miesalalla sanoa suoraan, mitä hän haluaa. Tämän vahvistaa myös toisen vastaajan kertomus:

"Mä olin tietotekniikkaosastolla rakentamassa tehdasjärjestelmiä ja olin ekaks tuotekehityksessä, jossa en viihtyny--- Miksi et viihtynyt? - No, mulla ei kärsivällisyys riitä, se on hirveen yksinäistä työtä ja mä en pystyny käyttämään kielitaidostani kuin minimaalisen osan. Mä pystyn kommunikoimaan erilaisten ihmisten kanssa, mutta mä en käyttänyt sitä kykyä mihinkään ja mä turhaannuin täysin. Mä toin sen esille ja menin puhumaan suoraan melkein johtajalle ja nyt mä oon ollu tosi tyytyväinen. (Tiv27) --- miehelle täytyy sanoa suoraan, että mä en ainakaan aikasemmin sanonut suoraan kaikkia asioita, mutta nyt on oppinut ja sanoo, mitä haluaa eikä pelkää. Kun mä sanon suoraan, mitä mä haluan, niin miehet reagoi siihen. Monet naiset olettaa, että joku tulee kysymään, että mites sulla nyt, mutta ainakaan miesalalla ei ole niin."

Naiselta vaaditaan vastaajan mukaan asertiivisuutta. Monissa vastaajien kertomuksissa tulee, yllä olevan tavoin, esille se, että naisten interpersonaaliset tarpeet eivät välttämättä tyydyty kaikissa työtehtävissä. Moni nainen toi esille sen, että koska hänellä on viestintätaitoja, hän haluaa hyödyntää niitä työelämässä. Useat tutkimukset ovat Mulacin, Lundellin ja Bradacin (1986) mukaan osoittaneet, että poikien ja tyttöjen kielenkäyttö eroaa jo nelivuotiaina. Heidän tutkimusaineistonsa mukaan on olemassa joitakin kielellisiä piirteitä, jotka erottavat miehet naisista. Asia on kuitenkin hyvin monimutkainen. Vaikka miehet vaikuttavat dynaamisemmilta tiettyjen kielellisten piirteiden perusteella, nuo piirteet, jotka saavat vaikutelman aikaan, eroavat tilanteesta toiseen. Warfel (1984) on tutkinut sosiaalisen sukupuolen vaikutusta puhetyyliin. Naisia tulisi rohkaista asertiivisuuteen ja dominoivuuteen. Naisten tyyli puhua saattaa vaikuttaa siihen, että heidän vuorovaikutusroolinaan pidetään usein sosioemotionaalista johtajuutta. Miesten johtajuus on puolestaan instrumentaalista. Monella vastaajalla oli kokemusta sekä nais- että miesalan työpaikoista:

"Mä oon nähny naisalaa työharjottelussa apteekissa. Mun mielestä ne oli kanoja, ne kävi toistensa kimppuun. Kyllä mä tunnen olevani nainen,mut mä en pystyis

semmoseen, että kauheesti selän takana. Mä haluan sanoa päin naamaa, mä luulen, että se on miehinen malli." (Kon25)

Implisiittisesti vastaaja paljastaa, että miesten malli on hänestä parempi. Miesten käytöstä ei haastatteluissa juuri kyseenalaisteta, eikä heiltä vaadita mukautumista naisten tyyliin ja naiskulttuuriin. Tosin ainahan vähemmistön tulee elää enemmistön ehdoilla. Treichlerin ja Kramaraen (1983) mukaan jo yliopistoa voidaan pitää alakulttuurina, jossa miesten ja naisten kokemukset ja suhteet ovat erilaisia. Heidän mielestään koulutusinstituutioissa esiintyy sosiaalista, poliittista ja taloudellista diskriminaatiota naisia vastaan. Lisäksi kasvatus luo erilaisia vuorovaikutusmalleja eri sukupuolille. Naisille vaikeista tilanteista työharjoittelussa kertoo seuraava vastaaja:

"Kun mentiin Ruotsin komennukselle, niin pitää viedä sarvipullo elikkä viskipullo ja jokaisen pitää ottaa. Ja kaikki miehet oli viisikymppisiä ja mä olin omien tyttäremme ikäinen ja kyllähän mun piti ottaa sitä viskiä, mutta en mä olis saanu ruveta törvelöimään - siitähän olis tullu ihan hirveesti sanomista. (nauraa). Pitää olla porukassa. Ja sitte joku testas työmaalla silleen, että otti pakin takaa kaljapurkkia ja sano, että mitäs mieltä oot, jos mä juon tän. Piti olla tiukkana, että meet portin ulkopuolelle juomaan ja tästä ei keskustella enempää. - Porukassa on pakko kehittyä ja jos sitä ei kestä, pitää hakeutua tutkimuksiin." (Kon25)

Ns. haalarihommissa naiset joutuvat monin tavoin miesten testaamiksi. Yllä olevan tavoin luonnollisesti testataan, onko nainen riittävän assertiivinen käskemään ja komentamaan. Vastajan viimeinen lause kuvaa miesvaltaisilla osastoilla opiskelevien teekkarityttöjen yleistä asennetta; on pakko kestä! Muuten itsessä on vikaa eli on hakeuduttava hoitoon. Teekkarityttöjen on siis opittava miesten pelisäännöt. Tytöt sosiaalistetaan paljon useammin aikuisjohtosiin aktiviteetteihin ja pojat vertaisryhmävetosiin. Tytöt leikkivät paljon homogeenisimmissä ryhmissä, kun taas pojille kehittyi vertaishierarkioita. Useiden tutkijoiden mukaan tytöt oppivat kolme asiaa: luomaan ja ylläpitämään läheisiä ja tasa-arvoisia suhteita, kritisoidaan toisia loukkaamatta ja tulkitsemaan täsmällisesti toisten tyttöjen puheita. Tyttöjen sosiaalisissa suhteissa ongelmat pitää ratkaista, mutta tyttö ei voi käyttää sosiaalista valtaa tai "pomottaa", sillä sellainen tuhoaa tasavertaisuuden. Tytöt mietiskelevät, pohtivat ja muokkaavat asioita ja monesti jopa ratkaisevat ongelman puheen avulla. Tytöt ja pojat eivät opi pelkästään erilaisia puhumismalleja, vaan he oppivat myös puhumis- ja kuuntelemisoikeutensa ja velvollisuutensa miehinä tai naisina. Tämä opitaan sekä havainnoimalla että vuorovaikutuksen kautta. Kuten on jo sanottu, naisten yleinen orientaatio on vuorovaikutteinen, suhteita ylläpitävä, osallistuva ja

yhteistyöhakuinen. Tämän mallin vastaajatkin tunnistavat itsessään. Työkokemusta hankkinut vastavalmistunut vastaaja kertoo:

"On sanottu, että mä osaan käyttää miehiä erittäin taitavasti hyväkseni ja sitä ei oo sanottu mitenkään negatiivisessa mielessä. Mä olen nainen, mutta mä osaan pelata miesten ehdoilla. -- - Kun meillä oli maanantaina dead line projektissa ja perjantaina kello 12 me kuullaan, että meillä on kolkyt konetta, joitten pitää maanantaina toimia, mutta nyt niistä ei toimi ykskään. Mun reaktio ei oo, että mä soittasin kauheen vihasena sille, joka on vastannut siitä, koska mä tiedän, että se on tehnyt hommia ihan hirveesti, vaan mä mieluummin soitan sille, et hei mites me järjestetään tää, et mitä sä oot ajatellut. Pitäsin sitä mun huonona puolena, että mä en osaa olla ilkeä ihmisille, mä oon liian kiltti. - Mä en halua haukkua ketään, jos mä tiedän, että kaveri tekee parhaansa ---." (Tiv28)

Vastaaja kehuu itseään siitä, että osaa pelata miesten ehdoilla, mutta hän ei osannut kertoa, mitkä ovat miesten ehdot, kun kysyin asiaa tarkemmin. Esimerkistä kertoessaan hänellä on vahva käsitys siitä, että miesten toimintatapa on erilainen kuin naisten. Implisiittisesti vastauksesta voi lukea, että mies olisi vastaavassa tilanteessa soittanut ja haukkunut. Ainakin tässä tapauksessa hän on menetellyt naisten pelisääntöjen mukaisesti. Haavio-Mannilan (1989) mukaan organisaatiotutkimuksessa tehdään ero instrumentaalisten eli työrooleista johtuvien suhteiden ja informaalisten sosiaalisten suhteiden välillä. Nämä epämuodolliset suhteet auttavat ihmisiä saavuttamaan formaaliset organisatoriset tavoitteet. Empiirinen suomalainen aineisto todistaa, että epämuodollinen kanssakäyminen eri sukupuolten välillä riippuu työpaikoilla työtovereiden avoimuudesta.

Segregaatio aiheuttaa sen, että naisilla ja miehillä on vain vähän samoja työtehtäviä. Mutta se, että hoitaa samoja työtehtäviä ei ole ainut vuorovaikutustapa. Vuorovaikutus voi olla jutustelua, ystävyyttä ja sosiaalista tukea, sellaista, joka on seksuaalisesti neutraalia. Negatiivistakin vuorovaikutusta on, esim. intriigit, klikit, syrjintä, suosikkijärjestelmä jne. Naisilla on miehiä useammin esimiehenä vastakkaista sukupuolta oleva henkilö ja naisten työryhmät ovat heterososiaalisempia kuin miesten. Varsinkin naisten kohdalla oli Haavio-Mannilan (1989) tutkimuksen mukaan tavallista, että he saavat tukea samaa sukupuolta olevalta työtoveriltaan. Mitä vähemmän miehet ja naiset tekevät yhteistyötä formaalisessa organisaatiossa, sitä useammin syntyy työpaikoilla epämuodollista ystävyyttä, rakkautta, seksuaalista kanssakäymistä ja jopa häirintää. Ainoana naisena olo työpaikalla ei aina ole helppoa. Vastaajat kertovat omia kokemuksiaan:

"Mä olin konetehtaalla. Kun on pieni firma, niin jotain vois tehdä yhdessä, vaikka syödä päivällä. Se on hirveen hiljainen paikka ja mun on vaikea olla hiljaa kaheksaa tuntia ja vaan keskittyä siihen omaan hommaan. Olis vaikka yhteinen tauko jossa vois puhua töihin liittymättömiä tai töihin liittyviä. Jos ois viistoista naista ja olis vielä saman alan firma, niin mä luulen, että siellä ois enemmän sellasta. Ne on mukavia ihmisiä, mutta ne on vaan niin keskittyneitä." (Sn25)

"Minä oon ensimmäinen nainen, joka labrassa on koskaan ollut töissä, niin kyllä sen huomaa. Ensimmäisenä työpäivänä yks viitti tulla kysymään, että tulit sä oikeisiin hommiin. Mä sanoin siihen vaan, että en, mä tulin keitteleen teille kahvia ja papereita pyöritteleen. Otti päähän. Ja esimies on hirveen etäinen, ei se tuu mulle koskaan henkilökohtaisesti jutteleen. - Tuleeko muille? - Joo ja yleensä se mun työnhajaajan kautta juttelee myös mun asiat. Se näyttää vähän vieroksuvan, on pari vuotta vaille eläkeikäinen. - Toisiko naisten määrän lisääntyminen muutosta? - Kyllä siellä ihan hyvä ilmapiiri on, mutta voitais jutella muustakin kuin siitä asiasta ja tietokoneen muistimääristä, mikä mua ei kiinnosta pätkäkään. Ehkä se tois toista näkökulmaa. Mutta kuulin juuri, että kesätyöntekijöikskin on palkattu poikia." (S25)

Vastaajat tuovat esille, että naiset puhuisivat työpaikalla (tauoilla) muutakin kuin työhön liittyvää. He kaipaavat työtovereiden kesken sosiaalista kanssakäymistä. Työyhteisön ainoalta naiselta puuttuu myös toisen naisen antama tuki.

Koska varhaislapsuuden sosialisointi perusteella naisten puheesta puuttuu auktoriteettisuutta (Cameron 1992), aikuisen naisen on usein vaikea olla autoritatiivinen, sillä se liittyy miesmäisyyteen. Auktoriteettiä ei vastaajien mukaan riitä ainakaan nuorella naispuolisella harjoittelijalla:

"Olihan se niille metallimiehille, mä en tiedä johtuko se siitä, että mä olin tyttö vai siitä, että mä olin kesäharjoittelija, niin oliko niiden vaikea ottaa multa töitä vastaan. Vai oliko se yks mies muuten vaan sellainen ihminen, onko se kaikille samanlainen. Vaikka se ei johtuskaan siitä, että mä oon tyttö, niin se tulee mieleen ---" (Sn25)

Tarinassa tulee ilmi naisen epäily siitä, että hänen sukupuolellaan oli vaikutusta siihen, miten häneen suhtauduttiin ja miten häneltä otettiin töitä vastaan. Hänellä oli määräysvalta eli työnjohtotehtävät. Toisaalta voi epäillä, olisiko vanhemman miehen ollut helppoa ottaa nuorelta mieheltäkään määräyksiä vastaan. Lowe (1981) tutki naisia miesvaltaisilla työpaikoilla ja vahvisti Kanterin (1977) oletuksen, että naisiin kohdistuu stereotypisiä odotuksia naisina, ei sen perusteella, mitä he tekevät. He saavat paljon

huomiota, mutta niitä myönteisiä asioita, mitä he tekevät, ei havaita, vaan huomio on suuntautunut paremminkin kielteiseen suuntaan. He eivät onnistu vaihtoehdoisen työkuluttuurin lanseerauksellaan. Naisille olisi tärkeää luoda kontaktiverkkoja, jotka perustuvat naisten maailmalle ja potentiaaleille. Seuraavassa nainen tarkastelee kesätöissä saamaansa riittämätöntä opastusta:

"Mä luulen, että ne tekee kyllä muillekin vasta-alkajille, et mä jouduin ihan konkreettisesti juottaan käsin, et ihan kolvi käteen --- oli piirustukset ja niissä ei lue mikä mihinkin, niin mulla oli tosi paljon vaikeuksia päästä sisälle siihen systeemiin ja se riippuu kyllä ihmisestä keltä mä meen kysymään, kun siellä on näitä perinteisiä nörttiteekkareita tai nykysii diplomi-insinöörejä. - Välillä täytyy kysyä sellaseltakin, kyl mä koitan välttää, kun esimerkiks se yks opasti mut kesällä siihen tehtävään ja se opastus oli sitä, että siin on paperit ja siin on komponentit ja tos on levyt ja kolvi on tossa. Siinä oli muita ihmisiä, joilta mä pystyin tarkemmin kysyyn, mitä mun pitää tehdä, mut se ihmisen kanssa, jos mä tiedän jonkun konkreettisen kysymyksen, niin siltä saa vastauksen, mut jos on jotain selitysjuttuja, niin silt ei kannata mennä kysymään." (Sn22)

Tässä on varmasti myös kysymys opastajan ajattelemattomuudesta. Kaikki pojat oppivat peruskoulun teknisissä töissä kolvaamaan, mutta harva tyttö on ollut siellä. Opastaja saattoi olettaa, että sähköteekkari osaa itsestään selvästi asian. Mutta ehkä tässä kertomuksessa ei ole kysymys pelkästä opastukseen liittyvästä ajattelemattomuudesta, vaan myös opastajan sosiaalisten taitojen puutteesta, sillä olisihan hänen pitänyt varmistaa asia. Tästä sosiaalisesta taitamattomuudesta teekkaritytöt syyttivät jo opiskelutovereitaan, mutta sitä esiintyy heidän mukaansa vielä työelämässä toimivilla diplomi-insinööreillä.

Kaikilla vastaajilla ei ollut kokemuksia oman alansa töistä, vaikka he olivatkin opiskelleet jo neljä vuotta haastattelua tehtäessä. Erään vastaajan (29) diplomityö oli tarkastettavana, mutta hänen työkokemuksensa rajoittui siihen, että hän työskenteli kaupassa. Tähän vaikutti varmaan osaltaan se, että haastattelut tehtiin laman jälkimainingeissa. Sen sijaan ne vastaajat, jotka olivat työskennelleet miesalalla kokivat ettei naiseudesta ollut pelkkää haittaa, vaan monesti etuakin:

"Mä myyn ja tosi harvoilla kilpailijoilla on naisia, niin mä jään heti mieleen. Jos on kouluttamassa tai asiantuntijana, niin on paljon helpompi lähestyä ja kysellä kysymyksiä. Uskaltaa. Siis nää on yleensä miehiä meillä asiakkaana ja he ehkä kokee, ettei uskalla kysyä miehiltä ja näyttää jotenkin semmosta alemmuuttaan, kasvojen menetys. Naiset on ehkä kärsivällisempiäkin. En mä tiijä onko se vaan mielikuvia. Meillä on asiakkaat hirveen perinteisiä." (Tiv27)

"Mun mielestä käännekohta oli, kun mä olin Masa Yardsilla kolme kuukautta ja tein haalarihommia konehuoneessa. Äijät marisi, että tommonen, niin mä sanoin, että oon tekniikan ylioppilas ja tää on mun harjottelua ja minähän harjottelen. Ei ne samalla tavalla, jos joku jätkä siinä, kun ne ajattelee, että tosta kuitenkin tulee joku herraisoherra diplomi-insinööri, mutta sitte --- Ne oli ensin, etten mä mitään osaa, että ei me voida sulle mitään <töitä> antaa, että tuu me kannetaan sutkin <160 cm nainen>, mut sit kun rupee tekeen, niin sitte ne on, että halleluja sustahan tulee tekniikan tohtori. Mullahan oli kyllä hyvä itsetunto kun mä menin sinne, mutta kyllä se vaan parani siitä. Että pitää vaan ottaa selkeempi asenne siihen, että minä oon täällä nyt, eikä että hui, en mä osaa mitään, tulkaa auttamaan." (Kov27)

Jälkimmäinen tarina on suoranainen kasvukertomus. Nainen päätti, että hän näyttää miehille pärjäävänsä. Hän myös onnistui siinä ja lunasti miesten kunnioituksen. Mielenkiintoiselta tuntuu, että hän oli hyötynyt kokemuksistaan naisvaltaisella kaupan alalla myös miesvaltaisessa työpaikassa, sillä hän kertoi hyvän ihmistuntemuksensa kehittyneen asiakaspalvelutehtävissä.

Pohdiskelu työelämän sukupuolieroista voidaan päättää teekkarityön kirjoitukseen: "Minusta on jotenkin haasteellista olla murtamassa sukupuolten välisiä muureja. Ajatusmaailma on kehittynyt viimeisen 20 vuoden aikana tasa-arvo-painotteisemmaksi ja minä olen siitä todistusaineistona. En kuitenkaan pyri millään tavalla olemaan mies, päin vastoin korostan naisellisuuttani nyt varmaan paljon enemmän kuin ennen korkeakouluopintojeni aloittamista. Minua ärsyttävät suuresti feministit, jotka ajavat takaa sellaista tasa-arvokäsitystä, joka on jo biologisesti mahdotonta. Mielestäni tietyt asiat ovat naisten hommia ja tietyt miesten, mutta matemaattisten aineiden opiskelu soveltuu molemmille. Kuitenkin miehille soveltuu mielestäni paremmin esim. tiukka vastuunotto kuin naisille, sillä naiset ovat herkempiä ja ailahtelevaisempia tunnetasolla.

Olen työelämässäkin jo ehtinyt kohdata vähemmistöroolin. Olen työpaikallani tiimin ainoa nainen. Mielestäni meidän porukalla synkkaa tosi hyvin ja minut otetaan yhtä tasaveroisena työkaverina kuin muutkin. Minua kuunnellaan ja arvostetaan yhtä tasavertaisesti kuin muitakin. Se varmaan johtuu suhtautumisestani muihin. Sanon rohkeasti mielipiteitäni, jotka kuulostavat mieskuulijoista varmaankin neitimäisiltä, mutta en häpeä niitä yhtään, sillä olen nainen ja ne kuuluvat luonteeseeni."

Kirjoitelmassa tulee esille käsitys siitä, että nainen on miestä ailahtelevampi ja sen takia kykenemättömämpi ottamaan vastuuta. Muutama vastaajistani olisi käsityksen taatusti kiistänyt, se vaikuttaa niin kovin perinteiseltä. Eihän sitä edes voitaisi näyttää toteen, ainakaan biologian perusteella. Tosin muutkin vastaajat korostivat kirjoittajan

lailla sitä, että naiset ja miehet ovat erilaisia, eikä kukaan halunnut muuttua miesten kaltaiseksi. Joskus kuitenkin naisten on vastaajien mukaan omaksuttava miehisiä käyttäytymistapoja pärjätäkseen ainakin ns. haalarihommissa.

6.2 Naisten vahvuudet rekrytointitilanteessa

Tänä päivänä Suomeenkin on tullut amerikkalainen rekrytointimalli; täytyy osata kehua itseään kunnolla. Suomalaisessa kulttuurissa kasvaneelle se ei välttämättä ole helppoa. Meillähän on perinteisesti pidetty kehumisen suhteen matalaa profiilia. Kysyin opinnoissaan pitemmälle ehtineiltä opiskelijoilta, miten he 'myyvät' itseään rekrytointitilanteessa. Työelämän naistutkimuksessa on Kinnusen ja Korvajärven (1996:12) mukaan havaittu, että sekä miehet että naiset yhdistävät miehiin työn ja toiminnan näkyvät puolet: korjaamiset, ponnistelut, hallinnan ja lopputulokset. Miesten töissä vaadittaviin taitoihin yhdistetään vastuunkanto, kokonaisuuksien hallinta, riskinotto, suurpiirteisyys, liikkuvuus, tehokkuus, ongelmanratkaisut, fyysiset voimat ja tekniset taidot. Naisten töissä vaadittaviin taitoihin yhdistetään esimerkiksi nopeus, näppäryys, palvelualltius, myötäeläminen, joustamiskyky, pikkutarkkuus, järjestelykyky, huolellisuus, kärsivällisyys, tunnollisuus, ymmärtäminen, tukeminen, henkilökohtainen sitoutuminen, kannustavuus ja vastuuntunto. Kasvattaminen, vastuuntunto, yhteistyö ja sosiaaliset taidot koetaan kulttuurissamme feminiinisiksi taidoiksi. Samalla ilmaistaan, että miehet miehinä olisivat vailla näitä naisiin yhdistettyjä taitoja ja päinvastoin.

Naisten ja miesten taidot eivät luonnollisestikaan ole toinen toistaan huonompia tai parempia. Samaan aikaan voi olla näppärä ja ottaa riskejä tai tehdä itsenäisiä päätöksiä ja kantaa huolta toisista. Nämä erottelut ainoastaan pitävät yllä ja tuottavat käsitystä siitä, millaisiksi naiset ja miehet ymmärretään kulttuurissamme. Määritykset ja erottelut perustelevat kulttuurisina jäsenyyksinä naisten ja miesten välistä eriytynyttä työnjakoa. (Kinnunen & Korvajärvi 1996:12-13.) Työhönottajien käsitykset sukupuolten ominaisuuksista voivat perustua ennakkoluuloihin ja olla täysin vääriä, mutta ne määräävät keitä otetaan töihin ja millä ehdoilla (Naumanen & Silvennoinen 1994). Vastaaja kertoo kokemuksistaan:

"Kun mä hain ABB:lle kesätöitä, niin mä hermostuin sille työhaastattelijalle. Se alko jo siitä, kun se tarjos kahvia, et oho tyttö juo mustana. Ja sitte mä pääsin osastolle, jossa oli paljon naisia, kun tytöt kuulemma oppii sen homman nopeemmin - onko tytöt näppärämpiä käsistään tai jotain. Ja sitte se haastattelu loppu siihen, että hänen vaimonsa ei anna hänen syödä sohvalla, mutta koira saa, et kyllä ne naiset. Sillon mä ajattelin, että jos en mä hakis töitä, niin kyllä mulla

rupeis kiehumaan. Musta myös tuntu, että mä sain sen työpaikan, koska olin tyttö. Varmaan työyhteisöt haluaakin naisia, mutta mä en haluis olla kiintiönainen, joista Piha <kansanedustaja> puhu." (Sn25)

Vastaajasta on tuntunut, ettei häneen suhtauduttu tilanteessa hänenä, vaan yhtenä naisista, joita rekrytoija hänen mielestään piti kaikkia samanlaisina. Samalla hän toi esille monen muunkin vastaajan epäilyt siitä, että naiskiintiöt eivät olisi hyvä asia. Ainoastaan yksi fuksivastaaja arveli, että kiintiöiden takia hän uskoo saavansa helposti töitä ja piti niitä siis myös hyvänä asiana.

Opiskelu on vain välivaihe, jonka päämääränä on siirtyminen työelämään. Jo fuksihaastattelussa vastaajat toivat esille sen, että heidän käsityksensä mukaan sukupuolella voi olla merkitystä työelämään hakeuduttaessa. He tarkastelivat sukupuoltaan työnhaun perspektiivistä sekä etuna että haittana. Vasta parikymppinen teekkarityttö piti naisen potentiaalista raskautta työnantajan kannalta haittana ja esitti ymmärtävänsä, että työnantaja asettaa sen vuoksi rekrytoinnissa etusijalle miehen. Lagerspetzin (1990:93) mukaan naiset ovat taipuvaisia ajattelemaan perheen ja uran luomaa ristiriitaa työnantajan näkökulmasta. He väittävät ymmärtävänsä sitä, että työnantaja asettaa miehen etusijalle, niin he itsekkin tekisivät. Syyksi he katsovat perinteisen äitiyden. Toisaalta minun vastaajani olettivat oman sukupolvensa olevan se, joka muuttaa työelämää tasa-arvoisemmaksi. Lisäksi fuksit ajattelivat, että nainen on miestä edustavamman näköinen ja sivistyneempi, joten rekrytoija ei voi jättää tilaisuutta väliin, vaan palkkaa hänet. Joku ilmaisi varmana käsityksensä, että naiset puhuvat paremmin kieliä, joten siitä on heille etua rekrytoinnissa.

Toisaalta tietotekniikan opiskelija (19) kertoi kuulleen, että naisia palkataan imagon vuoksi paikkoihin, joissa on vähän naisia, mutta hän sanoi, ettei halua "tavallaan vaan paikan koristukseksi". Myöskään työnantaja ei tule vastaajien mukaan jättämään huomiotta sitä, että nainen on ollut niin ponteva, että on mennyt opiskelemaan miesalalle. Tämän perusteella he olettivat työnantajan tekevän heidän persoonastaan suotuisia päätelmiä eli kuten vastavalmistunut tietoteekkari sanoi: "Teknillinen korkeakoulu on naiselle aina etu ja positiivista. Se kannattaa itekin tuoda esille positiivisena seikkana." Toinen vastaaja jatkaa:

"Suomi on niin tasa-arvoinen maa kuin nyt yleensä voi olla. Sen takia uskon naisen mahdollisuuksiin, mutta käytännössä ihmisten ajatukset ei välttämättä oo yhtä tasa-arvosia kuin lait on. Se on kasvatuksesta kyllä kiinni. Että annetaan erilaiset lähtökohdat siinä kuinka paljon uskoo itseensä. - Katsotko, että veljesi on kasvatettu eri lailla kuin sinut? - Ei paljoo, mutta ehkä itseluottamuksen suhteen kyllä. Ei muhun välttämättä vieläkään luoteta tällasissa teknisissä asioissa, muttei se ero oo mitenkään suuri." (Ke20)

Tämä vastaaja toi esille, monen muun vastaajan lailla, naisen epävarmuuden teknisissä asioissa. Vaikka opinnot teknillisessä korkeakoulussa olivat monilla jo lähes takana, tuntui naisista yleisesti, että miehet ovat heitä varmempia tekniikassa. Hormuthin (1990:107-118) mukaan fyysisen ympäristön vaikutus on nykyisin saanut paljon huomiota pohdittaessa ihmisen käsitystä itsestään. Käyttäytyminen on roolin rakentamisen tulosta. Teknisessä korkeakoulussa tulee vastaajien mukaan "kaiken maailman kolauksia", joista itsetunto nousee. Vastaajat sanoivat vähän kovettuvansa tai ainakin oppivansa peittämään pehmeyttään. Teknistä alaa opiskelevalla naisella pitäisi siis useista syistä johtuen olla hyvä itseluottamus, mutta haastattelussa tuli esiin, että teknisissä asioissa moni koki pientä epävarmuutta (verrattuna miehiin). Tämä selittyy mielestäni sillä, että varhaisemman kokemusmaailman erot eivät ainakaan asennetasolla kuroudu täysin kiinni, mutta myös sillä, että naiset yleensä eivät vastaajien mukaan ole miesten lailla valmiita, ainakaan katteettomasti, kehuaan itseään.

Naimisissa oleva vastaaja (23) toivoi itselleen lisää luottamusta omiin kykyihinsä: "Jos on suorittanut asian, niin sanoo, että osaa sen ---" Ihan samaa kuvaa toinenkin samanikäinen vastaaja: "Ammatilliseen pätevyyteeni tavallaan luotan, tavallaan en <nauraa>. Tiedyt alueet on sellasia, ettei hallitse niitä vaikka on suorittanut kurssit. Kyllä mie sanon, että mie oon lukenut nää ja saanut hyvät arvosanat, mutta en ehkä hallitse sitä. Jos joku mies ois samassa tilanteessa, niin sehän vetäs, että ky-yllä minä, tuokaa tehtäväksi! Se on se piirre, jonka haluaisin iteltäni pois. Mie haluaisin olla varmempi. Tää on tää tekniikka enemmän miehinen ala kuitenkin." Vastaajilla ei ole miesten mielipiteistä tietoa, mutta he olettavat, että nämä ovat teknisissä asioissa heitä varmempia. Sukupuoliroolit muuttuvat Saarisen ja kumppanien (1989) mukaan helposti stereotypisiksi käsityksiksi siitä, mikä on eri sukupuolille sopivaa ja millaista käyttäytymistä tytöiltä ja pojilta/naisilta ja miehiltä odotetaan ja vaaditaan. Kun on kyse kahteen luokkaan kuuluvan ilmiön eli sukupuolen mukaan tapahtuvista luokituksista stereotypioista tulee todella kaavamaisia, varsinkin jos luokitukset syystä tai toisesta mielletään toisensa poissulkeviksi.

Tietoteekkari (26) arvelee, että vaikka hänellä onkin hyvät ohjelmointitaidot, on niiden hankkiminen vienyt häneltä seitsemän vuotta, mutta miehet ovat koonneet vastaavat taidot parissa opiskeluvuodessa. Hän selittää asiaa sillä, että pojat ovat aloittaneet jo kaksitoistavuotiaina ja huokaa, että "tavallaan tekee epäreilua vertailua". Sukupuolen lisäksi voisi olettaa itsensä kehumisessa ainakin jonkin verran vaikuttavan vielä ns. suomalaisen vähättelykulttuurinkin (olen **aika** hyvä ---). Meillähän kuuluu olla vaatimaton, eikä saa kehua itseään kuin hillitysti seuraavien vastaajien tavoin:

"Mulla on sellanen olo, että mä en oo asiantuntija millään alalla, mikä liittyy sähköön. Mä voin ainoostaan kertoa mikä mua kiinnostaa ja mainostaa, et oon

nopee oppimaan. Ainakin mä toisin mun sivuaineen työpsykologian <esille>. Mulle tulee tunne, että jos mä sanon, että mä osaan jotain, niin mun pitää heti vastata asiaan liittyvään kysymykseen ja mä jään nalkkiin. Varmaan se johtuu siitä, että kun sitä joutuu todistaan, että on opinnoissa yhtä hyvä kuin pojat, niin ei sitä rupee sitten mitään enää lupaamaan työnantajalle. Et aattelee, että en pysty sanomaan, että osaan ties mitä. Jos ei osaiskaan, uskottavuus menis heti."(Sn22)

"Ensimmäiseksi tulee mieleen se, että jos mun pitää isommalle porukalle puhuu, niin mulle tulee paniikkikohtaus suunnilleen. Se riippuu, millanen tilaisuus se on. Mä en luota, että mä osaisin niitä asioita, kunnolla. Mä tiedän, että mä osaan ylioppilaskunnassa ja killassa, mut sit kun puhutaan työstä ja työn hakemisesta, niin mä en itse pysty luottamaan itseeni. Tulee epävarmuus. - Myyt? - Mä yleensä vältän itseni myymistä. - Vahvuudet? - No, ne kysy multa hallitukseenkin <kilta> ja mä sanoin, että mä tuun toimeen ihmisten kanssa ja oon tehokas ja kun mä lähen tekemään jotain, mä pystyn saamaan paljon aikaan kohtalaisen nopeesti. On tää ittensä myymistä, mutta loppujen lopuksi mä en saanu sillonkaan myytyä ku kahelle kolmesta. Mulla oli joku puute tässä mun myynnissä." (Tin22)

Kovin suomalaiselta tuntuu, ensimmäisen vastaajan toteamus, ettei uskalla luvata liikoja. Kuvittelisin, ettei tällainen käytös olisi vierasta miehellekään, vaikka vastaajat tuntuvatkin oletttavan sen olevan heille naisille ominaista. Vaikka naiset toivat esille epävarmuuttaan ammatillisissa asioissa, niin edellä olevan tietoteekkarin tavoin moni muukin vastaaja korosti sosiaalisuuttaan, yhteistyökykyään, ryhmätyötaitojaan, ihmistuntemustaan (mm. kaupan kassana opittua) tai viestintätaitojaan. Eräs nainen (23) sanoi jopa edukseen sen, että hän puhuu keskivertoteekkarityttöä enemmän ja vaikka epäilikin, että sitä pidetään itsekehuna (vrt. vähättelykulttuuri), niin hän jatkoi, että on keskivertoa jämäkämpä ja vakuuttavampi. Vakuuttavuus syntyy hänen mielestään siitä, että hän katsoo silmiin ja puhuu itsevarmasti ja kovalla äänellä. Toinenkin vastaaja (27) kertoi antavansa itsestään varman ja rennon kuvan. Hän selitti, että "on psykologisesti todistettu, että kuva varmasta ja rennosta ihmisestä on parempi kuin sellaisesta, joka jännittää, hikoilee ja vapisee". Ulosantiaan hän piti vahvuutenaan, mutta kertoi myös olevansa erinomainen organisoija. Organisoitukykyään hän oli kehittänyt harrastuksiinsa (mm. kuoro) liittyvissä vastuuviroissa ja kometelemalla kolmea pikkuveljeä.

Pari hyvin hiljaista naistakin opinnoissaan pidemmälle ehtineissä vastaajissa oli. Toinen kertoi mieluummin kuuntevansa kuin puhuvansa. Hänestä on hyvä, kun osaa kuunnella, mutta esiintymisvarmuutta hänellä ei ole, vaan lähinnä "pakkoliikkeitä ja änkytystä". Toisella oli kokemusta rekrytointitilaisuudesta, josta hän oli saanut palautetta:

"Kuulin jälkeen päin, et mä olin hirveen hiljanen ollu. Mun mielestä mä olin ihan suhteellisen ollu --- mä en edes jännittäny kauheesti. Mutta kyllä mä mun mielestä olin puhunu vähän yli, mitä ne kysy - mitä siinä olis sitte pitäny? Mun pitäis varmaan enemmän kysyä, mutta kun on joskus vähän vaikeeta uudesta asiasta keksii mitään kysyttävää. - Vahvuus? - No mä oon varmaan sellanen, että en ärsytä ketään ja kyllä mä mielestäni osaan puhua selkeesti ja esittää sen asiani. Mutta sitte lörpöttely ja kuinka paljon mun pitäis puhua, niin se on sitte se ---Kun ne <rekrytoijat> sano, et mä olin hiljanen niin mä jäin miettiin sitä, et pitäskö välttämättä --- " (RYn23)

Haastattelutilanteesta muodostuu kaikkien kanalta raskas, jos haastateltava on passiivinen ja vastaa vain siihen, mitä on kysytty. Vastaajaa lähinnä ihmetytti se, että hänen tyyliensä ei ole ollut rekrytoijista hyvä. Wheelless ja Wheelless (1981) kiinnittivät huomiota siihen, että ihmisillä on taipumus pitää omaa käyttäytymistään tilannesidonnaisena, mutta havainnoidessaan muita, pitää muiden samanlaista käyttäytymistä pysyvänä, persoonallisena taipumuksena. Ihmiset pitävät sukupuolta (gender) silmiinpistävästä attribuuttina. Pedhazur ja Tetenbaum (1979) toivat esille sen, että ihmiset tuovat tutkimuksissa esille ominaisuuksia, jotka ovat amerikkalaisessa yhteiskunnassa toivottavia. Esim. amerikkalaisen tulee olla tyytyväinen itseensä, pidetty, luotettava, assertiivinen, analyyttinen ja mukautuva. Mainitun kaltainen henkilö on sosiaalisesti toivottu. Siispä tutkijat olettavat, että jos ihmiset joutuvat kuvailemaan itseään, heihin vaikuttavat yllämainitut oletukset. Myös miehekkyyss- ja naisellisuusstereotypiat eivät voi olla vaikuttamatta. Tutkijat havaitsivat, että sukupuolella oli enemmän merkitystä muista kuin itsestä tehtyihin päätelmiin ja attribuutioihin. Suomalaisen tulee olla ainakin rehellinen ja luotettava. Insinöörin tulee olla reipas ja työtäpelkäämätön; sitkeä. Näitä ominaisuuksia tutkittavat luettelivatkin itsestään. Lisäksi he olivat lukeneet työpaikkailmoituksia ja korostivat yhteistyökykyään ja ryhmätyötaitojaan, mitkä ovat tällä hetkellä toivottuja ominaisuuksia melkein joka työpaikkaan. Vastaaja kuvaa vahvuuksiaan:

"No, ettei oo pelkkää sitä tekniikkaa, vaan on tehny muutaki eli on ryhmätyötaitoo. - Miten se tulee esille? - No, että tykkää tehdä ryhmässä, on kiinnostunut siitä, että tehdään yhdessä ja että ainakin kuvittelee, ettei oo hirveen dominoiva ja ei suostuis kuuntelemaan muita --- " (Sn25)

Vastauksessa tulee taas ilmi se, että vastaajan ryhmätyötaitot ovat muiden huomiointi- ja kuuntelukyky. Mutta suomalaiseen tapaan hän hiukan lieventää arviota itsestään: ainakin kuvittelen, että ---, eikä sano suoraan olevansa tietynlainen.

6.3 Kielitaito rekrytointivalttina

Tytöt lukevat lukiossa kieliä poikia enemmän. Vaikka laaja matematiikka ja fysiikka ovat osaltaan verottaneet teekkarityttöjen kielenopiskelua, toivat he haastattelussa silti usein vahvuutenaan esille kielitaitonsa. (Kysymys: Mikä erottaa sinut keskiverrosta? ja Miten myyt itseäsi rekrytointitilanteessa?) Vaikka edellä puhuttiin suomalaisesta vähättelykulttuurista, niin kielitaitoaan arvioidessaan vastaajat eivät pahemmin kursailleet, vaan monet sanoivat epäröimättä osaavansa kieliä erittäin hyvin. Jopa erään fuksin (19) sanoin: "Kieliä en oo koskaan opiskellu, ne on jääny päähän, mitä on jääny. Englantia osaan loistavasti. Pelkästään kun kattoo telkkaria ja kuuntelee jotakin musiikkia, niin sitä oppii ihan hirveesti." Tämä vastaaja oli myös sitä mieltä, että vaikka ei olekaan koskaan joutunut puhumaan ruotsia, niin osaa sitä ainakin paremmin kuin osaston miespuoliset opiskelijat (pakkoruotsivihamielisyyttä!).

Kaiken kaikkiaan haastateltavani saattoivat arvioida itseään muuten varsin tiukoin kriteerein, mutta kielitaidosta oli näyttönä ainakin hyvät kouluarvosanat: "Kielitaito mulla saattaa olla ainaki koulunumeroissa mitattuna parempi kuin keskiverrolla. Hirveen vähän oon joutunu käytännössä puhumaan edes englantia." Vastaaja olikin tätä puutetta paikatakseen jo käynyt kansainvälisen seurakunnan tilaisuuksissa. Muut jatkoivat samaa rataa:

"Kielitaitoni on erittäin hyvä. Mä osaan saksaa, englantia, ruotsia. Kirjotin ällät kaikista. Oon yrittänyt siirtää taitojani käytännön puolelle ja aika hyvin onnistunutkin. Haaveena on vielä opetella japanin kieltä ja venäjää ja ranskaakin vähän." (Ko19b)

"Kielitaitoa täytyy aina kehittää. (huokaa) Englannissa oon mielestäni hyvä, että ymmärrän tekstiä hyvin, mutta puhe on tietysti vielä takeltelevaa, koska se on koulun jäljiltä. Ruotsia oon täällä lukenutkin ja oon ajatellu liittyä Täffään <Tekniska Förening, ruotsinkielisten teekkareiden yhdistys>. Siellä sais harjotusta ilmaseks. Ja saksaa mä oon lukenut lukiossa ja jatkan sitä täälläkin. Ja kun mä saan niistä hyvät taidot, niin mä oon ajatellu vielä jopa ranskaa tai sitte espanjaa tai portugalia <ei voi opiskella omassa korkeakoulussa>. Koska kumminkin tuo Etelä-Amerikka, niin siellähän tarvitaan tekniikkaa. No, sitku siellä vähän olot tasaantuu, sitte ---" (Ti19b)

Näiden fuksityttöjen suunnitelmat kuulostavat huikeilta. Täytyy vain toivoa, että aika riittää kaikkiin suunnitelmiin. Jälkimmäisessä vastauksessa tulee myös esille monen muunkin vastaajan esittämä haave ulkomailla työskentelystä. Fuksityttöillä oli

vakaa aikomus kehittää kielitaitojaan lisää korkeakoulussa ja monet valitsevatkin siellä vielä kokonaan uuden kielen. Kieltenopiskelua he perustelivat sillä, että se on kivaa. Ja että se on hyvä vastapaino tekniikalle. Lisäksi vastaajat arvelivat kielitaidon auttavan heitä työnsaannissa. Vaikka he tunsivatkin poikiin verrattuna epävarmuutta teknisissä asioissa, kielitaidon suhteen oli toisin: "Ihmetyttää, kun monet opiskelevat jo kolmatta vuotta täällä ja nyt vasta alkaa lukemaan kieliä. Miten ne on möntä vuotta olleet lukematta kieliä?" He ihmettelivät niitä miespuolisia opiskelutovereitaan, jotka aikovat suorittaa vain pakolliset kieltenopinnot (2 ov ruotsia). Vastaajista myös tuntui, että kielten tunneilla on enemmän naisopiskelijoita kuin koulussa keskimäärin eli kuten eräs fuksi (20) sanoi: "--- kielen luokissa on tyttöjä ja mitä harvinaisempi kieli, sitä enemmän meitä tyttöjä siellä on." He kertoivat, että on paljon sellaisia opiskelijapoikia, jotka osaavat hyvin kieliä, mutta myös niitä, jotka osaavat hyvin tietotekniikkaa, mutta eivät ole välttämättä muita kieliä lukeneet kuin englantia. Itsestään he kertoivat:

"Englantia puhun hyvin senkin takia, että mä oon sitä joutunut vuoden verran käyttämään <vaihto-oppilas>. Kaikista kielistä mä oon aina koulussa saanut hyvät numerot, mutta käyttökieliä ei oo kuin se englantia ja ruottia osaan sen verran, että sillä varmasti tulisin toimeen. Saksassa mä oon sen todennukkin, mä oon ollu kolme viikkoo siellä, että vaikkei se saksankielen taito välttämättä niin kauheen hyvä oo, niin kuitenkin saa asiansa selitetyks ja yleensä selville, mitä toiset haluaa sanoa. Ja se venäjä on ihan alussa vasta. Kielitaito saattaa mulla olla keskivertoo <opiskelijatovereihin verrattuna> parempi. - Saattaa vai on? - On. Mää arvostan kielitaitoo ja luultavasti tuun tarvitsemaan. Ruotsia, saksaa, englantia ja nyt mä luen venäjääkin. Ehkä tarttis mennä Saksaan kesätöihin --- " (Ke20)

"Mä puhun suomee, englantii, saksaa, hollantii <vaihto-oppilaana>. Nää on mulla käyttökielii. Ruotsii jos vielä osais ja jos osais kiinaa ja espanjaa, niin se ois ihan hyvä. Täällä luen saksaa ja ruotsii. Osaan kieliä keskivertoa enemmän. Mä oon ollu nuorisoleirillä Saksassa." (Tu23)

Koska monet fuksityöt haaveilivat kansainvälisistä tehtävistä, he ymmärsivät, että kielitaito on niin tärkeää, että siihen pitää panostaa jo opiskeluvaiheessa:

"Mä toivon, että kielet on mun tulevassa työssä tärkeitä, että mä saisin työskennellä kansainvälisellä tasolla. Jos ainakin on kyse ympäristötekniikasta, näin tulee olemaan, koska se on kuitenkin kansainvälistä ympäristönsuojelua. Sen on pakko olla." (Ry20b)

"Mulla on keskivertoo enemmän kieliä hallinnassa: englanti, saksa, ruotsi, venäjä. Mä ajattelen, että jos opiskelijalla on keksimäärin ehkä kolme kieltä, niin mulla ois yks ylimääräinen, niin se erottaa mut. Mut ei pelkkä hyvä kielitaito, vaan pitää osata vieraalla kielelläkin esiintyä varmasti. Ihan kuin puhuis äidinkieltä." (Tu20)

Jälkimmäisellä haastateltavalla oli tarkoituksena kielitaidollaan erottua muista työnhaussa, siksi hän opiskeli harvinaisempaa venäjää. Haastattelemillani fuksityöillä oli siis kielten suhteen kunnianhimoiset tavoitteet, mutta opinnoissaan pidemmälle ehtineet kertoivat jo asian toisestakin puolesta:

"En oo lukenut muuta kuin pakolliset. Venäjää aloitin, mut sit mulla oli niin paljo töitä, et mä en kerinnyt." (Mkn23)

"Mä en oo lukenu täällä muuta kuin sen peruseruotsin <2 ov:a>. Siinä on ollu ongelmana se, että mä oon aina keksinyt niin paljon muuta tekemistä, että mä en ehi käydä niillä tunneilla." (Tin22)

Vika saattoi olla ajanpuutteessa, mutta tuli myös kritiikkiä korkeakoulun kieltenopetukselle:

"En ole täällä kauheasti kieliä lukenut. Lukion ranskan taitoja hieman yrittänyt ylläpitää, mutta sitte vaan ruotsista pakolliset. Mut mun mielestä se on enemmänkin noitten kielten kurssien puutteita kuin oman yrittämisen puutetta. Siellä ei opi hirveesti. Menetelmät on väärät. Liian löysät. Pitäs olla sellasta perinteistä sanojen paukuttamista, mutta siellä kaikki pitää esitelmän, siinä ei opi kun kuuntelee jonkun huonoo kieltä." (Ryn23)

Osa vastaajista myös vahvisti, että fuksien kunnianhimoiset tavoitteet voivat täytyä:

"Mä olin ruotsinkielisessä osakunnassa. Sitte mä olin Ranskassa vuoden ja siellä ei todellakaan kysytty tai kukaan ei välittäny toisesta, niin oppi sanomaan. Kielen takia mä olin osakunnassakin." (Tiv27)

"Parhaillaan opiskelen unkaria harrastusmielessä." (Mn22)

"Oon lukenu espanjaa 6 opintoviikkoa ja saksaa kymmenen. Oon ollu Saksassa töissä. Ei mulla oo mitään suunnitelmia lähtee ulkomaille, mutta ne on ne kielet ollu hirveen kiinnostavia täällä. Ne on ollu vastapainoo jollekin laskemiselle. Se espanjan lukeminen on ihan harrastus." (Sn29)

Pohtiessaan sitä, kuuluuko koulussa naisen ääni, totesi eräs vastaaja (23): "Jos mä mietin vaikka opettajia, niin tulee mieleen, että naiset on jotenkin ehkä innostavampia, mutta sitten kun mä mietin tarkemmin, mun tulee mieleen, että ne naiset on kaikki täällä kielten opettajia, niillä on vähän erilainen tilanne. Että se on se aine siinä. Ei se oo siitä ihmisestä kiinni." Kielten opiskelussa siis tapaa muita naisia ja opettajakin on useimmiten nainen.

Haastateltavien runsaat kieliopinnot todistavat kaikeksi sitä, että opiskelijat ovat lahjakkaita ihmisiä, mutta ehkä myös määrätietoisia, sillä he ymmärtävät, että kielitaito avaa heille runsaasti mahdollisuuksia. Lisäksi kävi ilmi, että kielten opiskelu on vastapainoa tekniikan opinnoille.

6.4 Pukeutuminen

Organisaatiokulttuuriakin säätelee sukupuoli. Pienet asiat, merkit, määräävät naiselle esim. hänen uskottavuuttaan. Rationaalisen naisen pitää olla miellyttävä ja feminiininen, mutta hän ei saa olla puoleensavetävä, muuten häntä ei oteta vakavasti ja hänelle tulee vaikeuksia kilpailla miesten kanssa. Hän ei saa käyttää liikaa meikkiä, punaista kynsilakkaa, räikeitä vaatteita tai lyhyttä hametta. Naiset joutuvat välillä tilanteisiin, joissa heidät hyväksytään ihmisinä, mutta heitä aliarvioidaan naisina. (Gherardi 1994). Jo työelämässä oleva vastavalmistunut vastaaja kertoi:

"Vapaa-aikana voi olla enemmän - tai jos ei oo mikään esiintymistilanne <töissä> naisellinen. Kyllä sen pitää jo pukeutumisesta lähteä, että ei voi olla mikään hirveen naisellinen, koska sua ei oteta --- ei siis mitenkään romanttinen, ei missään pitsipuserossa --- pitää olla siisti ja neutraali." (Ti27)

Vastaajan mielestä naisellisesti pukeutuneeseen naiseen ei suhtauduttaisi miesalalla vakavasti. Sullivanin (1997) mukaan naiset valitsevat pukunsa organisatorisen asemansa, toimensa, tehtävänsä tai tietyn päivän erityistilanteiden mukaan. Heidän tietämyksensä sopivasta pukeutumisesta perustuu enemmänkin normiin kuin organisatiopolitiikkaan. Naiset valitsevat pukunsa auttamaan heitä suoriutumaan organisatorisesta roolistaan. He haluavat pukunsa signaloivan, että heillä on auktoriteettia tai valitsevat vaatteensa ilmaisemaan muille toivomansa vaikutelman itsestään. Teekkaritytöt toivat esille sen, että mikäli joutuu esimiestehtäviin, täytyy näyttää amerikkalaiselta lakinaisalta; jakkupuku ja salkku:

"Minkälainen muullainen vois olla kuin Sirkka Hämäläinen <Suomen pankin johtaja>? Johtajat ei kuitenkaan voi olla farkuissa. Jotkut puhuu, että naiset vois

olla äidillisiä hahmoja. Mä en ainakaan olis riittävän äidillinen hahmo. Musta on vaikee kuvitella, että olisin joku vakuuttava johtaja. Tällanen pienikokoinen naisihminen."(Ti19)

"--- ei halua ärsyttää. Kun on esimerkiksi koulutustilanteita ja mulla on kollegoita asiantuntijatehtävissä, jotka menee asiakkaan luo ja käy läpi asioita, niin he käyttää hameita ja kyllä mä itekin käy-tän, mutta he on aika jämptejä. Monilla heillä on pitkät hiukset, että he on ulko-näöltään naisellisia ja heitä uskalletaan lähestyä, mutta he on tosi jämptejä, kun käydään se asia läpi. Monet asiakkaat tykkää siitä hirveesti, että se on kuitenkin nainen, jonka kanssa he juttelee, mutta se toimintatapa on tosi miehinen, looginen." (Tiv27)

Jälkimmäisen vastaajan mielestä saa näyttää naiselta (hiukset) ja pukeutua kuin nainen, mutta ei saa vaikuttaa naiselta, sillä käyttäytymisen pitää hänen mukaansa olla tosi miehistä eli jämttiä ja loogista. Vastaajat toivat monissa yhteyksissä esille sen, että myös Otaniemessä täytyy miettiä puheutumistaan. Pari tietotekniikkaa opiskelevaa naista toi esille käyttävänsä hametta, vaikka toiselle oli jopa sanottu, ettei se ole TKK:lla oikein sopivaa:

"Mulle on fuksivuodesta kaikki työt kertonu, että täällä ei kannata kulkea hameessa. Mutta mä aloin kuitenkin kulkea. Mulle se on tavallaan itelle sellanen, että voi tuntee olevansa niinku tyttö. Massassakin voi olla yksilö."(Tin22)

"Mä muistan, että mulla oli yks kaveri, joka opiskeli Hankkenilla ja täällä samaan aikaan ja se sano, että se menee Hankkenille jakkupuvussa ja sitte käy vaihtamassa vaatteet kun tulee tänne. Sitä <naisellisuutta> ei täällä korosta vai oisko niin, että tänne vaan tulee ihmisiä, jotka ei oo kauheen naisellisia. Vai oisko sitte niin, että haluaa sulautua massaan. Kyllä munkin joskus tekee mieli, nyt kun mä oon työpaikassa, niin mulla oli kerran villahame päällä ja sihteeri sano, että on kiva kun jollain on hame päällä." (Sn25b)

Syy ei haastatteluissa saamieni kokemusten ja mielipiteiden mukaan ole missään tapauksessa se, että tekniikan opiskelijat eivät olisi naisellisia. Moni oli meikattu, heillä oli naiselliset kampaukset ja he käyttivät koruja. Otahuudossa (13/96) nimimerkki Ridge Forrester kirjoittaa otsikolla Otskin aidot naiset: "Jos meistä joku joskus erehtyy esiintymään Otaniemessä jakkupuvussa, hän kuulee oitis kysymyksen: "Mittäks juhlat sulla on tänään?" Joskus taas on sellainen tyttömäinen fiilis, että tekisi mieli laittaa minihame ja vaikka korkokengät ilman sen kummempia taka-ajatuksia. Muille tämänkaltainen pukeutuminen on kuitenkin selvä viesti **metsästyskauden alkamisesta**.

Teekkarityöhän ovat järkeviä ja heidän on pysyttävä hillityssä kuosissa: kepeässä mekossa käyskentelevällä on pillun kuva otsassa.

Kylterin <kauppatiet.yo> kanssa seurustelevalla teekkarityöllä ei ole helppoa, kun pitäisi olla nainen, joka täyttää ulkoiset vaatimukset ja onkin vaan mukava. Kylteritytöt ovat erään käsityksen mukaan sellaisia helmenkantajia, että heidän rinnallaan huolitelluinkin teekkarityttö näyttää mieheltä. Ei siis ihme, että kylteripoikien naiskuva on mitä on."

Vastaajat vertasivatkin monesti itseään kauppatieteilijöihin. Ja aina tuli esille, että kauppatieteilijät ovat naisellisia - toisin kuin he itse:

"Fyysikot ei oo hirveen kiinnostuneita jostain kynsien kasvattamisesta niinku jotkut kylterit. Jotenkin se ilmapiiri on erilainen. Meil ei ehkä oo se ulkonäkö pakkomielle niinku kaupallisella alalla. Fyysikot on sillee kovia jätkiä." (Tfn27)

Kun opiskelee miesvaltaisella alalla, haluaa sillä varmasti joskus rehvastella. Tämä lausahdus kuulostaa rehvastelulta, eikä sillä ole paljon tekemistä todellisuuden kanssa. Vastaaja näytti itse perinaiselliselta. Hänellä oli pitkät vaaleat kiharat ja hän oli koristautunut sormuksin ja riipuksin. Lisäksi hän oli pienikokoinen ja hentoääninen.

Joskus miespuoliset kollegat pitävät tarpeellisena opastaa naista. Erästä vastaajaa oli miespuolinen työtoveri neuvonutkin sekä esiintymis- että pukeutumisasioissa:

"Yks sano mulle tuolla labrassa, että hillitse kieltäs, mikäli haluat tutkijaks. Sinne ei haluta lörpöttelijöitä. Ja jos menet johonkin konferenssiin pitämään esitelmää minihame päällä, niin vaikka olisit kuinka fiksu, niin kaikki kattoo sitä sun lyhyttä hametta vaan." (Sn25)

Paitsi pukeutumisvinkkejä, tuli myös käyttäytymisneuvoja. Haastattelujen perusteella voi olettaa, että naiset ovat oivaltaneet, että pukeutuminen on osa vakuuttavuutta, eivätkä kaipaa miehen neuvoja. Vaikka monessa yhteydessä tuli esille, etteivät naiset halua olla kuten miehet, ei pukeutumisessa kuitenkaan haluta korostaa naisellisuutta. Avainsanat tuntuvat olevan siisti ja neutraali. Mutta eroaako tämä suuresti naisalalla työskentelevien naisten pukeutumiskoodista Suomessa?

6.5 Naisteekkarien käsityksiä johtajuudesta

Vaikka naisten peruskoulutuksen taso ei enää vuosikymmeniin ole asettanut naisille muodollisia esteitä edetä organisaatioiden johto- ja esimiestasolle, johtotehtävissä naiset toimivat harvoin. Tekniikan Akateemisten Liiton vuoden 1995 tilaston mukaan

naispuolisista diplomi-insinööreistä toimi keskijohdossa 27 % ja asiantuntijatehtävissä 55 %. Ylemmissä johtotehtävissä heistä toimi 5 prosenttia (miehistä 17 %). Naisinsinöörit eivät ole vain teknologeja vaan myös potentiaalisia johtajia, sillä diplomi-insinöörin ammatti on perinteisesti tuottanut johtajia. Suomen kymmenestä suuryrityksestä seitsemää johti 90-luvulla diplomi-insinööri (HS 080594), eikä tilanne ole siitä Teknisten Akateemisten Liiton mukaan juurikaan muuttunut (puhelu 030300/Matti Hirvikallio). Myös valtion hallinnossa insinöörit ovat hyvin edustettuina. Arviolta 1-2 % suomalaisten suuryritysten johtajista on naisia ja nekin naiset, jotka ovat johtajiksi päässeet ovat melko eriarvoisia mieskollegoihinsa nähden. Miesjohtajien tehtävänimikkeitä ovat toimitusjohtaja, varatoimitusjohtaja, talousjohtaja. Naisjohtajia kutsutaan talouspäälliköksi, konttoripäälliköksi jne. (Aho 1992:11.) Koska diplomi-insinöörin koulutus siis hyvin todennäköisesti johtaa esimiestehtäviin, halusin myös tutkia naispuolisten tekniikan opiskelijoiden käsityksiä itsestään johtajana. Pyysin vastaajiani kertomaan, minkälaisia johtamistaitoja he arvostavat.

Miksi naisten urakehitys niin usein on loppunut varsin lyhyeen? Naisia pidetään miehiä useammin spesialisteina. Naistutkijat ovat selvittäneet naisten urakehitystä ja naisten osallistumista johtotehtäviin. Naisten harvalukuisuus yhteiskunnan ja yritysten johtotehtävissä on monesti tulkittu naisten rohkeuden ja päättäväisyyden puutteeksi. Tutkijat ovat kuitenkin sitä mieltä, että se johtuu pikemminkin siitä, että naiset vierastavat miehistä uramalla ja niitä epäinhimillisiä vaatimuksia, jotka johtajille asetetaan. Yritysten uudenlaiset organisaatoratkaisut ja uusi johtamistapa voivat osittain vastata naisten asettamiin haasteisiin luoda inhimillisempiä työsuhteita kaikille johtavissa asemissa oleville. Organisaatiotutkimuksella on vielä paljon selvitettävää: institutionaaliset olot, viestintä- ja päätösprosessit, eri menetelmät organisaatioiden päätöksenteossa ja koordinoinnissa. (Olennainen työssä 2/1989.)

Kvande ja Rasmussen (1990) väittävät, että tyypillinen selitys sille, miksi naisia on niin vähän johtotehtävissä on se, että naisilta sanotaan puuttuvan itseluottamusta. Jo tytöt pitävät omaa onnistumistaan onnen tai jonkin muun ulkoisen seikan aikaansaannoksena ja epäonnistumistaan kykyjen puuttumisena. Paradoksaalista kyllä 77 % norjalaisista naisinsinööreistä ilmoittaa Kvanden ja Rasmussenin (1990) mukaan, että ottaisi johtavan aseman vastaan, jos sitä hänelle tarjottaisiin. Johtamiseen liitetään perinteisesti valta tai arvovalta, jotka eivät kumpikaan kuulu naisten ambitioihin. Naisinsinöörit suhtautuvat hyvin kriittisesti perinteiseen johtamiseen. He eivät halua valtaa ylitse muiden, vaan heillä on johtamisessa hyötyä äitiydestään ja lisäksi opettajantaitoja. Naisinsinöörit haluavat innostaa ihmisiä yhteistyöhön, koordinoida ja ohjata. Yhteistyökyky on heille auktoriteettiasemaa tärkeämpää. Kvanden (1982) mukaan naisille sosiaalistettu vastuurationaliteetti saa heidät arvostamaan työssään yksittäisten ihmisten tarpeita ja hyvinvointia.

Perinteinen johtamismalli periytyy armeijasta ja urheiluseuroista ja siihen kuului autoritaarisuus. Tämän mallin mukainen tehokas johtaja tarvitsi objektiivisuutta, kilpailullisuutta, aggressiivisuutta, strategiakykyä, riskinottoa ja käskytystaitoa. Myös viestintätaidot ovat yleensä assosioituneet tehokkaaseen johtamiseen. 70-luvulla pienryhmätaidot, ongelman ratkaisu, päätöksenteko ja motivointi olivat tärkeitä työelämän viestintätaitoja. Wheelessin ja Berryman-Finkin (1985) mukaan erityisesti naisjohtajille tarpeellisia taitoja ovat: kyky kuunnella, verbaalinen kyvykkyys, empaattisuus, vastaanottavaisuus, nonverbaalinen viestintä ja joustavuus. Naisjohtajilta on perinteisesti katsottu puuttuvan jämäkkyyttä, julkisessa puhumisessa tarvittavaa kompetenssia, uskottavuutta, ammatillista pätevyyttä ja emotionaalista kontrollia. Kilttojen puheenjohtajina toimineet vastaajat korostivat luottamustoimen kehittäneen heidän kykyjään mm. projektien vetämisessä ja he uskoivat miesvaltaisten killan johtamisen jämäköittäneen heitä.

Allenin ja Bradyn (1997) mukaan 90-luvulla on alettu yhä enemmän tajuta viestinnän merkitys organisaatioissa. Viestinnällä voidaan vaikuttaa niihin uskomuksiin, arvoihin ja asenteisiin, jotka ovat tarpeellisia henkilöiden päteväntekemiseksi ja sitouttamiseksi. Organisaation taholta saatu tuki on tärkeää ja siinä on oleellista se, kuinka organisaatio kohtelee työntekijöitään. Johtamisessa (leadership) on tärkeää tehdä yhteistyötä sellaisessa hengessä, että ihmiset ponnistelevat ei-kilpailullisesti, yhteistyöhenkisesti ja voitto-voitto asenteella. Myönteisessä viestintäilmapiirissä vallitsevat luottamuksellisuus, keskinäinen kunnioitus, sekä esimiehen ja alaisen että työtoverien välinen avoimuus ja yhteistyöhenkisyys. Johtamistaidon oppaissa johtajia onkin rohkaistu luomaan avoimet, luottavaiset ja tukea antavat välit alaisiin. Heidän pitäisi asettaa riittävän haastavia tavoitteita ja auttaa alaisiaan saavuttamaan ne positiivisen kannustuksen, opastuksen ja ohjauksen avulla. Heidän pitäisi kuunnella enemmän kuin puhua ja sallia alaisten ilmaista tunteensa ja reaktionsa. Tärkeää on myös jakaa riittävästi informaatiota ja antaa alaisten vaikuttaa työtään koskeviin päätöksiin. Tämä kuulostaa siltä, mihin naiset sosiaalistetaan ja mistä vastaajani jo puhuivat killan puheenjohtajuuttaan arvioidessaan.

Monet varhemmat tutkimukset mies- ja naisjohtajien johtamistapojen ja käyttäytymistapojen eroista viittaavat siihen, että naisjohtajat olisivat demokraattisempia, vähemmän taipuvaisia byrokraattisuuteen ja tärkeilyyn, sekä enemmän ihmisiin suuntautuneita kuin miesjohtajat. Vaikka sekä mies- että naisjohtajat ovat autoritaarisia johtamistilanteissa, naiset ovat sitä vähemmän. Naiset toisin sanoen käyttävät jonkin verran useammin demokraattista johtamistapaa kuin miehet. Suomalaisia johtajia koskevat tutkimukset (mm. Haavio-Mannila) ovat osoittaneet, että naisjohtajilla on miehiin verrattuna ihmisläheisempi ote. Naiset kokevat itselleen luontevaksi johtamistavan, jolle on ominaista kuuntelu, rohkaiseminen, tuen antaminen ja alaisten kykyjen kehittäminen. Useimmilla naisilla on myös enemmän tilanneherkkyyttä ja

kykyä vaistota ympäristön tunnelma. Tähän käsitykseen yhtyy myös vastavalmistunut vastaaja:

"--- monet naiset aistii ja kyselee toisiltaan enemmän, että miten voit ja jos nainen on pomona ja mä oon jutellu heidän kanssaan, niin hehän paljon enemmän kyselee, että mihin suuntaan haluat mennä ---"(Tiv27)

6.5.1 Naisten intressit ja vahvuudet esimiestehtäviin

Koska diplomi-insinöörien koulutus on perinteisesti ollut esimiestehtäviin johtavaa, pyysin jo **fuksityttöjä** arvioimaan itseään tulevana esimiehenä. Suurin osa heistä korosti sitä, että haluaisi tulevaisuudessa johtaa jotakin pientä, esim. omaa projektia eli niin pientä joukkoa, että "kun jakaisi tehtäviä tietäisi, mikä ihmisiä kiinnostaa, osaisi antaa heille riittävän haastavia tehtäviä ja pystyisi pitämään huolen siitä, ettei kukaan murru tehtäviensä alle", kuten eräs vastaaja (20) määritteli. Naiset toivat tärkeimpänä johtajan ominaisuutena esille kuuntelutaidon, sillä heistä esimiehen pitää pystyä kuuntelemaan kaikkien mielipiteitä. Moni myös sanoi olevan tärkeää, ettei korota itseään muitten yläpuolelle. Delegointikyky kuuluu johtajalle. Inhimillisyys ja lempeys sekä helposti lähestyttävyyys olivat sitä, mihin vastaajat itse haluaisivat tulevina esimiehinä pyrkiä.

Kysyin myös olisiko heistä esimieheksi? - Pari vastaajaa ilmoitti, etteivät heidän sosiaaliset taitonsa riittäisi esimiestehtäviin. Joku epäili, ettei tulisi toimeen kuin itsensä kaltaisten kanssa. Yksi oli sitä mieltä, että vaikka hän osaisi johtaa, koska "hänelle olisi tärkeää se, mitä alaiset ajattelevat, eikä voitto ja suuri palkka", niin häntä ei valittaisi, sillä hänellä ei ole karismaa eikä small talk -taitoja. Puolet vastaajistani oli kuitenkin sitä mieltä, että esimiestehtävät sopisivat heille ja vaikka eräs ilmaisi, että ajatus tuntuu hiukan ahdistavalta, niin jos tilaisuus tarjottaisiin, hän ottaisi sen vastaan. Omina vahvoina puolinaan vastaajat toivat kuuntelutaidon ohella esille delegointikyvyn ja sen, että he luottavat ihmisiin. Joku sanoi olevansa oiva organisoija, koska oli harjaantunut siihen perheen vanhimpana lapsena. "En haluaisi ylentää itseäni muihin nähden" tai "minulle olisi tärkeää läheiset suhteet alaisiin, ei määräysvalta" luonnehtivat hyvin naisten ajatuksia johtamisesta. Eräs vastaaja sanoi, että hän osaa jo kuunnella muita, ollakseen hyvä esimies hänen tarvitsee enää oppia olemaan jämäkkä. Toisen vastaajan mielipide oli:

"Johtajaominaisuudet alkavat kehittyä varhaisessa vaiheessa. Ala-asteen kaveriporukka on merkityksellinen ja se mihin asemaan siinä asettuu. Sitte teini-ään jälkeen on hirveen vaikeeta enää kehittää niitä <taitoja>." (K19b)

Tämä mielipide lähenee vanhaa slogania: Johtajaksi synnyttään. Asiaan tuskin kannattaa suhtautua näin skeptisesti, sillä vaativat tehtävät ja haasteet kehittävät ihmisten johtamisominaisuuksia. Wheeless ja Berryman-Fink (1985) tutkivat naisjohtajien viestinnällistä pätevyyttä. Spitzbergin mukaisesti he jakoivat pätevyyden kahteen luokkaan

- a. toisiin suuntautuneisuus ja
- b. vuorovaikutus.

Toisiin suuntautuneisuuden ym. tutkijat määrittelivät taipumukseksi olla kiinnostunut muista, huolehtia ja mukautua toisten vuorovaikutuskäyttäytymiseen. Toisiin suuntautunutta viestintää leimaa empatia, kuuntelu, tuki ja toisen vahvistaminen. Vuorovaikutus taas merkitsee astetta millä kontrolloida keskustelukäyttäytymistä, vuoron vaihtumista ja taukoja. Tämän indikaattoreita ovat sujuvuus, verbaalinen luontevuus ja sosiaalinen mukautuvuus. Wheelessin ja Berryman-Finkin (1985) tutkimus osoitti, että miehillä ja naisilla on asenne-eroja naisjohtajia kohtaan. Naiset suhtautuivat heihin miehiä myönteisemmin. Naiset olivat myös tyytyväisempiä naisjohtajien viestintään. Ne, jotka olivat työskennelleet naisjohtajan alaisina, suhtautuivat myönteisemmin naisjohtajiin, mutta työsuhteella ei ollut vaikutusta käsitykseen viestinnällisestä pätevyydestä.

Johtajuudella tarkoitetaan Remlandin (1984) mukaan muodollisessa organisaatiossa prosessia, jossa yksi henkilö kykenee vaikuttamaan muihin. Johtajuudella on useita aspekteja; esim. tehtävä- ja interpersonaalinen aspekti. Monenlainen käyttäytyminen (esim. työryhmien organisointi, suoritusstandardien luominen, takarajat) auttaa alaisia saamaan tehtävän tehdyksi. Tehokkaaseen johtamiseen katsotaan kuuluvan myös sen, että otetaan työntekijät huomioon ihmisinä. Tätä ilmaistaan huolenpidolla, tuella, kunnioituksella, ystävällisyydellä, kuuntelemisella jne. Menestynyt johtaja käyttäytyy tavalla, joka on parasta dynaamisen organisaation kannalta; käyttäytyminen on tilannesidonnaista. Johtajan täytyy johtaa tehokkaasti (kustannukset) ja hänet palkitaan tunnustuksella; status (hyöty).

Viestintä, joka minimoi statuseron näyttää kuvaavan johtajien interpersonaalista käyttäytymistä. Johtajat välttävät sellaista viestintää, jossa tuntuvat status- tai valtaerot. Sellaista toimintaa, joka minimoi saavutetun statusristiriidan leimaa ystävällisyys, luottamus ja se, että esimies hyväksyy alaisen. Statuseroja voidaan ilmentää paitsi verbaalisesti myös nonverbaalisilla merkeillä; kinesiiikka, proksemiikka ja kronemiikka. Tutkimuksissa esimiesten on havaittu viestintätilanteissa olevan rentoutuneempia, vähemmän tarkkaavaisia, hyökkäävämpiä, sydämellisempiä kuin alaisten ja kontrolloivan enemmän keskustelua (esim. vuoron vaihtuminen, keskeyttäminen ja puheenvuoron pituus). (Remland 1984.)

Johtamiskirjallisuudessa on painotettu viestinnän merkitystä esimies-alaisuhteissa. Esimiesten ja alaisten päivittäinen kanssakäyminen vaatii jatkuvaa viestintää. Fairhurstin ja Chandlerin (1989) mukaan miehillä on kontrolloivampi johtamistyyli kuin naisilla, jotka johtavat osallistuvammalla tyylillä. Mikäli naiset johtavat

osallistuvammin, heidän pitäisi Fairhurstin (1993) mukaan myös jakaa vastuuta sen ansaitseville. Jos alaisille annetaan vapautta ottaa riskejä ja olla innovatiivisia, täytyy johtajan olla valmis seisomaan heidän takanaan; antaa tukea. Naisjohtajien oletetaan olevan solidaarisempia. Sukupuolieroja tutkivassa kirjallisuudessa väitetään, että naiset, koska he ovat enemmän ihmissuhteisiin orientoituneita, käyttäytyvät kohteliaammin. Myönteinen kohteliaisuusstrategia saa muut pitämään henkilöstä ja ihailemaan häntä. Toisaalta se voi assosioitua naisten puheen voimattomuuteen. Johtajilla on yleensä valtaa määrittellä heihin kohdistuvat rooliodotukset. Johtajien pitäisi toisaalta olla näkymättömiä, jotta tiimit kehittyisivät itseohjautuviksi, mutta silti heidän pitäisi olla traditionaalisen johtamiskäsityksen mukaan kilpailullisia. Se mikä on parasta tiimille, ei ole välttämättä parasta johtajalle.

Pitemmälle opinnoissaan ehtineet opiskelijat miettivät millaisia esimiehiä he olisivat. Heillä oli jo runsaasti kokemusta kesä- ja muista töistä ja he kertoivatkin oppineensa paljon sekä hyviltä että huonoilta esimiehiltä. Nämäkin vastaajat korostivat kuuntelutaidon merkitystä samoin argumentein kuin fuksit eli, että "nääh pienet ihmiset - pyrin siihen, että huomioisin niitä tosi paljon". Mutta heistäkin pari vastaajaa toi esille, että olisi vaikea kuvitella itseään esimiehenä. Toisaalta taas loput ilmoittivat luottavansa kykyihinsä ja selittivät, etteivät pelkää vastuuta ja haluaisivat luoda avointa ilmapiiriä ja olla sellaisia, että heidän luokseen alaisen olisi helppo tulla. Jämäkkyyttä ja rohkeutta päätöksentekoon he tosin vielä tunsivat kaipaavansa lisää. He kuvittelivat itsensä esimieheksi:

"Mun vahvuus ois se, että mä saisin hommat toimimaan. Uskon, että mä saisin miehetkin tekemään mitä pitäis. Mutta kyllä multa löytyy empatiaakin. Et mä pystyn kuuntelemaan niitten <alaiden> mielipiteitä, mutta mä pidän kuitenkin firman puolta, että firmalla menee hyvin. Se on siinä tärkein, ilman firmaahan sulla ei oo sitä työpaikkaakaan. - Mulla ei oo naisesimiestä ollu koskaan. Sitähän sanotaan, että naiset ois parempia esimiehiä, kun ne pystyy asettamaan itensä toisen housuihin. Oisko se naisen vaisto? (nauraa) Jotenkin naiset kuitenkin ajattelee enemmän sitä elämistä ja henkistä hyvinvointii. Mun mielestä mä oon empaattisempi kun meidän osastolla moni poika. Mä oon ajatellu asiaa joskus tosi syvällisesti. Et haluaa, et muillakin menee hyvin." (Mkn23)

"Naisena koen, että se, mitä mie pystyn <esimiehenä> antamaan on erilaisuuden hyväksyminen, se on tärkeää. Se puuttuu minusta aika monelta esimieheltä ja se elämäkatsomuksen laajuus, ettei kato yhestä putkesta. Ja sitte toisen rohkaseminen ja sen hyvien puolien esiin kaivaminen. Ja perusrehellisyys ja joustavuus. Esimiehelle on kaikkein tärkeintä, että tulee toimeen ihmisten kanssa, kaikki muu on rekvisiittaa. Tää on ainakin tällä hetkellä mun näkemys." (Mn22)

"Mä oon lukenu --- ja muutenkin mä kuvittelen, että naiset ois jollakin tavalla inhimillisempiä johtajina. Ne saattaa ymmärtää, että jonkin työntekijän panos on laskenut perhehuolien takia. Naisilta saattas löytyä enemmän ymmärtämystä. Ja mä luulen, että naiset antaa enemmän positiivista palautetta, mitä ei Suomessa yleensä muuten harrasteta. Jotenkin mä kuvittelen, että nainen ois miellyttävämpi esimiehenä, mut voi toisaalta olla, että jos nainen on sellasessa asemassa sille tulee hirvee tarve näyttää, että se osaa olla tiukka johtaja ---"(Tfn27)

Kaikki yo. vastaajat toivat vastauksissaan esille sen, että nainen olisi parempi ihmissuhdejohtaja kuin mies. Perusteluksi riittää nykyään se, että yleisesti arvellaan naista miestä paremmaksi esimieheksi. Ensimmäinen vastaajista halusi myös korostaa jämäkkyyttään sanomalla, että firma ennen kaikkea. Tähän sisältyy mielestäni implisiittisesti se, ettei hän haluaisi liikoja tunteilla. Mutta toisaalta hän oli miettinyt asioita ja luonut käsityksen itsestään miespuolisiin opiskelutovereihinsa vertaamalla. Ihmisen tunteminen ja ihmisten kanssa toimeen tuleminen olivat näiden vastaajien vahvuuksia. Sukupuoli linkittyy Johnsonin (1993) mukaan ainakin epäsuorasti odotuksiin. Opitut persoonallisuuserot voivat johtaa stereotyyppien mukaiseen käyttäytymiseen eli että naiset sekä johtajina että alaisina käyttäytyvät miehiä ihmisorientoituneemmin (sopuisasti ja sosioemotionaalisesti myönteisesti).

Vuosia on yritetty tunnistaa tehokkaan johtajan luonteenominaisuuksia, piirteitä ja tyyliä. Johtajien ajatteluun ei ole liiemmin perehdytty. (Bolman & Deal 1991.) Tähän asti johtajuustutkimus on käsittänyt pääasiassa miehet. Siinä on ollut taustalla implisiittinen oletus, että johtajuus on pohjimmiltaan miehinen aktiviteetti. Bolman ja Deal (1991) pyrkivät selvittämään, ovatko miehet ja naiset erilaisia sen suhteen, mitä he ajattelevat johtajuudesta ja millaisina johtajina muut heitä pitävät. Stereotyyppisesti voisi ajatella, että naiset arvostavat resurssiperspektiiviä (lämpö, supportiivisuus, osallistuvuus), mutta eivät poliittista perspektiiviä (suostuttelu, oveluus, yhtenäisyys). Tutkijoiden aineisto tuki tätä vain hyvin vähän. Samassa asemassa olevat mies- ja naisjohtajat olivat enemmän samanlaisia kuin erilaisia. Muutamit muutkin tutkijat ovat päätyneet samankaltaiseen tulokseen. Amerikkalaisessa aineistossa naisjohtajat itse arvioivat itseään poliittisessa perspektiivissä alemmaksi kuin heidän työtoverinsa arvioivat heitä. Haastattelemi teekkarityöt korostivat johtajuusmallinaan resurssihoitamista. Heille ihmiset ovat se inhimillinen voimavara, johon johtajan tulisi panostaa. He myös korostivat sitä, että johtajan tulisi olla yksi muista; ohjaaja, jota ei pidä katsoa ylöspäin ja pokkailla.

Marshallin (1984:159-160) mukaan naisjohtajat pitävät johtamistyyliään ja tapansa toimia eri tilanteissa erilaisena verrattuna miesjohtajiin. Naiset kuvaavat runsaasti omia persoonallisuuden piirteitään, mutta myös johtamistyyliänsä ydintä, joka

on seurausta heidän naiseudestaan. Heillä on naisten arvot ja kokemukset. Johtaminen perustuu yhteistyöhön eikä kilpailuun. Naisjohtamisen elementit ovat:

- naiset toimivat vaihtelevammin ihmissuhteissa ja käyttävät niissä ns. "pehmeämpiä" tekniikoita
- naiset ymmärtävät alaisiaan ja alaisten tarpeita ja ovat myötätuntoisia
- naisten elämään mahtuu muutakin kuin työ

Naiset eivät pidä tarpeellisena jäljitellä miesten tyyliä, vaan haluavat olla sympaattisia, luottavaisia ja ystävällisiä ihmisiä kohtaan; heillä ei ole tarvetta dominoida. Tutkitut naisjohtajat uskoivat, että heidän kuuntelukykynsä ja empaattisuutensa auttaa heitä ymmärtämään muiden näkökulmia ja parantaa heidän tehokkuuttaan johtajina. He pyrkivät päämääräänsä ilmaisemalla luottamusta ja olemalla kärsivällisiä. He delegoivat töitä alaisten kykyjen mukaan ja rohkaisivat heitä. Naisjohtajat katsovat myös etteivät ole työhönsä yhtä sidoksissa kuin miespuoliset kollegansa. He pystyvät neuvotteluissa kysymään "tyhmiä" kysymyksiä menettämättä kasvojaan. (Marshall 1984.) Vaikka naiset luottavat kykyihinsä, heistä voi olla vaikeaa kilpailla miesten kanssa. Jos naisella on vähemmän kokemusta tällaisista tilanteista ja jos hän vielä kokee kilpailun vastenmieliseksi, hän häviää huolimatta kyvyistään ja motivaatiostaan. Teekkarityttöjen puheista tuli jonkin verran ilmi, että heidän arvojensa tärkeysjärjestys (ks. myös Kvande) voi estää heiltä huippujohtajuuden. Vastajan sanoin:

"Jos kattoo tilastoja, niin minusta kyllä tulee esimies. Kaikessa mitä mä oon tehny, mä oon aina ollu jonkun puheenjohtaja tai --- tartun toimeen ja jos on hiljaista avaan suuni. Voi kuvitella, että tällä koulutuksella. Mä en kuitenkaan osaa kuvitella, että huippujohtaja. Mä en jaksaa panostaa uraan niin - ehkä tommosta välijohtoo. - Mitä asetat sen huippujohtajuuden edelle? - Ensinnäkin oon vähän laiska, mä tykkään mennä kotiin ja mä tykkään harrastaa; urheilla. Mä voin kuvitella, että mulla ois perhe ja harrastuksia, se tois vaihtelua, joka olis muuta kuin se työ. Kyllä mä haluan tehdä muutakin kuin työtä." (Sn25)

Vastaja on siis sitä mieltä, että työ ei välttämättä ole elämän tärkein asia. Läpi johtajuuskeskustelun tuntui vastaajien mielipide olevan, että nainen olisi esimiehenä miestä parempi. Tuntuukin siltä, että johtajuus on monessa suhteessa kokenut voimakkaan muutoksen ja aiemmin tärkeinä pidetyt mieskulttuurille tyypilliset arvot ovat muuttuneet pehmeämmiksi ja naisille ominaisiksi. Kannattaa korostaa, että johtajan sukupuoli ei tässä ole ensiarvoisin tekijä, vaan sukupuolesta riippumatta hän voi käyttäytyä ihmisläheisemmin. Miehillä ei tässä tutkimuksessa kysytty, mutta voisinkin olettaa, että hekin puhuisivat pehmeämmän johtamistyylin puolesta.

7. Arviointi

Arvioitaessa haastattelututkimusta pitää Eskolan ja Suorannan (1998:212) mukaan pohtia **kolmea** luotettavuuskriteeriä. **Uskottavuus** tarkoittaa sitä, että tutkijan olisi tarkistettava, vastaavatko hänen tulkintansa tutkittavien käsityksiä asioista. Mutta ei voida kuitenkaan pitää varmana sitä, että tutkimuksen uskottavuus lisääntyisi tutkittavien arvioinneista, sillä tutkittavat voivat olla sokeita kokemukselleen tai tilanteelleen. Omia tuloksiani en ole arvioittanut tutkittavillani. Mäkelän (1990) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston keruu ja käsittely kietoutuvat toisiinsa tiiviimmin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Varsinkin silloin, jos tutkija kerää aineistonsa itse, hän Mäkelän (1990) mukaan joutuu kohtaamaan keruuvaiheeseen sisältyvät tulkintaongelmat. Tutkijan tulisi pohtia suhdettaan tutkittaviinsa. Tässä tapauksessa tutkittavat olivat samoja opiskelijoita, joita kohtaan päivittäisessä työssäni. Tutkimus laajensi käsitystäni tutkittavieni elämästä ja opin paljon uutta. Tämä ei kuitenkaan Mäkelän (1990) mukaan saisi estää sen miettimistä, miten saatu elämäntieto saadaan raportoitamaan ja siirrettävään muotoon.

Toinen luotettavuuskriteeri on tutkimustulosten **siirrettävyys**. Se voi olla mahdollista tietyin ehdoin, mutta yleisesti katsotaan, etteivät yleistyksset ole mahdollisia sosiaalisen todellisuuden monimuotoisuudesta johtuen. Tässä tutkimuksessa voidaan ajatella, että tutkittiin vuosina 1968-75 syntyneiden teekkarityttöjen todellisuutta. 80-luvulla syntyneillä on toinen todellisuus jo pelkästään siksi, että yhteiskunnassa on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota tyttöjen matemaattisten aineiden osaamiseen ja niiden opiskelun tukemiseen. **Vahvistuvuus** tarkoittaa sitä, että tutkijan tekemät tulkinnat saavat tukea toisista vastaavaa ilmiötä tarkastelleista tutkimuksista. Omat tulokseni eivät ole ristiriidassa Kvanden ja Newtonin tulosten kanssa, vaikkakin heidän tutkimuksensa tehtiin jo 80-luvulla Norjassa ja Englannissa.

Kvantitatiivinen aineisto koostuu Alasuutarin (1994:78-79) mukaan mittaustuloksista, mutta laadullinen aineisto koostuu näytteistä eli se on pala tutkittavien maailmaa. Tällaisesta palasta on kyse erityisesti silloin, kun aineisto on näyte tutkimuksen kohteena olevasta kielestä tai kulttuurista. Mutta eri asia on silti, mitä aineiston pohjalta voidaan päätellä tutkittavasta ilmiöstä tai miten se vastaa tutkijan asettamiin kysymyksiin. Kvantitatiivinen aineisto antaa analysointimahdollisuuksille vain väljät kehukset. On esimerkiksi mahdotonta arvioida, onko tutkittavan persoonastaan ja ajatusmaailmastaan antama kuva luotettava. (Alasuutari 1994.) Ja koska haastattelu on sosiaalinen tapahtuma, on merkitystä myös sillä, mikä on haastattelijan rooli viestintätilanteessa ja miten haastateltavat kokivat hänet. Koska edustan samaa sukupuolta kuin haastateltavani, on sillä vaikutusta aineistoon. Uskon kuitenkin, että

riippui paljon haastateltavan persoonasta (henkilökemia), millainen ilmapiiri haastattelussa syntyi ja miten avointa keskustelusta tuli.

Haastattelijana havaitsin, että toiset haastateltavat olivat avoimia ja tuottivat aineistoa melkeinpä johdattelematta, mutta muutama haastateltava oli hyvin niukkasanainen. Eräs haastateltava oli jopa sellainen, että haastattelijana koin oloni vaivautuneeksi hänen kanssaan (tietojen lypsäminen), mutta hämmästys oli haastattelunauhaa purettaessa suuri; kankeasta ilmapiiristä huolimatta haastateltava oli puhunut tutkimuksen kannalta adekvaatisti.

Enimmäkseen haastattelijan näkökulmasta tuntui, että haastattelujen ilmapiiri oli vapautunut ja että haastateltavat eivät tunteneet tarvetta tietoisesti vääristellä totuutta. Luulen, että tässä suhteessa oli etua siitä, että haastattelija ja haastateltavat olivat kaikki naisia. Toisaalta voi myös ajatella, että "naisten kesken" välittyi toinen totuus kuin jos haastattelija olisi ollut mies. Voidaan myös pohtia sitä, että kun haastattelija välillä joutuu johdattelemaan haastateltavaansa, onko johdateltu tieto sellaista, mitä haastateltava olisi oma-aloitteisesti kertonut. Pyrkiikö haastateltava myötäilemään tai miellyttämään haastattelijaa. Joskus esitin haastateltavalle kysymyksen muodossa: Jotkut ovat sanoneet/kertoneet --- ja tällöin vastaajat yleensä reippaasti kiistivät asian, mikäli olivat siitä eri mieltä.

Viestintäkäyttämiseen liittyviä sukupuolieroja on tutkittu erilaisissa yhteyksissä. On tutkittu interpersonaalaisia tilanteita, pienryhmiä, organisaatioviestintää, julkista puhumista jne. Vaikka tutkimuksia on tehty jo viisikymmentä vuotta, mitään selviä sukupuolieroja ei Canaryn ja Hausen (1993) mukaan ole löydetty. Tutkijat kyseenalaistavat monet aiemmat tutkimustulokset, sillä ne ovat heidän mukaansa varsin ristiriitaisia. He väittävät, että miesten tutkimuksissa sukupuolieroja on löytynyt, mutta naisten tekemissä tutkimuksissa ei. Lisäksi tutkimukset tehdään usein laboratorio-olosuhteissa, liian pienillä otoksilla tms. Lisäisin tähän, että tutkittavat ovat myös yleensä olleet opiskelijoita, jolloin tulokset eivät välttämättä vastaa keskivertoväestön todellisuutta. Pitääkö tämän perusteella sitten kumota vanhat oletukset esim. siitä, että naiset ovat verbaalisilta kyvyiltään miehiä parempia tai että naiset paljastavat itsestään (disclose) miehiä enemmän? Nämä oletukset perustuvat pitkälti stereotypioihin, esim. siihen, että naiset ovat sensitiivisempiä ja sosiaalisesti aktiivisempia kuin miehet.

Canaryn ja Hausen (1993) mielestä tutkijoiden on selvitettävä itselleen, tutkivatko he sukupuolieroja, jotka perustuvat fyysiseen sukupuoleen vai genderiin eli psykologisiin ja sosiologisiin syihin perustuvia eroja. Itse voisin sanoa, että fyysisestä sukupuolesta ja genderistä johtuvia sukupuolieroja on todella vaikea erottaa toisistaan, sillä fyysinen sukupuoli johtaa väistämättä erilaiseen kohteluun kasvatuksessa ja esim. koulussa. Tämä tuli omassa tutkimuksessani selvästi osoitettua fysiikan opintojen yhteydessä. Biologisista syistä johtuvia eroja voi olla vaikea todistaa pelkästä biologiasta johtuviksi.

Yleensä on helppoa operationalisoida sukupuoli, mutta Canaryn ja Hausen (1993) mukaan meidän pitäisi olla kiinnostuneempia sukupuolieroihin liittyvistä uskomuksista ja asenteista. Ihmiset oppivat sosiaalisen roolinsa tarkkailemalla ympäristöään ja havaitsemalla, mikä on sopivinta heidän roolilleen. Sosiaalinen oppiminen/ kognitiivinen teoria täytyy laajentaa selittämään, miksi miehet ja naiset esim. viestivät eri lailla. Suurelta osinhan tämä johtuu siitä, että miehillä ja naisilla on yhteiskunnassa erilaiset roolit työssä, politiikassa yms.

Oma lähtökohtani tutkimukselle oli, että eroja ei juurikaan sukupuolesta johtuen Suomessa ole, mutta käsitykseni muuttui tutkimuksen edetessä. Haastateltavani toivat esille asioita, jotka vahvistivat sitä, että heitä oli soviaalitetu ns. naiskulttuuriin ja se näkyi heidän elämässään. Nykyään pidän aiempaa näkemystäni naivina ja tällä hetkellä uskonkin, että meilläkin yhä lapset soviaalitetään erilaisella kasvatuksella miehiksi ja naisiksi. Ehkä omaa aiempaa käsitystäni vahvisti sekin, että itse olen kasvattanut pelkkiä poikia. Toisaalta tuntuu, ettei tämänhetkessä länsimaisessa yhteiskunnassa olisi korrektia myöntää muita kuin kasvatukseen eli soviaalistamiseen perustuvia eroja. Haastattelemani teekkarityötökin selittivät havaitsemiaan miesten ja naisten eroja erilaisella kasvatuksella.

Keräsin aineistoni pelkästään haastatteluilla. Mäkelän (1990) mukaan vuorovaikutuksen sosiolingvistiikka puhuu vahvasti sen puolesta, että sosiaalisen toiminnan eräitä ydinpiirteitä voi tutkia vain kvalitatiivisesti. Hänen mukaansa ihmisen käsittäminen toimivaksi subjektiksi ei edellytä viestintää tutkijan ja tutkittavien kesken. Jos olisin kerännyt oman aineistoni lomakekyselynä, tutkimuksen focus olisi aivan toinen. Alkuperäiset haastattelukysymykseni olisivat ehkä tuottaneet tarpeen laajentaa aineistoa haastatteluilla. Nyt tuntuu, että olisin voinut käyttää myös passiivisia strategioita (observointi), mutta luovuin siitä, koska aineistoni tuntui muutenkin laajalta ja rikkaalta.

Kyselyyn verrattuna havainnointia tai vapaata haastattelua puolustetaan Mäkelän (1990:49) mukaan usein sillä, että ne tuottavat jossakin määrin aidompaa tietoa. Mäkelän mielestä syvähaastattelu on kuitenkin nykyihmiselle paljon poikkeuksellisempi tilanne, ja toisaalta haastattelun tai havainnon kirjaaminen on aina myös sen muokkaamista. Itse olen kirjannut näytteet raporttiin ilman haastateltavien niinku, tota noin, semmonen, sillee jne. täytesanoja. Oma oletukseni on, ettei se ole muuttanut selontekojen sisältöä.

Bergerin ja Douglasin (1981) mukaan ihminen toimii vuorovaikutuksessa toisten kanssa sen tiedon perusteella, mikä hänellä on itsestään ja toisista ja sen perusteella, mitä hän tietää itse vuorovaikutuksesta. Ihminen kehittää koko ajan aktiivisesti käsitystään muista osataksaan käyttäytyä interpersonaalisesti. Tietoa hankkiessamme voimme käyttää passiivisia tai aktiivisia strategioita. Observointi on passiivista, koska se ei ole tungettelevaa, eikä tarkkailija toimi aktiivisesti tarkkailtavan kanssa.

Aktiivisesta strategiasta puhutaan silloin, kun jollain tavoin puututaan tarkkailtavan ympäristöön (laboratoriotutkimukset). Vuorovaikutusstrategioilla tarkoitetaan sitä, että observoiija toimii tarkkailtavansa kanssa. Bergerin ja Douglasin (1981) mukaan on olemassa paljon evidenssiä, joka paljastaa, että kun tarkkailtavaa pyydetään itse kertomaan toiminnastaan, niin ihmisten on hyvin vaikea verbalisoida niitä mentaalisia prosesseja, jotka ovat ohjanneet heitä tekemään päätöksiä erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Esim. kun ihmiset puhuvat sosiaalisesta tilanteesta, johon he ovat osallistuneet, he eivät välttämättä kuvaa episodina aikajärjestyksessä. Arkielämän tilanteissa ihmiset yrittävät harvoin eritellä vaikutelmiaan toisista. Esimerkiksi kun tässä tutkimuksessa naiset kuvittelivat itseään esimieheksi ja kertoivat, millaisia olisivat, he kuvasivat enemmänkin arvostuksiaan kuin itseään. Samalla he kuitenkin paljastivat arvostavansa naiskulttuurisia ominaisuuksia johtamisessa.

Hammersleyn (1992) mukaan laadullisen tutkimuksen kriteereihin on olemassa ainakin kolme näkökulmaa. Positivistisen näkökulman edustajat olettavat, että samoja kriteereitä voidaan soveltaa kaikkeen tutkimukseen, eikä laadullisessa tutkimuksessa ole mitään erikoista, joka pakottaisi poikkeamaan näistä kriteereistä. Eli kvalitatiivista tutkimusta voidaan arvioida sisäisen validiteetin ja ulkoisen validiteetin, reliabiliteetin ja objektiivisuuden suhteen. Jälkipositivistisen näkemyksen mukaan laadulliselle tutkimukselle täytyy kehittää omat kriteerit, koska kyseessä on vaihtoehtoinen paradigma kvantitatiiviselle tutkimukselle. Hammersleyn (1992) yhteenvedon mukaan näille kriteereille on tyypillistä, että ne painottavat tutkimuksen kykyä 1. kehittää teoriaa, 2. olla empiirisesti perusteltu ja tieteellisesti luotettava, 3. tuottaa löydöksiä, jotka voidaan yleistää tai siirtää toisiin yhteyksiin, 4. olla sisäisesti refleksiivinen eli huomioida tutkijan ja valitun tutkimusstrategian vaikutukset tehtyihin löydöksiin sekä arvioida, missä määrin lukijalle on annettu tietoa itse tutkimusprosessista. Postmodernin näkemyksen mukaan laadullisille tutkimuksen tuotoksille ei voi olla yleispäteviä kriteereitä, mutta tutkimus voi olla arvokas, mikäli se herättää kiinnostusta ja keskustelua.

Hammersley (1992) on esittänyt kritiikkiä positivististen luotettavuuskriteerien käyttöä vastaan. Hänen mielestään pitää arvioida tutkimuksen validiteettia ja relevanssia. Tutkimuksen tehtävänä on tarjota tietoa, joka on luotettavaa ja jolla on yleistä merkitystä. Hammersleyn (1992) mukaan tutkimus on validi, jos siinä esitetään ne puolet ilmiöstä, joita on yritettykin kuvata, selittää ja teoretisoida. Hänen mielestään ei voida koskaan olla varmoja siitä, missä määrin tulokset ovat oikeita: ei ole olemassa mitään riippumatonta, välitöntä ja kertakaikkista pääsyä todellisuuteen.

Kvalitatiivisen aineiston arvioinnissa Mäkelä (1990) kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin: aineiston **yhteiskunnalliseen merkittävyyteen ja riittävyteen**, analyysin kattavuuteen, arvioitavuuteen ja toistettavuuteen. Teekkarityttöjä voidaan mielestäni pitää aineistona yhteiskunnallisesti merkittävänä, onhan kysymyksessä otos

miesalalla opiskelevasta vähemmistöstä, jollaista ei enää nykyään monelta alalta löydy. Aineiston riittävyttä ja analyysin kattavuutta on Eskolan ja Suorannan (1998) mielestä pohdiskeltava vakavasti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on vaikeaa ellei mahdotonta laskea ennakolta riittävää aineiston kokoa. Puhutaan aineiston **kylläntymisestä** eli saturaatiosta, jolla tarkoitetaan sitä, että lisäaineiston kerääminen ei näytä tuottavan kohteesta uutta informaatiota ja aineiston tietty peruslogiikka alkaa toistua. Omassa aineistossani tämä saturaatioilmiö oli havaittavissa. Näin jälkikäteen ajateltuna, olisi ollut hyödyllisempää keskittyä pienempään ja perusteellisempaan aineistoon. Muutamia vastaajia olisi voinut haastatella useammin kuin kerran, eikä haastateltavia olisi alun alkaenkaan tarvittu yli kymmentä/ryhmä.

Analyysin kattavuus tarkoittaa Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan sitä, että tulkintoja ei perusteta satunnaisiin poimintoihin aiheistosta. Pyrin löytämään omasta aineistostani yhtäläisyyksiä ja samankaltaisuuksia. Analysoidessani omaa aineistoani, poimin tapauksia otsikoiden alle, mutta aineisto ei voi koskaan olla täysin kattava ja poikkeus joukosta voi myös olla informatiivinen ja tutkittavaa asiaa valaiseva. Raportoinnissa olen tällaisen poikkeaman yleensä maininnut.

Yhtenä laadullisen tutkimuksen luotettavuuden tärkeimpänä arviointikriteerinä on pidetty tutkimuksen **seurattavuutta** (Mäkelä 1990). Tutkimuksen täytyisi siis olla raportoitu niin, että lukija pystyisi seuraamaan tutkimuksen etenemistä ja arvioimaan sitä. Tässä tutkimuksessa lähtökohtana on ollut se, että ihmiset pystyvät parhaiten selittämään toimintaansa, jos heille annetaan siihen tilaisuus. Tätä näkemystä Uotila ja Ylijoki (1984) kutsuvat ”Miksi emme kysyisi heiltä?” -periaatteeksi. Ihmisten omasta toiminnastaan antamia selityksiä kutsutaan selonteoiksi. Niissä ihmiset tekevät omaa toimintaansa ymmärrettäväksi ja perustelevat tekojaan. Selonteoissa voidaan käsitellä motiiveja, päämääriä ja ihmisiä, jotka liittyivät tilanteeseen ja yleisesti tarjota jonkinlaista kritiikkiä ja oikeutusta tapahtuneelle (Myllyniemi 1998). Paitsi, että tutkijan on pyrittävä analysoimaan selonteot, hänen on myös pyrittävä pääsemään sisälle tutkittavien maailmaan. Hänen tehtävänään olisi nähdä asioita heidän silmillään, tavoittaa niitä merkityksiä, joita he toiminnalleen antavat. (Uotila & Ylijoki 1984.) Työskentelyni teknillisellä korkeakoululla on myös osaltaan avannut näkökulmaa teekkarityttöjen maailmaan. Toisaalta raportoitu selonteko on yksinomaan minun tulkintani vastaajien toiminnasta.

Yksi tutkimuksen luotettavuuden osoittamisen kannalta keskeinen kysymys on tutkittavien **henkilöiden suojaaminen**. Tässä tutkimuksessa henkilöt on suojattu niin, ettei ulkopuolinen lukija pysty heitä tunnistamaan. poikkeuksena ehkä puheenjohtaja, joka vaihtoi opiskelupaikkaa. Itselleni aineisto kuitenkin kävi niin tutuksi, että nähdessäni vastaajan vaikka bussissa, muistan hänen selontekojaan.

Myös **selkeyden** merkitystä on korostettu tutkimuksen arvioinnin kriteerinä. Olen yrittänyt kirjoittaa tämän tutkimusraportin mahdollisimman yksinkertaisesti, selkeällä

suomella ja sivistyssanoja välttäen. Mutta olen joutunut huomaamaan, ettei se ole helppoa. Esimerkiksi aineiston kääntämisessä englannista suomeen, on monesti osoittautunut vaikeaksi pääajatuksen kirkastaminen niin, että sen ymmärtää kertalukemalla.

Viimeiseksi pohditaan tutkimuksen **siirrettävyyttä**. Keskustelujen tavallisin lähtökohta on ollut, että positivistisen paradigman mukaiset tilastolliset yleistämiset eivät ole mahdollisia. Keskeinen kysymys on, annetaanko tutkimuksessa riittävästi kuvailevaa tietoa, jotta myöhemmissä tutkimuksissa voidaan päätellä, ovatko löydökset siirrettäviä. Siirrettävyyden kannalta tutkimuskontekstin samanlaisuus on siis kriittinen tekijä. Kuten jo alussa totesin, tämän tutkimuksen siirrettävyyteen vaikuttaa eniten aika. Tätä 1990-luvun todellisuutta ei enää 2000-luvulla voida sellaisenaan toistaa. Toisaalta olisi kiinnostavaa tietää, voisiko löydöksiä siirtää johonkin toiseen kontekstiin (naiset poliisikoulussa tai armeijassa).

8. Yhteenveto

Opiskelu miesvaltaisella alalla näyttää tämän tutkimuksen mukaan sopivan hyvin naiselle. Mitään suuria ongelmia ei tutkimuksessa tullut esille. Opintomenestys ei ollut tutkimuksen kohteena. Se, että teekkaritytöt eroaisivat jollakin tavalla muista naisista ei saanut tutkimuksessa vahvistusta. Naispuoliset tekniikan opiskelijat pitivät itseään aivan tavallisina naisina. Opiskelualasta johtuen he ovat matemaattisesti keskimääräistä lahjakkaampia. Tosin he toivat esille olevansa tavallista naista määrätietoisempia ja näyttämisenhaluisia, sillä heitä kannusti tekniselle alalle halu näyttää, etteivät he ole miespuolisia opiskelutovereitaan huonompia; se, mikä sopii naiselle, sopii myös miehelle! Osaston valinnassa sukupuoli tuli monelle kuitenkin esteeksi, sillä näilläkin naisilla esiintyi fysiikkakammoa eli kaikki eivät olleet lukiossa lukeneet laajaa fysiikkaa, eivätkä he voineet näin ollen aina edes pyrkiä haluamalleen osastolle. Itselleni oli yllätys, että vielä 70-luvulla syntyneet nuoret naiset olivat kokeneet koulussa epätasa-arvoa siinä suhteessa, että kannustuksen sijasta heitä oli varoiteltu miesalasta tai heille oli osoitettu, ettei laaja fysiikka ole heitä varten.

Luonteeltaan teekkarinaiset olivat ainakin kouluun päästessään enemmän ujoja kuin rohkeita, vaikka killoissa toimivat naiset synnyttävätkin korkeakoulussa kuvaa teekkarinaisten reippaudesta ja aktiivisuudesta. Tätä ujoutta voi selittää monella tavalla. Ensiksi voi ajatella, että matemaattiselle alalle eivät hakeudu kaikkein sosiaalisimmat ja viestintätaitoisimmat henkilöt. Eihän menestymisen matemaattisilla aloilla katsota edellyttävän samalla tavalla viestintätaitoja kuin esim. kaupallisella alalla. Toiseksi voisi ajatella, että fuksitytöt eivät vielä olleet löytäneet itseään ja rooliaan poikien keskellä ja se ehkä heijastui siinä, että he kuvasivat itseään ujoksi - varsinkin vieraitten kanssa. Kolmanneksi saattaa olla, että haastattelutilanne tuntui heistä jonkin verran oudolta ja se sai pintaan ajatukset ujoudesta. Sosiaalisilta taidoiltaan naiset kuitenkin uskoivat olevansa ylivertaisia koulun miehiin verrattuna. Miesvaltainen ala muutti heitä heidän omasta mielestään jäməkämmiksi ja rohkeammiksi ilmaisemaan omat mielipiteensä. Sen sijaan perusarvojensa he uskoivat säilyvän muuttumattomina kovia arvoja edustavasta opintoalasta huolimatta. He vertasivat itseään miespuolisiin opiskelijatovereihinsa ja totesivat, ettei työ voi olla naisen elämän pääsisältö. Tähän samaan tulokseen ovat myös Kvande ja Rasmussen (1990, 1989) päätyneet.

Yli kolmenkymmenen naisen joukosta vain 2-3 naista luonnehti itseään poikamaiseksi tai poikatytöksi. Naiset kyllä välttivät jossakin määrin naisellisia vaatteita ja toivat esille, ettei heillä ole tarvetta korostaa naisuuttaan, mutta tämä oli ristiriidassa sen kanssa, miltä he näyttivät (meikkiä, koruja, naisellisia kampauksia). Tämä naisellisuuden korostamisen välttäminen liittyy uskoakseni siihen, mitä he kertoivat

miespuolisten opiskelijatovereidensa kiinnostuksesta saada nainen ryhmäänsä tai innokkuudesta tehdä tuttavuutta naisten kanssa.

Teekkaritytöt viihtyvät hyvin teekkaripoikien kanssa. Aluksi he ovat jopa imarreltuja kaikesta siitä huomiosta, mitä pojilta saavat, mutta vähitellen heille alkaa syntyä tarve saada naispuolisia ystäviä myös koulussa. Poikien kanssa saatetaan pitää hauskaa, mutta vain toinen teekkarityttö voi olla ymmärtäjä ja uskottu. Suurin osa haastatteleistani naisista piti naisverkostoja tarpeellisina, mutta vain sosiaalisessa mielessä, ei hyödyn kannalta. Kilta-aktiivit ovat mukana verkostoissa, mutta on myös mahdollista valmistua tutustumatta sen enempää mies- kuin naispuolisiinkaan opiskelijatovereihin tai olla koko opiskeluaika kiinteästi parin ystävättären kanssa - ainakin naisvaltaisella osastolla, jossa ystävättäriä on helppo löytää. Näiden ystävättärien kanssa tehdään ryhmätyöt ja valitaan kursseja, joita suoritetaan yhdessä. Ystävyysuhteita pohdittaessa tuli esille se, että naiset ja miehet keskustelevat erilaisista asioista, sillä naisista tuntui, ettei tekniikka kiinnosta heitä aivan samassa määrin kuin miehiä, vaan he haluavat joskus juoruillakin. Miehiä on luonnollisesti monenlaisia, mutta se tuli selväksi, että naisten mielestä miehet eivät ole yhtä valmiita kertomaan itsestään kuin naiset. Tämä vahvistaa aiempien amerikkalaistutkimusten tuloksia.

Kiltatoiminta kiinnostaa naisia miehiä enemmän tai heitä innostetaan ja vedetään siihen mukaan enemmän kuin miespuolisia opiskelutovereita. Killassa naiset saavat päteä ja toiminta myös opettaa heitä selviytymään miesten kanssa. Kaikki haastattelemani kiltujen naispuoliset puheenjohtajat (7) olivat keskimääräistä pontevampia ja reippaampia henkilöitä. Puheenjohtajaksi ei voi luonnollisestikaan valita kovin epävarmaa ja avutonta tyyppiä, mutta vastuu killasta varmasti myös kouluii naista. Ainakin kaikki haastatellut puheenjohtajat olivat sitä mieltä, että puheenjohtajavuosi oli kehittänyt heille työelämän kannalta tärkeitä valmiuksia. Tosin yksi puheenjohtajista oli puheenjohtajavuotenaan oivaltanut, ettei miesala ole häntä varten ja hän siirtyikin opiskelemaan muualle.

Miesten kanssa ryhmässä toimiminen saattoi aluksi saada aikaan viestintäarkuutta, sillä miespuoliset opiskelijatoverit pyrkivät esiintymään asiantuntijoina ja jopa korjaamaan, ellei nainen sano asiaansa riittävän eksaktisti. Vähitellen naiset kuitenkin huomaavat, etteivät miehet ole heitä kummempia. He myös oivaltavat, että ellei saa ryhmässä suutaan auki, saa kontolleen kaikkein ikävimmät työt. Naisvaltaisella osastolla opiskelevien on mahdollista tehdä ryhmätyöt pelkissä naisryhmissä, mutta miesvaltaisilla osastoilla naisia halutaan ryhmiin antamaan väriä. Joskus naiset tosin epäilivät, että ryhmä haluaa myös hyötyä naisen kiltti tyttö - imagosta. Naisten ja miesten eroista ryhmässä naiset ovat sitä mieltä, etteivät miehet voi myöntää olevansa väärässä, eivätkä naiset ole yhtä ehdottomia kuin miehet oman mielipiteensä ilmaisussa, vaan haluavat sietää ja kuulla erilaisia kantoja asioista. Kuuntelutaito onkin naisten mielestä tärkeä avu ryhmätöitä tehtäessä. Rohkeimmat

naiset olivat mielestään omimmillaan ryhmän vetäjinä, mutta aremmat kertoivat, ettei heillä vielä ole uskallusta kantaa vastuuta ryhmän toiminnasta.

Työelämän kokemukset rajoittuivat joillakin haastateltavilla pelkkiin naisalan työpaikkoihin, mutta muutama nainen oli työskennellyt työjohtotehtävissä miesalalla. Tätä kokemusta naiset pitivät arvokkaana sillä he katsoivat sen opettaneen heille, kuinka miesten kanssa pärjää. Toisaalta voisi olettaa, että ns. haalarihommissa ovat toiset pelisäännöt kuin ns. valkokaulustyössä. Mutta on ilmiselvää, että pärjääminen miesten kanssa nosti naisten itseluottamusta, joten silloin työ on toiminut hyvänä kannusteena tulevaisuutta ajatellen. Paljon puhuttu lasikatto ei näytä olevan vain ulkoapäin asetettu este naisen urakehitykselle. Naiset itse näyttävät tämän tutkimuksen mukaan myös asettavan esteen itselleen eli he pitävät elämän muita asioita huippu-uraa tärkeämpinä.

Toisaalta oli kiintoisaa havaita, että opintonsa aloittaneet ajattelivat kolmikymppisinä olevansa 1-2 lapsen äitejä, eikä heillä ollut käsitystä siitä, mitä he silloin tekisivät työkseen. Valmistumisvaiheessa olevat naiset olivat kuitenkin suuntautuneet työelämään, eikä heillä kenelläkään ollut perhettä edes suunnitteilla. Tosin yksi haastateltavistani avioitui ja sai lapsen vuoden sisällä valmistumisestaan.

Jatkotutkimusta voisi ajatella suoritettavan päinvastoin eli tutkia naisalalla opiskelevia vähiä miehiä ja heidän sopeutumistaan ja viestintäänsä naisjoukon keskellä. Silloin tulee varmasti esille ihan toisenlaisia asioita kuin tässä tutkimuksessa.

Kirjallisuus

- Aho, H. (1992) Naisdiplomi-insinöörin ura: Osaamista ja ennakkoluuloja. Helsinki: Suomen Teknillinen Seura STS.
- Alasuutari, P. (1995) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Allen, M. W. & R. M. Brady (1997) Total quality management, organizational commitment, perceived organizational support, and intraorganizational communication. *Management Communication Quarterly* 10(3): 316-341.
- Anttalainen, M-L (1986) Sukupuolen mukaan kahtiajakautuneet työmarkkinat Pohjoismaissa. Naistutkimusmonisteita 1. Helsinki: Tasa-arvoasiainneuvottelukunta.
- Asplund, G. (1986) Uran luominen. Miehet, naiset ja johtajuus. Helsinki: Tammi.
- Ayres, J., T. Hopf, K. Brown & J. M. Suek (1994) The impact of communication apprehension, gender, and time on turn-taking behavior in initial interactions. *The Southern Communication Journal* 59(2) Winter: 142-152.
- Bell, R. A. & J. A. Daly (1984) The affinity-seeking function of communication. *Communication Monographs* 51: 91-115.
- Benston, M. L. (1988) Women's voices/men's voices: Technology as language. Teoksessa C. Kramarae (toim.). *Technology and women's voices. Keeping in touch.* New York & London: Routledge & Kegan Paul: 15-28.
- Berg, J. H. & M. S. Clark (1986) Differences in social exchange between intimate and other relationships: Gradually evolving or quickly apparent? Teoksessa V. J. Derlega & B. A. Winstead (toim.) *Friendship and social interaction.* New York: Springer-Verlag: 101-128.
- Berger, C. R. (1975) Proactive and retroactive processes in interpersonal communications. *Human Communication Research* 2: 33-50.
- Berger, C. R. (1988) Uncertainty and information exchange in developing relationships. Teoksessa V. J. Derlega & B. A. Winstead (toim.) *Handbook of personal relationships.* New York: John Wiley: 239-255.
- Berger, C. R. & W. Douglas (1981) Studies in interpersonal epistemology: III Anticipated interaction, self-monitoring, and observational context selection. *Communication Monographs* 48: 183-196.
- Bilous, F. R. & R. M. Krauss (1988) Dominance and accommodation in the conversational behaviors of same- and mixed-gender dyads. *Language and Communication* 8: 183-194.
- Blair, C., J. R. Brown & L. A. Baxter (1994) Discipling the feminine. *Quarterly Journal of Speech* 80: 383-409.

- Bolman, L. G. & T. E. Deal (1991) Leadership and management effectiveness: A multi-frame, multi-sector analysis. *Human Resource Management* 30(4): 509-534.
- Booth-Butterfield, M. & S. Butterfield (1986) Effects of evaluation, task structure, trait-CA, and reticence on state-CA and behavioral disruption in dyadic settings. *Communication Monographs* 53: 144-159.
- Bradley, P. H. (1980) Sex, competence and opinion deviation: An expectation states approach. *Communication Monographs* 47: 101-110.
- Buhrmester, D., W. Furman, M. Wittenberg & H. T. Reis (1988) Five domains of interpersonal competence in peer relationships. *Journal of Personality and Social Psychology* 55: 991-1008.
- Burgoon, M., J. P. Dillard & N. E. Doran (1983) Friendly or unfriendly persuasion: The effects of violations of expectations by males and females. *Human Communication Research* 10: 283-294.
- Cameron, D. (1992) *Feminism & linguistic theory*. (Sec. ed.) Hong Kong: The MacMillan Press Ltd.
- Canary, D. J. & K. S. Hause (1993) Is there any reason to research sex differences in communication? *Communication Quarterly* 41: 129-144.
- Cappella, J. N. (1984) The relevance of microstructure on interaction to relationship change. *Journal of Social and Personal Relationship* 1: 239-264.
- Cathcart, R. S. & L. A. Samovar (1984) *A Reader*. (toim.) Small Group Communication, 4th ed. Dubuque, IA: Wm. C. Brown Publishers: 368.
- Chaikin, A. L. & V. J. Derlega (1974) *Self-Disclosure*. Morristown, NJ: General Press.
- Chivers, G. & P. Marshall (1983) Attitudes and experiences of some young British women entering engineering education and training courses. Oslo: Contribution to the 2nd GASAT Conference: 289-300.
- Clerk de, V. (1991) Expletives: men only? *Communication Monographs* 58: 156-169.
- Cline, R.J. (1986) The effects of biological sex and psychological gender on reported and behavioral intimacy and control of self-disclosure. *Communication Quarterly* 34(1): 41-54.
- Coates, J. (1993) *Women, men and language*. (Sec. ed.) Longman Publishing: New York.
- Cragan, J. F. and D. C. Shields (1998) *Understanding communication theory. The communicative forces for human action*. USA: Allyn & Bacon.
- Dahlerup, D. (1990) *Girls' choice of education and occupation. The Nordic BRYT-project. Final report*.
- Davis, S. (1975) A researcher's eye view, women students, technical majors and retentions', *IEEE Transactions on Education*.
- Deaux, K. (1976) *The behavior of men and women*. Monterey: Brooks/Cole Publishing Company.

- Derlega, V. J., S. Metts, S. Petronio & S. T. Margulis (1993) *Self-disclosure*. Newbury Park, CA: Sage.
- Dindia, K. (1987) The effects of sex of subject and sex of partner on interruptions. *Human Communication Research* 13: 345-371.
- Dindia, K., M. A. Fitzpatrick & D. A. Kenny (1997) Self-disclosure in spouse and strange interaction. A social relations analysis. *Human Communication Research* 23(3): 388-412.
- Dosser, A. D., J. O. Balswick & C. F. Halverson (1986) Male inexpressiveness and relationships. *Journal of Social and Personal Relationships* 3: 241-258.
- Eskola, J. & J. Suoranta (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Fagenson, E. A. (1990) Perceived masculine and feminine attributes examined as a function of individuals' sex and level in the organizational hierarchy: A test of four theoretical perspectives. *Journal of Applied Psychology* 75: 204-211.
- Fairhurst, G. T. (1993) The leader-member exchange patterns of women leaders in industry: a discourse analysis. *Communication Monographs* 60: 321-351.
- Fairhurst, G. T. & T. Chandler (1989) Social structure in leader-member interaction. *Communication Monographs* 56: 215-239.
- Fisher, B. (1988) Wandering in the wilderness: The search for women role models. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 13: 211-233.
- Fitzpatrick, M. A. (1988) *Between husbands and wives: Communication in marriage*. Newbury Park, CA: Sage.
- Foss, S. K. & C. L. Griffin (1995) Beyond persuasion: A proposal for an invitational rhetoric. *Communication Monographs* 62: 1-18.
- Frey, L. R. (1994) Introduction: revitalizing the study of small group communication. *Communication Studies* 45(1): 1-6.
- Gaines, Jr, S. O. (1994) Exchange of respect-denying behaviors among male-female friendships. *Journal of Social and Personal Relationships* 11: 5-24.
- Gherardi, S. (1994) The gender we think, the gender we do in our everyday organizational lives. *Human Relations* 47(6): 591-610.
- Giles, H., N. Coupland & J. Coupland (1991) Accommodation theory: Communication context and consequence. Teoksessa H. Giles, N. Coupland & J. Coupland *Contexts of accommodation: Developments in applied sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University press: 1-68.
- Gilligan, C. (1982) *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Cambridge; MA: Harvard University Press.
- Gouran, D. (1994) The future of small group communication research: revitalization or continued good health? *Communication Studies* 45(1): 29-39.

- Graen, G. B. & Scandura, T. A. (1987) Toward a psychology of dyadic organizing. Teoksessa B. Staw & L. L. Cummings (toim.) Research in organizational behavior, 9. Greenwich Conn.: JAI Press: 175-208.
- Gudykunst, W. (1995) Anxiety/uncertainty management (AUM) theory. Teoksessa R. L. Wiseman (toim.) Intercultural communication theory. California: Sage: 8-58.
- Gudykunst, W. B., Y. Matsumoto, S. Ting-Toomey, T. Nitsida, K. Kim & S. Heyman (1996) The influence of cultural individualism-collectivism, self-construals, and individual values of communication styles across cultures. Human Communication Research 22(4): 510-543.
- Guerrero, L. K. (1997) Nonverbal involvement across interactions with same-sex friends, opposite-sex friends and romantic partners: consistency or change? Journal of Social and Personal Relationships 14(1): 31-58.
- Haavio-Mannila, E. (1989) Formell aktivitet och informell interaktion mellan kvinnor och män i arbetsplatsen. Teoksessa D. Dahlerup (toim.) Kön sorterar. Nord 1989:1. Kobenhavn: Nordisk Ministerråd: 91-102.
- Hammersley, M. (1992) What's wrong with ethnography? London: Routledge.
- Hassi, S. (1986) Kertomuksia elävästä elämästä 2, Yksinäisyydestä; Seminaari-raportissa H. Varsa (toim.) Naiset ja tekniikka ja luonnontieteet. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan monisteita 8/1986.
- Hassi, S. (1987) Käärme ja tiedon puu: Naisnäkökulma tekniikkaan. Porvoo: WSOY.
- Hawkins, K. W. & B. P. Fillion (1999) Perceived communication skill needs for work group. Communication Research Reports 16(2): 167-174.
- Hawkins, K. W. & R. A. Stewart (1991) Effects of communication apprehension in small task-oriented groups. Communication research Reports 7: 3-10.
- Heen, S. (1996) Defining gender differences: Is the proof in the process? Negotiation Journal 12: 9-17.
- Henley, N. M. (1987) This species that seeks a new language: On sexism in language and language change. Teoksessa J. Penfold (toim.) Women and language in transition. New York: State University of New York Press: 3-27.
- Herzberg, V. (1989) Kvinnliga diplomingenjörernas väg från studier till yrkesliv. Teoksessa H. Silius (toim.). Kvinnor i mansdominerande yrken: Läkare, ingenjörer, jurister. Åbo: Åbo Akademin kopieringscentral: 53-89.
- Heurlin af, M. (1995) Lukion laajan ja yleisen matematiikan oppimäärän valitsemiseen vaikuttaneista tekijöistä tytöillä ja pojilla lukion päättöluokalla. Seminaarityö. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos.
- Hiltunen, A. (1995) Yhdessä työtä ---. Tasa-arvo 3/95: 18-19.
- Hirokawa, R. Y. (1988) Group Communication research: Considerations for the use of interaction analysis. Teoksessa C. H. Tardy (toim.) A Handbook for the study of

- human communication: Methods and instruments for observing, measuring and assessing communication processes. Norwood, NJ: Ablex: 229-246.
- Hirokawa, R. Y. (1990) The role of communication in group decision-making efficacy: A Task contingency perspective. *Small Group Research* 21(2): 190-204.
- Hiukka, K. (1991) Strengths, threats and opportunities of communication in intercultural business negotiation: How do finns succeed as negotiators. World Communication Association, 1991 Biennial Convention, July 31, University of Jyväskylä.
- Honkasalo, A. (1996) Tekniikan miehinen kieli. *Tasa-arvo* 1/96: 18-20.
- Hormuth, S. E. (1991) *The ecology of the self: relocation and self-concept change*. Cambridge, NY: Cambridge University Press.
- Hymes, D. (1972) On communicative competence. Teoksessa J. B. Pride & J. Holmes (toim.) *Sociolinguistics*. Harmondsworth: Penguin Books: 269-293.
- Ickes, W., W. Tooke, L. Stinson, V. L. Baker & V. Bissonette (1988) Naturalistic social cognition: Intersubjectivity in same-sex dyads. *Journal of Nonverbal Behavior* 12: 58-84.
- Javidan, M., B. Bemmels, K. S. Devine & A. Dastmalchian (1995) Superior and subordinate and the acceptance of superiors as role models. *Human Relations* 48(11): 1271-1284.
- Johnson, K. (1993) Gender and formal authority. *Social Psychology Quarterly* 56(3): 193-210.
- Joki-Pesola, O. (1991) Ammatillisen opettajakorkeakoulun naispedagogiikkaprojekti.
- Josselson, R. (1996) *The space between us. Exploring the dimensions of human relationships*. California: Sage.
- Jourard, S. M. (1971) *The transparent self*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Junttila, A. (1994) *Siniksi tekniikan kanssa*. Helsinki: Taloudellinen tiedotustoimisto.
- Kanter, R. M. (1977) *Men and women of the corporation. Women Managers*. New York: Basic Books.
- Kim, M.-S. & M. Bresnahan (1996) Cognitive basis of gender communication: A cross-cultural investigation of perceived constraints in requesting. *Communication Quarterly* 44: 53-69.
- Kim, M.-S. & S. R. Wilson (1994) A cross-cultural comparison of implicit theories of requesting. *Communication Monographs* 61: 210-235.
- Kinnunen, M. & P. Korvajärvi (1996) Johdanto: Naiset ja miehet työelämässä. Teoksessa M. Kinnunen & P. Korvajärvi (toim.) *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Jyväskylä: Gummerus: 9-19.
- Kramarae, C. (1990) Changing the complexion of gender in language research. Teoksessa H. Giles & W. P. Robinson (toim.) *Handbook of language and social psychology*. New York: John Wiley & Sons: 345-361.

- Kroon, M. B. R., D. van Kreveld & J. M. Rabbie (1992) Group versus individual decision making. Effects of accountability and gender on groupthink. *Small Group Research* 23(4): 427-458.
- Kunkel, A. W. & B. R. Burleson (1999) Assessing explanations for sex differences in emotional support. *Human Communication Research* 25(3): 307-340.
- Kvande, E. (1982) Anpassning och protest. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3: 42-51.
- Kvande, E. (1983) Deviants or conformists? Oslo: Contributions to the 2nd CASAT Conference: 183-198.
- Kvande, E. (1985) Barriers and coping strategies among female students at the Technical University of Norway. London: Supplementary Contributions to the 3rd Casat Conference: 96-108.
- Kvande, E. & B. Rasmussen (1985) Er det organisasjonene eller kvinnene som magler mot? Fra prosjektet "Mot en kjønnsbestemt arbeidsdeling blant sivilingeniorer? Trondheim: NAVF's seminar "Kvindeperspektiv på samfunnsplanlegging" 25.-26.11.85: 17-31.
- Kvande, E. & B. Rasmussen (1989) Hierarkiet - kvinners fiende? Om kvinnelige sivilingeniorers karrierutvikling. Teoksessa D. Dahlerup (toim.) *Kön sorterer*. Nord 1989:1. Kobenhavn: Nordisk Ministerråd: 129-142.
- Kvande, E. & B. Rasmussen (1990) Nye kvinneliv: kvinner i menns organisasjoner. Oslo: Ad Notam.
- LaFrance, M. & C. Mayo (1979) A Review of nonverbal behaviors of women and men. *Western Journal of Speech Communication* 43: 96-107.
- Lagerspetz, O. (1990) Kvinnor och män i teknikens värld. *Kön och socialisation vid två åbofakulter*. Institutet för kvinnoforskning vid Åbo Akademi nr 6.
- Lamke, L. K., D. L. Sollie, R. G. Durbin & J. A. Fitzpatrick (1994) Masculinity, femininity and relationship satisfaction: The mediating role of interpersonal competence. *Journal of Social and Personal Relationships* 11: 535-554.
- Leet-Pellegrini, H. M. (1980) Conversational dominance as a function of gender and expertise. Teoksessa Giles, Robinson & Smith (toim.) *Language: Social Psychological Perspectives*. Oxford: Pergamon Press: 97-104.
- Lindgren, G. (1985) Kamrater, kollegor och kvinnor - en studie av könssegregeringsprocessen i två mansdominerade organisationer. *Sociologiska institutionen, Umeå Universitet*, nr. 86.
- Lowe, M. (1981) Cooperation and competition in science. *International Journal of Women's Studies* 4: 15-19.
- Maccoby, E. E. (1990) Gender and relationships: A developmental account. *American Psychologist* 45: 513-520.
- Marche, T. A. & C. Peterson (1993) The Development and sex-related use of interruption behavior. *Human Communication Research* 19(3): 388-408.

- Markus, H. R. & S. Kityama (1991) Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review* 98: 224-253.
- Marshall, J. (1984) *Women managers - Travellers in a man's world*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Martin, J. N. & R. T. Graig (1983) Selected linguistic sex differences during initial social interactions of same-sex and mixed-sex dyads. *Western Journal of Speech Communication* 47: 16-28.
- McAuley, J. (1987) Women in academics: A case study in inequality. Teoksessa A. Spencer & D. Podmore (toim.) *In a man's world. Essays on women in male-dominated professions*. London: Tavistock Publications: 158-181.
- McCroskey, J. C. & V. P. Richmond (1976) The effects of communication apprehension on the perception of peers. *Western Speech Communication Journal* 40: 14-21.
- McCroskey, J. C. & V. P. Richmond (1979) The impact of communication apprehension on individuals in organizations. *Communication Quarterly*, Summer: 55-61.
- McCroskey, J. C., T. J. Simpson & V. P. Richmond (1982) Biological sex and communication apprehension. *Communication Quarterly* 30: 129-133.
- Meyers, R. A. (1989) Persuasive arguments theory: A test of assumptions. *Human Communication Research* 15: 357-381.
- Meyers, R. A. & D. E. Brashers (1994) Expanding the boundaries of small group communication research: exploring a feminist perspective. *Communication Studies* 45(1): 68-81.
- Michel, J. (1988) *Women in engineering education*. Unesco: Belgium.
- Miell D. & R. Dallos (1996) *Social interaction and personal relationships*. London: Sage.
- Monsour, M. (1992) Meanings of intimacy in cross- and same-sex friendships. *Journal of Social and Personal Relationships* 9: 277-295.
- Montgomery, B. M. & R. W. Norton (1981) Sex differences and similarities in communicator style. *Communication Monographs* 48: 121-132.
- Mulac, A., K. T. Erlandson, W. J. Farrar, J. S. Hallett, J. L. Molloy & M. E. Prescott (1998) "Uh-huh. What's that all about?" Differing interpretations of conversational backchannels and questions as sources of miscommunication across gender boundaries. *Communication Research* 25(6): 641-668.
- Mulac, A., T. L. Lundell & J. J. Bradac (1986) Male/female language differences and attributional consequences in a public speaking situation: Toward an explanation of the gender-linked language effect. *Communication Monographs* 53: 115-195.

- Mulac, A., L. B. Studley, J. Wieman & J. J. Bradac (1987) Male/female gaze in same-sex and mixed-sex dyads: Gender-linked differences and mutual influence. *Human Communication Research* 13: 323-344.
- Mulac, A., J. M. Wiemann, S. J. Widemann & T. W. Gibson (1988) Male/female language differences and effects in same-sex and mixed-sex dyads: The gender-linked language effect. *Communication Monographs* 53: 115-129.
- Myllyniemi, R. (1998) *Etogenia*. Teoksessa K. Helkama, R. Myllyniemi & K. Liebkind (toim.) *Johdatus sosiaalipsykologiaan*. Helsinki: Edita.
- Mäkelä, K. (1990) *Kvalitatiivisen aineiston arviointiperusteet*. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Naumanen, P. & H. Silvennoinen (1994) Koulutus työmarkkinaresurssina. *Kasvatus* 1/1994: 7-19.
- Newton, P. (1987) Who becomes an engineer? Social psychological antecedents of a non-traditional career choice. Teoksessa A. Spencer and D. Podmore (toim.) *In a man's world. Essays on women in male-dominated professions*. London: Tavistock: 182-202.
- Nezlek, J. B. (1995) Social construction, gender/sex similarity and social interaction in close personal relationships. *Journal of Social and Personal Relationships* 12(4): 503-520.
- Ng, S. H. (1990) Language and control. Teoksessa H. Giles & W. P. Robinson (toim.) *Handbook of language and social psychology*. New York: John Wiley & Sons: 271-285.
- Nicotera, A. M. & A. S. Rancer (1994) The influence of sex on self-perceptions and social stereotyping of aggressive communication predispositions. *Western Journal of Communication* 58: 283-307.
- Noe, R. A. (1988) Women and mentoring: A review and research agenda. *Academy of Management Review* 17: 65-78.
- Nummenmaa, A. R. & M. Vanhalakka-Ruoho (1985) *Toisen sukupuolen ammattiin suuntautuminen*. Helsinki: Työvoimapolitiittisia tutkimuksia.
- Parks, M. R. & K. Floyd (1996) Meanings for closeness and intimacy in friendship. *Journal of Social and Personal Relationships* 13(1): 85-107.
- Pedhazur, E. J. & T. J. Tetenbaum (1979) Sex-role inventory: A theoretical and methodological critique. *Journal of Personality and Social Psychology* 37: 996-1016.
- Peltonen, C. (1988) (toim.) *Kvinnan i en teknisk värld. Publ. från Institutet för kvinnoforskning vid Åbo Akademi nr 3*.
- Petersen, T. M., P. Kearney, T. G. Plax & J. H. Waldeck (1997) Students' affective evaluations of the professor and course: To what extent is teacher sexism relevant? *Women's Studies in Communication* 20(2): 151-164.

- Ragins, B. R. & T. A. Scandura (1994) Gender differences in expected outcomes of mentoring relationships. *Academy of Management Journal* 37: 957-971.
- Rantalaiho, L. (1986) Reproduktion maisema. Teoksessa L. Rantalaiho (toim.) *Miesten tiede, naisten puuhet*. Jyväskylä: Gummerus: 19-56.
- Reisman, J. M. (1990) Intimacy in same-sex friendships. *Sex Roles* 23: 65-82.
- Remland, M. S. (1984) Leadership impressions and nonverbal communication in a superior-subordinate interaction. *Communication Quarterly* 32(1): 41-48.
- Richmond, V. P., J. S. Gorham & B. J. Furio (1987) Affinity-seeking communication in collegiate female-male relationships. *Communication Quarterly* 35(4): 334-348.
- Richmond, V. P. & K. D. Roach (1992) Willingness to communicate and employee success in U.S. organisations. *Journal of Applied Communication Research*, Feb.: 95-115.
- Roberts, N. (1985) Transforming leadership: A process of collective action. *Human Relations* 38(11): 1023-1046.
- Robin, S. S. (1969) The female in engineering. Teoksessa R. Perrucci & J. E. Gerstl (toim.) *The engineer and the social system*. New York: Wiley: 203-218.
- Robinson, L. F. & H. T. Reis (1989) The effects of interruption, gender, and status on interpersonal perceptions. *Journal of Nonverbal Behavior* 13(3): 141-153.
- Rosenfeld, L. B. & M.W. Jarrard (1985) The effects of perceived sexism in female and male college professors on students' descriptions of classroom climate. *Communication Education* 34: 205-213.
- Rosenfeld, L. B. & M. W. Jarrard (1986) Student coping mechanism in sexist and non-sexist professors' classes. *Communication Education* 35: 156-162.
- Rothschild, J. & C. Davies (1994) Organizations through the lens of gender: introduction to the special issue. *Human Relations* 47(6): 583-590.
- Räsänen, L. (1990) "TET-kokeilu tyttöjen ammatinvalinnan laajentamiseksi". (Practical vocational guidance experiments to broaden girls' choice of occupation), Swedish summary, BRYT report no. 26.
- Räsänen, L. (1992) Tytöt ja fysiikka. tasa-arvo julkaisuja. sarja C: työraportteja. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Räsänen, L. (1996) Sukupuolijakojen purkaminen. Teoksessa M. Kinnunen & P. Korvajärvi (toim.) *Työelämän sukupuolistavat käytännöt*. Jyväskylä: Gummerus: 171-189.
- Saarinen, A., E. Hänninen-Salmelin & M. Keränen (1989) Välsärdsstat för vem? *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1: 68-69.
- Safilios, R. C. (1981) Sex stereotyping in U. S. primary and secondary schools and interventions to eliminate sexism. Paper for council for cultural co-operation educational research workshop on sex stereotyping in schools, Klackken.

- Salazar A. J. (1996) Ambiguity and communication effects on small group decision-making performance. *Human Communication Research* 23(2): 155-192.
- Salazar, A.J., R. Y. Hirokawa, K. M. Popp, K. M. Julian & G. B. Leatham (1994) In search of true causes: Examination of the effect of group potential and group interaction on decision performance. *Human Communication Research* 20: 529-559.
- Sallinen-Kuparinen, A. (1986) Finnish communication reticence. Perceptions and self-reported behavior. University of Jyväskylä.
- Sapadin, L. A. (1988) Friendship and gender: Perspectives of professional men and women. *Journal of Social and Personal Relationships* 5: 387-403.
- Shepherd, G. J. (1992) Communication as influence: Definitional exclusion. *Communication Studies* 43: 203-219.
- Silius, H. (1989) Kvinnor i mansdominerande yrken. Åbo: Åbo Akademiens kopiering-central.
- Simkins-Bullock, J. A. & B. G. Wildman (1991) An investigation into the relationships between gender and language. *Sex Roles* 24: 149-160.
- Spitzack, C. & K. Carter (1987) Women in communication studies: A typology for revision. *Quarterly Journal of Speech* 73: 401-423.
- Suoranta, J. (1995) Laadullisen tutkimuksen kurjuus. *Kasvatus* 26(1): 15-23.
- Sullivan, S. E. (1997) Do clothes really make the woman? The use of attire to enhance work performance. *Academy of Management Executive* 11(4): 90-91.
- Tannen, D. (1990) *You just don't understand: Women and men in communication*. New York: Morrow.
- Tannen, D. (1994) *Gender and discourse*. New York: Oxford University Press.
- Thagaard, T. (1975) Academic values and intellectual attitudes. Sex differences or similarity. *Acta Sociologica* 18: 36-48.
- Treichler, P. A. & C. Kramarae (1983) Women's talk in the ivory tower. *Communication Quarterly* 31: 118-132.
- Uotila, K. & O. Ylijoki (1984) Etogenia. Harre'n ja Secordin lähestymistapa vuorovaikutustutkimukseen. *Psykologia* 2: 89-93.
- Vuorinen, R. (1997) *Minän synty ja kehitys*. Porvoo: WSOY.
- Wager, M. (1989) Nainen vai tutkija? Tutkijanaisen identiteetti. Teoksessa S. Heinämaa (toim.) *Naisen tieto*. Helsinki: Art House: 11-32.
- Wahl, A. (1992) *Konstrukturer i organisationer. Kvinnliga civilekonomers och civilingenjörers karriär utveckling*. Akademisk avhandling för avläggare av ekonomisk doktorsexamen vid Handelshögskolan i Stockholm.
- Warfel, K. (1984) Gender schemas and perceptions of speech style. *Communication Monographs* 51: 253-267.

- Weatherall, A. (1998) Women and men in language. An analysis of seminaturalistic person descriptions. *Human Communication Research* 25(2): 275-292.
- Wheeless, V. E. (1984) A test of the theory of speech accommodation using language and gender orientation. *Women's Studies in Communication* 7: 13-22.
- Wheeless, V. E. & C. Berryman-Fink (1985) Perceptions of women managers and their communicator competencies. *Communication Quarterly* 33(2): 137-148.
- Wheeless, L. R. & V. E. Wheelless (1981) Attribution, gender orientation, and adaptability: Reconceptualization, measurement, and research results. *Communication Quarterly* 30(1): 56-66.
- Williams, J. E. & D. L. Best (1982) *Measuring sex stereotypes: A thirty nation study*. London: Sage.
- Williams, J. E. & D. L. Best (1990) *Sex and psyche: Gender and self viewed cross-culturally*. Newbury Park, CA: Sage.
- Wright, P. H. (1989) Gender differences in adults same- and cross-gender friendships. Teoksessa R. G. Adams & R. Bliesner (toim.) *Older adult friendship: Structure and process*. Newbury Park, CA: Sage: 197-221.
- Wood, J. T. & C. C. Inman (1993) In a different mode: Masculine styles of communicating closeness. *Journal of Applied Communication Research*, Aug.: 279-295.

Muut lähteet:

Helsingin Sanomat 10.4.1994, 8.5.1994, 30.3.1996 ja 3.2.2001

Nyytiset 15/1998

Otahuuto 13/1996

Ruotsalainen, R. (1994) *Naistutkimuksen perusopintojakson luennot*. Helsinki: Avoin yliopisto.

Teknillisen korkeakoulun tasa-arvosuunnitelma 1995/17

TKY: Isohenkilöopas 1997

TKY: Puunjalostuskillan historiikki 1945-1995

Liitteet

Liite 1

Haastattelukysymykset/fuksahaastattelu

Taustakysymykset: ikä, osasto, siviilisääty (kumppanin koulutus)

Perhetausta: sos.lk/ sisarukset/ kotoisin

Hakeutuminen koulutukseen

3. Rohkaistiinko sinua koulussa hakeutumaan tänne? - Kuka? - Miten?
4. Mikä oli ratkaisevin syy siihen, että pyrit TKK:lle?
5. Missä vaiheessa teit päätöksen?
6. Esikuvia, esimerkkejä? - Esikuvan vaikutus/merkitys? Mikä kuva ammatista välittyi sen kautta?
7. Oletko sillä osastolla, jonne halusit? - Ellet niin miltä nyt tuntuu? - Aikomuksia?
8. Mitä tekisit, ellet opiskelisi täällä? - Millaisia muita suunnitelmia sinulla on ollut?
9. Oliko sinulla etukäteen käsitystä siitä, että tulisit ns. miesalalle? - Miten sukulaiset ja ystävät ovat kommentoineet valintaasi?
10. Mitkä olivat tärkeimmät ammatinvalintaasi vaikuttaneet syyt? - Mitä sanat valta ja palkka merkitsevät sinulle?
11. Minkälaisia käsityksiä/luuloja sinulla oli etukäteen teekkareista? - Millaisia käsityksiä sinulla oli diplomi-insinöörin ammatista?
12. Miksi osastollasi on niin vähän tyttöjä?
13. Miten tekkaritytöt eroavat tekkaripojista ?
14. Mikä erottaa sinut siitä luokkatoveristasi, joka hakeutui ns. naisalalle?
15. Mitä etua sinulle voi olla sukupuolestasi tällä alalla?
16. Voiko siitä olla jotakin haittaa?
17. Millainen on arvomaailmasi ?
18. Luuletko, että opiskelu täällä muuttaa sinua jotenkin? Miten?
19. Miten eroat osastosi keskiverto-opiskelijasta?
20. Onko tyttöjen syytä luoda täällä verkostoja tai tukea toisiaan ? - Miksi?
21. Onko opiskelu tähän mennessä vastannut odotuksiasi? - Ellei, niin miten poikennut?

Persoona

22. Kuvaile itseäsi (luonne)! (10 ominaisuutta perusteluineen) Voit olla rehellinen, esiinnythän tutkimuksessa anonyyminä. - Mitä sanat jämäkkyys, stressinsieto ja riskinotto sanovat sinulle ? (Kunnianhimo)
23. Mitä sellaisia ominaisuuksia sinulla on, jotka tekevät sinut erityisen sopivaksi tälle alalle?
24. Mikä on vahvuutesi, entä missä sinun pitäisi vielä kehittyä?
25. Miten katsot sopivasi esimiestehtäviin? - Perustelut.

Kommunikaatio- ja ihmissuhdetaidot

26. Minkälaisiin tehtäviin tähtäät? - Millaisena näet tulevan työsi? - Mitä vaikutusta naiseudella on näihin ajatuksiisi? - Katsotko, että naisella on samat mahdollisuudet kuin miehellä?

27. Millaisia johtamistaitoja arvostat? - Synnyttäänkö hyväksi johtajaksi? - Kuvittele itsesi johtajaksi! - Mitä näet?
28. Oletko ajatellut opiskella/työskennellä tulevaisuudessa ulkomailla? -
29. Koulussa tulet saamaan vankan teknisen tietämyksen alastasi, mikä muu on tulevassa työssäsi tärkeää? - Mitä puutteita koulutuksessa on mielestäsi?
30. Miten tärkeinä näet kommunikaatio- ja ihmissuhdetaidot?
31. Millaiset kommunikaatiotaidot sinulla on? - Entä kielitaito?
32. Pidätkö näitä taitoja tärkeinä? - Miten ne eroavat osastosi keskimääräisen opiskelijan taidoista?
33. Missä olet kehittänyt näitä taitojasi? - Niitä tukevia harrastuksia? - Kiltatoiminta?
34. Millaisia kommunikaatiotaitoja uskot tarvitsevasi tulevassa työssäsi?
35. Missä määrin ja millaisissa tilanteissa katsot tarvitsevasi näitä taitoja tulevassa työssäsi?
36. Luuletko, että tällainen miesvaltainen ympäristö vaatii naiselta enemmän tiettyjä kommunikaatiovalmiuksia kuin jokin naisala? - Mitä erityisesti?
37. Katsotko, että sinulta vaaditaan tässä suhteessa enemmän kuin miespuoliselta opiskelutoveriltasi? - Entä kohdistuuko sinuun erilaisia odotuksia? - Millaisia?
38. Oletko yhteistyökykyinen? - Mitä se mielestäsi pitää sisällään?
39. Kuvaile käyttäytymistäsi ryhmässä? - Mikä käyttäytymiseesi vaikuttaa?
40. Millainen on mielestäsi hyvä ryhmätyöntekijä? - Miten sinä poikkeat siitä?
41. Mitä hyvän keskustelijan/neuvottelijan ominaisuuksia sinulla on?
42. Millainen olet kuuntelijana? - Kuuntelukyvyn merkitys työelämässä?
43. Mitä nonverbaaliset vihjeet kertovat sinulle? - Esimerkkejä!
44. Kuvaile itsellesi vaikea ja helppo kommunikaatiotilanne!
45. Millainen ihmistuntija olet? - Entä ihmissuhdetaitosi yleensä?

Tulevaisuus

47. Miten kauan luulet opintojesi kestävän?
48. Millaista on elämäsi kolmikymppisenä? - Entä viisikymppisenä? - Minkä vaikutuksen katsot perheellä (lapset) olevan urakehitykselle?
49. Miltä kysymykset ovat sinusta tuntuneet? - Voitko suositella haastateltavakseni jotakuta toista phuksityttöä? - Ketä?

Liite 2

Haastattelukysymykset/Vanhemmat opiskelijat

Taustatiedot:

1. Ikä_ 2. Osasto_ 3. Vuosikurssi __

4. Halusitko alunperin tälle osastolle?_5. Pääsitkö sisään ensiyrityksellä?_6. Oletko pyrkinyt muualle opintojen alettua täällä?__

7. Siviilisääty.

- Puoliso tekkari/ei? Onko jotain etua siitä, että kumppani on tekkari/ei ole?

8. Oletko koskaan harkinnut opintojen keskeyttämistä?

Miksi?

9. Mitkä ovat mielestäsi DI:lle tärkeitä viestintätaitoja?

10. Millaisia viestintätaitoja katsot tarvitsevasi tulevassa työssäsi?

- Perustelee!

11. Millaiset ovat sinun viestintätaitosi? Perustelee!

- Mitkä tilanteet ovat sinulle erityisen helppoja?

- Millaiset tilanteet koet hankalina?

- Onko viestintätilanteita, joita pyrit välttämään? - Miksi?

12. Miten viestintätaitosi ovat muuttuneet opintojen kuluessa?

Perustelee!

- Syytä muutokseen.

13. Onko olemassa viestinnällisesti jotakin tekkareille tyypillistä?

14. Vaikuttaako koulutus jollakin tavoilla viestintätyyliisi tai viestintäkäyttäytymiseesi?

- Entä sukupuoli?

15. Asettaako miesala erityisiä vaatimuksia naisen viestintätaidoille?

- Jos, niin mitä?

16. Tuleeko miesalalla opiskeleville tytöille mielestäsi paineita muuttaa omaa viestintäkäyttäytymistään?

- Miksi? - Miten?

17. Onko sinulla käytännön esimerkkiä/ejä asiasta?

18. Onko miesten välinen viestintä erilaista kuin naisten välinen?

Mitä eroja? Perustelee!

19. Miten selität sen, että jos luennolla on kaksi naista, he yleensä istuvat vierekkäin.

- Onko mielestäsi tarpeen pitää täällä yllä suhteita toisiin tyttöihin?

- Miksi?

20. Onko eroja siinä, mistä keskustellette pelkästään tyttöjen kesken tai jos porukassa on myös miespuolisia opiskelijoita?

21. Missä määrin puhutte tyttöjen kesken tekniikasta?

22. Entä itsestä kertominen. - Miten valmis olet kertomaan itsestäsi muille?

23. Onko naisten tarpeellista muodostaa verkostoja opiskelu-aikanaan täällä?

- Perustelee!

27. Mitä mieltä olet mentoroinnista? - Perustelee!

24. Kuvittele itsesi ryhmän jäseneksi. Tehtävänne on ratkaista jokin ongelma tms. Miten toimit ryhmässä?

- Vahvuutesi.

- Puutteesi.

25. Millaisena neuvottelijana pidät itseäsi?

- Vahvuutesi.

- Missä suhteessa toivoisit vielä kehittyväsi?

26. Oletko opiskellut ns. ylimääräisiä kieliä korkeakoulussa?
27. Väitetään, että tekniikan kieli on miehinen, mitä mieltä olet väitteestä?
- Perustele!
28. Onko mielestäsi jotakin haittaa siitä, että naisten ääni kuuluu niin vähän tässä koulussa? (luennoijat etc)
- Jos naisia olisi enemmän, mitä siitä mielestäsi seuraisi?
29. Millainen on "hyvä jätkä"?
- Oletko sinä sellainen? - Perustele.
30. Miten yleensä suhtaudut ihmistenväliseen viestintään?
- Vahvuutesi.
- Puutteesi.
31. Mitkä ovat viestinnälliset vahvuutesi rekrytointitilanteessa?
- Entä heikkoutesi? - Miten myyt itseäsi?
32. Mitä puolia viestintätaitoissasi haluaisit eniten kehittää?
- Miksi?
33. Kuvittele itsesi esimiestehtäviin! Mikä olisi vahvuutesi toimiessasi esimiehenä?
- Entä missä sinun pitäisi vielä kehittyä?

Liite 3

Esimerkki Kiltaorganisaatiosta:

Teknillisen korkeakoulun ylioppilaskunnan koneinsinöörikillan (KIK) organisaatio

Koneinsinöörikillan (KIK) korkein päättävä elin, kiltakunta, valitaan jokasyksyisessä kiltakuntavaalissa aina seuraavalle vuodelle. Vaalikelpoisia (äänestys ja ehdokkuus) ovat kaikki killan varsinaiset jäsenet. Kiltakuntaan valitaan kaksikymmentä jäsentä, ja se valitsee järjestäytymiskokouksessa keskuudestaan killan puhemiehen ja varapuhemiehen. Puhemies toimii kiltakunnan kokousten puheenjohtajana ja sihteerinä toimii hallituksen sihteeri.

Järjestäytymiskokouksessa kiltakunta valitsee myös hallituksenmuodostajan, joka kokoaa killalle hyväksikatsomansa hallituksen ja ehdottaa tavallisesti (aina) itseään sen puheenjohtajaksi. Sääntöjen mukaan hallitukseen kuuluu puheenjohtaja, talousvastaava ja kahdesta yhdeksään (2-9) hallituksen jäsentä sekä tarpeellinen määrä toimihenkilöitä. Käytännössä tämä on viime vuosina tarkoittanut yhteensä 8-11 hallituksen jäsentä ja 10-20 toimihenkilöä.

Killan hallitus valitaan kiltakunnan vaalikokouksessa, joka pidetään parin viikon kuluttua järjestäytymiskokouksesta. Valinta tehdään yleensä (aina) hallituksenmuodostajan esityksen pohjalta. Ne kiltakunnan jäsenet, jotka tulevat valituiksi hallituksen jäseniksi ovat esteellisiä toimimaan kiltakunnassa ja heidän tilalleen tulevat varamiehet. Kun tämä kaikki on tehty marras-joulukuun vaihteessa, niin hallitus on valmis aloittamaan toimintansa vuoden alusta. Vuoden aikana hallitus on operatiivisessa vastuussa eli käytännössä se pyörittä koko killan toimintaa varsin itsenäisesti. Kiltakunnan tehtävänä on valvoa hallituksen toimintaa ja tehdä päätökset isoista asioista hallituksen esityksen pohjalta.

Killan säännöissä on hallituksen koostumuksesta määrätty varsin vähän. Hallituksenmuodostajalla on mahdollisuus muuttaa hallituksen kokoonpanoa edellisvuosista ja yleensä pieniä muutoksia tapahtuukin.

Vuonna 1997 Koneinsinöörikillan hallitus näytti seuraavalta:

hallitus

toimihenkilöt

Puheenjohtaja	Phuksivääpeli
Sihteeri	Emäntä (2kpl)
Talousministeri	Juomanlaskija (2kpl)
Opintoministeri	Ulkovastaava
Teollisuusministeri	Tiedottaja
Sisäministeri	Myyntivastaava
Tempausmisteri	Tempausmestari
Isäntä	Päätoimittaja
Phuksikapteeni	Excursiomestari
	Dokumentoija
	Prujumestari
	Pakuvastaava
	Lukkari (2kpl)

Lisäksi varapuheenjohtajan, kulttuurivastaavan ja liikuntavastaavan toimia hoidettiin "oman toimen ohella". Phuksikapteenin kausi loppuu Wappuun, jolloin kevään phuksivääpelinä toiminut henkilö "ylenee" phuksikapteeniksi.

Hallituksen jäsenillä ja toimihenkilöillä ei oikeastaan ole juurikaan eroa töiden suhteen. Varsinaiset hallituksen jäsenet hoitavat kuitenkin ehkä hieman laajempia osa-alueita, kun taas toimihenkilöillä on varsin rajattu toimenkuva. Kokouksissa vain hallituksen jäsenillä on äänioikeus (äänestyksiä tosin on äärimmäisen harvoin) ja he myös kantavat varsinaisen juridisen vastuun. Kaikkia kohdellaan tasa-arvoisesti (mahdolliset edut ovat pääsääntöisesti samat) ja kaikki ovat tietenkin vastuussa ainakin omista tekemisistään.

Lisäksi killassa on joitain jaoksia ja toimikuntia (toimivimpana ohjelmajaos, johon kuuluvat virankin puolesta isäntä, emännät ja juomanlaskijat). Syksyllä phuksikapteenin koordinoimat noin neljäkymmentä isohenkilöä auttavat uusia phukseja sopeutumaan ja ovat muutenkin apuna phuksiohjelman suunnittelussa ja toteutuksessa. (Pekka Laukkanen, killan pj. 1997)